

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 3

БЕОГРАД 1934 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

XXX РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 9 МАРТА 1934 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

Др. КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ:

ДРАГУТИН-КАРЛО КОВАЧЕВИЋ, Др. АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ и Др. КОСТА ПОПОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни г.г. Министри: Председник Министарског савета Никола Т. Узуновић, Министар без портфеља др. Алберт Крамер, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ, Министар без портфеља др. Хамдија Карамехмедовић, Министар без портфеља др. Будислав Гргур Анђелиновић, Министар трговине и индустрије и заступник Министра шума и рудника Јурај Деметровић, Министар војске и морнарице, армијски ђенерал Драгомир Ж. Стојановић, Министар финансија др. Милорад Ђорђевић, Министар грађевина и заступник Министра пољопривреде др. Стјепан Сркул.

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XXIX редовног састанка;

2 — Саопштење интерпелација народних посланика: др. Стјепана Бачића на Министра финансија о исплати пензија пензионерима Савске финансијске дирекције; Ловре Кнежевића и другова на Министра унутрашњих послова о постављању пакленог строја у просторијама дневника „Хрватска Стража“ у Загребу;

3 — Отсуства народних посланика;

4 — Саопштење акта којим др. Иван Аврамовић, јавни бележник и другови демантују наводе др. Николе Кешељевића изнете у његовом говору од 6 марта тек. године противу народног посланика др. Федора Никшића.

Дневни ред: — Наставак претреса и усвајање у појединостима буџета XII раздела — Министарство пољопривреде.

Говорици: др. Богумил Вошњак, др. Светислав Михајловић, Алојзиј Павлич, Милан Петковић, др. Милан Метикош, Миливоје Исаковић, др. Вјекослав Милетић, Антон Клици, Антон Церер, Јосип Стажић, Владимир Крстић, Албин Комац, Животије Јефтић, др. Никола Кешељевић, Милан Радовић, Фердо Шега, Владимир Шиљеговић, Перо Грајић, Велимир Марковић, др. Матеј Перић, Станко Труља, Анте Ађић, др. Стјепо Кнежевић, др. Анте Кунтарић, Никола Хрибар, др. Владо Малацец, Емилијан Грбић, др. Гавро Санто, Милорад Марковић, др. Младен Лисавац, Милан Добровић, Милутин Пешић, др. Бранко Никוליћ, Милан Поповић, Страхинја Борисављевић, заступник Министра пољопривреде, Министар грађевина др. Стјепан Сркул.

2 — Претрес и усвајање у појединостима буџета XIII раздела — Министарство трговине и индустрије.

Говорици: Министар трговине и индустрије заступник Министра пољопривреде Јурај Деметровић, др. Ми-

ленко Марковић, др. Милан Метикош, Игњат Стефановић, Алојзиј Павлич, Тодор Тошић, Милутин Станојевић, Алојзиј Дрмељ, Албин Комац, Драгутин Перко, Анте Мastroвић, Фердо Шега, Методије Ципушевић, Милош Драговић, Миливоје Исаковић, др. Младен Лисавац, Владо Спахић, др. Стјепо Кнежевић, Иван Лончар, др. Анте Кунтарић, Милан Радоњић.

Претседник др. Коста Кумануди: Отварам XXX редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник претходног састанка.

Секретар Милан Мравље прочита записник XXIX редовног састанка.

Претседник др. Коста Кумануди: Има ли примедба на записник? (Нема). Примедба нема, записник је примљен. Изволите чути интерпелације.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Г. др. Стјепан Бачић, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра финансија о исплати пензија пензионерима Савске финансијске дирекције (Види прилог); г. Ловро Кнежевић и другови, народни посланици, упућују интерпелацију на Министра унутрашњих послова о постављању пакленог строја у просторијама дневника „Хрватска Стража“ у Загребу. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Ове ће се интерпелације доставити надлежним г.г. Министрима. Изволите чути молбе за отсуства госпoде посланика.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Г. др. Милан Поповић, народни посланик, моли за 8 дана отсуства због болести.

Претседник др. Коста Кумануди: Одобрава ли Народна скупштина ово отсуство? (Одобрава). Отсуство је одобрено. Изволите чути разна акта.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Г. др. Иван Аврамовић, јавни бележник, Јосип Спајзер, претседник општине у Апатину и др. Плетикосић Андрија, јавни бележник у Бачкој Тополи, демантују наводе др. Николе Кешелјевића, народног посланика, изнете у његовом говору од 6 марта т. г. противу народног посланика г. др. Федора Никића.

Претседник др. Коста Кумануди: Ова се акта примају на знање. Прелазимо на дневни ред: Наставак претреса буџета Министарства пољопривреде.

Има реч народни посланик г. др. Богумил Вошњак.

Dr. Bogumil Vošnjak: Gospodo, ja mislim da afere i senzacije nisu ono što je bitno u životu jedne države. Život ide svojim tokom bez obzira na afere i senzacije. Bez obzira na skandale, postavlja se jedan veliki problem, to je problem organizacije socijalnih grupa u savremenoj državi. Ja sam ponosan, što sam već godine 1912, kada sam prvi put govorio sa katedre Univerziteta u Zagrebu, u svome nastupnom predavanju izjavio da je budućnost jedino u staleškoj privrednoj organizaciji protiv načela francuske revolucije koja je poznala samo pojedince i zabranila svako privredno udruživanje. Mogu isto tako da kažem da sam u Ustavotvornoj Skupštini tražio »Dom rada«, u kome bi bile zastupane sve privredne grupe, Dom rada u kome bi morali biti predstavljani naravno i najvažniji, poljoprivrednici. I zatim, veran ovome istome pravcu, koga ja zastupam tokom 20 i više godina, predložio sam, gospodo, početkom prošle godine nacrt jednog udruženja jugoslovenskih poljoprivrednika

ili jedne jugoslovenske poljoprivredne komore.

Gospodo, kako ja sebi predstavljam jednu jugoslovensku poljoprivrednu komoru? Jugoslavija je organizovana u pogledu industrije, zanata, kapitala, organizovana je na jednoj sveopštoj državnoj bazi. I svima ovim organizacijama je omogućen najintenzivniji rad, pošto imaju bezbroj sekretara i saradnika. A šta je sa poljoprivrednim staležom? Mjegove interese zastupa nekoliko činovnika u Ministarstvu poljoprivrede. Gospodo, u odboru za adresu ja sam tražio da se unese u adresu i stvaranje poljoprivredne komore. Ali je tada nisam uspeo, pošto je Ministar poljoprivrede izjavio da ova stvar staleške organizacije poljoprivrednika još nije prečišćeno u vladi, jedan Ministar poljoprivrede je rekao da zato finansijskih sredstava nema. Ja sam često išao po zemlji i pitao sam poljoprivrednike po toj stvari, i poljoprivrednici su se u ogromnoj većini izjasnili da bi pristali na jedan porez od 2 dinara na svaki hektar ziratne zemlje za poljoprivrednu komoru. Svi su rekli da drage volje, pristaju da plaćaju tu porezu. Ako pomislimo, koliko ima ziratne zemlje u Jugoslaviji, kada bi svaki domaćin na jedan hektar ziratne zemlje davao 2 dinara, sakupila bi se ogromna suma i ja mislim da bi to značilo novi polet naše poljoprivrede i celog našeg privrednog života.

Vidimo jasno da poljoprivrednik bez svoje staleške organizacije ne može da dode do svoga izražaja. Kako može da se desi to da naša Narodna banka, koja je obvezana svojim statutima da daje do 25% svojih kredita poljoprivredi, u stvari ne daje ništa? Šta biva gospodo međutim u drugim zemljama? Kako ta stvar stoji u Nemačkoj vidimo jedan sasvim suprotan slučaj da Rajhsbanka daje ogromne kredite poljoprivrednicima.

Gospodo, ja mogu da vam kažem da sam se onim svojim nastupnim govorom kao docent univerziteta zagrebačkoga pre velike svetske bure, 1912. godine izjavio protiv jedne najstrašnije zablude koja egzistira, i koja je mnogo veća zabluda nego što su plemenske zablude. To je, gospodo, klasna borba i ako hoćemo da se sankcioniše program jedne socialističke stranke, ne smemo zaboraviti, da je to program klasne borbe. Odbijamo marksizam kao i liberalizam, te klasnu borbu. Spas će biti u harmoniji sviju staleža, u privrednoj ekzistenciji ekonomskih grupa. Zato ne plemenska i ne klasna borba, nego sklad u solidarnosti sviju privrednih grupa. Klasna borba i staleška organizacija razlikuju se kao voda i vatra. Mi vidimo da nas u celoj Evropi jedan ogroman pokret ka organizaciji sviju staleža. Sve jače i jače se ispoljava staleška država, umesto političke države. Kad sam ja o tome govorio pre rata, pokazivale su se već velike konture onoga što je danas svakome već jasno, ja bi vam ovde citirao nekoliko reči jednog velikog Jugoslavena, Aleksandra Stamboliskog. Aleksandar Stambolijski je kazao o poljoprivrednom staležu, kad je za vreme svetskog rata bio u tamnici radi svojih simpatija, za Antantu, da je poljoprivredni stalež najveći, najproduktivniji, najkorisniji, najkrupniji, najživotvorniji i najkonstruktivniji, ali Aleksandar Stambolijski zaboravio je da doda i reč »najjugoslovenskiji«. I danas, ako mi zagledamo u dušu bugarskih seljačkih masa; onda tamo nećemo naći ni pitanje revizionizma, ni pitanje zaštite manjina u Južnoj Srbiji. Za to sve su bugarske mase dosta hladne. Isto tako su naše zemljoradničke mase u najvećoj meri hladne prema verskim i plemenskim predrasudama. Socijalni

momenat je kod njih najjača činjenica i njemu moramo dati izražaj osnivanjem jugoslovenske poljoprivredne komore.

Jedna od najsudbonosnijih pogrešaka celog socijalnog i političkog formiranja države, bila je, da su se kod nas zemljoradničke mase počele da prikupljaju na čisto regionalnim i plemenskim osnovicama, a nikako ne na ekonomskim.

Za jednu svedržavnu stalešku organizaciju zemljoradnika falio je smisao. Mnoge političke razmirice ne bi se u toj meri zaoštravale, kad bi bila jedna jedinstvena volja mnogobrojnog jugoslovenskog ekonomskog činioca. Vrlo važno je, da su sve predratne ekonomske i zadružne organizacije ostale neizmenjene na svome mestu. Nikako nije se pristupilo jednoj reorganizaciji i unifikaciji koja bi obuhvatala sve agrarne snage u zemlji. Kriza našeg jedinstva pojavljivala se je u toj prevažnoj grani celokupnog života.

Ako hoćemo da pristupimo jednoj prepotrebnoj unifikaciji našeg društva i stvaranja jednog jedinstvenog mentaliteta u duhu jugoslovenstva, ništa nije potrebnije nego da se ulije u naše agrarne mase jedan jedinstveni privredni pravac i gledanje na ekonomske probleme. To se može samo time postići, kada bi se doveli u jednu jedinstvenu stalešku organizaciju, koja će voditi brigu o najvažnijim životnim agrarnim problemima. Čim bi svi zemljoradnici Jugoslavije saradivali na velikim pitanjima svog ekonomskog opstanka, bio bi to udarac svakome plemenskome separatizmu, svakom štetnom regionalizmu.

Uz taj čisto državni razlog ima još jedan drugi, socijalni. Jugoslavija je zemlja malog i najmanjeg posednika. Posedi na kojima je osnovana egzistencija naši h zemljoradnika su, kako nam pokazuje statistika, manji nego i u jednoj drugoj evropskoj zemlji. Velika je opasnost, što se razvija zemljoradnički proleterijat koji bi bio opasan državnom redu. Najbolja je odbrana nezavisan seljački stalež, kojega treba jedna pametna državna politika da štiti od svih opasnosti. Treba da se stvori jedan zdrav srednji zemljoradnički stalež koji bi pružio sve garancije za jedno trezveno shvatanje svih ekonomskih pitanja. Do ovakvog rezultata može se samo tada doći, ako se najzdraviji konzervativni elementi agrarnog staleža privuku na ekonomsku saradnju, te da država u sporazumu sa ovim elementima stvara pravac svoje agrarne politike.

Nije izlišno podvući, da je industrijalna Nemačka svojim organiziranjem poljoprivrednog staleža otvorila sasvim nove vidike na svoju ekonomsku politiku. Može se reći, da poljoprivredni pokret u Nemačkoj i u Austriji ne bi nikada postigao današnju snagu kada poljoprivrednici ovih država ne bi imali svoje poljoprivredne komore. Značilo bi nositi sove u Atinu, ako bih govorio šta radi Hitlerov režim za nemačkog seljaka. Nacional-socijalisti industrijalizirane Nemačke, smatraju da je seljak izvor sve državne snage. Najpodesnije je da se pristupi na jedan jednostavan način organizaciji jugosloveske poljopriorede u svrhu prikupljivanja ekonomskih snaga naše poljoprivrede, i to osnivanju jugoslovenskog poljoprivrednog udruženja ili komore i to sa sedištem u Beogradu, ali sa autonomnim ograncima u svim banovinama. Osnovne orgaizacije bi morale biti u općini i srezu.

Ako bi se zaista htela stvoriti jedna efikasna svedržavna organizacija, u prvom redu biće potrebno, da se uvede na čelo obaveznost, tj. da svaki poljo-

privrednik mora da bude članom svoje opštinske i sreske organizacije.

Kakvu bi zadaću imala ovakva organizacija? Ona bi morala zastupati i unprediti interese zemljoradnje, ona bi trebala da dejstvuje na osnivanju privrednih preduzeća i privrednih zadruga za zajedničku nabavku, za proizvodnju, za zajedničku preradu i prodaju zemljoradničkih proizvoda. Ovaka organizacija bi se morala starati o odnosima prema udruženjima ostalih privrednih redova. Ona bi imala da upravlja prihodima koje će uplaćivati poljoprivrednici i to, kako sam već rekao, godišnje dva dinara na hektar obradene zemlje kao prirez na zemljarinu.

Meni nije moguće da vam ovde iznesem celokupnu sliku o tome, kakvu ja sebi predstavljam poljoprivrednu komoru, jer vidim koliko se svi mi žurimo.

Što se tiče izbornoga reda komore, ja bi u tom pogledu imao da kažem ovo: Po mome mišljenju ne bi se smeo uvesti jedan izborni red, koji bi bio kopija nekog političkog izbornog reda, jedno staleško pretstavništvo i jedno političko pretstavništvo, to su dve potpuno različite stvari. Ovde u prvom redu mora da se gleda na stručnost, ne na opšte i jednako izborno pravo. Može biti opšte izborno pravo, ali ne jednako izborno pravo. Tu treba organizirati sve pojedine struke: stočarstvo, šumarstvo, vinogradarstvo, žitarstvo itd. Ja ne bi želio da naša jugoslovenska poljoprivredna udruženja postanu neki novi Sovjeti onih nesrećnika koji nemaju dovoljno zemlje, ili je u opšte nemaju. Ja hoću da naglasim to da sam već i u ranijem svom govoru kazao da tu treba da budu srž ne oni koji nemaju zemlje, nego seljački dom srednji seljački narod. A mi koji strahujemo od velikih poseda nismo do sada davali važnosti srednjem posedniku.

Mi vidimo kako se u Nemačkoj, usled jednog vrlo metodičnog rada nemačke vlade, sve više povećava broj srednjih posednika.

Gospodo, ja bih o ovoj stvari imao vrlo mnogo da govorim, jer nisam kazao ni deseti deo onoga što bih hteo da kažem. A ja smatram da je baš najvažnije to što bih tek imao da kažem. To je mnogo važnije od onih duela g. Stanića i Ministra saobraćaja koje smo ova dva dana ovde slušali. Taj duel i te afere ubrzo će se zaboraviti, a ovo o čemu vam govorim, organizacija poljoprivrednika ostatiće uvek jedna velika stvar.

Gospodo, ja sam već 1932 godine pisao u „Jugoslovenskom pokretu“ i kazao ovo:

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Gospodine poslanice, ne možete to čitati, jer bi to bio citat.

Dr. Bogumil Vošnjak: Neću to doslovno čitati, jer mi je poznato vrlo dobro šta sam tada pisao. Ja sam dakle, gospodo, još 1932 godine u pomenutom listu izneo od prilike ovo: Ne zaboravite da ćemo seljačke mase pridobiti za konstruktivnu jugoslovensku državnost i za postignuće njihovih vlastitih interesa, koji su istovetni sa državnim interesima, ne samo jedinim političkim jugoslovenstvom. Jedan jugoslovenski pokret koji bi vodio brigu samo o političkim smernicama, on bi zaboravio na najjaču pokretnu silu današnjice, na socijalni momenat i nikad ne bi mogao postići svoje ciljeve“.

„Izraditi, uz političko Jugoslovenstvo i poljoprivredno Jugoslovenstvo, to je najnužnija i najvažnija zadaća naše državnosti i celokupnog našeg jugoslovenskog života“.

То што је важно, gospodo, godine 1932, то је и данас. Pošto sam tvrdo ubeden da će Jugoslovenska Vlada konačno posle dužeg premišljanja i odugovlačenja ipak doći do zaključka da je naša najveća državna potreba staleška organizacija jugoslovenskih poljoprivrednika, pošto živim u toj nadi, ja ću glasati za ovaj budžet Ministarstva poljoprivrede. (Pleskanje i odobravanje).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Moram da upozorim gospodu, da ima još 250 govornika i da ćemo danas morati celu noć da radimo. Ima reč g. dr. Svetislav Mihajlović.

Др. Светислав Михајловић: Господо, ја ћу бити кратак. Наш свет воли сензације и тако сте видели, да је једно питање, које је јуче расправљано, и узело нежељене размере једне афере, напунило ову кућу, а данас, кад се расправља буџет Министарства пољопривреде једног од најважнијих питања, кућа је празна. Ја држим, господо, да се сви слажемо у томе, да је пољопривреда најважнија грана привреде у нашој земљи, јер, као што знате, пољопривредом се бави 80% нашег народа. Кад је то тако, онда морамо и буџету Министарства пољопривреде поклонити највећу пажњу. Док наша опозиција и овоме, овако на минимум смањеном буџету, још замера и испитује његову уравнотеженост, ми би фактички морали жалити, што за овај ресор буџет није много већи. Исто тако морамо жалити и то, што за овај важан ресор, као и за исто тако важан ресор Министарства шума и рудника, немамо Министра, па се надамо да ће њихове упражињене фотеле ускоро бити попуњене. Иначе се мора констатовати да су после ослобођења све Краљевске владе училе важност пољопривреде, па се разним мерама и законима ишло затим, да се у првом реду земљораднику помогне. А нарочите заслуге у томе правцу имају владе од шестојануарског режима. Први пут се земљораднику хтело помоћи аграрном реформом, па је уништен велепосед, који је интензивније обрађивао земљу и показивао већи рентабилитет од малог и средњег поседа, па смо земљу одузели и странцима и домородцима и дали је сиротињи: месним интересантима, добровољцима и колонистима.

Други пут се хтело помоћи земљораднику оснивањем Привилеговане аграрне банке, па су и сви други staleжи, па и чиновници, уписали акције те банке, да би сељак дошао до јефтиног кредита. Трећи пут се морало помоћи земљораднику законом и уредбом о заштити земљорадника. О Привилегованој аграрној банци и закону, односно Уредби о заштити земљорадника могло би се много рећи, али зато сада нема времена, него ћу се мало задржати на аграрној реформи, која се најалост не спроводи свуда на потпуно задовољство народа, већ се барем у моме срезу чују чешће тужбе.

У Народној скупштини изгласана су прошлог лета три закона о изменама и допунама законских прописа о аграрној реформи. У своме говору у Скупштини, Министар пољопривреде г. Деметровић рекао је, да се њима жели убрзати и појефтинити дефинитивна ликвидација аграрне реформе. Ја нисам могао проверити, да ли је провађање аграрне реформе после тога постало јефтиније, али да много убрзана није, доказују многе тужбе и жалбе месних аграрних интересаната, добровољаца и колониста, који и сада чешће месецима, па и годинама чекају, да им се додели њихова компетенција.

Закон је добар и задовољава социјалну правду, али администрација је спора и лоша, тако да народ губи стрпљење и веру да је закон донет у његову корист. Сврха аграрне реформе је помоћи ситном човеку земљораднику, и у примени то значи поделу великог поседа ситним обрађивачима земље, да би они могли боље живети и од надничара постати сопственици.

Кад већ због буџетске немогућности велики део бивших власника ни до данас није могао примити отштету за одузету земљу, или је примио само приближну вредност експроприсане земље, онда нека се барем задовољи социјална правда с друге стране и да се ситни људи на време задовоље. А то се не постиже због споре администрације и ту ресорни министар треба да учини поправку.

Ја сам мало пре рекао, да неки у моме срезу месецима, па и годинама чекају на решење своје молбе. Ово, господо, није претеривање. Одмах после мога избора примао сам од аграрних месних интересаната, добровољаца и колониста, писма и молбе, и многи од њих ни до данас нису добили компетенцију. Молбе се шетају из Министарства Бан. управы, оданде аграр. уреду, амбулант. комисији, па кад се мисли да је крај, онда се установило да се код амбулантне комисије у Новом Саду налазе све молбе, али да се елаборат, планови и т.д. за шидски срез налазе код аграрног уреда у Вуковару. Настала је преписка између Новог Сада и Вуковара, и најзад су сва акта враћена министарству, а оданде опет преко Банске управы аграрном уреду у Вуковар, где су најзад неке молбе изгубљене, неки молитељи обавештени, да нема више расположиве земље, а неки још чекају на решење.

Сасвим је природно да прости људи овакву администрацију не могу разумети, а нисам ни ја добио објашњење, зашто се молба упућује ономе аграрном уреду који нема елаборат. Треба дакле администрацију убрзати, упростити, јер су још стари Латини казали: два пут даје, ко брзо даје!

Могло би се још пуно говорити о аграрној реформи о томе да је многа подељена земља остала необрађена, јер људи нису добили инвеститар, што је све штетило народну привреду, па су земљу добијали и они који нису никада земљу радили, услед чега је трпео квалитет, што је све довело до опадања производње. Али се то не може уписати у грех ресорног министра, јер је аграрна реформа ипак углавном задовољила социјалну правду, али молимо г. Министра и очекујемо, да ће добронамерне напомене узимати у обзир и радити на поправци администрације, јер од њеног правилног функционисања зависи да аграрна реформа донесе жељени резултат.

У вези са аграрном реформом додирнућу још једно питање, а то је питање отштете оних наших држављана, који су имали своје земље у оном делу наше државе, који је разграничењем припао Краљевини Румунији.

Румунија је својом аграрном реформом тешко погодила ове наше држављане, и то баш наш национални елемент, који није хтео да остане у Румунији, већ је дошао у Југославију, па им је као странцима и „отсутнима“ румунска аграр. реформа одузела сву земљу, без икакве отштете. Право је било да они, на основу реципроцитета добију отштету на земљи румунских држављана у Југославији.

То је учињено одредбом чл. 150 Финансијског закона од 1926—1927, која је доцније замењена одредбом чл. 75 Закона о продужењу важења буџетских дванаестина, а ова последњом одредбом тач. 4. § 80 Закона о ликвидацији аграрне реформе. Ове одредбе гарантовале су пуну отштету нашим држављанима.

Али у примени тих законских одредаба испало је, као обично, сасвим друкчије.

Ови људи потрошили су доста пара, да би дошли код нас до земље, али су добили само 30—40% од онога што им је Румунија одузела и то су добили лошу земљу, док су у Румунији имали првокласну.

Треба знати да финансијски ефекат није велики и да се ради свега о 1300 јутара за земљораднике.

Румунски држављани, а то су били махом немаловласници и двовласници, који су код нас имали земљу, чим је покренут против њих поступак за експропријацију, тражили су и добијали су наше поданство много брже, него што је текао поступак аграрних власти. Тако је спровођење ових одредаба често било осујећено и најзад није било довољно земље, те оштећени нису добили пуну отштету.

Па је румунска влада покренула снажну дипломатску акцију, да се са делењем земље престане, иако се ту није радило о правим Румунима, већ о Немцима и Мађарима, који су као двовласници, имајући у Румунији већи део своје земље, тражили и добили румунско поданство.

И док је румунска влада успела да заштити своје поданике Нерумуне, наша влада није могла да заштити своје поданике Југословене (Србе), већ их је принела на жртву за пријатељство и за добре односе са Краљевином Румунијом. А савезничка и пријатељска Румунија није нашим грађанима признала оно, што је у истој материји признала Француској и Енглеској.

Народна скупштина је прошлог лета, у својој савезничкој верности, изгласала конвенцију са Румунијом, са великим одушевљењем и та нам је конвенција била потребна, али у њој има таквих одредаба, по којима се више не може одузимати земља румунским поданицима на нашој територији, те су тиме горе споменути законски прописи постали илузорни.

Зато смо, нас више посланика, поднели код § 36 новог аграрног закона један амандман, по коме би се могла дати отштета тим људима. Али тај амандман тадањи Министар пољопривреде г. Томашић није примио, са образложењем, да не зна његов финансијски ефекат, већ је на седници од 14 јуна 1933, увиђавајући оправданост тога захтева, изјавио, да ће се такве одредбе унети у овогодишњи финансијски закон. Заменик Министра пољопривреде поднео је Министру финансија амандман који се расправља у Финансијском одбору и ја се надам, да ће Министар финансија и Народна скупштина то примити, те ће се најзад ликвидирати ово питање и наш национални земљораднички елемент примити праведну отштету.

Најзад морам додирнути још питање виноградарства. Иако смо ми посланици из винородних крајева и приликом прошлих буџетских дебата скретали пажњу Краљевској влади на то важно питање и покушали да дамо ресорним министрима извесне сугестије, морам признати да у томе нисмо

успели.

Криза виноградарства је данас општа, али ни једна држава није у погледу производње, претрпела тако јак ударац као наша.

Производња вина износи годишње: у Француској 65 милиона хектолитара, у Италији 45 милиона х. л. у Шпанији 26 милиона х. л. и те три земље дају 70% целе светске производње.

Производња Југославије износи годишње 4 милиона х. л. док Румунија производи 7 милиона х. л., а Мађарска 3 милиона.

Ми имамо неколико виноградних подручја: Срем, Банат, Смедерево, Крајину, Жупу, Далмацију, и хрватско и словеначко приморје. Лозом је засађено 176 хиљада хектара, те производња од 4 милиона хектолитара вина није довољна. Највећи део наших винородних крајева био је до краја рата у саставу бивше аустроугарске монархије и снабдевао је вином царином заштићено и велико подручје са центрима Пешта, Беч и Праг. 1918 год. отсекла је наше виноградарство од дотадашњег традиционалног тржишта.

Требало је омогућити после ослобођења извоз нашег вина, који се у Југославији није могло потрошити. И ако се прошле године са овога места чула и така тврдња, да наш народ претерано пије, сматрам да је то нетачно и неоправдано.

По статистичким подацима Министарства пољопривреде у Југославији долази годишње на једног човека 27 литара вина, док у Француској 153 литра, у Италији 100 литара, у Шпанији 80 литара.

У Југославији нема превелике продукције вина, већ је потрошња угушена рђавим финансијским контролним системом и фаворизирањем пиварске индустрије и фабрика шпиритуса на штету виноградарства.

Треба забранити прављење сирћета од кукуруза, а трошити винско сирће и треба дозволити увоз чешког и немачког пива, бољег од нашег, па ће те државе увозити наше вино.

У Југославији живи од виноградарства један и по милион произвођача и два милиона радника и посредника, док у целој земљи имамо 35 пивара, често са страним управљачима.

Треба дакле већу пажњу обратити на извоз вина. За наш извоз долази у обзир: Италија, Аустрија, Чехословачка, Немачка, Француска и Швајцарска. Италија уважа наша јефтина вина за мешање и индустријску прераду, а тај увоз није сталан, већ зависи од италијанске бербе и винарске коњуктуре. У Француску и Швајцарску не увозимо због велике заштите царине. Аустрија, која би требала од нас да се снабдева вином, увози из Италије, која ужива повлашћену царину уз велики контингент. Немачка и Чехословачка би се снабдевали од нас, кад би дозволити увоз њиног пива. Наш извоз је дакле онемогућен рђавом политиком и отежан и зато, што немамо типизираниог вина, што иностранство тражи.

Будућност наше производње вина и наших виноградарара је збиља црна и људи с дана у дан пропадају. А производња вина се не може смањити, јер се култура лозе нема чиме заменити, што би гарантовало бољи приход.

На виноградарство неповољно утиче и велика земљарина пореза, као и трошарина, али о томе сад не могу говорити и ту жртву за општу ствар виноградарство мора поднети.

О свему томе давале су сугестије и пале при-

медбе и прошлих година у буџетској дебати и дебати о порезима, али је већином све остало по старом, те ми је част господину Министру и овом приликом скренути поново пажњу на све ово, с молбом да о овоме поведе рачуна ради поправке овог неснасног стања. У тој нади, гласају за буџет. (Пљескање и одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Симо Марјанац. (Симо Марјанац: Ја одустајем од речи). Има реч г. Алојзиј Павлич.

Алојзиј Павлич: Gospodo narodni poslanici! Iz govora nekih poslanika vidi se, da su oštro osuđivali našeg seljaka kao da je anacionalan i da ne voli svoju narodnu državu.

Nisam seljački sin, ali sam živeo kao sveštenik na selu. Poznajem seljaka ne samo slovenačkog, već i hrvatskog i srpskog, i znam, da ima naš seljak dubok smisao za državu — samo da on drukčije gleda na državu nego političari, nego oni koji su po profesiji novinari. Gospodo narodni poslanici, bankarima i kapitalistima je država veliki upravni aparat, koja donosa onima koji imaju državnu upravu u ruci masnu zaradu. Zbog toga oni tako čeznu za vlašću u državi.

Sa zakonodavstvom, finansijskom i socijalnom politikom zloupotrebljavaju državne prihode egoistično u svoju korist. Gospodo narodni poslanici, naš seljak nije pristaša utilitarističnog principa. Seljak ima svoje imanje i ne traži egoističnih koristi od države. Zadovoljan je, da ga država i državni činovnici ne smetaju u njegovoj privredi. Njegovo imanje jest njegova neodvisna „država”. Seljak je zavisan samo od dobre godine i ne voli demagoške fraze političara. Seljak ne poštuje državu samo kao pravnu i samoupravnu organizaciju, već kao otadžbinu. Njegovo selo mu je zavičaj. Njegov dom, njegove livade, njegove oranice su mu sveta zemlja i djedovina predaka. Imanje ljubi svim srcem. Njegova ljubav proširuje se na čitavu državu, za koju se junački bori i žrtvuje svoj život onako kako su umirali za naše oslobođenje srpski seljaci (Pljeskanje), umirali za oslobođenje Srba, Hrvata i Slovenaca. Seljak voli svoju otadžbinu i njezine vrednosti, rodnu grud, jezik i običaje. Seljak neće nikada biti kozmopolita i internacionalista, čije geslo glasi: „Ubi bene ubi patria”, gdje je dobro, tamo je domovina. Seljak je ponosan što je seljak, on voli svoj stalež, svoj narod i svoju državu, više od radnika ili privrednika (Uzvici: Tako je!). Seljak ne mrzi tudinskih naroda, svi seljaci na svetu su mu braća, pošto i oni svojim šakama zaraduju hleb na rodnoj grudi. Seljak je državi više odan nego ostali staleži, jer ju poštuje kao svoju otadžbinu, kao zaštitnicu seljačkog staleža.

Gospodo narodni poslanici, istina je, da se više puta dešava, da seljak nije oduševljen za režim. Za to ima više razloga. Seljak dolazi sa državom u dodir kada ide u školu — deca ne idu rado u školu — kada ide da služi vojsku, kada se traži od njega porez, kada ide u rat. Za to više puta nema čistih pojmova o državi.

Seljak je realista, on hoće, da kao Mininstar finansija ima svoj proračun uravnotežen i ako mu nedostaje novaca, on ne može platiti i ne plaća dobrovoljno porez. Ali, ako mu ide dobro, ni jedan stalež ne plaća tako pravovremeno kao naš seljak. Više puta baš sitnice nerviraju seljaka i prouzrokuju njegovo neraspoloženje. Seljak je konservativan po prirodi, protivan je svakoj novosti iako su potrebne. Više pu-

ta seljaci su skrivili, da ceste i željeznice ne idu kroz sela, već na ravnici, udaljena od sela više kilometara.

Gospodo narodni poslanici! Ako seljak ne voli državu, krivi su tome najviše puta neljubazni činovnici, koji nisu seljaku savetodavci, nego samoljne paše. Seljak nema apstraktnog pojma o državi, već državu gleda u sreskom načelniku, sudiji, egzekutorima, žandarima, nastavnicima i sveštenicima. Ako ti zloupotrebljavaju vlast i čine nepravdu, seljak počne da mrzi državu. Seljak više puta misli, da se Vlada brine samo za pučanstvo po gradovima i radničkim kolonijama, dok seljaka zapostavlja. Seljak je po svojoj prirodi monarhista, pa bio to srpski, hrvatski ili slovenački seljak. Kralj je za našega seljaka heroj. Bio sam u Južnoj Srbiji i video sam kako oni čeznu za Kraljem, čuo sam ih kako su kazali: »Samo da bi došao Kralj«, a isto sam primetio i kod nas, kada sam bio na Bledu, kako su oduševljeni kada On dolazi.

Seljak samostalno vodi privredu na svom imanju, brine se energično za red i disciplinu u kući.

Po njegovom mišljenju treba, da se u državi samo jedan brine za red, da ne dođe do haosa. Seljak je na svome imanju Kralj i po njegovom mišljenju treba u svakoj državi da vlada Kralj. Kako sledi Kralju Prestolonaslednik, tako sledi na imanju seljaku njegov sin. Državnu vlast treba da osvetljuje veliko poštovanje koje iskazuje seljaku njegova porodica u njegovom domu. Seljak misli da patriarhalni etos treba da vlada i u državi.

Gospodo narodni poslanici, naš seljak je svom vladaocu — Kralju bezuslovno veran. Kada se je Švedska Kraljica Kristina 1645 godine odrekla prestola, primila je različite deputacije. Poklonili su se njoj sveštenici, vitezi te građani. Napose došao je seljak, poklonio se, pružio joj desnu ruku, te je poljubio. Debele suze ronile su se iz njegovih očiju, ništa nije kazao, pogledao je u Kraljicu i plačuci otišao na svoje mesto. To je ljubav seljaka. Takav je švedski seljak, a takav je i naš jugoslovenski seljak.

Seljak je svestan državljanin. On mrzi revoluciju, on uvek misli na stara lepa vremena, te čezne za njima. Naš slovenački seljak i hrvatski se uvek seća predratnih vremena, srpski seljak dobrih vremena predratne Srbije i želeo bi da i on doživi ona vremena.

Kada seljak čuti, te postaje neposlušan prema državnom autoritetu, znak je da je nepravda postigla vrhunac i sam traži pravdu. Seljačke bune tražile su uvek staru „pravdu”, seljak ne traži ništa novo, on traži samo staro, da može da živi, te prehrani sebe i svoju porodicu i da može plaćati porezu. Seljak ne voli proleterске propagatore, premda se oni odevaju u narodne košulje i premda propagiraju da je njihova partija državna partija. Seljak voli seljačke vođe i kao Nikolu Pašića i Stjepana Radića, Matiju Gubca, Iliju Gregorića i druge. Seljaku su ti vođe ne obični ljudi, već misije i proroci i žive kao Kraljević Marko ili Kralj Matijaš duga stoleća u dušama seljaka, te od njih očekuje svoje oslobođenje. Seljaci obožavaju seljačke vođe. Tako i naši seljaci obožavaju Gospodina Ministra Pučelja, koji je tip našeg slovenačkog seljaka. On je od običnog seljaka došao na ministarski položaj i mi smo svedoci kako on dobro vodi resor Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja da mu se moramo prosto diviti. (Pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici, iz ovog izlaganja vidi se, da seljak nije anacionalan, da nije antidržavan, već najviši konstruktivni elemenat za državu i njezino uređenje. Potrebno je samo, da naši nastavnici na

selu vaspitavaju omladinu razumevajući milije, kulturu te jezik seljaka, kako sam kazao već u pretresu Ministarstva prosvete, u ljubavi prema državi. Potrebno je da su naši državni činovnici pravedni, ne sluge pojedinih ministara, nego šamo vršioци позитивних zakona.

Председник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, молим вас, завршите, ваше је време прошло.

Алојзиј Павлић (наставља): Господо народни посланици, наши свештенци, наши наставници на selu треба да се брину за оmladinu од 14 до 21 године, да припремају свуда seljaчке продушне течајеve, да шире воћарство и да из селекцијских станца добију изабрана семена, житарице, пшенице, кукуруза и тиме постигну бољи квалитет. Пре 50 година код нас у Slovenačkoј су почели гајити воћарство, зато имамо данас свуда воћњake. Господину посланику Pustoslemščку је добро познато, шта је све урадио на том polju наставник г. Praprotnik у Mozirju. Требао би, да се и у Србији као у околници Tetova и по другим крајевима почну са гајењем воћарства, да се организује воћарство задругарство, и на тај начин побољша квалитет воћа.

Господо, исто тако треба ширити трезвенjaчку мисао, да се не pretvara вино, које је „божја капљица“ у алкохол, да се уманји број крвопролића, особито код нас у Slovenačkoј. Због тога је потребито ширити трезвенjaчку мисао и организовати безалкохолне задруге.

На нама свима је, господо народни посланици, да подигнемо seljaчку культуру, да одгајимо seljake у добром држављанина, да су сви школовани људи seljaku помоћници и да тиме postane наша држава seljaчка држава staleška држава, у којој неће бити класне борбе, у којој ће бити задовољан наш seljak, наш радник, наш привредник и ceo наш jugoslovenski народ, у славу Njegovog Veličanstva Kralja. То сам имао да кажем код Министарства poljoprivrede изnoseћи мисли наших seljačkih вода Nikole Pašićа, Stjepana Radićа, Matije Gubca и других.

Председник др. Коста Кумануди: Има рећ г. Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, пољопривреда је најглавнија грана наше народне привреде. Као таква она је уједно и најглавније упориште у борби у општој привредној кризи. Зато њој, као таквој, треба поклањати ону пажњу и придавати јој ону важност, коју она истински и по фактичном стању и има.

Наш увоз у 1931 години и извоз у 1932 години најбоље потврђују ову тврдњу и уједно показују у каквом се стању налази наша пољопривреда.

У 1931 години — поред осталог — увезли смо свих пољопривредних производа преко 2 милијарде и сто хиљада динара. Међу најважнијим пољопривредним производима, које смо те године увезли јесу: пиринач, јужно воће, уљани плодови, длака, перје, кожа; разноврсне сировине за пољопривредну индустрију, сапун, кудеља, лан, памук и друго. Како се види, међу овим пољопривредним производима које увозима, има их много, које би ми сами могли произвести у својој земљи у довољној количини и задовољавајућој каквоћи.

У 1932 години, која је имала једно тешко наслеђе из 1931 године, због неродице сточне и људске хране, и у којој је години криза била у пуном јеку, у тој години извезли смо пољопривредних производа и производа сточарства близу 3 милијарде, дакле око 60% нашег целокупног извоза.

Ове двије године својим извозом и увозом ка-

зују нам, да је наша пољопривреда заиста главна грана наше народне привреде, али казују и то, да је она екстензивна без плана и примитивна.

Особито овако велики увоз пољопривредних артикала у 1931 години, доказује да је наша пољопривреда без плана, да није планска.

Чињеница, да просјечан принос код нас по хектару, срањен са приносом у другим напреднијим земљама, показује подбацавање за више од 50%. Та чињеница очигледно доказује, да је наша пољопривредна производња још екстензивна и примитивна. На пример код нас је просјечан принос по једном хектару:

а) пшенице око 11 квинтала, а у другим напреднијим земљама 28 д.

б) кукуруза око 15 квинтала, а у другим напреднијим земљама 27 д.

в) зоби око 8 квинтала, а у другим напреднијим земљама 21 д.

г) ражи око 8 квинтала, а у другим напреднијим земљама 19 д.

д) јечма око 8,5 квинтала, а у другим напреднијим земљама 23 д.

ђ) шећерна репа око 160 квинтала, а у другим напреднијим земљама 230 д.

е) лана око 6 квинтала, а у другим напреднијим земљама 25 д.

ж) кудеље око 8,5 квинтала, а у другим напреднијим земљама 35 д.

з) кромпира око 47 квинтала, а у другим напреднијим земљама 170 д. и т. д.

Ове нам цифре најубедљивије казују и доказују, да је неопходно потребно приступити изградњи и извођењу једног читавог пољопривредног плана, интензивирању и рационализирању пољопривреде.

У том циљу извођења планске пољопривреде, њезинно интензивирања и рационализирања потребно је:

1 — утврдити преоријентисање наше пољопривредне производње у правцу веће рентабилности;

2 — реонизирати поједине гране пољопривредне производње обзиром на климу појединих крајева и каквоћу земље;

3 — употпунити организацију пољопривредних школа и саобразити их што више потребама и приликама нашег земљорадничког народа;

4 — омогућити да свака основна школа на selu има најмање 1 хектар земље, да би учитељи имали могућност да на тој земљи гаје све усјеве ради огледа и примера, који могу успјевати према поднебљу тога краја.

У допуну напријед изложеног потребно је:

1 — приступити оснивању земљорадничких комора, које имају своје велико оправдање поред трговачких, индустријских и занатских комора;

2 — основну просвјету безусловно дати свима крајевима подједнако подизањем основних школа, без чега не може бити ни говора о општем полету и модерној рационалној земљорадњи;

3 — помагати развијање задругарства кредитног, потрошачко-набављачког, произвођачког, воћарског и т. д. Јер задругарство, колико доноси материјалну помоћ, привикава штедњи, чува од зеленаша и т. д. толико исто и још више оно дјелује морално и васпитно. Посредством задругарства и кроз задругарство ублажују се међусобна трвења, развија смисао за заједницу и међусобно помагање и т. д.

4 — развијати што живљу акцију у погледу стварања социјално-привредних установај на селу и за село, као што су на пример општински кошеви, среске припомоћне закладе, осигурање од града ит.д.

Кад сам споменуо среске припомоћне закладе, хоћу да кажем, да овде мислим на закладе, каквих нема у другим крајевима наше Отаџбине осим на територији бивше Босне и Херцеговине. Ове су установе нове врло добре и корисне, само их треба саобразити данашњим приликама и потребама.

Господо народни посланици, поред ових напомена од општег значаја, ја ћу са овога места да истакнем нарочито потребу гајења једне врло важне и рентабилне гране наше пољопривреде, а то је воћарство, које, као што је познато, успијева нарочито у извјесним крајевима наше Отаџбине, али му се још не поклања ни близу она пажња које оно заслужује.

Ја ово хоћу нарочито да истакнем зато, што су наши поједини крајеви по клими, квалитету и положају земљишта погодни искључиво за воћарство и ни за какву другу пољопривредну грану, па треба свим силама настојати и пропагирати да се таква земљишта засаде воћњацима. Ово не само зато, што су таква земљишта подесна за воћњаке, него и зато, што ће воће имати и добивати све већу вредност због научно-медицинског проналазка о његовој хранљивости и потребама за човечји организам.

Да би конкретизирао своју тезу о неопходности планске пољопривреде, лијепо је рекао прије неколико дана са овога места г. Милутин Станојевић, како би непроцјењива корист била за нашу земљу, кад бисмо читавих 10 милиона па и више орахових присада засадили, јер би нам они прије 10 година почели доносити неизмерно велике користи, а без икаквог нашег труда и штете по усеве, јер ова корисна воћка успијева и на таквом тлу, које се не може употребити апсолутно ни за какву обраду.

Кад сам споменуо орах и његову вредност у трговини, а не могу а да не поставим једно питање господину Министру пољопривреде, а тиче се сјече орахових стабла код нас.

Прије годину и више дана почели су се много тражити и извозити у иностранство орахови пањевци, који имају неке нарочите одлике и пруге и који се нарочито употребљавају за израду намјештаја и финијих дрвених украсних предмета. У почетку су се тражили само пањевци старијих орахових стабала, која су престала рађати, али касније су се почела сећи и млађа и родна стабла. Ја не знам, да ли је о овоме што познато Министарству пољопривреде. Ако није, ја овим скрећем пажњу, да се о овоме поведе рачуна и заштите интереси државни и народни, јер је орахов плод врло важан наш извозни артикал.

Господо народни посланици, прошле године говорио сам у буџетској дебати о подмирењу добровољаца земљом, на коју они имају право по закону, па ево, и овога пута присиљен сам, да овом питању поклоним пажње и времена, јер од прошле године па до сада у том погледу врло је мало урађено. Истина, ово не тврдим за добровољце свих крајева наше Отаџбине, јер ми није било познато, али тврдим за добровољце среза власеничког и још неколико суседних срезова Дринске бановине да једној великој већини њих још није дата земља.

Има и таквих, којима је дата шума и шикара у Босни и Херцеговини, али им је обећана и новчана помоћ за крчење шуме и претварање у родну земљу. Како је то остало на обећању и још није дата новчана помоћ, тако је остала до данас неискрчена шума, јер су то већином сиромашни земљорадници и немају могућности, да искрче о свом трошку. Како сам обавештен, фонд за помоћ добровољаца за крчење, потрошен је и расходован. Зато сматрам да је оправдано тражити, да им се даде чиста родна земља, где је има, како им је и обећано, а то је у Војводини. Зато молим Господина Министра, да резервише потребне површине у Војводини, а напосе у панчевачком рит, како би сви интересентни, макар у овој години, послје пуних 15 година од свршетка рата, били подмирени земљом и дошли до својих права. У исто време сматрам да је оправдано и потребно да скренем господину Министру пажњу, да је велика већина заинтересованих добровољаца врло сиромашна и толико сиромашна, да се не могу снабдети потребним новцем за путни трошак и још да плате комисију за измјеру земље 500 до 600 динара. Због овог комисијског трошка многи су у прошлој години пропустили и нису тражили земље, а многи ће морати и ове године пропустити и не тражити, ако им се буду тражили толики комисијски трошкови.

Зато молим господина Министра, да нађе могућности, да из неких кредита исплати трошкове комисије за измјеру земље добровољцима овога пролећа.

У колико се буде дијелио панчевачки рит, ја молим господина Министра, да учини потребно расположење, да се добровољцима из Власеничког, Сребрничког и Зворничког среза Дринске бановине додели земља у једном мјесту тако да се ова три среза наседе заједно у једну или двије насеобине потпуно засебне. Ову молбу упућујем зато, што им је овако лакше опстати и лакше им се привикнути кад су из једног краја заједно у једној или двијема насеобинама.

Једно с тога, а друго и зато, што би овако могли појединци лакше вршити замјену земље добивене и оне у њиховим родним мјестима. Корист од ове размјене свакако би била велика, јер би се на тај начин боље снабдјели сви са земљом, кад би се једни населили на нову насеобину и добили компензију и другог добровољца, а овоме опет дали еквивалент код своје куће. Тако би се снабдјели сви боље земљом, него да сви иду у Војводину и да задрже код куће своју стару земљу.

Господо народни посланици, заиста је вријеме, да се већ једанпут послје 15 година по свршетку рата подијели добровољцима земља, коју су заслужили и која им је обећана.

Добровољци то заслужују у пуној мјери, а наш је народни државни гријех, да то није и до сад учињено. Јер да добровољци својом појавом на бојном пољу нијесу никаквих услуга учинили у војничком смислу, учинили су у моралном и дали доказа свему свијету, да је Светски и ослободилачки рат дошао не као последица изазивања Србије и њених савезника, него као последица потреба и жеља за ослобођењем јужних Словена. (Одобравање и пљескање).

Potpretsednik Karlo Kovačević: Има рећ народни посланик г. др. Милан Метикош.

Dr. Milan Metikoš: Gospodo narodni poslanici!

Pretrasajući ove specijalne budžete jedan za drugim, opažamo kod svakog budžeta, da nedostaje jedan izvestan određen plan rada, pa je to isti slučaj i kod Ministarstva poljoprivrede. Svake godine slušamo sa ovoga mesta napisane, lepo pročitane ekspozee, pune pesama, pune nade, pune obećanja, ali stvarno se opaža, iz godine u godinu, da taj resor ne donosi ono narodu što narod od njega očekuje. Krivnja je na celokupnoj Kraljevskoj vladi; što je u našoj agrarnoj čisto poljoprivrednoj zemlji, u kojoj je od svakih sto stanovnika 87 seljaka i poljoprivrednika, budžet poljoprivrede tako malen za potrebe toga resora, da je to možemo kratko reći, očajna konstatacija.

Ja sam pre nekoliko dana konstatovao, da se za jedno nadležstvo, koje vrši obaveštajnu službu — ali je ne vrši kako treba i kako bi trebalo da je vrši — troši godišnje više, nego za celokupno Ministarstvo poljoprivrede. I kada se to konstatuje, onda možemo da razumemo, da i kritika o tome Ministarstvu mora biti svedena na to, da li je resorni Ministar sam kriv, ili su krivi i svi njegovi saradnici u Vladi; što ne pokažu veću pažnju seljaku, našem proizvođaču i poljoprivredniku.

Mi smo pre nekoliko dana imali ovde jedan težak spor, a to je pitanje bosanskog agrara i zloupotreba povodom izovdenja zakonskih propisa o beglučkim obveznicama.

Gospodo, ja ću bibiti slobodan da napomenem, da korupcija nije zahvatila samo Bosnu i Hercegovinu sa beglučkim obveznicama, nego je ona zahvatila čitav problem agrarne reforme, od njenog početka, od njenog izovdenja do danas. I zato se ja ne čuđim vama, gospodo, iz vladine većine, što iznosite kako dobrovoljci nisu dobili zemlju. Nisu dobili oni, koji nisu imali novaca, da kupe rešenje, da podmite one, koji su delili zemlju. Vi danas imate čitavu silu onih dobrovoljaca, od kojih svaki nosi u svome telu po 10, 20 do 50 kuršuma, ali koji nisu imali novaca da dobiju svoje isprave. Oni i dan današnji čekaju, na zemlju. Svi koji su imali para, koji su se znali snaći, dobili su zemlju. Danas nam se odgovara iz Ministarstva poljoprivrede: Zemlju ne možemo da damo, zemlje nemamo. Kad se vidi kakve su se nesavesnosti pravile prilikom sprovođenja agrarne reforme, onda se može i razumeti ogrčenje dobrovoljaca. Treba samo videti kako je sprovedena agrarna reforma na velikim posedima. Našli su se različite izlike i izgovori i Ministarstvo poljoprivrede primilo je te izlike i izgovore, da narod ne bi dobio zemlju, da se ne izvrši Zakon o agrarnoj reformi. A ono zemlje što se davalo, nije se davalo onako kako bi bilo pravo i pošetno, nego se davalo onima, koji su imali sredstava i načina, da se približe kod onih, koji su zemlju delili. Ja znam to iz prakse još pre nekoliko godina, kada sam kao poslanik u istom Ministarstvu intervenisao za dobrovoljce, koji su čekali na red. Dobrovoljci su govorili da nisu mogli da plate, kod tog i tog advokata u Beogradu, da im je on tražio po 7.000 dinara, pa da će odmah dobiti rešenje za tu i tu parcelu, koja će biti jedna od najboljih. Dakle, gospodo, pitanje korupcije uzrok je svih nedaća i ono bi trebalo da se shvati i u ovome resoru kao jedno važno pitanje i da mu se u tome resoru posveti potrebna pažnja. Ne može se lično bacati krivnja na g. Ministra, jer je on prolaznik u tome Ministarstvu, kao i njegovi prethodnici, ali to je sistem, koji se produžava i da bi se to rasčistilo potrebno je, da se i sa strane toga resornog

Ministra nastane, da se hitno donese zakon protiv korupcije. Mi smo predlagali, sa ovoga mesta, da se odredi parlamentarna anketa, da ta parlamentarna anketa dođe u sve urede, u Agrarnu direkciju i da sasluša sve agrarne interesente, te da se ustanovi, ko je korumpativnim načinom došao do zemlje, pa da se od takvih oduzme zemlja, i da se uzmu na odgovornost oni, koji su za pare davali zemlju. I kad bi se, gospodo, to uradilo, mi bismo očistili gubu iz torine. Ja vas uveravam, da bi više stotina takovih došlo pod zahvat te ankete, da bi došli pred sud i da bi odgovarali za svoja nevaljalstva. Jer ma da su položili zakletvu i trebaju da imaju savesti, oni su sve upropastili zbog svojih ličnih računa. Onda bi se našlo zemlje za dobrovoljce, koji čekaju na red. I zato, kažem, tu stvar treba posmatrati sa te strane, kao vrlo važnu i stoga treba da se pokrene pitanje reorganizacije, pitanje revizije, da se vidi da li su dobili zemlju, koji su imali pravo, ili oni, koji nisu pravo imali, da se vidi, da su neki došli do malih parcela, a drugi do deset parcela. To sve znaju činovnici Agrarnog ureda, ali, dabogme, oni neće Ministru da kažu, a Ministar nema načina, da to pokrene i potera. (Jedan glas: I neće!). I neće, dabogme!

Mi smo, gospodo, u našoj zemlji dokazali do sada neprekidno i uvek da sve rdavo radi što god se preduzme u korist seljaka proizvođača. Vi se sećate pre nekoliko godina, kada je bilo došlo pitanje žitnog režima na pretres. Išlo se birokratski za tim, da se seljaku onemogući da svu letinu proda uz povoljne cene. Organizovane su izvesne organizacije u tom pravcu. Stvorene su žitne zadruge. U te zadruge ušli su svi, i advokati, i lekari, i činovnici, i obrtnici, samo ne oni koji su bili proizvođači. Zašto su to oni radili? Videli su, gospodo, da je preko ovih zadruga koje država pogoduje, bilo moguće da se izigra plaćanje poreze i svega onoga što po zakonima moraju da plate i da žitarska trgovina ne plaća porezu, kao tečevina pojedinaca, i oni su se zajedno našli i stvorili žitne zadruge. Donela se pametna naredba, da su sve žitarske zadruge oproštene plaćanja poreze. Drugo oni su našli načina da iz tude zemlje, gde je bila cena pšenici mnogo niža, švercuju pšenicu i kao takvu preuzimaju i našim određenim organima da prodaju, po ceni, koja je zakonom bila fiksirana. I razume se tu nije zaradio seljak ništa, nego su tu zaradili trgovci; šverceri, nesolidni elementi. A seljačka sirotinja je i dalje kukala i mrcvarila se, dok je istovremeno bio veliki pritisak zemljarine, tako da su mnogi krajevi dovedeni u očajno stanje. Kad smo mi na tome pitanju tražili obrazovanje ankete, niko to nije hteo da primi. Nije se htela primiti anketa zato, jer se govorilo ovako: Ako se otvori anketa po tome pitanju, i ako ona bude radila, ta će stvar otići previše duboko. Ko zna, u tome slučaju, koga će anketa sve da dohvati. Jer kad se počne da odvija klupče, ne zna se gde ćemo sve stići. Govori se, da bi onda bile u pitanju i krupne ličnosti i iz privrednog, iz finansijskog i možda političkog života i smatralo se oportunistički, da se ta parlamentarna anketa odbije.

Isti takav slučaj imali smo neki dan, prilikom pretresa budžeta Ministarstva soabraćaja. Ja nikoga ne optužujem, neću da budem nesavestan ni prema kome, ali kada su već iznete izvesne teške činjenice, kada je već javnost toliko uzbudena zbog ovih činjenica, koje interesuju stotine hiljada istovremeno, onda tome pitanju treba posvetiti bar toliko pažnje, da se iz ovoga Doma donese rešenje, koje će zadovoljiti javnost. Šta

bi bilo tako strašno, da je parlament izabrao parlamentarnu anketu, kao što su gospoda iz vladine većine i opozicije tražili, pa da ta parlamentarna anketa izvidi ceo taj predmet i da donese izveštaj recimo da nema ništa od onoga, što smo mi juče čuli. Time bi se dalo dokaza, da je parlament bio rešen, da stvar potpuno izvidi i da javnosti pruži puno obaveštenje. A ovako, kako se to pitanje juče svršilo, ostalo je opet isto pitanje samo začepjeno. A javnost i dalje misli svoje i to što javnost misli, neće ipak doneti ugleda našem kreditu ni domaćem ni na strani. Ne treba, gospodo, zabušavati stvari, nego treba čistiti gubu iz torine. I ako smo savesni pred narodom, mi u Narodnoj skupštini moramo o takvim pitanjima odlučno da rešavamo. Treba donekle umiriti ono teško raspoloženje naroda. On treba da vidi kako se ovde radi, i da se brani samo pošten rad u svima granama naše administracije.

Gospodo, jedan od težih problema naše narodne privrede, jeste prezaduženost seljaka. O tome pitanju bilo je mnogo diskusije i mnogo raznih gledišta. Sva su gledišta bila skoncentrisana na to, da se odloži rešenje toga pitanja. Vi svi znate, kakav je sastav naše Narodne skupštine i kolika je razmera seljaka u našim redovima. I kada ste videli, da se to pitanje prezaduženosti seljaka kod nas rešava, sa tako malim brojem pretstavnika našeg seljačkog naroda, onda se ne treba čuditi što je ovako rešavano.

Da je seljak prezadužen, o tome nema spora. Da tome pitanju treba pristupiti obzirno, brzo i pravedno, i to je van spora. Seljak se zadužio onda, kad smo imali izvoz od 9 milijardi dinara, kada su cene seljačkih proizvoda bile tako visoke, da je seljak imao velikih prihoda. On se u toj konjunkturi zaneo za povećanjem kompleksa svoga zemljišta, za povećanjem broja svoje stoke, poljoprivrednih sorava, pa je u tome pravcu, nadajući se, da će takva konjunktura da potraje, činio zaduženja preko svoje snage, plaćajući zemlju po 40—50.000 dinara po jutru, kao što je slučaj u Vojvodini, a u mome kraju i po 100.000 dinara po jutru. Plaćajući par volova 30—25.000 dinara. A danas, gospodo, imate konstataciju da taj čovek, koji je kupio tu zemlju za 40.000 dinara jutro, danas ne može istu da proda ni za 4.000 dinara. I kad se nalazimo pred tim problemom, onda je pravedno da se to ozbiljno shvati i rasmotri. Ja sam slušao u narodu opravdano ogorčenje, kako smo to uzeli u pretres i kako se to ovde rešava. Narod kaže: Nismo mi krivi što su cene pale, nismo špekulanti, pa smo stradali. Mi smo kupovali, smatrajući to za potrebu, da se razvije naše seljačko gospodarstvo. A sada država treba da vodi računa o stvarnim današnjim cenama zemljoradničkih proizvoda odnosno nekretnina, odnosno raznih drugih poljoprivrednih sprava, zbog kojeg se narod zadužio. I narod s pravom očekuje, po gotovo seljak, koji se zadužio, da će se na bazi valute ovaj disparitet između cena, koje su bile u vremenu pre 10 godina i današnjih kao „vis major”, uzeti u obzir, i da će država potražiti načina i mogućnosti, da tu seljaka spase. Jer ako se još 12 godina bude čekalo, a naš dinara kako vidite ima težak disparitet između vrednosti kod kuće i vrednosti u inostranstvu, i ako se bude ovim stepenom razvoja išlo, kako danas teče, ko zna, koje će cene biti za 12 godina seljačkih proizvoda i možemo li očekivati, da će u 12 godina moći da plati kvotu koja se predviđa putem sadašnje Uredbe. Zato, gospodo, opravdan je prikor da mi sa malo savesti, sa vrlo malo računa o

narodnim tegobama pristupamo rešenju toga pitanja. I ja sa ovoga mesta to podvlačim i želim, da g. Ministar ovom pitanju, kao prvi nadležan posveti punu pažnju. Da bi to pitanje bilo predmet široke diskusije, da se dade mogućnosti kad mi danas nemamo privrednog saveta, privrednog veća — jer razume se u našoj Kraljevskoj vladi su svi stručnjaci, njima ne trebaju saveti sa strane — da se bar obrazuju komisije, u pojedinim resorima a na pose u Ministarstvu poljoprivrede, koje bi ovom pitanju posvetile specijalnu pažnju. Jer je žalosno, da se ovakvom krupnom pitanju, koje angažuje 12 miliona našega pučanstva, ne posvećuje nikakva pažnja. Dočepala su se gospoda u Vladi onih ovlašćenja po Zakonu o razduženju seljaka, pa su donela Uredbu ne pitajući Narodnu skupštinu, jer se zna da bi Narodna skupština reagirala na ovakav način rešenja ovoga pitanja! A hitna je potreba i krjnje vreme, da se posveti ovom pitanju puna pažnja i da se ispituju svi uzroci i posledice, zašto se danas u ovakvom stanju naš seljak nalazi. Malo pre jedan od predgovornika spomenuo je, kako je naš izvoz iznosio kod seljačkih proizvoda pre par godina oko 2 milijarde 900 miliona dinara, a istovremno je napomenuo vrlo dobro i vrlo tačno, da smo mi uvezli, mi seljačka zemlja, mi agrarna zemlja, poljoprivredna zemlja, iste godine raznih zemljoradničkih proizvoda u visini od preko 2 milijarde i 100 miliona dinara! Gospodo, da smo uvezli za toliko milijarde industrijske robe mogu razumeti, trgovačke robe, mogu razumeti, ali da smo mi uvezli i da mi svake godine uvozimo par milijarde zemljoradničkih proizvoda, tome se treba čuditi, a ne treba se čuditi u kakvoj se situaciji nalazimo! Sa malom razlikom od pola milijarde je višak našeg izvoza prema uvozu u zemljoradničkim proizvodima!

I kod toga se problema treba zamisliti! Ja sam bio slobodan ranije, pa sam skretao pažnju na to, zašto je to tako. To je zato tako, jer mi, uopšte, nemamo naše državne privredne politike, mi nemamo naše poljoprivredne politike. Kod nas se prepušta sve činovništvu u Ministarstvu, svakom od reda, da se onako radi, kako ona gospoda nalaze za potrebno, jer ona podržavaju kontinuitet dotičnog Ministarstva. A danas, gospodo, imamo ovu konstataciju: da smo mi, kao agrarna zemlja, vodili protekcionističku industrijsku politiku! Mi smo brinuli brigu, ne kako ćemo prodati zemljoradničke proizvode i dići im cenu. Nego deklamujemo, kako Kraljevska vlada i vladina većina u Skupštini i svi mogući stručnjaci to i to rade, a na koncu se ništa konkretno ne preduzima i ne prdlaže. Kad bismo imali svesti o odgovornosti, onda bi se mi pobrinuli, pa bi kazali: te i te industrije ne trebaju našoj zemlji, pogotovu industrije kao što su one, koje pokraj naše dobre vune u zemlji, uvoze australijsku vunu u ogromnoj količini. Tim pre što su to stranci, koji imaju te fabrike. Ne samo što je njihov kapital stran, ne samo što su strani i direktori i strani činovnici u tim fabrikama, nego su i strani radnici u tim fabrikama. I kad su, gospodo, ti stranci nama potpuno nepotrebni, i kad je njihov kapital u tom pravcu nama potpuno nepotrebna, za ovu grupu industrije, koja nas angažuje, zašto da im dajemo zaštitnu carinu na štetu potrošača? A kad im dajemo, onda, gospodo, nije čudo, što je ovako teško stanje u našoj zemlji. Kad bi imali poljoprivrednu politiku u našoj zemlji, mi bismo odredili izvesne industrije, koje su potrebne, te bi unosili i zaštitu za njih, a druge bi prepustili njihovoj sudbini

i izuzeli od zaštitne carine. Ne treba se varati, gospodo, samo onda možemo dići cenu naših zemljoradničkih proizvoda, ako nademo na strani kupca. A rečima ga ne možemo naći. Mi moramo reformisati našu trgovinsku politiku; mi moramo reformisati našu saobraćajnu i carinsku politiku. Na pose, možemo pristupiti ukidanju zaštitne carine kod sviju industrijskih grana, koje našem narodu i državi nisu potrebne. Ako to učinimo, gospodo, mi ćemo dobiti dve koristi. Prva korist biće ta, da ćemo moći sklopiti sa stranim industrijskim zemljama povoljne trgovinske ugovore, bilo na bazi kontigenta, bilo na bazi kojih drugih povoljnijih uslova: Te će industrijske zemlje od nas rado kupovati zemljoradničke proizvode, ako se obvezemo, da ćemo za tu istu vrednost kupiti u tim idustrijskim zemljama njihovu industrijsku robu. Ovako, mi štitimo industriju bez obzira na to, da li je potrebna ili nije potrebna. Ja sam pre nekoliko dana napomenuo, koji su narodni i visoki državni interesi, da mi štitimo 5 ili 6 fabrika piva u zemlji zaštitnom carinom, dok istovremeno imamo 4,500.000 hektorilata vina, proizvoda naših seljačkih ruku, koji traže pijace. Ali šta ćemo, gospodo, kad je interes tih pet do šest pivara, i njihovih porodica važniji, nego li interes 300—400.000 porodica naših vinogradara! Isto je takvo pitanje što se tiče stočarskih proizvoda. Mi godišnje uvezemo samih stočarskih proizvoda za preko 230—250,000.000 dinara. I kad je prošle godine u tom pravcu takode jedan takav slučaj bio, stručnjaci dolaze i upozoravaju naš narodne poslanike pa kažu: vidite koliko imamo odličnog materijala u Sloveniji i u Savskoj banovini, da ne pominjem i druge banovine, daleko bolji, nego ovaj koji se importira. Ali, šta ćete, u Ministarstvu poljoprivrede postoje izvesni stručnjaci, koji su osigurali u budžetu izvesne mogućnosti, za komisije u inostranstvu. I sada, da se komisija opravda, mora da se kupuje stoka za rasplod, manje vredna nego što je naša domaća. Mi u tome pravcu pravimo sistematske greške i to se stanje i dalje podržava. Kada bi imali određeniju liniju privredne politike, mi bi od sudno kazali: nećemo da pravimo zaštitu industrijama, koje su suviše, već tražimo, da se ta zaštitna digne i da se otvore granice onoj industriji i robi, koju mi trebamo, jer ta će biti daleko jeftinija nego ova koju proizvodimo kod kuće. Mi smo mogli konstatovati, da na primer samo na džakove, na vreće za žito, zaštitna carina se penje do 60% vrednosti i to na korist domaćih fabrikata, koji su mahom stranci, koji su se preselili iz Austrije, koji su se preselili iz Italije i drugih zemalja, jer smo videli, da im naši propisi omogućuju eksploataciju zemlje a ne primaju nikakve obaveze. Jer, što bi imali da plate na porezu, to smo dokazali. Oni falsifikovanjem bilansa potkradaju našu zemlju na porezu. Ukida se mogućnost plasiranja naših seljačkih domaćih proizvoda, što nema izvoza, a istovremeno se uništava naša privredna snaga u zemlji. Mi to sve vidimo i ništa ne preduzimamo. Čudi me, da gospoda iz Vlade, po ovoj stvari, ništa ne preduzimaju. Naši seljački proizvodi, kako smo konstatovali, padaju strašno u cenama. Kada se uvaži, da naši glavni zemljoradnički proizvodi iznose godišnje: 23 milijona kvintala pšenice svake godine i kada se uzme prosečno da cena iznosi 100 dinara od kvintala, to znači da bi ukupni prinos u novcu od toga proizvoda seljačkog donosio oko dve milijarde i 300 milijona, računajući sve do zrna, kada bi se sve prodalo. Prinos od kukuruza iznosi godišnje

oko 29 milijona kvintala, računajući cenu od 60 din. po kvintalu, što je danas prosečna cena, a to znači oko 1.800.000.000. Dakle znači, naše glavne žitarice pšenica i kukuruz ukupno nose godišnje jedva 4 milijarde i 100 milijona dinara narodnog dohotka. A kada se, gospodo, uvaži, da misamo različne prinadležnosti, po budžetu, trošimo oko 5 i po milijardi dinara, onda treba da iz toga shvatimo punu težinu situacije. Zato kažem, pošto je zemljoradnja temelj, na kome se osniva naša privreda i pošto ta zemljoradnja nema dovoljno pažnje ni u Kraljevskoj vladi, to se opaža, da na svima stranama ima teških reperkusija u našem narodu. Ja držim i naglašavam sa ovoga mesta, da je potrebno, da se ta privredna politika Vlade revidira, u pravcu shvaćanja narodnih prilika i teškoća. Jer ako se ovako nastavi mi ćemo se bezuverno naći pred daljim padom seljačkih proizvoda.

Konstatovano je isto tako, da se ne mogu pokriti ni proizvodni troškovi, da je poreza na zemlju i danas uvek ista, koja je bila u vreme, kada je cena seljačkih proizvoda bila 3—4 puta veća. Kada je čist katastarski prihod onaj, kakav je bio pre pet godina, onda treba tome pitanju posvetiti pažnju resornih ministara. G. Ministru finansija treba da se kaže, da je pitanje sniženja zemljarine vitalno pitanje, kojim treba spasiti poljoprivredu i da on treba da se pobrine, da nađe druga vrela prihoda i to kod onih stranih preduzeća, koja su do sada lažnim bilansom izbegavala oporezivanje. Neka ih sada zahvati, jer ih je 10—15 godina mazio i neka ih prinudi da plate porez prema svojoj snazi, a neka seljaku u ovim teškim prilikama bar sa te strane pokaže pažnju. Kad već ne može podići cene zemljoradničkim proizvodima, onda bar da im snizi zemljarinu, od koje ne može da diše.

Svake godine, gospodo, u našoj zemlji pogine, skapa, stoke u vrednosti od preko jednu i po milijardu dinara, a ja mislim i daleko više. Stočna zaraza tako je strašna po svima krajevima zemlje, da naša veterinarska služba ne može da stigne da narodu pomogne tamo, gde je pomoć najpotrebnija. A s druge strane proizvodnja seruma je preskupa. Naša državna administracija i Vlada opet, može se reći, ništa ne preduzimaju, da se olakšaju cene u proizvodnji odnosno u prodaji seruma, za potrebe kod cepljenja stoke, te da se tako omogući zaštita od toga teškog udara, koji naš narod snalaze svake godine. Iz godine u godinu skapava stoka najmanje za milijardi i po dinara. Računajte od Ujedinjenja na ovamo, pa ćete videti, kolika je to ogromna cifra. I kada se zna, da je to jedna od glavnih grana naše proizvodnje i jedna od glavnih grana našega izvoza u inostranstvo, onda tome pitanju treba posvetiti najozbiljniju pažnju. I ja zameram, ozbiljno zameram, što se tome pitanju ne posveti ozbiljna pažnja na onome mestu, gde je to u prvome redu potrebno, a to je u Ministarstvu poljoprivrede.

Da ne govorim o Klasnoj lutriji i o njenoj organizaciji i malim приходima koje daje, kao i o potrebi njene reorganizacije. Da ne govorim o svilari, koja je prošle godine izgorela, a koja je bila na teretu budžeta Ministarstva poljoprivrede, jer je i tu vođena isključivo birokratska politika, kao da to nije jedna poljoprivredna ustanova koja treba našem narodu da pruži korist. Moram da kažem, gospodo, da iz svega ovoga što sam konstatovao, vidimo jedno pomanjkanje plana rada na svima stranama, i to pomanjkanje plana rada vidi se još na jednoj grani na-

šega narodnog života, na zadrugarstvu.

Čuo sam iz reči g. Ministra poljoprivrede, da ćemo dobiti zakon o zadrugama. Gospodo, nije sam zakon onaj koji može sve da uredi. Ima u našim zadrugama mnogo toga, o čemu treba da se javno govori. Ja sam prijatelj zadrugarstva, ja sam organizovao tolike zadruge, i ja na tome radim i dan današnji, ali sam video da su izvesne zadruge skoncentrisane u saveze, donele vrlo loše rezultate. Pre šest godina propao je jedan savez zadruga u Zagrebu, Hrvatsko-slavonsko-gospodarsko društvo kao središnja zadruga. Propao je ne zbog toga što su bili krivi zadrugari, nego zato, što je vodstvo bilo u rukama ljudi, koji su se predali velikim trgovačkim poslovima preko leđa i na račun samih zadruga. I kada su njihovi poslovi stradali, kada su bili u pitanju ulagači seljaci, članovi tih zadruga, onda se pristupilo da to država primi u svoje ruke. Narodna skupština bila je s tim saglasna da se narodu pomogne. Danas isto se ponavlja, slična situacija u Savezu hrvatskih seljačkih zadruga. I to bolno pitanje, tako je teško, ne možda zbog onih nekoliko hiljada zadrugara, nego zbog moralnog prestiža samoga zadrugarstva. To pitanje ne sme ostati nikako predmetom kakvih političkih rasmatranja, koja su suvišna, nego treba da se ozbiljno zahvati.

Nije krivnja samo do loše uprave, nego je krivnja i do nadzorne vlasti. Tu je krivnja do nadležnog ministarstva, koje nije preko svojih organa dovoljno pažnje posvećivalo, niti nastojavalo, da se izvide sve one stvari, koje su rdavo radene, nego je prepustilo, da seljački narod strada, a da se svi izvlače od odgovornosti.

Tako je isto i sa Savezom Srpskih Zemljoradničkih Zadruga. I taj Savez, koji je zbrinut da kod ovoga kontingenta izvoza, koji imamo sa izvesnim državama u pitanju zemljoradničkih proizvoda, vodi glavnu reč i da brine tobože u ime Zadruga. Ja sam u unutrašnjosti Srbije čuo od ljudi, koji su mi kazali, kako izvesna lica, za taj Savez, kupuju na pijaci, izvesnu stoku i razume se, šalju u ime Saveza kao proizvod zadrugara u inostranstvo, u Čehoslovačku i Austriju, a prema postojećem kontingentu za izvoz stoke. Sve to seljaci vide i čude se, kako to može u ime zadruga da se čini, kad se slobodnom kupnjom dobavlja na pijaci u svrhu špekulacije; čude se, jer na ovaj način ta izvesna lica grdne pare zaraduju, a zadruge su od toga potpuno isključene.

Ja se tome, gospodo, ne čudim. Ja sam svoje mišljenje o privrednoj politici Vlade i vladine većine kazao. I to gledište je i danas isto. Ja sam video i u tome istom Savezu, ko je vodio, ko je organizovao izvoz stoke preko Glavnog saveza Srpskih zemljoradničkih zadruga, i ko taj posao nadzire. Našao sam tamo ličnost, koja je organizovala i nabavljala stoku za vreme rata u Austriji za austrijsku vojsku. I kad smo to videli, moramo da se upitamo, da li te stvari treba da se vode preko takve ličnosti. Zar ovdé nemamo čestitih i poštenih ljudi, da to svršavaju u ime Saveza, nego to lice? Ja sam se teško zabrinuo. A na vami je, gospodo, koji glasate za ovaj budžet, da budete svesni odgovornosti za sve te poslove, koji se tako rade, jer dajete kredit i omogućujete produženje takvoga rada.

Ja moram otvoreno da kažem da moram da glasam protivu ovoga budžeta i iz ovih razloga koje sam izneo. I neka mi bude dopušteno da pročitam jedno pismo iz Hercegovine, da vidite kako je očaj-

no stanje u selima, pogotovu danas, kad je seljak ostao bez kredita.

Pismo je iz Širokovog Brega. Jedan ojadeni patriota piše iz kraja gde je glavna proizvodnja duhana: „dovoljno je napomenuti, da je 1929 i 1930 godine jedno selo u ovome kraju, za otkup duvana primilo oko 5 miliona dinara. Jedno selo. Dok je u 1933 godini 20 sela primilo u svemu, na otkup duvana, oko 300.000 dinara”.

Gospodo, ne ulazim u detalje, jer bi me to daleko odvelo. Samo konstatujem da se sve birokratizira i da sve ide na štetu narodnih interesa. Moram otvoreno da kažem: Zbog pomanjkanja zdrave poljoprivredne politike i privrednog plana uopšte u Ministarstvu poljoprivrede, moram da glasam protiv ovoga budžeta (Odobranje i pljeskanje na levici)

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Миливоје Исаковић.

Миливоје Исаковић: Господо народни посланици! Ресор Министарства пољопривреде, свакако је један од најважнијих, јер му је поверена брига о ономе што за нас мора бити најважније, а то је добро наше пољопривреде. Изгледа ми да је овај ресор од неког доба у сталном малеру, јер као што сами знате, Министарство пољопривреде је већ толико време у знаку заступања и знаку привремености. Сам тај факт онемогућује повздан, доследан плански рад на израђивању добра наше пољопривреде, и ја, са овога места, свестан штета које од тога произлазе, молим да се што је могуће пре прекине са праксом заступања и да овај ресор што пре добије свога шефа, који ће планским радом, консеквентно радити на остварењу важних задатака овога ресора.

Уредбе о заштити земљорадника и осталих још нису добиле крајњу санкцију, па носе карактер привремености и само то ствара утисак неизвесности па молим да се са овим похита. Нарочито подвлачим да ове Уредбе треба да обухвате и већа и јача олакшања у погледу Хипотекарне Привилеговане аграрне Банке, смањењем стопе анунтета у сразмери данашњих цена аграрних производа.

Исто тако подвлачим да се мора наћи пут и начин да се жртвама зеленаша помогне, како би жртве ових бездушних људи, које су широкогрудни закони оставили без заштите и без ефикасне помоћи, спасли од пропасти и сачували способне за даљи живот.

Скрећем пажњу надлежним на страховити помор свиња у моме крају и молим их да нађу пута и начина да се потребни серуми у довољној количини ставе одгајивачима у првом реду бесплатно на располагање, а ако то не може бити, онда да им се дају на почек, јер огромне штете у овом погледу, долазе баш због тога, што одгајивачи, кад наиђе, ово зло, немају новчаних сретстава да купе серум и тако стотине хиљада свиња угине, а колика је то штета, о томе не треба говорити.

Исто тако указујем на драконске ветеринарске прописе, који иду до бирократизма, па молим да се исти ублаже и сведу на праву потребну меру, јер оно што се и како се сада ради, изазива велико незадовољство и материјалну штету, а без тога се може бити. Висина казне је драконска, готово увек 300 динара, дакле пун кантар, а да ли то одговара приликама и времену, о томе је лако стећи суд, кад се зна да ова сума гута 3—4 метарске центи пшенице, а доскора и свих 10 мет. центи

к куруза.

Још 28. X. прошле године донето је решење у одељењу сточарства Министарства пол. привреде под Бр. 69529, а у рачуноводству заведено под Р. Бр. 8.375 да се за откуп бикова сточарским задругама среза Мачванског и других срезова, изда помоћ у 50.000 динара. Чак су на лицу места и бикови изабрани, а ова тако мала сума ни до данас није дозначена и исплаћена. У интересу сточарства и у интересу угледа који је овим дошао у питање, ја молим за наређење да се ово одмах исплати.

Млекарска задруга у Шапцу обратила се молбом за помоћ, јер исту у пуној мери заслужује, пошто успешно ради на једном заиста корисном послу и то под врло тешким околностима. Ни до данас није добила ову помоћ и ја, знајући да је иста неопходна и у сваком погледу правична, молим да се што пре одреди и дозначи.

У последње време све је у тешким приликама, па и наше задругарство. Њему се смета и свесно и несвесно. На њега се виче, иако безразложно. Погрешно се схвата његова делатност. Идентификује се са људима којима се не симпатише, па се овде често манифестује оно, да се због Николе мрзи и Св. Никола. То наноси велику штету самој ствари задругарства које је створено због добра сељака и које му заиста чини добра. Интерес нашег најмногобројнијег елемента, нашег сељака, захтева да се задругарство свесрдно помаже без обзира на личност. По сваку цену мора се доћи до заједничке планске делатности која ће задругарство свесрдно помагати у границама његових легитимних и оправданих захтева: Ово не сме бити тако и на тај начин да створи борбу класа, јер онда нећемо бити далеко од борбе свих против свих. И задругарство мора раскрстити са оним појединцима који у суштини не схватају идеологију савременог задругарства и уносе мржњу, страсти, злу крв и слично. Етичка и психолошка основна идеја задругарства је љубав, па колико су онда одговорни и криви они, баш према самом задругарству, који ово или неће, или не могу да разумеју. Исто су тако криви и они, који у пропасти читавих редова гледају спас задругарства. Задругарство постоји зато да подиже, али не и никако да обара. Задругарство је то, које у првом реду хоће хармонијско добро свих, па онима који то не разумеју или супротно раде, није место у редовима задругара, нити су то прави апостоли задругарства. Најзад задругарство не сме у својим првим редовима имати оне који мрсе и запетљавају ствари. Нигде није тако нужна неопходна светлост дана светлост чињеница као у задругарству. И сви они који друкчије поступају, нису пријатељи правог идеалног задругарства. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Вјекослав Милетић.

Dr. Vjekoslav Miletić: gospodo narodni poslanici, jedno od najboljih pitanja u Dalmaciji, a pogotovo u severnoj Dalmaciji, jeste agrarno pitanje. To nesrećno pitanje prouzročilo je silne trzavice, borbe, parničenja it.d., tako da je pitanje rešavanja agrarne reforme u Dalmaciji upropastilo ne samo posjednike nego i težake. Zakon, onako kako je donesen, nije zadovoljio ni težake ni vlasnike. Upropastio je gotovo i jednoga i drugoga suvišnom i nepotrebnom procedurom a, pogotovo, pogodio je nemilice baš

našu sirotinju u okolini Zadra koja u većini ima za vlasnike italijanske državljanе. Po ovome zakonu zemlja se može oduzeti samo našim državljanima, a nikako i italijanskim, i na taj način taj je zakon sankcionisao da naša sirotinja i dalje robuje tudinu.

Gospodo narodni poslanici, kao u svima pitanjima: pomorstva, ribarstva, gradnje lukobrana, gradnje puteva, cesta, čatrnja, škola it.d., onom kraju severne Dalmacije i baš u ovoj okolici Zadra nije se poklanjala nikakva pažnja, pa se tako isto postupa i pri rešavanju agrara. Mesto da se u prvom redu i najpre reši agrar u onom kraju na granici, a pogotovo da se reši agrar talijanskih državljanа koji su prihvatili agrarni zakon, rešava se agrar u drugim delovima Dalmacije, samo ne na granici i užoj okolici Zadra. Za taj kraj nema ni agrarnih sudaca, ni geometara, ni pisara, a ni procenitelja. Tipičan primer je konte Benja, talijanski državljanin, vlasnik od preko 5.000 hektara. Uzalud je naš agrarni zakon prihvatio sve predstavlke i sva moljakanja, za njega nema dovoljno geometara, ni sudaca ni procenitelja da reše njegovo pitanje. Drugi primer: Cijeli otok Molat vlasništvo je braće Goseti. Jedan od braće, dr. Ante, tražio je naše podanstvo i promenio ime u dr. Abelić o, razume se, kao naš državljanin, podvrgao se zakonu o rešenju agrara u Dalmaciji. Tu se imperativno nametala dužnost naših vlasti da prvenstvo reše agrar na ostrvu Molatu. Nažalost agrar se rešava svuda pre nego li u ovome kraju, gde bi se prvenstveno morao da reši, a to je okolica Zadra. Tome kraju ne poklanja se nikakva pažnja. Najuzornije zadruge i uljarske i stočarske i ribarske i mlekarske jesu u mome srezu, u črezu Prečkom. To na osobiti način ictiču i priznaju svi oni državni funkcioneri koji, bilo službeno a bilo neslužbeno, pohađaju taj kraj. I pored svih predstavlaka i molbi, i pored sveg osvedočenja tih svih državnih funkcionera, da bi se te zadruge morale izdašno pomagati državnom pomoći, te pomoći dele se svim mogućim zadrugama u svima krajevima naše države, samo ne onde gde je najpotrebnije i najpravednije, zadrugama Prečkoga sreza. Treba imati svakako jedan privredni plan, jer u našoj državi imamo krajeva gde seljaci samo po imenu znadu šta je to pšenica, kukuruz it.d. Tim krajevima treba omogućiti da dodu što jeftinije do svakidanjeg hleba, a to će se najbolje postići, ako se tim pravisnim krajevima omogući pametnom tarifnom politikom da mogu svoje proizvode, kao ulje, ribu, vino, razno povrće i voće što jeftinije prevoziti u unutrašnjost naše države, a tako isto da mogu što jeftinije kupovati razne žitarice.

Gospodo, krajnje je vreme da se naše vlade trgnu iz ove letargije, pogotovo što se tiče severne Dalmacije. Tamo se šilju i pogranične čete, žandarmerija, sreski načelnici i agenti it.d. da tobož suzbijaju neprijateljsku propagandu, vulgo ustašku akciju. Gospodo, pomognimo mi onome kraju, dajmo mu ono što mu je najpotrebnije, i to pučanstvo biće najbolji čuvar naše granice, jer je to pučanstvo odano Kralju i državi i mi ga ne smemo dovoditi u očajanje.

Izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet. (Odobranje).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Антон Клинц.

Anton Klinc: Gospodje narodni poslanci, omeniti hočem; ne samo omeniti, ampak toplo priporočam, da se pomaga in odpomore onemu stanu, ki je potreban tako državi kakor človeštvu sploh, to je kmet-skemu (seljačkemu) stanu. Čast mi je opozoriti go-

spoda ministra poljoprivrede na panogo živinoreje ter poživitev prometa oziroma nakupovanja plemenske živine (stoke) po erarju.

To nakupovanje vršilo naj bi se na oni način, kakor se je praktično že vršilo tako, da je Kraljevska vlada nakupovala plemensko živino za južne kraje. S takim nakupovanjem bilo bi pomagano kmetom iz južnih delov države v izboljšanju pasme, živinorejcem na zapadu ker bi svojo odvišno govedo vnovčili. Na ta način bi se dvignila cena živini in dohodek bi se zvišal, živinorejec pa bi dobil vsled tega veselje do te panoge kmetijstva. Živinorejcu bi bilo z odkupom pomagano sicer v majhni meri, ali pomagano bi bilo koliko toliko, na drugi strani pa bi bilo mnogo več pomagano onim v južnih krajih. Razmere kmetijskega stanu so obupne. Vsled zastoja trgovine oziroma prodaje kmetijskih pridelkov in izdelkov — živi naš kmet v hudi stiski. In možnost odpomoči mu leži le v vprašanju izvoza kmetijskih produktov v tujo državo ali inozemstvo.

Potom izvoza dvignil bi se promet in kmet bi dobil priliko doseči skupiček za svoj pridelek. S tem bi prišel na svoj račun tudi trgovec, obrtnik in delavec. Opravičeno se sme reči, da to, kar kmet kupuje, mora plačevati visoke cene, kar pa prodaje, mora dati po smešno nizkih cenah. Zavaljo tega dejstva, kmet nikakor ni v stanju in nemogoče mu je zadostiti svojim obveznostim, najsi bo že z odplačevanjem dolga ali davka.

Priporočati in želiti je, da se ga ne tira v obup s nepotrebnimi tožbami ali nasilnim izterjevanjem davka, potem rubeži, odvzemanjem najpotrebnejših in potrebnih stvari pri gospodarstvu, kada je dokazano, da je plačevanja nezmožen. Mnogo manjših in večjih kmetov je, kateri si niti toliko pridobiti ne morejo, da bi oblačili sebe in svoje družine. Kaj takim pomaga ugodnost odplačevanja dolga na daljše obroke, če pa nimajo niti za prehrano potrebno sol.

Toda pomagano bi jim bilo vsaj deloma z izvozom kmetijskih produktov v inozemstvo. Na kraljevski vladi je torej, da poišče v inozemstvu za naš izvoz potrebna tržišča. V dosego tega treba je, da prisilimo one države, od katerih kupujemo njihove izdelke in jih uvažamo, da bodo kupovale naše pridelke, in tisto, kar izvažamo: živino, svinje, jajca, vino, hmelj itd. Drugi izhod je v tem času svetovne krize težko najti.

Kmet (seljak) ne želi miloščine, ne podpore na katero je pri teh razmerah sicer navezan, ampak on hoče in želi, da ima sad njegovega dela in truda isto vrednost, katera mu gre v primeri s cenami industrijskih izdelkov. Opozoriti moram kraljevsko vlado pri tej priliki na sadjarstvo in prodajo sadja, ki predstavlja eno najvažnejših gran gospodarstva v Dravski banovini. Uspešno propagando za to panogo poljoprivrede vodi »Sadjarstvo in vrtnarsko društvo v Ljubljani«. Nujno potrebna bi bila podpora iz kredita za poljodejsko zadrugarstvo, ker igra važnejšo vlogo za povzdigo sadjarstva nego nekateri zadruge. Priznam obenem, da je naša Kmetijska družba v Ljubljani preteklo leto na Dolenjskem mnogo pripomogla s svojim nakupovanjem jabolk k temu, da so se cene dvignile iznad onih cen, katere so prekupovalci ponujali. Ker se pričakuje letos ugodna letina za jabolka, si dovoljujem že sedaj opozoriti poljedeljsko ministrstvo, da pripravlja teren za uspešno prodajo, oziroma izvoz te robe. Akutno je pitanje agrar-

nog zakona. Agrarni zakon i njegovo izvršenje prilično je rasपालilo ljudske strasti i prouzrokovalo dosta neprijatnosti i s jedne i s druge strane. Pored omanjih već izvršenih ekspropriacija, sprovođenje ili nesprovođenje ekspropriacije veleposeda t.j. velikih kompleksa šuma u Dravskoj banovini prouzrokovalo je mnogo uzbuđenja i negodovanja, mržnje i prebacivanja. Veliki broj pojedinaca i agrarnih interesenata došli su u veoma nuačan položaj, zato što su mislili, da će agrarni zakon biti sproveden onako, kakva mu je sadržina, i u punom obimu. Ali ne samo to, ima i takvih ljudi, koji će trpeti materijalnu štetu bilo zbog odricanja beneficija ili gubitka službenog položaja ili ma kako.

Ima znakova i mogu bez preterivanja da kažem, da će biti pogodjeni radnici, vozači a i službenici, koji će biti bačeni na ulicu. A sve to zbog besmislenog zastoja u izvršenju odnosno neizvršenju Zakona o agrarnoj reformi.

Pošto stvar ne dolazi do realizovanja te se ekspropriacija odugovlači, narod je izgubio strpljenje, buni se prebacujući obmanjivanje sa lažnim obećanjima.

Ima još momenata gde izbija negodovanje zemljoposjednika ili njihovih organa protivu onih, koji su se sa ozbiljnošću založili za Zakon o agrarnoj reformi i za njegovo izvršenje.

Znaci ovog negodovanja vidni su ili nevidni, ali su takvi da ih oni kojih se tiče, u toliko više osećaju. Već od poslednjih izbora u opštinske odbore jasno se pokazalo da to odgovara istini.

Ma kako to bilo, narodna je želja i zahtev, da se agrarna reforma sprovodi u punom obimu, te ekspropriacija šuma definitivno izvrši. Narod je začuden činjenicom, da se je izvršila ekspropriacija kod naših državljana, dok je kod stranaca nastupio zastoj.

Sprovođenje Zakona o agrarnoj reformi nije želja pojedinaca ili dvaju lica. Nju žele agrarni interesi i opštine što su već i pismenim i brzojavnim putem dokumentirale na naslov državne i banovinske vlasti; tražio je i Banski savet na svojim sednicama u Ljubljani, a traže i opštine sreza Novo-meškog, kojih se tiče preko ove pretstavke, a na koju su stavljeni potpisi predsednika tih opština. Stečene šume neka se podele pod upravom opština, čije uravljanje bi trebala Kr. banska uprava da kontroliše. Kucnuo je poslednji čas nakon toliko godina razmišljanja i proučavanja, da se pitanje ekspropriacije šuma definitivno reši, tako da bude što shodnije i korisnije za agrarne interesente. A Kraljevsku vladu molim da agrarnu reformu u tom pravcu izvrši i definitivno okonča da se to pitanje već jednom skine sa dnevnog reda. Izjavljujem, da ću glasati za predloženi budžet Ministarstva poljoprivrede. (Odobranje i pljeskanje).

Potpredsednik Karlo Kovačević: Ima reč narodni poslanik g. Anton Cerer.

Anton Cerer: Gospodje narodni poslanici, v vseh agrarnih državah po celem svetu, se posveča največja pažnja pri razpravi o državnem proračunu resoru Ministarstva poljoprivrede. Ako bi se posvečalo malo več razumevanje vodstvu privredne politike tudi v naši državi, potem bi se morala posvetiti večja pažnja in skrb za to ministrstvo in za napredak kmetijstva. Na žalost pa moram konstatirati, da si je to najvažnejše ministrstvo pri nas vedno preveč zemarjalo in da so mu stavljen v proračunu zelo malenkostna sredstva na razpolago za dosego tako važ-

nih gospodarskih ciljev. Zato ni čudo, da ministarstvo poljoprivrede svojemu visokemu namenu ni moglo v zadostni meri odgovarjati, ali vsaj ne v oni meri, kakor je naš kmetijski narod pričakoval. Priznati moramo, da se je s tem malim kar je bilo na razpolago, mnogo ustvarjalo. Biti moramo lojalni in priznati moramo vladi, da je v teku leta rešilo definitivno razdolžitev kmeta. Ni sicer ta zakon povsem idealan, ker ni zadovoljil ne upnika ne dolžnika. Vendar zakon je dal pravičen pravec, in razbil iluzije, da se bodo dugovi brisali. Postavljen je princip da mora vsakdo svoje obveznosti plačati. S primerno obrestno mero in amortizacijsko dobo je omogočeno kmetu, da bo svoje dolgeve polagoma odplačeval, ako se vsaj za malo gospodarske razmere poboljšajo. Naša dolžnost pa mora biti da pažljivo sledimo gospodarska vprašanja ter stojimo kmetu vedno ob strani, da pazimo na njegove plačilne zmožnosti in da mu v slučaju potrebe ponovno pomagamo. Naš kmet je tako ponosen, da ne mara da se mu kaj podari, ali on pričakuje od Narodne skupščine da ga v teh težkih dneh gospodarskega zastoja ohrani, da mu očuva njegovo zemljo od katere živi ves naš narod. Mi, gospodje, imamo dolžnost, da naš kmet, hrani vse v tej državi, da pazimo, da ne propade i ne smemo dopustiti, da se ga prežene iz njegove zemlje, da ga spravimo v obup in v obupna dejanja. Na ta način bi izpodkopavali trdne temelje naše države in jo gnali v anarhijo. Vsa ta fakta je imela pred očmi vlada g. dr. Milana Srškića, ki je za obvarovanje našega kmeta izdala primerno zakonsko odredbo. Prepričan sem, da ta uredba še ni rešila definitivno vprašanje razdolžitve našega kmeta. Temu vprašanju bo morala Kraljevska vlada posvečati vso svojo pozornost in pristopiti konverziji kmetijskih dolgov, v razmerju z današnio vrednostjo posestva. Ako se ostane samo pri sedanji uredbi, potem smo katastrofo samo odložili, ne pa jo tudi preprečili. Prepričan sem, da dokler se ne reši vprašanje kmečkih dolgov in dokler se ne reši in osigura obstoi kmečkih posestev, ni mogoč podvir našega gospodarstva in zboljšanje težkih gospodarskih razmer. Ako dvignemo kmeta se bodo opomogle in dvignele vse ostale gospodarske panoge. Zato se država ne sme bati nikakih žrtev, ker je le to glavni pogoj za njen obstoi in napredek.

Gospodje, znano je dejstvo, da je padel prvi v stisko vsled gospodarske krize naš kmet. Ko so kmetu pošla vsa sredstva, so bili prizadeti obrtniki, trgovci in industrija. Ako hočemo sedaj ob dvanajsti uri rešiti naše gospodarstvo, moramo prvo ozdraviti dom in gospodarstvo našega kmeta, osposobiti ga moramo za gospodarsko življenje, da bode močan in čvrst v oporo državi in vsem stanovom. Ko bo Kraljevska vlada pretresala gospodarski načrt, mora v prvi vrsti skrbiti za kmečko gospodarstvo in za njegov napredek. Kmečkemu stanu je treba dati možnost in priliko, da pri tem delu sam odloča in sodeluje. Zato je nujna potreba, da se za kmeta ustanove poljoprivredne zbornice. Kakor imajo danas vsi stanovi v državi svoje strokovne zbornice, prav tako bi moral tudi kmečki stan imeti svojo zbornico. Zato pozivljam Kraljevsko vlado, da tej moji opravičeni zahtevi čimprej ugodí. Danes se nikdo ne zmeni za to, da bi se organizirala produkcija in prodaja kmečkih proizvodov. Nikdo ne organizira izvoz, da bi se dosegle boljše cene. Kmet je prepušten na milost in nemilost spekulativni trgovini posameznikov, ki se ne brigajo za dobrobit našega kmeta, ampak samo za

svojo korist. Šele zakonita stanovska zbornica, bo lahko potem strokovnih organizacij, organizirala racionalno produkcijo in dosegla ugodnejše cene kmečkih produktov. Mnogo se v tem domu govori o lju-bezni do kmeta, ali ta ljubezen se mora izraziti tudi v dejanskem zanimanju in v pomoči.

Potpredsednik Karlo Kovačević: Molim vas, gospodine poslaniče, da završite.

Anton Cerer (nastavlja): Takoj bom gotov. Jaz se čudim, da je tako važno ministarstvo, kakor je poljoprivredno, že 6 mesecev brez resornega ministra. Vsakdo se mora čuditi, da se temu najvažnejšemu resoru posveča tako malo važnosti. Že 6 mesecev se v tem Ministarstvu nič ne dela. Koliko važnih trenutkov je bilo že v tem času zamujenih, zato apeliram na spoštovanega gospoda ministra predsednika Nikola Uzunovića s prošnjo, da posveti kmetijskemu ministarstvu vso svoje pažnjo, da cela vlada prouči vse možnosti, da se dvigne kmečko gospodarstvo. Obrniti se mora vsa pozornost na naše selo, ker le od tam mora priti ozdravljenje celokupnega našega gospodarstva.

V nadi, da bo moj apel našel dovelj razumevanja, izjavljam, da bom glasoval za proračun ministarstva poljoprivrede, čeprav sem mnenja, da je z ozirom na važnost in potrebe kmečkega stanu preskromno datiran. (Pljeskanje).

Potpredsednik Karlo Kovačević: Ima reč narodni poslanik g. Josip Stažić.

Josip Stažić: Gospodo narodni poslanci, kada čovek vidi ovaj budžet Ministarstva poljoprivrede i ovih 101 milion predviđenih za ovo Ministarstvo i nehotice se pita, kakva smo mi zemlja, da se ovome Ministarstvu najmanje briga posvećuje?

Gospodo, to nije čudo, kakav je bio sistem kod nas, da se ovome stanju nikakva pažnja ne posvećuje. Zato nije čudo da u poljoprivredi stojimo danas ovako, kako stojimo. Koliko ima zameraka i kritike našoj poljoprivrednoj politici, čovek bi morao da govori ne nekoliko sati, nego nekoliko godina. Ali jedna od najvažnijih zameraka Ministarstvu poljoprivrede jeste ta da već jedanput, te poljoprivredne škole reorganizujemo i da ih stavimo na solidne temelje, da jedanput te škole mogu davati sposobne i valjane ljude, koji će biti u stanju, da vode poljoprivrednu politiku u narodu.

Da vam skrenem pažnju na fakultetsko dobro u Zagrebu. Kada mi svi znamo, da ovde postoji zakon o agrarnoj reformi, pitamo se, zašto je ono fakultetsko dobro tako uređeno? Tamo dolaze studenti da gledaju kako se u veliko vodi gospodarstvo. Nigde ne vide studenti fakultetskog dobra, da je uređeno malo seljačko gospodarstvo, i to u raznim tipovima, naprimer u jednoj kulturi, u drugoj kulturi, trećoj kulturi i u četvrtoj kulturi. Ali šta ćemo zato tamo viditi: kako stoji tamo jedna staja koja košta 2 i po miliona dinara, gde se jednim potezom sve krave otkače od lanca. Vrlo važno da gospoda studenti nauče kako se 200—250 krava mogu jednim potezom otkačiti! Ko će od seljaka imati u svojoj staji toliko krava?

Osim toga, gospodo, kad mi vidimo strahotu i očaj kako dolaze ti nespremni đaci u narod onda moram učiniti krupnu zamerku ovom Ministarstvu, što ne posvećuje ovoj stvari veću pažnju. Ja sam bio prisutan kada je inspektor Pozaić pitao jednog sedmogodišnjeg veterinaru, t. i. veterinaru koji je sedam godina bio u praksi — to je bio slučaj u mom kraju — da li je konstatovao tamo slinavku. Jesam, od-

govorio je veterinar. A znate li vi uopšte, šta je slinavka, pitao je dalje g. inspektor. U praksi već sedam godina veterinar kazao je: ja je nisam nikad video, ali znam iz knjiga. I taj sedmogodišnji veterinar počeo je pripovedati, da uopšte nije video slinavku, da se nikad nije zato interesovao. Gospodo, mogu da vam ispričam još jednu stvar da vidite, kakvi su ti poljoprivredni stručnjaci. Jedanput sam bio kao učitelj prisutan predavanju jednoga od ovih poljoprivrednih stručnjaka, koje je držao seljacima predavanje o plugovima obrtačima. Jedan seljak rekao je tada tome stručnjaku: pa molim vas, vi nam pripovedate o obrtačima, ali naša seljačka pamet je kratka; nego ću vam ja dati moje konje, pa da nam vi pokažete, kako se to radi. Stručnjak je na to kazao: ja to ne znam, ja znam pripovedati iz knjiga, ali ne umem, da vam pokažem. Nije to, gospodo, pripoved. Ti su ljudi totalno nespreni. Ja sam govorio i sa direktorom škole, o gospodarstvu vidio sam da je nespren, jer i sam imam kao poljoprivrednik jedno svoje malo imanje u kome radim, i ja ne govorim napamet nego iz iskustva, da bih skrenuo pažnju odgovornima, da se u ovoj zemlji ne sme ići tim putem. To je skandal i sramota. Čast časnim izuzecima! Ja ovde ne generališem, ima ih vrlo dobrih ali ima ih toliko loših, da ovi loši zasenjuju one dobre mo nove grofovije, da se na njih bacaju kojekakvi činjenica neosporna u koju uopšte veruje čitav naš narod. I, gospodo, pitamo se takođe šta će nam takve škole, ja sam sam nastavnik i nisam protiv škole, ja sam dapače zato, da se što više podižu, naročito poljoprivredne škole, ali ne ovako kako su one danas uređene! Ja sam jedanput napisao jedan članak i rekao, da smo mi grofove proterali, ali da sada stvaramo nove grofovije, da se na njih bacaju kojekakvi činovnici i da uživaju na tim dobrima. Kako je danas, neka vam služi samo jedan primer. Kod mene ima jedna poljoprivredna škola sa šestomesečnim tečajevima za muške i ženske. Muškarci dolaze u ovu školu preko zime, kad uopšte prestane svaki poljoprivredni rad, tamo se teoretiše, pričaju se Markovi konaci. Kad dođe dak kući, vi znate kako je to, seljak pa ni intelektualac ne može da sve shvati, ako mu se praktično ne pokaže, vidi se, da su tih šest meseci prošli bez ikakve koristi. A znate li koliko takva škola košta godišnje? Jedan milion dinara u budžetu banovinskom. I ja mislim, gospodo, kad bismo mi počeli nabrajati sve to, ne znam kad bismo stali u kritici Ministarstva poljoprivrede, jer, gospodo, nije ni čudo kad vidite da svuda i na svakom mestu nema interesa za to, kad vidite toliki nemar za to Ministarstvo, pa zato nije ni čudo što se nalazimo u jednoj tako očajnoj poljoprivrednoj krizi koja danas vlada u narodu.

Zato i kažem da tu nema sistematskog rada, nema konstruktivnog rada, sve se čini bez ikakvog sistema. Menjaju se ministri na tome položaju. Ne pita se da li su oni stručnjaci i nigde ne vidimo, da je u poljoprivrednoj politici udaren neki dobar i temeljan pravac. Zbog svega toga ja izjavljujem da nemam poverenja, jer ne vidim da će se u pogledu narodne poljoprivrede ići boljim putevima, i zato glasam protivu ovoga budžeta. (Odobrovanje na leviци).

Potpredsednik Karlo Kovačević: Reč ima narodni poslanik g. Vladimir Krstić.

Владимир Крстић: Господо народни посланици, буџет Министарства пољопривреде тако је мали да изгледа као да у нашој земљи има 85% дру-

гих професија а не земљорадника. Ја сам мишљења да нарочиту пажњу треба обратити нашем задругарству, које треба да кредитира земљораднике и да се такође организује продаја пољопривредних продуката, како би сељак за своје производе, за које је стварно уложио велики труд могао што повољније цене да добије.

Господо народни посланици, ја сам исто тако и за то да се сељаку обезбеди један минимум земље, а поред овога и довољан број стоке и алата, јер сељак без свега тога не може ни да egzистира.

Треба обратити нарочиту пажњу на оплемењена семена и њихову куповину, као и на приплодна грла. Јер као што знате, ова наша Влада пати од неких експерата и стручњака и, као што се зна, та се грла купују у иностранству, те изгледа увек да комисијски и подвозни трошкови износе 10 пута више, него што коштају сама грла.

Тако исто треба нашем земљораднику колико се може изићи у сусрет за време поплава и града. Јер у оно време кад он страда и кад он види свој труд упропашћен, онда му стварно треба и помоћи. Има још нешто што највише интересује земљорадника, а то је раздужење сељака.

Ја мислим да је крајње време да се донесе један добар закон о раздужењу нашег земљорадника, с обзиром да у нашој земљи има 85% земљорадника, па је право да му се посвети пажња, јер он није крив што се задуживао у времену, кад су његови производи били на цени, а треба да враћа дугове у времену кад своје производе продаје у бесцење.

Тако исто, господо народни посланици, треба обезбедити нашим виноградарима продају вина. Јер кад се може бенефицирати извесном броју пивара у нашој земљи, па право је да се помогне и нашим виноградарима, да своје вино уновчавају по цени коју они стварно и заслужују.

Ја ћу завршити мој говор, а на крају ћу казати, кад у овој земљи могу да се индустријалци и све друге професије бенефицирају, од којих наша земља има прихода у порези свега 120 милиона, а земљорадник плаћа порезе 600 милиона динара, мислим да о њему треба водити рачуна, и о његовим стварним потребама, тако да и он види да у овом Дому водимо рачуна о њему, и да се о њему стварно старамо. Али ја, господо, налазим да ова Влада не посвећује довољно пажње земљораднику и зато ћу гласати против овога буџета. (Одобравање на левици).

Потпредседник Карло Ковачевић: Има реч народни посланик г. Албин Коман.

Albin Koman: Nekolicina narodnih poslanika podnela je u Finansijskom odboru predlog za osnivanje poljoprivrednih komora. Odviše bi bilo izneti razloge i motive, zašto su potrebne poljoprivredne komore u seljačkoj državi. Po tome pitanju bilo je toliko već pitano i govoreno od strane političkih, stručnih i staleških ljudi i organizacija, da bi bilo suvišno još jedanput sve ponoviti, jer je svakome koji se interesuje za narodni život, sve ovo dobro poznato.

Kako imadu svoje komore već skoro svi staleži, pa bili još tako malobrojni u našoj državi, a koji ih još nemaju, dobiće ih, te molim gospodina Ministra da usvoji predlog amandmana za Finansijski zakon za 1934/35 godinu koga su pomenuta gospoda narodni poslanici podneli Finansijskom odboru. Jednako мо-

lim celu Narodnu skupštinu da bi glasala za podneti predlog.

Želeo bih još da napomenem jedno pitanje koje se tiče osiguranja za starost našeg mnogobrojnog a siromašnog seljačkog staleža. Kako se veći seljački posedi usled množenja naroda parceliraju, to dobivamo iz dana u dan više naših malih seljačkih poseda koji jedva izdržavaju svoje familij. Time dobivamo nov socijalni problem, kako obezbediti one stare seljake koji su predali posed svojoj deci ili one koji su kao radnici radili na seljačkom posedu i koji su bez imanja. Ovaj problem je na našem selu veoma aktuelan, jer se svaki dan množe parnice između roditelja i mladeg posednika, njihovih sinova ili kćeri. Koliko zločina, ubistava se dešava zbog toga na našem selu! Molim g. Ministra poljoprivrede da bi se pozabavio i ovim pitanjem, te da bi podneo predlog za osiguranje seljaka za starost.

Još jednu bih stvar napomenuo a to je, osiguravajuća društva protiv požara. Smatram da treba da ustanovi svoja osiguravajuća društva protiv požara država ili samouprave. Skoro sva postojeća osiguravajuća društva su inostrana poduzeća sa inostranim kapitalom. Ogroman godišnji profit ide na taj način u inostranstvo, što ne umanjuje samo naš narodni imetak, nego ugrožava našu narodnu valutu. Ovo pitanje je tako daleko sazrelo, da država i samouprave ne bi smele ni časa više čekati sa osnivanjem osiguravajućih društava protiv požara. — Zato molim gospodina Ministra, da pripremi zakon za osnivanje osiguravajućih društava kod kojih će biti osiguranje obavezno.

Izjavljujem da ću glasati za budžet Ministarstva poljoprivrede. (Pljeskanje).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Животије Јевтић.

Животије Јевтић: Господо народни посланици, са овога места за време генералне буџетске дебате, слушали смо сву господу уважене говорнике, који су изјављивали, да је наша земља претежно пољопривредна и да у њој живи 85% пољопривредника, који се баве искључиво земљорадњом, и од тога себе и своју породицу издржавају. Са ове говорнице чули су се гласови, да је наш земљорадник данас, под овако тешком депресијом финансијске, економске и привредне кризе, доведен у безизлазан положај, и да је данас његово стање врло тешко, и теже него икада до сад.

Ако зађемо по селима, ми ћемо видети страшну слику нашег земљорадника, сав поцепан, го, бос и без икаквих средстава за живот.

Ако упоредимо нашу пољопривреду од пре 20 година и сада, ми ћемо видети да она још спава на мртвој тачци, и неће се пробудити све дотле, док год се не приступи озбиљној мери, да се пољопривреда подигне на највиши степен, који она треба да заузме. Кад велимо да је наша земља пољопривредна, онда се са правом питамо: Зашто је буџет Министарства пољопрivreде за буџетску 1934/35 овако мали? Уместо да је овај буџет по цифарској величини одмах после буџета Министарства војске и морнарице, саобраћаја, финансија и просвете, он долази у последњи ред и једва достиже цифру од 101,714.704 динара, а што је најжалосније, мањи је него прошле године за 19,135.070 динара. Ако сте, господо, прегледали овај буџет, ви сте видели, да су расходи државне администрације 63.835.396 динара, а расходи др-

жавно-привредних установа 37,959.313 динара, те, према томе изгледа, господо, да се овај буџет своди на плате чиновника и намештеника, набавку канцеларијског материјала и инвентара и издржавање разних угледних добара и т. д. Али, господо, нећете наћи нигде позицију за набавку пољопривредних справа и алата, сортименско воће, као и добру пасмину стоке.

Господо, наш пољопривредник и сада оре своје њиве дрвеном ралицом, овако је код нас у нашим крајевима, а какво је јадно то орање, које дрвена ралица оре? Оно је плитко, несложено, и чим је већа суша, оно се испари, а чим већа киша оно се отрави, па у место да у јесен кола крче од кукуруза, оно обрнуто газди крче црева од глади.

Видећемо, да се још и данас виногради прскају босиљком, јер не могу виноградари да набаве прскалице, због тога што су исувише скупе.

Један гвоздени плуг данас кошта 500—650 динара, а једна прскалица за виноград 450—600 динара. Е, сад, узмите, господо, колико наш земљорадник треба да прода кукуруза по 50 динара од сто килограма за 650 динара, а колико пшенице по 80 динара од 100 кгр., да би купио ове справе, као и друге, које су му потребне као насушни хлеб. Сад се питамо: шта ће за порез, прирез и друге дажбине, које он у својој кући мора да чини преко године за издржавање себе и своје породице?

Господин Министар пољопрivreде требао је да предвиди у буџету за набавку плугова, прскалица и других пољопривредних справа бар 30—40 милиона динара, и да се пољопривредницима уступи по цени коштања од комада франко фабрика, а царину, колико буде изнела од комада, да држава сноси сама. На тај начин, по тако нижој цени омогућило би се сваком земљораднику да набави потребне справе и алат.

Господо, сви сте ви живи сведоци да Бугарска кроз нашу земљу извози возовима за иностранство чувено грожђе „афус-али“ и туче рекорд у ценама, док је, господо, најалост ово грожђе код нас мало познато. Сада у последње време почела се производња калемова ове врсте по расадницима и то у мањој количини, и уместо да се раздаје пољопривредницима по минималној цени, оно се продаје, господо, по 1—1,20 динара по комаду, а ово је за садање прилике исувише скупо, и онај, који би требао да набави ову врсту лозе, не може услед скупоће.

Треба настојати да се из расадника пољопривредницима раздају калемови воћа по минималној цени и омогући свакоме да може да набави, док су међутим и овде високе цене.

Треба настојати да се у сваком месту или бар општини поставе тријерске станице и да се да могућност сваком земљораднику да своје жито, пре него што ће га да засеје очисти, од граора и кукоља. На тај начин држава би могла увек на страном пијаци да се појави са добрим житом и тиме да подигне цене житу, што би земљораднику донело веће користи.

Господо, једно најгоре зло за нашег земљорадника је то што му сваке године страда летина од елементарних непогода, било поплаве било суше или туче-града. Потребно је и ја молим господина Министра пољопрivreде да се што пре донесе закон о осигурању од елементарних непогода

земљорадничких производа и да се образује један фонд, у коме ће се приход прикупљати уз порез као прирез, од сваког пореског обвезника, те би се на тај начин омогућило сваком пољопривреднику да у случају непогоде и уништења летине прими 100%, а не као до сада да му усев страда, а он чека у очајању идућу летину, па ко зна како ће и тада проћи. Господо, на нашу несрећу, јесенас су грдне свиње полипсале како дебеле тако и мршаве и тиме је наш произвођач много оштећен, а и сама држава јер је извоз подбацио.

Потребно је било да се у буџету предвиди бар 3—5 милиона динара за набавку серума и народу у случају потребе раздели бесплатно, а и путем одржавања курсева треба обучити и саме земљораднике и сточаре да знају сами стоку да шприцају у случају болести, а не да их задеси неспремне као сада.

Господо, ми и сада имамо крајева где се гаји само ситна рогата стока. Они за бољу стоку и не знају. Потребно је да се у ову сврху у буџету предвиди потребна сума.

Код партије 662 стоји за одржавање предавања са демонстрацијама и указивање прве помоћи оболелој стоци 4 хиљаде динара.

Код партије 663 стоји: „Помоћ за угинулу и убијену стоку од заразе и сузбијање сточне заразе динара 40 хиљада.”

Као што видите ово је тако незнатна сума за циљ за који је намењено да се са њом не може ни покушати, а камо ли чекати нека стварна помоћ.

Треба настојати да се наш земљораднички производ пласира на страним пијацама и тиме да му се повисе цене.

Треба у извесним крајевима набавити добру пасмину стоке за приплод и раздати добрим сточарима уз обавезу да су дужни, ко добије бикове, бесплатно пустати бикове за приплод, а ко добије краве да је обавезан да одгајене младунце уступа другим и тако би се у свима крајевима наше земље подигла добра пасмина стоке.

Господо, свима вама је познато да наш земљорадник, када дотера преко лета свој производ на пијаци, он га продаје пошто му цену одреде трговци као купци, а то је једно велико зло. Ја молим господина Министра да у споразуму са Министром трговине одржава цене пољопривредним производима онакве какве он заслужује и не дозволи да се несавесним шпекулацијама штети произвођач, јер се дешавало да се од произвођача купи жито пошто-зашто, а оно се на берзи котира душло.

Потребно је да г. Министар поведе више рачуна о цени шећерне репе, коју наш земљорадник увелико производи и не дозволи да се од земљорадника репа одузима, пошто-зашто, већ да се цена репи одреди и да су фабрике обавезне одређену цену да плате.

Дешава се увек да пољопривредник не може од једног хектара земље коју је репом засадио да отплати ни узети предујам, а о неком приходу за овај уложени труд и рад, да и не говорим.

Морам да нагласим да се врло мало води рачуна, а готово ни мало о селекцији жита за сетву, а о овоме треба озбиљно повести рачуна јер добар род може да буде од доброг семена.

Кад је жито добро, онда нам је лако да се појавимо на страним пијацама као конкуренти,

што све ово иде за напредак наше пољопривреде. Треба настојати путем пропаганде а и давањем помоћи да се подигну ђубришта ради правилнијег и рентабилнијег искоришћавања стајског ђубрета, јер овако као што наш пољопривредник ђубре чува и искоришћује, он од њега нема скоро никакве користи.

Господо, исто тако данас се налазе у тешком и безизлазном положају услед кризе и наше занатлије, ситни трговци и радници, те је неопходно потребно узети их у заштиту, створити им кредит по повољним условима и донети им један закон о заштити од превелике камате и зеленашких канџи.

Господо, свестан сам да је потребна штедња данас више него икада досада, али не могу да се помирим с тим, да се штеди онде где не треба штедети, а где треба, ту се не штеди. Не мислим да се буџет овог Министарства треба да повећа новим наметима, већ мислим да се треба повећати на рачун других ресорних министарстава.

С обзиром на време које је сада а и прилике у којима се налазимо, изјављујем да ћу гласати за буџет, али молим господина Министра да ову моју добронамерну критику прими знању и поведе рачуна о њој у току извршења буџета. (Одобравање и плескање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. др Кешељевић.

Др. Никола Кешељевић: Господо, наша земља која је углавном пољопривредна земља у овоме буџету има целокупан износ на пољопривреду свега у суми од 101 милион динара. Међутим, видели сте и чули ових дана, како се са милионима за друге циљеве и корупцију код неких других ресора лако титра, а овде где овај буџет треба да буде намењен ономе што је најглавније у нашој земљи, нашој пољопривреди и нашем сељаци, да је он скресан и пресечен као нигде на другом месту. То је, као што рекох, укупна сума, коју је наша Влада нашла за потребно да се одреди за нашу пољопривреду; а кад узмете у обзир и то да је администрација у томе буџету заступљена са 60%, а само остатак од 40% иде на унапређење пољопривреде, онда је тај однос још гори, а немар Владе за нашу пољопривреду још се горе и теже осећа и увиђа него што то на први поглед изгледа.

Да се не би понављало оно што је овде говорено о сарајевској афери, која ће сама на крају крајева материјално коштати више него целокупан овај буџет на пољопривреду, хоћу да нагласим само то да стање није ништа боље ни у другим крајевима наше земље и да има и тамо таквих афера. Јер када се узме у обзир да је тај и такав систем у току 14 година владао и у свима другим крајевима и да наша администрација и поред свега старања да је оправдати, није могла то да спречи. Било би потребно да се томе злу једанпут стави на пут и да се дефинитивно једаред заврши са питањем ликвидације аграрне реформе. Међутим, од доношења Закона о ликвидацији аграрне реформе, ја не знам зашто се је у северним крајевима наше отаџбине стало са извршењем тога Закона. Као што видите, господо, већ неколико месеци ми немамо Министра пољопривреде оно је без главе, јер га је најпре заступао Претседник владе, а сада га заступа други министар који у та питања не улази, јер нема могућности за то, а овај ресор

пољопривреде попуњен је тек онако да се каже да и ту има неки министар који нешто ради! Изгледа ми да та рачуница и погађање, ко ће доћи за министра пољопривреде омета ма какав рад у томе ресору и из тога се може закључити да Влада сматра да тај ресор није тако ни важан.

Међутим, стање ликвидације аграрне реформе у нашим северним крајевима, овако како се данас врши са одређивањем разних максимума велепоседницима, којима се оставља готово све, не само да то питање није решено у правцу његовог побољшања, него су још увек очувана такозвана узорна имања велепоседи и готово свакоме велепоседнику који има 2—3 коња или 2—3 свиње оставља се максимум и супермаксимум земље! Благодарети тој и такој политици стварају се и нови велепоседници и ми видимо да појединци у северним крајевима, који су дошли голи као прст, да имају данас по стотине јутара земље. И не само да ти људи нису земљорадници, него нису ни наши држављани и с тиме се праве највеће шкепулације. Чак се у последње време говори и чује да и они људи који су из Немачке протерани, подигли читаву хајку и купују огремне комплексе земље код нас, а ви знате да је то тачно.

И сад су они одједанпут постали земљорадници, и ако никад нити су то били нити су земљу радили. Они неће ни сада земљу радити али ће експлоатисати нашу државу и народ на један најварварскији начин. Осим тога има и таквих људи, било да су наши држављани или не, који се сада удружују да заједнички раде, нажалост уз припомоћ политичких личности, и откупљују земљу тако да у појединим срезovima има људи, који имају чак по 700 јутара земље сада, а који пре пет година нису имали ни новца, ни имања ни једног јутра земље, нити икаквог капитала.

На тај начин оваквим удруживањем и организовањем скупљају све више земље, тако да ће у нашој земљи бити образован један ред земљопоседника какав у целом свету не постоји.

Видимо да је у погледу извршења аграрне реформе Министарство пољопривреде престало са извођењем, не врши одузимање земље од велепоседника нити даје земљу онима који треба да је добију и да је раде, а долазе до земље шпекуланти, који не мисле добро ни нашој земљи ни народу и који све више и више купују земљу тако да стварају нову врсту поседника тако велику и опасну каква не постоји ни у једној другој држави.

Да би се показала обратна страна како се влада стара за земљорадника до данас није издато никакво правило нити тумачење за разјашњење закона о заштити земљорадника. Ја сам прошлога пута показао да судови тумаче на разни начин спорове и има многих места да се врше продаје земљорадничких имања и за приватна потраживања без обзира на закон о заштити земљорадника. Ја сам показао два до три примера из којих сте видели да се сељацима судски продаје имање за приватна потраживања, и то у разним крајевима и на разне начине. И Министарство пољопривреде није се постарало да на један кратак начин — није ту потребна читава књига — него у кратком упутству од 50 реди објави, шта сељаци имају да отплаћују по закону о заштити земљораника, тако да би сељаци то разумели.

А ја ћу показати како један од наших новчаних завода, једна од наших банака, како издаје цедуље овакве (показујући) и предлаже дужнику да извесно добротинство, и то није завод, који се сматра зеленашки — шаље овакве цедуље једино у циљу да се изигра закон о заштити земљорадника.

Упућује им овај образац да га потпишу даће уредно плаћати своја дуговања са 10% интереса и ако цео свет зна да је интерес јасно прописан законом.

Онда му пишу једно љубазно писмо у коме се каже:

Г. Тома Радојчин, ратар, Товаришево

Пре него што би издали на утужење Вашу меницу од дин. . . . . позивамо Вас у интересу Вашем да исту у року од 5 дана уредите, јер парабени трошкови врло знатно.

Сад да видите, како ти људи и у којој форми ово све тумаче. „Тома Радојчин, ратар, Товаришево. . . . . односно ако неплатите 10% камате које тај закон прописује, ми ћемо меницу утужити па ћете онда ипак морати платити цео дуг. . . .

Ако мислите да је тај закон изашао ради тога да неморате камату плаћати. . . . онда ћете скупу школарину платити. . . . Ово знања и равнања ради, а да би се из заблуде у којој се налазите осветили. . . .

Ето, на такав се начин прети сељацима одузима и продаје земља и имање њихово и њихових породица мимо свих постојећих закона.

Али имамо ми још једну другу ствар. Ви знате да постоји још један велики број добровољаца и неких интересената по појединим општинама, које би требало на првом месту снабдети земљом, али Министарство уместо да то питање регулише и да се ти бедни људи снабду земљом кратким путем, оставља то питање нерешено и уцењују људе разним колаудационим комисијама кад треба да изврше политички притисак јављају интересентима да је дошла колаудациона комисија или чак комисија за одузимање земље, и појединцима су одузимане пресуде и решења о додељеноме земљишту, док Министарство врло често противу тога ништа не може да учини.

Имате, господо, још једну ствар. Одлуком Министарског савета Ђ.Бр. 34480 призната су била извесна права и за добровољце и многе наше грађане из Црне Горе. Они су на основу закона добили земљу и настанили се као добровољци, али Правилником од 1-XII-1928 г. ти људи, који су по 7—8 година или 5—6 година или макар и један дан пре Правилника добили били као добровољци земљу да је уживају, лишавају се наједанпут сад тога свога права, земља им се одузима и данас ти људи који су дошли ко добровољци и аграрни интересенти под условима, који су важиви по тадашњим законима, морају да плаћају добивену земљу, која им се оспорава, и лишавају се права које им је закон дао. Вероватно и сигурно да многи ти људи не би отишли са свога старог огњишта, да се пресељавају и да стварају себи кућу на новој земљи коју добију, само да су знали да ће то право да им се доцније одузима. Велика је неправда учињена добровољцима, а нарочито добровољцима из Црне Горе који су били у Америци а које је позвала црногорска влада, да о своме трошку дођу и којима је дато свечано обећање да ће им се

признати добровољачка права и дати земља за насељавање, само ако наши остану победиоци, и који су верујући тим обећањима, дошли овамо и настанили се у тим крајевима.

Ти су људи дошли, њима се признало, они су се населили, а данас се гоне са тога земљишта, кад су већ по 10—12 година седели и створили себи нова огњишта, то им се земљиште данас одузима. Кад је извршено уједињење, дато им је свечано обећање да ће сви бивши закони, сва бивша права и сва бивша решења дрногорске владе, Велике народне скупштине која је онако витешки пришла уједињењу, безусловно бити поштована. Ово што се сад ради то је непоштовање тих одредаба и решења Велике народне скупштине у Подгорици и Народне скупштине Краљевине Југославије. А сад се дошло до тога да се тим људима одузима земља и они су лишени свих права која су имали. На тај начин код нас се стварају хиљаде просјака који су изгубили и оно своје сиромашно огњиште у Црној Гори.

Имате даље још друге сиромаше без земље а то су такозвани аграрни интересенти, они који су се населили и уживају извесне привилегије у погледу плаћања порезе, као и они који су сами купили земљу под извесним условима. Ти су услови данас врло тешки за њих. Њима су учињене извесне олакшице у погледу плаћања пореза и других дажбина, и данас тим олакшицама истиче рок. Било би потребно да Краљевска влада, данас када је најјача криза, те олакшице продужи тим сиромасима бар за две-три године, јер ће иначе пропасти услед немогућности да те обавезе плаћају. Код нас се цела та ствар као што видите из буџета, ради с брда с дола. Чак није ни ово о чему се ради већ 15 година плански проведено, него се ради с времена на време, тако да читава та питања која су се могла решити за две до три године, још ни данас нису решена, па ће проћи и идућих 15 година и настаће опет каква афера као сарајевска док се то питање реши ако га ви будете решавали. Међутим, како ми немамо уопште привредног плана, свакоме је јасно, па и нама који нисмо стручњаци да се из целокупнога прегледа пољопривреде у целој свету, за оне људе који читају и хоће да се баве политиком, јасно, да привреда у нашој земљи мора да се преоријентише. Код нас нико ни прстом да мрдне и да укаже на ту ствар. Ми на пример имамо најблагодарније климатске и теренске услове да нам може једино Калифорнија конкурисати. Ми имамо најбоље услове да можемо производити од субтропских до северних плодова које земља даје. Међутим нико се није постарао да то разради и донесе што пре тај план. Јер ако неко то пре нас уради, ми ћемо бити прегажени, па кад то не урадимо на време биће доцкан после јер ћемо дотле осиромашити. Код нас се мало зна за једну бранжу: лековито биље. Ми би могли стотине милиона годишње да продајемо тог биља. Ми имамо неколико десетина хиљада километара површине на коме те лековите биљке једино у свету успевају и нигде више се не налази и не може да се гаје сем код нас. И када би се култура тога и другог лековитог биља код нас развила и када би се развило и воћарство, повртарство и живинарство, онда код нас не би било кризе и могли би на врло брз и јефтин начин све то да спроведемо. Потрошња хлеба у свету према медицинским статистикама јако опада не због кризе, него

због повећане потрошње воћа и поврћа. Та се навика све више и јаче шири после рата по целом свету, па се о том мора водити рачуна и благовремено приспособити нашу привреду тој новој потражњи и навикама потрошача наших и иностраних.

Ја најенергичније протестујем противу тога што се обуставило делење земље онима који немају земље, а нарочито аграрним интересентима и добровољцима. Јер, изгледа да онима којима су се некада обећавала златна брда и којим су се некада певале песме, које данас нико не чита, изгледа да тим људима није дато ништа сем тих песама. Тражим да се не само не обуставља делење земљишта аграрним интересентима и сиромашним људима из оних места који немају земљишта, него и добровољцима, овим одмах после њих и да се то најенергичније спроводи, те да се то питање једанпут заврши и престане са злоупотребама и корупцијом која се зацарила и у том питању као и у свима другима.

Незадовољан радом у аграрној реформи и политиком која се води уопште, од стране владе и ваше већине, изјављујем да не могу гласати за овај буџет. (Одобравање на левици).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Миљан Радоњић.

Миљан Радоњић: Господо, ја ћу да проговорим неколико речи о овом истом питању, о коме је сада говорно и г. Кешељевић. Кад смо, господо, код тога питања о добровољцима, хоћу одмах да кажем да не смеграм добровољцем оне људе који су били грађани некадашњих слободних наших држава, Краљевине Србије и Црне Горе. Али, господо, овде нам се одмах поставља једно друго питање: Да ли има пута и начина да се оним грађанима, из ове две државе, који су добровољно дошли из далеког света у земљу да се за њу боре да им се учини накнада макар и другим путем.

Кад је објављен Балкански рат, из Америке се пријавио велики број Црногораца — не знам баш тачно колико — али знам да је ипак у Америци било око 10 до 12 хиљада Црногораца — и изјавили су жељу да дођу у своју отаџбину и ту да учествују у рату, али да немају средстава да дођу. Тражили су да им се даду подвозна средства. Влада им је одговорила да им та средства не може ставити на располагање и да их стога разрешава обавезе, а онај од њих ко сам може својим средствима, да ће по свршетку рата, ако икако буде могуће, добити накнаду путем којим се то буде могло. Велики број ових људи дошао је и учествовао у рату, па се по свршетку рата опет вратио у Америку. За време Светскога рата, и влада Краљевине Србије и влада Црне Горе апеловали су на наш живаљ у Америци да у што већем броју дођу у домовину. Чак су тамо слале и извесне делегације које су доводиле наше људе отуда који су у више случајева и смрт на овом путу нашли. Ја мислим да ће сваки од наше браће из Шумадије сетити се како су непријатељски сумарени потопили наше лађе са добровољцима код Медове. После свршетка рата влада Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца донела је одлуку да се свима овим људима који су дошли о своме трошку из Америке признаду права добровољаца. На основу тих уверења која су они добили као добровољци, они су добили земљу у северним крајевима и тамо се населило један велики број њихов. Ја сам тада био чи-

новник Министарства аграра и знам да се тада врло интензивно радило на томе да се тамо насели што већи број ових људи и да се тамо устани. Ви знате шта значи да се овај наш сиромашни свет тамо насели. То свакако значи једну велику добит не само за тај свет него и за државу. Кад су се ти људи тамо населили, дата им је грађа за подизање кућа и они су с том грађом били задужени, имали су да је исплате. Доцније је Краљевска влада донела одлуку да им се одузму добровољачка права и да они ту земљу имају платити.

Господо, ако буду они плаћали ове земље, а као што сам рекао морају да плаћају и грађу коју су добили за куће, па прирез, порез, будите уверени да они не могу то издржати и да ће све бити расељено, а ако се раселе и оду са новог огњишта, на старо огњиште они су већ раскућили, и једно и друго и бити ће безкућници. Држава нема рачуна да те људе поново раскући, јер, као што сам рекао, ако буду морали поново плаћати и те земље, онда ће те земље поново доћи у руке оних, за које ни Краљевска влада не би желела да дођу до тих земаља.

Ја бих молио господина Министра пољопривреде да предложи Краљевској влади да прими амандман, који је он, како сам чуо, поднео влади, да влада ослободи њих тих плаћања. Ово може урадити у толико пре што није у питању велики број људи, који рефлектирају, нема их више од две до три стотине. Господо, и национални интерес ове земље тражи да ти људи остану тамо. Јер се овде не ради о останку од данас до сутра, него се поставља питање, шта ће бити после сто и двеста година. Ја мислим да ти насељеници, као сиромашни, нису можда довољно за срце прирасли оним домородцима. Али где су у питању већи државни интереси, преко тога се мора прећи. Ја бих дакле, поново замолио господина Министра да посвети овоме питању своју пуну пажњу.

Ја сам имао овде да кажем још много што шта, али то је лепо изложити предговорник те исто говорити сматрам за непотребно.

Ја ћу, господо, гласати за овај буџет, ма да не видим да је шта унето за наше крајеве, али није много ни за друге, па ћу у тој нади очекивати боље прилике када се буде могло. (Живо одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик господин Фердо Шегра.

Ferdo Šega: Gospodo narodni poslanici, u glavnoj raspravi našeg državnog proračuna, obrazložio sam svoje stanovište o napretku naših gradova, sada pak želim iznijeti svoje misli, kako da unapredimo svoju poljoprivredu, a time da pridignemo naše najšire slojeve pučanstva, naš seljački stalež.

Моје је увјерјење, да сада, у вријеме управо катастрофалног падања цијене наших пољопривредних производа, а напосе житарика и блага, а уз то отешчан извоз истих у иноземство, морамо настојати да то надокнадимо неким другим средствима.

Моје је увјерјење, да то можемо постићи само унапреденјем наше домаће пољопривредне индустрије у ширем смислу и тиме у савезу унапреденја производње индустријских пољопривредних сировина у нашој држави.

Господо, у особитом интересу наше плаћевне билансе лежи, да што више смањимо увоз стране робе, а што више повећамо наш извоз. У том погледу имамо

još mnogo toga popraviti. Htio bih ovde upozoriti na važnu činjenicu, da naša država, i ako poglavito poljoprivredna, troši još prevelike svote za увоз stranih industriјских bilјaka, koje bi lako mogli uzgajiti kod kuće. Time bi s јedne strane popravili našu plaćevnu bilansu, s druge strane dali zarade seljačkom pučanstvu, a uјedno bi se oslobodili od inostranstva i osigurali našu narodnu odbranu dovolјnom unutarnјom proizvodnjom.

Успоређо и повећањем домаће производње индустријског билја имало би се ићи и за повећањем капацитета наше пољопривредне индустрије, која у многим гранама није данас у станју да покорије наше домаће потребе.

У првом реду хтио би упозорити на могућност повећања производње улјевитог билја. За покриће потреба наше индустрије улја, ми увозимо велике количине страног сјемена улјарика. Тако смо од године 1929 до 1932 увезли свега 7.646 вазона улјаница у вредности од 251.5 милијуна динара. У исто вријеме је вриједност по нама извезеног улјевитог сјеменија изнашала 18 милијуна, дакле смо били пасивни за 233 милијуна динара. То је веома поразна чињеница, јер нам вели, да ми као чисто пољопривредна земља нијесмо били у станју ни намирити своје домаће потребе, а камол и извести своје производе у иностранство. За намирење горе наведене количине улјарика могли би ми код нас засијану површину са улјевитим билјкама више него подвостручити, т.ј. повећати за 30—40.000 ha. Time би наш selјak našao зарade, a novac bi ostao u нашој држави.

Господо, како је велика ова свота, коју смо у последње четри године платити у иностранство, види се по томе, што је у исто вријеме извоз наших сушених шљива представљао вриједност од 225 милијуна динара. Значи, дакле, да ни приходи једне тако важне пољопривредне гране као што је производња суших шљива нијесу достјали да купимо у иностранству улјарике, које смо лако могли произвести код нас.

Шта више увозимо још и знатне количине јестивог и техничког улја у вриједности од 38 милијуна динара, а године 1932 од 14.5 милијуна динара, док је у исто вријеме наш извоз изнашао године 1931: 7 милијуна, а године 1932 4 и 3/4 милијуна динара. Према томе би дакле наше творнице улја мogle још знатно повећати свој капацитет и у случају да сјеме улјарика купују у земљи, а тиме би се могао још знатно повећати доходак нашега selјaka.

Међутим не лежи само проблем културе улјевитог билја у томе, да се намире наше домаће потребе, него обзиром на пад цијена житарикама, могла би се у овој култури наћи болја уносност с обзиром на извоз у иностранство.

Ту треба узети у обзир да западно-европске земље данас увађају врло знатне количине улјарика: Нјемачка, Белгија, Француска, Енглеска, Италија и Холандија увезле су год. 1931 само ланеног сјеменија 158.466 вазона. То је ванредно велика количина, ако се узме да ми годишње увађамо 2.000 вазона улјевитог сјеменија.

Господо, што се тице соје, увезла је године 1931 сама Нјемачка преко 100.000 вазона. Сојино улје се употребљава у Нјемачкој у великим количинама за производњу умјетног масла-маргарина.

Крај тога настала је потеškoћа у томе, што се соја готово искључиво увађа из Кине (Манджурije) и Кореје. Услијед ратних заплетаја и предоминиције Јапана, отешчан је увоз соје у Европу, а осим тога

namjera je danas u tome, da se sirovine kupuju ondje, kamo se mogu izvažati i drugi vlastiti proizvodi i u tome leži mogućnost osiguranja našega izvoza uljevitog sjemenja u neke zapadno evropske zemlje. Kraj toga se primjerice naša soja pokazala kakvoćom znatno boljom od mandžurske, po izjednačenosti robe i po većem sadržaju ulja.

Gospodo, po svemu izložеном види се, да код нас постоје сви предувјети да знатно повећање културе улјевитог билја, те у веzi с тиме поправка материјалног стања нашега селјаштва. Како је међутим улјевито билје такође монополни производ, чије цијене могу диктирати картелисане творнице улја, то ће бити од велике важности, да се безувјетно тражи контролирање сјетве са зајамченом најнижом цијеном. Произвођачима улја треба држава с друге стране изаћи у сусрет знатним снижењем жељезничке тарифе, јер без тога неће бити могуће повећање културе.

Gospodo, познато ми је, да у последње вријеме постоји код Министарства пољопривреде посебан фонд за унапређење културе улјарика, који међутим, истом ове године, како изгледа, намјерава почети дјелатнијим радом око проналазка билјних врста и културе, тако, да би се осигурали и одговарајући приходи, будући да се доходак не може само оснивати на високим цијенама, него у првом реду на добрим квалитетима.

Gospodo, у погледу осталих индустријских билјака, мора се нарочито споменути велика вриједност увезеног памука (год. 1931: 112.5 милијуна динара). И та култура има lijepih могућности у Вардарској бановини, пак ће требати, да се и у том правцу много уради, како би се смањила ова огромна ставка увоза и тиме ослободила од иностранства. Осим памука моћиће се повећати производња лана и конопље у сјеверним крајевима, као што би требало испитати могућност културе јуте у нашој држави, што се н. пр. данас покушава у Немачкој. У веzi с повећањем културе памука, лана и конопље, порасла би и производња улјеног сјемена од ових култура.

Gospodo, у Далмацији постоји могућност поправка производње бућаца за који постоји данас врло велика потражња; а једини произвођач осим нас је Јапан. Истина Јапани су брзо схватили важност ове културе, тако, да је код њих производња порасла од 180 вагона год. 1921 на 750 вагона год. 1931. Повећањем производње бућаца и поправком његове квалитете, могла би се санирати читава пољопривредна Далмација, јер би за њу могли постићи и до 100 милијуна динара.

Надајући се да ће се уважити ови моји најбоље намјерни предлози и примједбе, то у том увјеренју гласујем за прораџун Министарства пољопривреде. (Одобравање).

Потпредседник др. Коста Поповић: Реџ има народни посланик г. др. Јурај Сенкић. (Гласови: Није овде!). Има реџ г. Владимир Шилјеговић

Владимир Шилјеговић: Господо народни посланици, узимајући ријеч у буџету Министарства пољопривреде, сматрам за потребно да изнесем неке опаске опћег карактера и да укажем на извјесне потребе мога среза.

Већ толико пута је у овоме Дому било ријечи о тешкоћама и невољама, под којима наш тежак живи. Из ове невоље и кризе никли су многобројни проблеми, који су ријешавани, а неки су ријешени; доношење Закона о регулисању тежачких дугова и других закона.

Због изузетно тешких економских прилика и времена у коме је закон донешен, сумњам да ће дати оне резултате који се од тога закона очекују. Тиме нећу да кажем да није добро што је донет закон, али држим да се с њиме одоцнило. Одоцнило се по моме мишљењу и зато, што није имао ко на време да укаже на сву опасност од презадужености тежака, која је у нашој аграрној земљи фатална за цијелу привреду. Ако се и указивало на ту опасност, то указивање није потицало од ауторитативних лица, која би била толико снажна да скрену меродавним дужну пажњу на опасност, која се ближила.

Држим да би ствар друкчије изгледала да је у даноме часу постојала институција, каква постоји готово код свих других сталежа у нашој земљи, а то је пољопривредна комора, и да би она била у стању да многа питања, која данас, и поред најбоље воље Краљевске владе, не дају очекиване резултата, боље ријешити.

Доба просперитета и доба коњунктуре засјенило је свима очи. То је доба инвестиција код тежака: куповина земље по високој цијени, зидање стаја, набавка стоке и алата, једном ријечи један колосалан напредак код тежака.

На другој страни ницале су дакако банке као печурке и финансирање тежака по једном каматњаку, који ни онда није био у складу са тежакском моћи, јер је достигао цифру и до 40%, а испод 25 није га ни било по приватним банкама.

Криза није долазила постепено, него такође преко ноћи је захватила тежачке и цене тежачким производима су се за једну годину срозале за 50% тако да је настала катастрофа у тежачким прорачунима. У очекивању, да ће се цене производима поправити они су још годину — две одговарали својим обавезама, али цијене не да су се поправиле, него су ишле све ниже, док нису достигле догле да се за 10 динара продаје 50 комада јаја или за килу ђуретине да тежак добије 4 динара, а са житом како стоји, знамо сви.

Међутим, на другој страни код банака је ствар стојала друкчије: оне су и даље наплаћивале интерес по старом обичају и то оправдавале високим режијама и другим дажбама, а тежаку, камату претвориле у главницу и све тако до доношења Закона о регулисању тежачких дугова. Господо, да се у право време, т.ј. кад је настала ова огромна разлика у ценама тежачких производа и висини камата, донео закон, сличан данашњим законима, који су донети у овој Скупштини, као Закон о максимирању камате и Закон о режијским трошковима банака, увјерен сам да питање тежачких дугова не би данас ни постојало или бар не у овој форми како је данас.

Добре жеље као и извјесне користи од оснивања Аграрне банке не могу се порећи, али развој прилика, које су утицале на рад те корисне установе, такође су пореметиле правилно функционисање исте. Оснивање задруга за пољопривредни кредит и друге кредитне задруге, преживљују тешке часове, како са гледишта кредитирања, тако и са идејног гледишта задругарства, јер изузимањем истих испод Закона о заштити земљорадника, тежак каже: да он постоји због задруга, а не обратно.

И у овом кредитирању, криза је учинила своје. Тежак је на пример добио од задруге 4.000 динара,

да купи краву, и дао је сав новац за добру краву, али кад није могао из других срестава да подмирује обавезу, он је истерао краву, и још и теле, али су му на пијаци платили највише 800—1000 динара. Тиме се створило нерасположење и према задрузи, а зашто није крив ни тежак, ни за друга.

Излажући ово, није ми намера да критикујем рад ни прошлих, а ни ове владе, него молим Краљевску владу да поклони дужну пажњу питањима која су од животног интереса по тежака, те да се створи један аграрно-привредни план у који би ушла сва она питања, којима смо ми у стању дати онакав ток и правац, какав ће бити у складу са интересима највећег дијела и стуба ове наше земље, тежака, јер чинећи то, дајемо му уједно и физичку и духовну снагу, да издржи у овој гигантској борби и да лакше сачека решење оних проблема, који су у склопу општих светских проблема на који ми не можемо утицати у тој мери, па да им дамо онакав ток какав би желели.

У низу питања за која држим да би се могла повољно решити, сматрам за потребно, да нека подвучем, која се односе на мој срез. Један део босанско-дубичког Среза лежи на ушћу реке Уне у Саву. На томе земљишту живи око 500 породица. Тај крај је толико изложен поплави, да је права реткост, да ти људи саберу жетву, а врло се често дешава да и по два до три пута морају сејати.

Држава скоро сваке године чини издатке од 200.000 динара за прехрану тога становништва. Осим тога отписује им се пореза што државног што бановинског и општинског око 300.000 динара. Са том свотом за 2 до 3 године успјешно би се извело обезбеђење од поплаве, чиме би отпали издаци за прехрану, а и порез би се убирало.

Друго, да се изврши ревизија катастра, која би донела користи и правилну расподелу пореза. Даље, да се код извођења јавних радова обрати нарочита пажња на мелiorационе радове и да ти радови имају више привредни него социјални карактер.

Јер, господо, код поделе ових кредита за јавне радове изгледа, како сам чуо из експозеа господина Министра, да су сви ти кредити подељени тако, да се употребе за оправку путева. Господо, то је по моме уверењу једно погрешно схватање саме тежње за извођење ових радова. Јер, господо, није правилан пут, а уједно сматрам да је незгодно а и по мало брука за нас честите људе била да се кредитом за јавне радове дамо уполсена тежаку, јер тежак није тај радник. Он има своју земљу, своју кућу, и он је данас у тешкој кризи и мислим да би било потребно да су ти радов предузети у правцу, да би дали боље резултате у привредном погледу и уклонили аномалије, које имамо у појединим крајевима. Имамо, господо, делова поред наших река и земље поред њих спадају по физичком саставу у прву класу, али сваке године морају им се давати силне паре за исхрану тога света. Ако би се извели поједини јавни амелиорациони радови, онда би се оспособили ти крајеви за јачу производњу, и то би био једини правилан пут.

Имајући пуно поверење у Краљевску владу и верујући да ће поклонити пуну пажњу свима питањима, која су третирана у овом буџету, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Хаџи-Тодор Димитријевић.

Хаџи-Тодор Димитријевић: Господо народни посланици, дозволите ми, да се најпре обазрем на примедбе господе предговорника из опозиције, који су ме, за време оне жучне дебате о Министарству саобраћаја, нападали на начин, који не доликује ни једној опозицији, која хоће да води паметну политику. Један господин из опозиције добадио је, да сам ја најурен из Црвеног Крста. То је, господо, тешка оптужба. Могу рећи, да ја нисам најурен, него да сам ја најурио корупционаше из Црвеног Крста 1921 године, и да сам ја учинио највеће услуге Црвеном Крсту, а преко Црвеног Крста југословенском народу. У оно време, кад наш народ није имао државу, него кад је био на Крфу, ја сам, у страним земљама на страним језицима, пишући огромне књижурина, као што су ове, и говорећи на страним језицима, могао да успем, да се са таквих конференција и предавања помогне Црвеном Крсту. И зато сам одликован највећим орденом. Ово је, господо, званичан орган Црвеног Крста, у коме се од речи до речи каже ово: (*Милош Драговић упада у реч*).

„Г. Тодор Димитријевић, публициста и књижевник, одликован је истим одликом још на Крфу. Одликован је за његове услуге, које је учинио С.Д.Ц.К. држећи конференције на страним језицима: у Америци, Шпанији и другим земљама, са којих је послана велика сума новца — највећа што је ико од Срба послао.“

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине посланиче, не говорите о томе. Ви нисте тражили реч за личну одбрану, већ да говорите о буџету Министарства пољопривреде.

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Друго, кад је Аустрија објавила рат Србији, у својој ноти, којом образлажава, зашто је објавила рат Србији, наводи као један од узрока и моју личност. Ево вам Аустријске црвене књиге из које се то види.

Потпретседник др. Коста Поповић: Опомињем вас да говорите о предмету, о буџету Министарства пољопривреде, иначе ћу вам одузети реч. (*Милош Драговић:* Где су оној Американки 2 хиљаде долара?).

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине Драговићу, седите на ваше место и немојте упадати у реч, а говорника поново опомињем, да говори о буџету Министарства пољопривреде.

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Господо... (*Др. Марко Кожул:* На коме сте језику ви те књиге писали?). На енглеском, шпанском и португалском.

Потпретседник др. Коста Поповић: Немојте одговарати, господине посланиче, него говорите о предмету.

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Његово Величанство Краљ, отварајући седнице Народне скупштине, у Својој речи казао је да ова држава постоји на сељаку и да се треба обратити нарочита пажња сељачком положају. Његово Величанство Краљ препоручио је да земља треба да припадне сељаку т.ј. ономе који је ради, а на другоме месту, да се сељаку мора дати кредит, како би могао своју пољопривреду да усаврши.

Хвала Богу, ове две године, које су прошле, нису остале без икаквог учинка и ми видимо да је донет закон да земља припада земљораднику, а

на другом месту да се сељаку, ако не може за сад да се раздужи, онемогући ексекуција, која би дошла, да није дошао закон о раздужењу земљорадника. То су две ствари које је ова Скупштина учинила и због којих је сељак задовољан.

Када сам прошле и претпрошле године говорио о буџету Министарства пољопривреде, онда сам напоменуо, из мог личног искуства, шта сам видео по другим земљама, чак шта више индустријским; где се јако помаже пољопривреда и споменуо сам Јапан и том приликом су нека господа казала: „Овај оде чак у Јапан!“ Међутим, моје прорицање од прве две године о Јапану, видимо да се испунило и да је Јапан дошао к нама, а нисам ја отишао у Јапан. Данас видимо, господо, да су не само земље блиске Јапану потпуно преплављене јапанском робом, него смо доживели и то, да јапански производи дођу чак и у нашу земљу и да Јапан претставља једну опасност за цео свет. Оно што се некад говорило о Риму: Ханибал анте портас — сада може да се каже да је Јапан анте портас...

Морам да напоменем, господо народни посланици, да се у овоме тешком времену на пољопривреду најмање даје. Чак шта више, што се тиче пољопривреде, наше министарство пољопривреде остало је, како народ каже, као удовица. А ви знате како је тешко када кућа остане без човека, на милост и немилост оних, који хоће да вам нешто подметну. Ма да ценим личног господина министра Сркуља, можда више него ма кога другога министра, јер је спреман, објективан, разложен, морам да напоменем да се данас у овоме тешком времену тешко може водити и једно министарство, а камо ли два. Лако је водити министарство када је пуно пара, као што је лако водити кућу, кад је много пара. Министарство је као нека модерна жена: Она много тражи, а готово ништа не даје. И зато је потребно, да се и на ово министарство, есенцијелно министарство, што се тиче наше пољопривреде, обрати велика пажња и да тај ресор не буде овако упражњен.

Колико је ово министарство запостављено, види се и према нашем буџету, где на сваких 100 динара што ми издамо, 50 динара иде на чиновнике, а свега један динар, као просјаку, на пољопривреду.

И онда, господо, како би могли да очекујемо неко добро од пољопривреде, кад овако мало полагамо на њу. Данас ни од једнога предузећа, док се у њега много не уложи, не може се очекивати никакве користи. А ми напротив у нека предузећа улажемо много, а од њих имамо врло мале користи, а у ово предузеће не улажемо готово ништа и не према томе не можемо никакву корист за народ ни очекивати.

Амерички политичар, о Бријан, који је био кандидат за претседника Америчких Сједињених Држава, паметно је у једном свом изборном говору, казао: »Запалите ли све фабрике и све вароши, а остану ли наше фарме, оне ће понова подићи на старим рушевинама, а уништите ли наше фарме, све ће пропасти — остаће само коров.« И, господо, ми смо то и доживели. То се није догодило Америци, али се догодило нама. За време рата у нашој земљи све је било уништено, али зато што је конјуктура сељачких производа била добра, ми смо у једноме времену после рата имали

такво благостање у нашем народу које је било незапамћено. Ми смо, дакле, лако тада заборавили на све оне болове и јаде које нам је рат био донео, а то је све учинила наша земљорадња. (Милош Драговић: Само ти ниси био у рату!) Доста једаред са тим прекидима! То је један ужас, господине Претседниче, шта овај човек ради!

Потпретседник др. Коста Поповић: Опомнијем Вас, господине Драговићу, на ред. (Објашњења између Милоша Драговића и Хаџи-Тодора Димитријевића).

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Дозволите ми, господо, да наставим даље. Могао би неко да каже да је тако могао да говори кандидат за претседника Сједињених Америчких Држава, али да то није за наше прилике. Међутим да чујете сада шта каже највећи амерички индустријалац Форд: »Признајем само три чиниоца у друштву и то: земљорадњу као основ, индустрију као њеног помоћника, и саобраћај као њихову спону. Када погледамо, господо, стање код нас, ми ћемо видети да наша индустрија није ни из близа помоћник наше земљорадње, него баш напротив да је она царина и картелима постала један прави паразит за нашу земљорадњу.

Што се тиче нашега саобраћаја да не улазим у све оно што се јуче овде говорило, довољно је само да кажем да наша многа села немају никакве путеве, него да се народ служи речним коритима као путевима.

Потпретседник др. Коста Поповић: Ваше је време истекло, завршите говор.

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља) Сада ћу завршити, још само неколико минута.

Што се тиче наше пољопривредне просвете, ми ту још горе стојимо него у основној настави. У другом срећном свету, као што је Јапан, јако полагају на пољопривредне школе. У моме срезу, који има близу 80.000 становника, нема ни једног сељака, који је учио пољопривредну школу. Докле у Јапану је сваки трећи сељак прошао кроз пољопривредну школу. Разуме се онда, да и производи нашег сељачког народа не могу да имају ону прођу, коју треба да имају, што не могу да издрже конкуренцију, јер школован сељак производи боље и лепше. Зато ми данас у Београду једемо калифорнијске јабуке — дакле из Калифорније, одакле је потребно да прођете пола света, да те јабуке дођу до Београда, па ипак калифорнијска јабука има лепшу прођу него наша у земљи. То је недостатак нашег пољопривредног васпитања.

У целој држави имамо 26 средњих пољопривредних школа. И молим вас да видите, какав парадокс постијне са тим пољопривредним школама и њиховим управама. Тако у самоуправној Хрватској имали смо три пољопривредне школе, које су давале за годину дана свега 20 свршених ученика, а да видите како се то чинило. Први разред је био у Славонској Пожези, други у Петрињи а трећи у Илоку. То, господо народни посланици, нема нигде на свету и зато данас је тешко поверити то самоуправним властима, јер наши чиновници, а може бити и контрола над њима, нису толико дорасли да имамо онакве самоуправе какве су биле идеал у предратној Србији. И дан дањи, у веку ради, наш сељак још оре ралицом. И како се код нас избацује ралица, потребно ће бити још 50 година

да се и последња ралица избаци из употребе.

Што се тиче производње свиле, ту господо код наших прилика не може бити бољих услова за њену производњу; нарочито је велика потрошња, јер свака женска хоће да има свилене чарапе. Многа наша места носе баш то име као: Свилеува, Свилајнац итд., а данас господо, свилене чарапе коштају 200 кила кукуруза. И кад ми дамо 200 кила кукуруза за једне свилене чарапе, разуме се, не може бити напретка ни бољитка. Што се тиче наше пољопривреде...

Потпретседник др. Коста Поповић: Молим вас, господине посланиче, да завршите, говорите већ 21 минут.

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): За два минута ћу да завршим.

Господо, несрећа наша је у томе, што наш сељак производи само пшеницу и кукуруз. Међутим, то је могло да буде онда док су постојале пустиње као Канада, бивша ледена земља; Сибир, бивша робијашка колонија; Аргентина, где су гонили гуанако итд., али данас, кад су те пустиње претворене у житнице, разуме се да наш сељак не може да издржи ону конкуренцију, која је потребна. И кад би наш сељак гладовао, онда не би имали шта да извозимо, јер наш сељак, по прорачуну стручњака, може да изнесе свега 20% својих производа на пијацу, док Швајцарски сељак продаје 50% својих производа. И зато наш сељак није у стању да плати све оне дажбине и порезе, које му се на све стране траже. (*Јосип Стажић:* Доста си говорио!) Лажеш. Пошто ова наша опозиција само хоће да омета ствар не дозвољавајући човеку ни уста да отвори, то ја морам да завршим и изјављујем да ћу гласати за овај буџет Министарства пољопривреде. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Господо, политика овога Министарства од уједињења до данас није ишла одређеним правцем и утврђеним путевима, како би то требало да буде у једној пољопривредној и аграрној змљи.

Господо, сва политика у погледу ратарства и воћарства код нас се проводи преко среских расадника, у којима су заступљене све гране ратарства и воћарства па и сточарства донекле. Ти срески расадници какви су данас и каква се у њима привредна политика данас води, ни мало не одговарају потребама, које наш народ треба да очекује од тих државних установа у унапређењу пољопривреде. Они се обично, као и свуда у нашој државној администрацији, претвориле у чиста административна тела, уместо да буду стручне установе, и тако одговарају на акта, подијосе потребне извештаје и податке и никако се не баве предметима своје струке на терену поучавајући пожртвовано наше село и подижући га привредно.

Сточарство не стоји ни мало боље код нас. (*Хаџи-Тодор Димитријевић* упада у реч. — Живо објашњавање између *Милоша Драговића* и *Хаџи-Тодора Димитријевића*. — *Граја*).

Потпретседник др. Коста Поповић: Молим вас да продужите свој говор.

Милош Драговић (наставља): И оно домаће пасмине, коју ми имамо, наши су стручњаци почели да упропаштају и искорењују па нам у место тога доводе неку пасмину која не може да се аклиматизира

зира ни да одговара нашим приликама. Множење и расипођавање те пасмине по нашим селима је врло некорисно и нерентабилно.

Ништа боље не стоји наше живинарство. Кад се има на уму да срески расадници постају места где се не показује пут и начин, како да се наша домаћа кокошка и живина одржи и чува, већ се довлаче неке стране сорте као што је Плимутрок и друге врсте, које нису ни по начину издржавања дорасле нашој живини а ни по продајној цени, јер не могу да се продаду по оној цени по коју се продаје наша кокош, коју нарочито Италијани потражују.

Немојте, господо, да се чудите, што код нашег сточарства овако иде, кад на челу одељења за сточарство седи г. Прохаска, који се бави психолошким и окултним наукама и који је уместо да је написао књигу о сточарству, написао књигу »О сновима«. Па му је то било мало, него је сада отишао у Базел и у Рим да присуствује седницама које се баве тим пословима и да држи предавања о сновима. Дакле, господо, немојмо да се чудмо што нам тако иде рђаво, кад начелник одељења за сточарство иде на предавања место о сточарству, о сновима. Само бих желео да се провери и испита, да ли је на овај пут отишао на државни терет или на свој лични. (*Министар грађевина др. Стјепан Сркул:* На свој лични). И ако је на свој лични, ипак га ни мало то не оправдава. (*Министар др. Стјепан Сркул:* Отишао је на млекарски конгрес). Онда је добро.

Ништа боље не стоји ни наша пољопривредна политика у одељењу аграра, јер се ево више од 15 година расправља питање колонизирања и насељавања добровољаца. Господо, ту није било плана, нити га данас има нити ће га уопште бити. Ради се све на парче. Неко се данас постави на једну земљу, па га после преместе на другу, па га после годину дана пребаце на трећу страну или му земљу одузму. Место да су се у колонизационој политици имали у првоме реду национални интереси, да се нарочито у јужним крајевима изведе колонизација, као што је у малој Србији рађено још 1889 године. Они су почели такву политику да на Косову насељавају Херцеговце и Црногорце, а Банаћане су отерали у планине. Место да онога који се сродио са земљом, који зна шта ће да ради са земљом, и који ће видети користи од земље да намести ту, њега су бацили у пешчар, а онога који се није бавио чисто земљорадњом већ и сточарством, њега су бацили на Косово, где нема никаквих услова да се бави сточарством.

Ја бих са овога места имао да ставим примедбу Министарству пољопривреде, што ни мало не води рачуна о пословању Аграрне банке. Та велика банка, која је створена са највећим циљем, са најлепшим мотивима и за коју су крилатице летеле широм целе наше домовине да се уписују акције, ишло се и тако далеко да се директно апеловало на патриотизам и народ се одазивао у толикој мери да је основни капитал који је требао да буде 500 милиона динара, уписан чини ми се 700 милиона динара и уместо да Аграрна банка данас послује у ономе циљу који је био истакнут приликом њеног оснивања, почела је да води банкарску политику. Она је поставила тако тешке услове, да један сељак може доћи до кредита на тај начин што ће прво спремити од свога имања планове и тапију и

још неке гаранције. Ја не знам за вас у крајевима који имате грунтовне књиге за вас је лакше, али код нас где нема ни честитих тапија, мора се извести геометар да премери земљиште, да изради план и да оде код суда да потврди тапију и да донесе уз друг гаранцију, а није сигуран да ли ће му се одобрити зајам или неће. Господо, признајте да је то страховито штетна политика према нашем сељачком народу, који данас у оскудици кредита мора да упире очи највише у Аграрну банку. Господо, само један случај да наведем. Један земљорадник из мога среза тражио је од Аграрне банке 100 хиљада динара. Комисија је ишла да му процени земљу и проценила је на 350 хиљада динара. Аграрна банка, пошто је он поднео тапије и планове, одобрила му не тражених 100 хиљада динара колико му је требало да своје дугове измири на другој страни, него му је одобрила 40 хиљада динара, али му је за 40.000 динара покривена теретом целокупна његова имовина за рачун Аграрне банке. Он је остао још 60.000 динара дужни, али је постао неспособан за кредит, јер му нико више не верује, јер зна да прво долази на реду Аграрна банка и тај је човек тотално пропао. Господо, ја мислим да ово и овакво газдовање Аграрне банке не може да буде непознато ни од стране Министарства пољопривреде, јер та банка која је основана да кредитира нашу пољску привреду и привреду опште, баш у ово доба најтеже привредне депресије, сматрала је за потребно да подигне своју палату која са намештајем кошта сигурно око 60 милиона динара. С правом свако има да изведе закључке да ова банка није испунила свој постављени циљ, него служи улепшавању Београда. Још, господо, додајте томе да директор Аграрне банке, како су објавиле »Мале Новине« има 122 хиљаде динара месечне плате и, господо, да му опростимо 122 хиљаде динара месечно, али бих желео да знам, шта примају остали чланови управног одбора. Је ли ова банка за то да кредитира сељака или да остварује богате дијурне и масне плате, то је посао који спада у делокруг Министарства пољопривреде, које, мени изгледа, више смета привреди него што јој користи.

Ја морам да наведем један пример; када сам био претседник Косовске области, дошао је Министар г. Франгеш са војним начелником г. Ђурићем и обишли колонију Суви Дол у Срезу грачаничком и кад су дошли у Приштину, г. Ђурић само што није бацио на мене дрвље и камење зашто сам ја поклонио из пољопривредног расадника 800 садница људима да их посаде пред својим кућама а он каже: Морате подизати багрењаре на Косову. Ја сам одговорио: Господине начелниче, водите ви ту политику, а нећу ја. Видите, господо да то Министарство није ни до данас нашло пута и начина да искористи у пуној мери суме којима располаже Аграрна банка. Није, јер тако је, изгледа у овој земљи да ко дочепа комад — благо њему, а ко остане без комада — тешко мењу. Ако се томе придружи и корупција, онда »збогом«.

Ништа боље не стоји ни са Народном банком, са њеним кредитирањем народне привреде. Чланови управног и надзорног одбора мере кредитне лицима према своме налажењу и уверењу, не водећи рачуна, да ли је лице коме се даје кредит способно да пласира кредит у рентабилна предузећа или није. Зато ми видимо, колико је та политика у протекционизму отишла далеко, кад се дешавају ми-

лионски отписи појединим лицима која су узимала кредит. Ја бих желео у најбољој намери да предложим да се изради један закон или уредба... (Хаџи-Тодор Димитријевић упада у реч. — Милош Драговић протестује.)

Ја бих, господо, предложио да се путем закона и уредаба реши једном за свагда и скине са дневнога реда аграрна политика у овој држави; да сваки колониста и аграрни интересент дође до своје земље; да се расадници поставе на практичну основу са практичном политиком која ће се спроводити на терену и са људима од посла, а никако од људи који ће водити администрацију. (Хаџи-Тодор Димитријевић упада у реч. — Оштро објашњавање између Милоша Драговића и Хаџи-Тодора Димитријевића. — Жагор.)

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине Димитријевићу, ја вас опомињем на ред. Немојте спречавати говорника.

Милош Драговић (наставља): Господине Претседниче, или га казните или ћу га ја казнити (Велики жагор и бучни протести).

Потпретседник др. Коста Поповић: Прекидам седницу.

(После прекида)

Потпретседник др. Коста Поповић: Господо, настављамо рад. Има реч г. Милош Драговић да настави свој говор.

Милош Драговић (наставља): Ја хоћу, господо, да вас упозорим на њихов практичан посао и на њихове практичне сврхе и да се томе послу посвети пуна пажња. Даље бих молио да се поклони пуна пажња задругарству, нарочито данас када је оно неопходно. Молио бих нарочито да се оне задруге за пољопривредни кредит, које су данас у положају да под повољним условима могу кредитирати наше земљораднике, снабду потребним средствима било на рачун Класне лутрије било на рачун Аграрне банке и да им се стави у задатак да организују продајну цену земаљских производа на тај начин што ће омогућити земљорадницима својим кредитом да не продају своје производе онда кад су они најјефтинији, него да се путем закона омогући нашим земљорадницима да дођу до потребне суме новаца која им је неминовна да њоме подмире државне и друге дажбине, а да не морају продавати своје производе онда када је конјуктура најнеповољнија. (Одобравање на левици.)

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Бранко Аврамовић. Али само десет минута, г. Аврамовићу.

Бранко Аврамовић: Господо народни посланици, господин претседавајући ми је сада нагласио да могу говорити само десет минута. А ви знате, да се за десет минута не може богзна шта рећи. Ипак сматрам да се о буџету Министарства пољопривреде, које је за нашу земљу најважније, мора говорити. Господо народни посланици, у нашој земљи постоји заштита индустрије и то на разне начине тако да та заштита често изазива велико незадовољство. То свакако због тога што та заштита има свога одјека и у тежини пољопривредне кризе. Заштита индустрије код нас често пута баш доводи и до кулминације пољопривредну кризу у појединим гранама наше пољопривреде. Већ су нам бљутави разговори и песма о пиварима, јер то сви знамо, али све до данас још ништа није учињено

да се заштити пољопривреда, да се заштити вино-градарство, бар у оној мери колико је то потребно да не трпе штету од ове заштите пиварске индустрије.

Господо народни посланици, ова народна скупштина од почетка свога у више прилика стално је истицала да треба да буде планскога рада у пољопривреди и да се једанпут наша пољопривреда радикално заштити. И то поготову данас кад све ниже и ниже иду цене пољопривредних производа. У буџету Министарства пољопривреде цифра, предвиђена за одржање тога Министарства, толико је мала, да се већ и због тога показује једна озбиљна потреба да се учини замерка, зашто овом Министарству нису дате веће суме да би могло одговорити својим циљевима и својим задацима које изискује од њега наша пољопривреда.

Ја молим господина Министра пољопривреде и његово Министарство, које има доста стручних људи, да се нађе начина и могућности па да се приступи планском раду у том ресору. Између осталог сматрам да је најважније да се дође до једнога закона за осигурање пољопривредних производа од елементарних непогода. Нерентабилност пољопривреде је очигледна и јасна, па нам се стално намеће питање, да ли је могуће да се из дана у дан и у будуће још задржи она висока земљарина, порез на земљу.

Сматрам и напомињем, господо, господи из Министарства пољопривреде да се безусловно у идућој години дође до закона о пољопривредним коморама. Те пољопривредне коморе имале би да буду регулатор цена пољопривредних производа, у колико је то могуће.

Говорећи о раду овога Министарства у прошлој и претпрошлој години може се истаћи да је то Министарство успело да се дође до једног закона о заштити земљорадника. Тај закон, ма какав да је, ипак је извесне користи донео земљорадничком народу. Сматрам да нас тај закон у потпуности не може задовољити, да треба радикално решити питање раздужења земљорадника.

Сточарство у нашој земљи јесте врло велика и главна грана наше пољопривреде. Тој грани пољопривреде треба обратити велику пажњу, а нарочито у погледу извоза наших сточарских производа.

Исто тако сматрам да ово Министарство има једну велику дужност, да донесе закон о задругарству. Наша држава која је створена из разних крајева, који су припадали разним утицајима, још и дан данашњи нема изједначено задружно законодавство. Тако у Србији постоји посебан закон, у пречанским крајевима постоје 4—5 разних задружних закона и то за Војводину, Хрватску и Славонију, Далмацију, Босну и Херцеговину и Словенију. То се мора безусловно изједначити и то из много разлога. Први је разлог да би се уклониле све племенске поделе, које још и данас владају у нашем задругарству. Задружним законом мора се тачно установити контрола над радом задружним, и то на тај начин да држава безусловно заведе строгу контролу над радом задругарства. Из којих разлога? Доказало нам се тачно и у Сплиту, са догађајима онобу и у разним другим центрима да је држава могла савеза који је пропао, и у Сарајеву, и у Загребу и у разним другим центрима да је држава морала да плаћа цехове због неупутнога, ово под знаком навода, »сувише слободног« и »независног«

задружног рада.

То се мора избећи у интересу оних људи задругара који нису криви ни дужни и који ће можда бити, стицајем прилика доћи до тога да и они плаћају цехове за неупутан рад, онда када држава неће имати материјалне могућности да баца милионе и милионе за санацију задружних савеза.

У задругарству и задружном раду треба да буде апсолутна чистоћа рада, подела рада по типовима, не треба да буде никаквог сваштарства, нити да буде рада у коме се не може тачно да води контрола од надлежних, нити од делегираних делегата појединих задруга на годишњој скупштини.

Ја овде хоћу само да нагласим и молим г. Министра пољопривреде да има на уму да је прошле године једна група народних посланика поднела интерпелацију Министарству пољопривреде и тражила анкету над незаконитим радом у Главном савезу српских земљорадничких задруга. Овом приликом констатујем, колико ми је познато, да је та анкета која је била одређена од г. Министра пољопривреде вршила извесно време рад и надзор, али су јој се чиниле све могуће сметње у Савезу и на крају успело се да та анкета, извините ми за израз, просто буде најурена из Главног савеза српских земљорадничких задруга. Нећу ствари да уопштавам, нећу да генерализуем, али сматрам да би у интересу самих задругара, у интересу задругарске идеје требало да се ствар изведе начисто и да анкета заврши свој рад те да се све оне незаконите радње отклоне и да у задругарству настане правилан и чист посао, чисто задругарство и да настане она тако потребна љубав у задругарству, да се из задругарства ишчупа свака талмудска мржња коју су извесна господа унела у редове задругарства. Од 1928 године извесна господа која данас седе у Главном савезу српских земљорадничких задруга, воде чисто сталешку политику, чисто партизанску сталешку политику и они су оборили уважног оснивача Српских земљорадничких задруга и оца задругарства г. Милу Аврамовића. Сматрам да ће се то исправити задружним законом, т. ј. омогућиће се задружним законом да се у нашој држави задругарство реорганизује и да боље успехе покаже, кад се од њега данас у овим тешким временима, у овим тешким приликама много очекује, кад се и са стране државе и са стране меродавних и од последњег сиромашка у колиби много захтева и много тражи од задругарства.

Пошто је кратко време, ја завршујем свој говор и молим господу из Министарства пољопривреде да о овим мојим напоменама воде рачуна, и уверен сам да ће ове моје напомене наићи на разумевање на меродавном месту. Гласају за буџет Министарства пољопривреде. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Перо Грајић.

Перо Грајић: Господо народни посланици! Ја унапред изјављујем да ћу у своме говору бити врло кратак. Ја ћу у неколико речи да говорим специјално о добровољачком питању. Добровољачко питање још није никако докончано, и не знам шта се још чека с тим. Одговор је тај: Немамо расположиве земље. Ако нема довољно расположиве земље да се сви подмире, онда би их требало намирити неким државним облигацијама које ће носити неку камату и тиме то питање једном коначно ликвидирати. Овим људима је дато обећање и сада

држава треба то обећање да испуни. Они су своје животе жртвовали за ослобођење и уједињење, те би било крајње време да се та ствар њихова једном доконча.

Господо народни посланици! По овом добровољачком питању имам да напоменем још и ово: Неки су добровољци, који су стекли право на то, земљу добили у Старом Лецу, те су се на добивену земљу населили. А неки од оних, који су земљу добили, нијесу се могли из својих кућних или породичних разлога населити. И сад шта бива са онима, који се нијесу населили? Такви су сад остали без земље, јер им је земља одузета, не знам по чијем наређењу. А да ли је то у складу са постојећим одредбама законским о подели земље?

Дешавају се и такви случајеви да су неки од добровољаца у моме срезу распродали све своје имање и отишли у доброј намери на доделену земљу у Стари Лец. А кад су тамо дошли, аграрни уред у Вршцу казао је таквима, да су земљу изгубили, јер се на време нису населили. Да су добивену земљу изгубили о том претходно нијесу били обавештени, јер да су били обавештени, не би се излагали штети продајом свог имања. Питам вас ја сада, Господо посланици, куда ће ови људи, кад су распродајом изгубили оно што су пре имали, а онамо где су се требали населити, нису ништа добили?! Због тога молим Краљевску владу и господина Министра пољопривреде и вода да овом неумесном делу стане на пут, да се у оне добровољце, који су земљу једном већ добили, не дира и да се таквим поступцима не ствара непотребно нерасположење међу добровољцима.

Надам се да ће о овом свему, о чему сам ја данас говорио, Краљевска влада и господин Министар пољопривреде хитно водити рачуна и наредити све што треба да се отклоне замерке по овоме питању и ствар убрзати. Имајући пуно поверење у Краљевску владу, гласају за овај предложени буџет. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Живан Лукић. (Гласови: Није овде!). Има реч г. Велимир Марковић.

Велимир Марковић: Господо народни посланици, одмах у почетку свога говора хоћу да нагласим да нисам стручњак и да као такав не говорим, већ говорим као сељак, који познаје народне прилике, пошто живим у средини тога сељака.

Господо, за жаљење је, када се од велике интелигенције чује да говоре као да је сељак непоштен и као да сељак не одговара својим обавезама и потребама онако како би то требало да буде. За жаљење је то, што ни један од тих који тако говоре не размишљају правилно, јер ако би хтео правилно да мисли о томе сељаку и да говори, морао би да призна да наш сељачки народ данас живи у највећој беди и невољи. (Узвизи: Тако јел!).

Сад ћу да пређем на буџет Министарства пољопривреде и вода. Овај буџет Министарства пољопривреде и вода овога пута изгледа као пасторче у целокупном државном буџету. По овоме буџету никада се не би веровало да је наша земља пољопривредна и да она од пољопривреде живи, пошто има 80% земљорадника од целокупног броја становништва. Остављајући на страну личне расходе, који не предвиђају могућност запослења нових службеника у овој струци, навешћу карактеристике ради неколико цифара, које илуструју рад тога Министарства. У партији државне пољоприв-

редне закладе За, предвиђено је 200.000 динара дирекцији свиларства у Новоме Саду за отплату набављених машина за индустрију свиларства. Пре неколико година утврђен је рђав рад државног свиларства у Новом Саду. Тада су изнети милионски губитци, образована је једна комисија од стране Министарства пољопривреде за реорганизацију или ликвидацију овог свиларства. Да држава више не би губила на свиларству са једне стране, а с друге стране да би произвођачи свилених чаура добили већу цену, најприродније је да се државно свиларство преда задругарству, како је било и мишљење неколиких чланова у тој комисији. Очекивали смо да на овој грани посла држава неће да има губитака, али видимо да се сада треба унети и нова партија од 200.000 динара, за нове машине које ће донети нов губитак. У продаји свилених чаура на Југу у Бевђелијском и Струмичком срезу постигнуте су организовањем задругарства веће цене од оних које је плаћала држава на северу.

Приходи земљорадника нарочито у оним крајевима где су пшеници и кукурузу тако ниске цене, незнатни су. Не сме се дакле убијати цена и свиленим чаурама у тим крајевима, јер је то крај који тако рећи највећим делом ради на гајењу свилених буба. Зато би било добро да Министар пољопривреде изврши обећање својих претходника извршењем реорганизације свиларства у нашим северним крајевима и да га преда самом произвођачу, задругарству у корист и задругарства и државног буџета. На овај начин престале би и афере а и узалудно трошење државних пара, као што се узалудно трошило и прошле године, када је Министарство пољопривреде откупило од Пољоделске банке из Загреба старе машине, које су равно пре 17 година избачене из сваке употребе. Интересантне су још и две цифре: свима задружним савезима у земљи даје се наниме помоћи 500.000 динара, а Централној управи Дунавског кола јахача у Београду 300 хиљада динара. Господо, овде се види колико се обраћа пажња на пољопривредни сталеж. Задругарство претставља 7.000 организованих сеоских задруга. Дунавско коло јахача, нека ме извини београђани, претставља лепу забаву у топлим данима недеље, коју ми са села плаћамо. Још једна ставка је интересантна, да се наниме трошка и хонорара за изграђивање пољопривредног плана одобрава 250 хиљада динара. Већ неколико година ми чујемо да се изграђује пољопривредни план и изгледа ми, да тамам када он буде готов, мораће изнова да се ради. Економске прилике у свету тако се брзо мењају, да су потребне брзе и одлучне мере. Сарадња свих привредних организација по овоме је апсолутно потребна. Ни једно од овог није учињено до сада. Све се бојим, да ће и ова сума служити као хонорар појединим чиновницима и неће допринети изградњи пољопривредног плана.

Господо, остављајући цифре буџета и посматрајући нашу пољопривреду, ми морамо отворено да признамо, да не можемо бити много задовољни са Министарством пољопривреде.

Још данас ми имамо преко 200 врсти пшенице и не знамо која је од њих добра, јер коју нам Министарство једне године препоручи, друге године ту врсту оглашава за рђаву. Сушне године су нам показале, колико смо неорганизовани у производњи сточне хране. Сузбијање биљних болести није уобичајено од Министарства пољоприв-

вреде, и у колико је, оно је само онда, када је болест захватила и сувише великога маха. Најбољи пример је штитаста ваш и кукурузни мољак. Још гори је случај са сточарском производњом. Министарство пољопривреде више даје на спортско варошко живинарство и на спортског луксузног коња, него што даје за унапређење сељачког сточарства, од којег зависи целокупна наша земља.

Цена сточним производима, изузев свиња, тако је ниска, да је земљорадник очајан и не зна на који ће се начин помоћи, да се из ове велике невоље извуче. Ми слободно можемо да кажемо, да нам је производња неорганизована, да је некада имамо премного, када су ниске цене, а да је некада немамо ни онолико колико, нам је потребно. Утицај Министарства пољопривреде у томе погледу није задовољавајући.

Оно што је најжалосније у Министарству пољопривреде, то је да Министарство рат ратује са задругарством, не од јуче, него већ давно — пре 6—7 година. Министарство пољопривреде чини све што може да спречи развој слободног задругарства. Задругарство је истакнуто на првом месту у великим речима Престоне Беседе нашег љубљеног Краља. Задругарство је једино, које може у овим тешким приликама да спасе од невоље нашег сељака и читаву земљу. Не сме Министарство пољопривреде да чини ништа, што би шкодило задругарству. На против, оно треба да буде на бранику задругарства. Немогуће је да у нашој земљи постоји једно задругарство, које ће бити мажено, а друго које ће бити гоњено. Изједначење права и дужности у задругарству, захтева јединство ове земље и њен напредак. Сагласност Министарства пољопривреде са задругарством је неопходна и хитна потреба. И све оне, који ту сагласност кваре, не треба трпети даље у државној служби.

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине посланиче, ваше време је истекло!

Велимир Марковић (наставља): При крају сам. Овај је Дом донео један Закон о раздужењу сељака. По том Закону ми смо дали неку врсту мораторијума и спречили разне кредиторе да продају имовину нашег сељака. Али најважније питање још је нерешено, то је даље кредитирање земљорадника. Земљорадник стоји данас очајан без помоћи да ма где нађе потребног кредита. Задругарству, које је једино позвано да сада даје кредите, нису дате могућности за то. Последњи збор Народне банке показује нам да су индустријалци и трговци добили око 1,800.000, а задругарству једва 30 милиона динара. Привилегована аграрна банка стала је са кредитирањем, Хипотекарна банка никада није сељака ни кредитирала. Очајно је стање на селу. Земљорадник беспомоћан пита се: Где ћу једну банку да узајимим, јер, господо, банка је велики новац на селу, а многе куће су данас без кршног динара.

Значај привредне производње и сељачког стадежа у нашој пољопривредној земљи, захтева, да Министарство пољопривреде буде прво Министарство у овој земљи и да његов буџет буде већи, а министри стални и пуни љубави за сељака и земљорадњу.

Господо, поред свега овога дозволићете ми, да још неколико речи кажем. Господо, имајте на уму, да је пољопривреднички свет најмнобројнији у овој држави, и он се сматра као главни стуб ове државе. Ја се, господо, бојим, да се једнога

дана тај стуб не пољуља. А кад се тај стуб пољуља, ја вас уверавам, да неће онда ни држави бити добро.

Изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства пољопривреде. (Пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. др. Матеј Перич.

Dr. Matej Perić: Gospodo narodni poslanici, svagde i svakom prilikom ističe se, kako je naša zemlja poljoprivredna i seljačka, no to kao da ima samo na papiru ostati.

Poljoprivredi se ne poklanja ona briga i pažnja, koju iziskuju potrebe. Već sam broj ministara tog resora od Ujedinjenja do danas pokazuje, kako se kod nas lakomisleno postupa. Na svakog otpada poprečno po 6 mjeseci ministროvanja. U takvim prilikama ne može biti ni reči o kakvoj planskoj poljoprivrednoj politici, jer ne dostaje vremena ni za izradu plana, a kamo li za njegovo izvođenje.

Paradoks postaje još veći kad znamo, da u samoj jednoj ovoj poslednjoj godini izmenismo 4 ministarska lica (2 samo zastupnici).

U takvoj situaciji dakako da se ne može voditi smišljena agrarna politika.

Od Ujedinjenja naša opšta privredna politika nalazi se u zabludi, kao da njeno ekonomsko jačanje ima da ide putem umjetnog razvijanja i favoriziranja industrije za koju nema počesto ni dovoljno preduslova, a na štetu poljoprivrede i njenog jačanja. I baš u ovoj leži ekonomska snaga i budućnost našeg naroda.

Lakomisleno se previdi, da je budućnost narodna i njegovog ekonomskog napretka, socijalne ravnoteže i narodne konsolidacije u prosperitetu poljoprivrede i sela, koje je najjači proizvođač, najbrojniji i najjači konzument.

Žalosna je konstatacija, da od ukupnog našeg nacionalnog dohotka otpada samo 20% na 80% seljačkog pučanstva naše zemlje, a 80% tog dohotka na 20% preostalog pučanstva.

Takav fatalni nesrazmjer i suviše glasno govori i protestuje.

Treba da se hitno pristupi merama, da se postigne ravnoteža.

Selu treba hitne pomoći: treba da se pridigne njegova proizvodnja, popravi rentabilitet proizvodnje racionalizacijom načina rada, pomogne nabava sredstava proizvodnje i životnih potreba sela uz podnosive uslove i što je najglavnije: omogućiti što povoljnije unovčavanje proizvoda sela.

Jedini efikasan put u postizavanju ovog cilja jest: pomagati svim sredstvima zadругarstvo. Na žalost u tom pravcu mi nemamo još ni unifikacije združnog zakonodavstva, koje bi važilo za cijelu zemlju, i ako ono postoji za ostala područja privrednog, socijalnog i kulturnog života.

Sve druge privredne grane, sva druga zanimanja imaju svoja profesijska predstavništva, koja proučavaju probleme koji se javljaju, saraduju sa nadležnim vlastima u njihovom rešavanju. Samo poljoprivreda ih nema. Postoje trgovinske, industrijske, zanatske, advokatske, lekarske, inžinјerske i druge mnoge komore. Samo još ni do danas nemamo poljoprivrednih komora.

Sam budžet ovog resora je neverovatno malen u upoređenju sa ostalim resorima. A uz to ne ostvaruju se ni ona mala sredstva predviđena u budžetu, kao da je baš poljoprivreda pozvana da i dalje podnaša

жртве ради budžetskih ušteda. Primjerice: Ministarstvo finansija nije odobrilo da u poljoprivrednu zakladu ude 14 miliona dinara i ako je ta dotacija budžetom predviđena, i ako je Ministar poljoprivrede svojim rešenjima raspoložio tim iznosom u različite predviđene i opravdane svrhe.

Takvim radom i shvatanjima upropašćuju se različite zadružne ustanove, savezi, i koči razvitak samog zadrugarstva.

Istina je: štednje su potrebne, ali one ima da se čine na svom mestu.

Ne može se opravdati štednja g. Ministra finansija kad on ne odobrava dotacije za nabavu boljeg sjemena, bolje rasplodne stoke it.d. a istodobno se nalaze sredstva za spomenike na mostovima u iznosu od 22 milijona.

Investicije učinjene na unapređenju poljoprivrede brzo se vraćaju povećavanjem općeg narodnog ekonomskog dohotka. One jačaju i plaćevnu i potrošnu snagu seljaka, koji je najbrojniji porezovnik i najveći konsument.

Investicije poljoprivredne treba da uživaju neoporan prioritet, jer su one najproduktivnije u našoj čisto poljoprivrednoj zemlji.

Treba da se hitno utvrde glavne smernice poljoprivredne politike.

Potrebno je u prvom redu izgraditi agrarno zakonodavstvo: naročito jedinstveni zadružni zakon, zakon o poljoprivrednim komorama, o zimskim poljoprivrednim školama. Potrebno je da se dovoljno zaštite poljoprivredni interesi kod sklapanja međunarodnih trgovačkih ugovora i time popravljaju prilike za unovčavanje poljoprivrednih proizvoda, pojačaju stare pozicije, i pronadu novi putevi ka novim tržištima it.d.

Mi moramo ovde da naročito podvučemo zahtev, da se u punoj mjeri ostvare dotacije predviđene za državnu poljoprivrednu zakladu kao i banovinske i opštinske poljoprivredne zaklade.

To traži od nas opći državni interes, interes jačanja sela, koje je temelj snage naroda i države i njene budućnosti.

Glasaću za budžet. (Odobranje i pljeskanje).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Станко Тркуља.

Станко Тркуља: Господо народни посланици, да је овај буџет Министарства пољопривреде један од најважнијих буџета у нашем државном газдинству, иза буџета Министарства војске и морнарице, то је тачно, а то су сва господо предговорници са овога места подвукли. Али, да тај буџет не задовољава потребе којима је намењен, и то је тачно. Ми видимо, господо, да је од читавог буџета Министарства пољопривреде 40% раздвојено на материјалне издатке, а од овако малог буџета, 60% раздвојено је на личне расходе.

Господо, ја вас питам, добива ли пољопривреда из тих 40% ма шта? Ја смем то да тврдим, да земљорадња не добива ништа. Из овог буџета Министарства пољопривреде, може се са пуно права тврдити и ја то тврдим — нека ме извину господо чиновници Министарства пољопривреде —: то је буџет чиновника Министарства пољопривреде, а никако буџет пољопривредника. Мени је, господо, врло жао да је време тако ограничено, да ја овде не могу да учиним важне напомене за ових 15 минута. Ја сам се додуше у току начелне дебате достакао ових питања, али сам хтео сада да их изне-

сем на један детаљан начин. Кад кажем, господо, да је буџет Министарства пољопривреде буџет чиновника Министарства пољопривреде, ја ћу почети са пољопривредним референтима. Не би било умесно када бих критиковао тај staleж ка staleж непотребан. Али, господо, обзиром на његово дејство и рад, тај staleж не доноси нити најмање користи нашем земљораднику. Разуме се, да су пољопривредни референти постављени да уче народ, да га поуче унапређивати његово газдинство. Ја ћу вам казати, господо, — част изнимкама — али мој срез апсолутно нема нити један посто користи од тих референата. Покрајинска управа у Загребу је имала програм, који је био плодносан. Ту су били плодновани узорни ратари или боље да кажем угледни ратари. Ти су бар нешто користили, јер, господо, нашем земљораднику не вреди говорити ни писати, него њему треба показати примером. Будући да сам био један од тих узорних ратара, да вам кажем један пример: Дође код мене један пољопривредни референт, који је мао два среза и био вредан и угледан. Затече ме у пољу како орем. Поздравимо се и каже он мени: Дај да ја мало плужим. Хајде, господине, да плужите велим ја њему. Увати он плуг и док је почео с једног краја на други он се сав претворно у зној и воду, а плуг му лети час овамо час тамо. Кажем ја њему: »Није то за вас, господине« и ухватим ја плуг са два прста и плуг оре да не може боље. Другом приликом дође други и ја кажем њему, ајде да ми наместите ову сејалицу. Пола сата се он бавио око те сејалице и никако да почне. Ја кажем њему, пусти ти то мени, господине, па одмах удесим сејалицу и приступим послу.

Ето, видите, из овога: Ја тврдим да ти пољопривредни референти у моме срезу нису значили нешта нити значе. Али шта ћете плаћати се морају, а народ то критикује са пуно права. Опет вам кажем да се више постизава са узорним ратарима и са задругарством. Наш сељак је орао дрвеним плугом и ко би му онда могао доказати да је бољи железни плуг? Али после када је тај сељак увидео да је железни плуг бољи, сада му нико опет не би смео рећи да оре дрвеним плугом.

Сада, господо, да кажем реч две о нашем сточарству. Код мене у моме сиромашном срезу, а поготово и у читавом Кордуну и Лици од искона се гаји мала раса говеда »буша«. Ранија покрајинска управа и земаљска влада, па и данашња Банска управа почела је да уноси код нас расплодну стоку која је заиста добра и то је једна напредна ствар. Али да вам кажем резултате од тога. Код нас се почела импортирати пинџацска раса која је требала да оплемени ту нашу домаћу расу. Но право да вам кажем, успеха нисмо имали или мало или готово ни мало. А та импортирана стока била је тако скупа само ради комисија. Опет понављам да би било назадњачки спречавати да се у нашој пољопривредни иде унапред. Само хоћу да кажем и напоменем, да се не ради рентабилно. На пример наш сељак кад хоће да оплоди своју бушу и да купи једног бољег бика, ја сам увек као општински одборник, а одборник сам 20 година, говорио немојте народу импортирати те скупе бикове стране расе, који нијесу за нас. За нас су наши домаћи бикови који се могу купити на нашим пијацама много јефтиније па ће народ имати од тога користи. Али то неће да чује ни Банска управа ни среќи ветеринар, него хоће да узму импортираног бика. И тај нас бик кошта по

10.000 динара, а најмање 5.000 динара. А на нашим пијацама могао би се узети и за 2.500 динара исти онакови бик, и народ би имао од њега више користи.

Потпретседник др. Коста Поповић: Изволите свршити свој говор.

Станко Трукула (наставља): Жалим што због краткоће времена не могу све да изнесем, а сада ћу да пређем на цевиво и на заразне болести. Наши ветеринари према данашњем стању ствари у овоме погледу заразних болести стоке као и да их и нема. Него је потребно да држава нађе сретства да се набаве та цевива за стоку и да се обавезно раздају народу из буџета Министарства пољопривреде за разне говеђе болести, свињску кугу и т. д. Тек тада би народ видео да има Министарство пољопривреде и да има од њега користи, а овако никако.

Даље треба нашем сељаци омогућити да набави добре и јефтине пољопривредне справе и добро семе. Уметно ђубре, и т. д. укидањем царина, а и субвенцијом из буџета Министарства пољопривреде.

Исто тко наш је сељак јако заостао у погледу домаћинства и требало би отворити што више домаћичких школа како би се наше девојке васпитале као домаћице.

Што се тиче добровољаца, у моме срезу има већи број добровољаца који ни после 15 година нису добили своју компетенцију у земљи која им је законом одређена. Ја одлазим сваки дан у Министарство, али тамо ми кажу да имају 5.000 молби које чекају на делење земље. Људи ми пишу и питају, хоћу ли какал добити ту земљу која им је законом обећана и коју су крвљу стекли. Из свега овога се види како се мало води рачуна о земљорадњи уопште. Ради тога, а ако ми је као пољопривреднику тешко гласати против буџета Министарства пољопривреде, ја против њега као таковога морам да гласам. (Олобравље на левици).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Анте Адић.

Ante Adić: Gospodo narodni poslanici! Kada je reč o budžetu Ministarstva poljoprivrede, onda si uzimam za dužnost, da uozorim gospodu narodne poslanike i gospodu ministre u Kraljevskoj vladi na jedan od najvećih i najkruvnijih problema naše poljoprivrede u Savskoj banovini, a to je sanacija središnjeg Saveza hrvatskih seljačkih zadruga u Zagrebu.

Zašto je to tako važan problem?

Zato. — 1) jer je naša zemlja seljačka te je seljaštvo i poljoprivreda osnovica i ekonomske i socijalne i političke snage našega naroda.

2) jer je u tome savezu učlanjeno preko 400 hrvatskih seljačkih zadruga, pa je taj savez najveći i zapravo predstavnik zadružnih organizacija hrvatskog dijela naroda.

U tim zadrugama učlanjeno je preko 60.000 seljačkih familija ili preko 300.000 seljačkih stanovnika.

A taj element je neosporno jedan od najboljih i najsolidnijih elemenata sela, jer je učlanjen u svojim kreditnim zadrugama u kojima je princip solidarnosti i selekcija najvrednijih elemenata na principu neograničenoga jamstva, po kojemu svi jamče za obaveze zadruge celokupnom svojom imovinom.

A solidnost toga elementa i veliki značaj tih zadruga izlazi odatle, što su one okupile preko 150 milijuna seljačkih uložaka.

U tim zadrugama odnosno u tome savezu sačr-

žan je rad i razvitak zadrugarstva u hrvatskom delu naroda kroz puna tri decenija.

I propast toga saveza značilo bi propast ili barem za dugi niz vremena slom zadružne ideje u velikom delu našega naroda.

A situacija toga saveza, gospodo narodni poslanici, takova je, da bez sitne pomoći nije moguće za-prečiti potpunu njegovu propast, a to znači i ujedno, kao što rekoh, propast i slom zadružne ideje u njemu učlanjenih zadruga.

Kako je došlo do toga katastrofalnog stanja, ne samo po savez nego i za celo zadrugarstvo?

Gospodo poslanici, o tome ne treba da vam opširno govorim. Poznato je mnogo toga iz dnevnih novina, poznato je iz nalaza komisije, koja je izasлана po Ministru poljoprivrede i pregledala poslovanje Saveza. A gospoda poslanici osobito oni iz Savske banovine znadu sve ovo i od svojih 60.000 izbornika članova Saveza.

Ja ću samo da iznesem glavne momente.

Ta katastrofa nastala je sticajem kobnih okolnosti. Jedno je kod toga dobro, što se može istaći da je nalaz komisije Ministra poljoprivrede takav, da nikoga ne tereti za krađu. Bilo je slabog upravljanja, bilo je nesrećnih poslova, ali krađe nije bilo. To je važno obzirom na moralnu stranu našega zadrugarstva koje ovim slomom nije kompromitovano. Toliko znamo iz dosadašnjih nalaza a поближе će uzroke ovakvom stanju ispitati posebna anketna komisija, koju su zadrugari zatražili od Gospodina Bana Savske banovine.

A kakovi su to kobni poslovi, koji su doveli savez do ovakvog stanja?

Savez je primio 23 milijona uložaka od svojih članica Hrvatskih seljačkih zadruga. Bavio se poslovima, nabavljanjem robe, svojim zadrugama. Bio je loše sreće. Nagli pad cena pogodio je savez i to je bio najvažniji razlog, da je savez kao i mnoga druga preduzeća na robnom poslovanju pretrpio gubitke.

Ali najveća nesreća saveza bila je, što se je upustio u jedan zasnovan ali nesrećno izvedeni posao parcelacije. Savez je preuzeo veliki posed Cabunu od grofa Jankovića u površini od 14.000 jutara da ga parcelira. Namisao je bila dobra. Htelo se onde naseliti seljake naročito zadrugare iz krajeva koji su prenapučeni.

Posed je preduzet u komisijonu prodaju. Plaćeno je na račun posla oko 14.000 dinara. Tome su pridobili troškovi i kamati na taj novac kroz niz godina, tako, da savez potražuje za te investicije oko 28 miliona dinara, a dobiva za taj posed, tzv. agrarnih obveznica u iznosu od 15 miliona dinara u nominali, koje po tečaju neće vrediti niti 4 miliona dinara.

A i drugo je važno. Sami aktivni ministri stavljali su u izgled savezu cijene za agrarnu zemlju daleko veća nego li je kasnije polučeno. I sam Zakon o likvidaciji agrarne reforme predviđao je za oduzetu zemlju cijenu 5 miliona dinara, veću nego li je ona postignuta kasnije po Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o agrarnoj reformi.

Treba zaći u selo i čuti što govori, kako teško i sa puno ozbiljnosti oseća ovaj problem naš narod.

Trebalo je videti glavnu skupštinu toga saveza, koja je održana u Zagrebu 12-XII prošle godine.

Moglo bi se misliti, da će ovakva katastrofa uiniti zabunu očajanja u zadružne redove. Ali toga nije bilo. Preko 300 delegata napunili su dvoranu, naborana lica, zamišljeni za sudbinu svojih uložaka,

za sudbinu svojih zadruga, svog zadrugnog rada kroz dve do tri decenije, za sudbinu zadrugne ideje u našem narodu, i po tom i za budućnost narodnu jer je ona usko vezana sa uspehom zadrugarstva. Tih 300 delegata pokazali su odlučnost i pripravnost, da sa svoje srtane oni doprinesu sve što mogu za spas i obnovu ovoga sreza. A to je u ovom slučaju 5 miliona dinara doprinosa i 3 miliona gubitaka na razlici tečaja agrarnih obveznica, koje će zdruge preuzeti od Saveza po nominali. To je maksimum što može selo, što mogu zadrugari, u ovo teško doba opšte depresije i osiromašenja.

Ali to nije dosta. Tu treba da pomogne država i banovina.

Pomoć koja se očekuje, kreće se u visini oko 12 miliona dinara. Ali tome na suprot stoji potraživanja saveza prema fondu a u iznosu od 28 miliona dinara po presudi Haškog Suda da se plati za ovaj posjed i u slučaju te isplate moći će Savez da vrati državi pruženu pomoć.

Drago mi je, da mogu konstatovati, da na mjerodavnim mjestima postoji iskrena odlučnost da se Savez sanira.

Kraljevska vlada ovlasila je gospodina Bana, da prouči ovo pitanje i podigne zajam u svrhu sanacije.

Znam pouzdano sa strane zadrugara svojih izbornika, da je g. Ban pristupio ovome poslu sa puno predanosti i odlučnosti, da ovaj krupni problem reši povoljno i spasi ovaj Savez.

Zadrugari znadu da na najmjerodavnijem mjestu postoji sklonost i želja da se Savez spasi.

Moja je želja, da ovo iznesem u ovome Domu i da poznavajući prilike u narodu istaknem da životni interesi naroda i države nalažu da Kraljevska vlada i Banska uprava Savske banovine ulože sve napore za ovu svrhu.

Propast Saveza značila bi ne samo propasti onih najboljih zadrugnih jedinica, ne samo ekonomsko slabljenje sela, i slom zadrugne ideje, nego ujedno i jak udarac problemu naše narodne konsolidacije. A u pozitivnom slučaju: žrtva za spas ovoga Saveza, ne samo što bi sačuvala našoj državi zadrugne seljačke jedinice, t. j. preko 400 seljačkih zadruga — nego bi donijela i veliki uspeh baš u pogledu naše nacionalne konsolidacije.

Obzirom na ovo nastojanje i odlučnost Kraljevske vlade u ovom pogledu, izjavljujem da ću glasati za budžet. (Odobranje i pljeskanje).

Potpredsjednik dr. Kosta Ponović: Ima reč narodni poslanik g. Risto Đokić. (Glasovi: Nije ovde). G. Đokić nije ovde, ima reč g. Stjepo Knežević.

Dr. Stjepo Knežević: Želeo sam da povodom diskusije o ovom budžetu nešto duže govorim. A na to mi je davalo pravo i namećala dužnost činjenica što u mom srezu, na teritoriji nekadašnje Dubrovačke republike, agrarna reforma ima poseban značaj. Odnosi između kmeta, zemljoradnika, i gospodara, vlasnika zemlje su tamo tako komplikovani da sa njihovim sadašnjim rešenjem nisu zadovoljni ni jedni ni drugi, tako da bi trebalo neke korekture. Ali s obzirom na kratko vrijeme koje nam stoji na raspolaganje, moram nažalost da od prvobitne namere odustanem. Ograničicu se s toga na nekoliko reči u drugom pravcu. Zakon o zaštiti zemljoradnika doprineće nesumnjivo da se od zemljoradnika otklone opasnosti, koje su bile neminovne, ali su posledica stanja prouzrokovanog događajima u prošlosti. No sada je preko potrebno da se, kao što je malo prije na-

glasio naš drug Avramović, pristupi izradi privrednog plana koji će naročito da ima u vidu unapređenje poljoprivrede. U vezi s ovim navešću jedan rad koji bi trebao da takode bude predmet toga plana a tiče se moga izbornog sreza. Između Cavtata i Sutorine, prostire se Konavosko polje. Zbog slivanja riječica i potoka sa okolnih brda, Konavosko polje je za 4 do 5 meseci na godinu pod vodom. Preko 700 hektara vinograda i livada plavi voda. Za vrijeme austrijske vladavine preduzimali su se radovi, kopanja jaruga koje su trebale da apsorbuju vodu. Narod je tim radovima novcem i radnom snagom doprinosio, ali su sve žrtve bile uzaludne. Trebalo bi provesti isušivanje Konavoskog polja na drugi način, a to je po mišljenju stručnjaka izgradnjom jednoga tunela dugačkog 2.300 metara. Njime bi voda oticala u more, a trošak bi bio relativno manji. Ovim bi se postiglo ogromno olakšanje za 9.000 duša, a podiglo bi se blagostanje tamošnjeg naroda, koji je u velikoj nevolji.

Svijestan teškoće koje ovakvim radovima za sada stoje na putu, molio bi gospodina Ministra poljoprivrede da uredenje Konavoskog polja ima u vidu kod svoga plana za sređivanje i poboljšanje stanja zemljoradnika. Glasacu za budžet Ministarstva poljoprivrede. (Odobranje i pljeskanje).

Potpredsjednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik g. Hribar. (Glasovi: Nije ovde). Ima reč g. Jozo Batinić. (Glasovi: Nije ovde). Ima reč g. dr. Ante Kuntarić.

Dr. Ante Kuntarić: Gospodo narodni poslanici, problem poljoprivrede je centralni problem naše zemlje, pa bi se zato i naša Narodna skupština morala na tome problemu duže zadržati, da nam ne bi opravdano zamerili da tome pitanju posvećujemo mnogo pažnje i vremena nego jednoj agrarnoj aferi. Radi budžetskog tempa biću vrlo kratak. Jugoslavija kao agrarna zemlja, a jugoslovenski narod kao seljački narod treba da vodi seljačku politiku. Time naglašujem da treba našoj poljoprivredi i agrarnoj proizvodnji podeliti mesto u našoj opštoj privrednoj politici i uvrstiti je u opšti privredni plan prema važnosti njezinih funkcija, seljačku policiju koordinovati klasnoj solidarnosti, a seljaku dati mogućnost za razvitak, da bi po dinamici koju vrši na misiju naše jugoslovenske nacije, mogao biti nosiocem osobina jugoslovenske rase.

Naš seljak živi danas u očajnim prilikama. Jednako stradava u nemaštini i onaj u aktivnim krajevima kao i onaj u takozvanim pasivnim krajevima. Potonji je u tim težem položaju što je još izvrnut gladi.

Tako su posledice velike svjetske krize pogodile najteže našeg seljaka u cijeloj zemlji. Ta kriza je kod nas po svojoj biti agrarna. Ona je zahvatila i ostale privredne grane, jer je seljak glavni konzument industrijskih i zanatskih proizvoda.

Ta kriza se očitovala u padu cijena agrarnih proizvoda, koji je pad uzrokovao opću pauperizaciju našeg seljačkog naroda. Prema izveštajima gospodarskog odeljenja lige naroda i Banke za internacionalna plaćanja, pale su cijene agrarnih proizvoda za 50 do 75%, a one industrijskih za 25—50%. Kada se uvaži da su se troškovi proizvodnje smanjili jedva za 10%, onda možemo lako zamisliti, koliko je pao prihod našeg seljaka. Ta kriza nije samo specifična pojava naše zemlje, već i ostalih zemalja. To najbolje možemo da vidimo po dugovima koji terete poljoprivredu u pojedinim zemljama: Čehoslovačka 30.602.000.000 č

k., Ugarska 2,200.000.000 penga, Rumunska 52 milijarde 347,000.000 lei, Jugoslavija 6.000.000.000 dinara.

Kao opće uzroke agrarne krize možemo smatrati hiperprodukciju agrarnih proizvoda i njihovu nejednaku podjelu, a s druge strane usled preorijentacije prehrane smanjenu potrošnju.

U našoj zemlji kao i u zemljama slične agrarne strukture osećamo posledice ove agrarne krize teže, jer su kod nas troškovi proizvodnje veći nego u velikim agrarnim zemljama, koje su provele racionalizaciju i mehanizaciju agrarne proizvodnje ti se proizvodni troškovi očituju naročito visokim javnim dažbinama, koji ne odgovoraju prihodu zemljišta, visokom kamatnjaku na glavnicu investirane u poljoprivredi, pomanjkanju dugoročnih agrarnih zajmova. Posledice ove agrarne krize su strašne. Agrarna proizvodnja gubi rentabilnost, prihodi su jedva dovoljni za plaćanje javnih tereta i kamata, zemljište gubi na vrednosti, vlasnik se pauperizira, dok mu konačno zemljište ne svršava na prisilnoj prodaji. Pod takvim prilikama zaslužio je naš seljak zaštitu, koju smo mu zakonom dali.

Pooštrenje agrarne krize imamo konačno usled onih »ekonomskih makaza« t. j. velike razlike cena agrarnih proizvoda od industrijskih, zatim velike razlike cijena izvoznih proizvoda od onih uvoznih. Ova potonja naročito se očituje s razloga, što je kupovna snaga našeg dinara u zemlji mnogo veća nego vani. Ovo je jedan najinteresantniji problem i spada u područje monetarne politike, pa zato ovdje o njemu neću govoriti. Time smo nedvojbeno doveli do toga, da je monetarna politika jedne zemlje usko vezana sa općom privredom, a problem cijena kao osnovni za uklanjanje posljedica krize.

Taj problem; uklanjanje ekonomskih makaza, pokušavaju pojedine zemlje rešiti raznim metodama, i to: a) povisivanjem cijena agrarnih proizvoda i sirovina, b) Niveliranjem cijena na dole, t. j. prilagodavanjem cijena na današnji niski nivo cijena agrarnih proizvoda i sirovina: snižavanjem troškova proizvodnje, snižavanjem cijena industrijskih proizvoda. Drugim rečima, to je problem inflacije i deflacije, ili onaj srednji put, da se kupovna snaga novca stabilizuje prema robi. O tom problemu neću govoriti, jer ovamo ne spada.

Za uklanjanje agrarne krize dva su puta, internacionalni i nacionalni.

Nacionalne mjere su: Stvaranje poljoprivrednog plana, kontroliranje i standardiziranje kvaliteta agrarnih proizvoda, davanje zemljordničkih kredita, zaštita zemljoradnika, povoljne željezničke linije saobraćajne tarife, administrativne mjere kontroliranje cijena industrijskih proizvoda, naročito onih kartelisanih industrija, te valutarne mjere za izjednačenje kupovne snage dinara u zemlji i van ove. Nacionalne mjere su svaka za sebe problem i nemam vremena da ih pobliže analiziram.

No ove nacionalne mjere nisu dovoljne. One nam samo omogućuju konkurenciju ostalim zemljama, ali su kud i kamo važnije mjere internacionalnog karaktera, jer će se tek onda moći uspješno lečiti agrarna kriza, kada se dode do spoznanja, da je to zajednički problem svih zemalja. Najjača smetnja uspješnom rešavanju krize jesu autarhične težnje pojedinih zemalja, po kojima svaka nastoji da sama zadovolji svoje potrebe pogodujući neopravdanim protekcionizmom one grane proizvodnje koje ne mogu po konfiguraciji

tla, klimi itd. da konkurišu stranoj robi. Na načelu »sve prodati, a ništa kupiti« ne može se riješiti problem svjetske trgovine.

Londonaska privredna konferencija ipak je imala uspjeh, jer je polučena sporazum velikog bloka agrarnih država: USA, Argentine, Kanade, Australije, te malog agrarnog bloka Jugoslavije, Rumunije, Madarske i Bugarske.

Dakle, nacionalnim i internacionalnim mjerama može se stvoriti baza za rešavanje agrarne krize. I naša zemlja treba da agrarnom problemu posveti svu pažnju, da bi naš jugoslovenski seljak mogao biti konstruktivan činilac naše nacionalne proizvodnje. Na blagostanju jugoslovenskog seljaka leži budućnost Jugoslavije! (Živo odobravanje i pljeskanje).

Potpredsjednik dr. Kosta Popović: Gospodo narodni poslanici, prekidam sednicu. Rad ćemo produžiti tačno u 4 časa po podne.

Sednica je prekinuta u 13 časova.

(Posle prekida)

Nastavak rada u 16 časova.

Predsjednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. Nikola Hribar.

Nikola Hribar: Gospodo narodni poslanici! Naša je dužnost da upozorimo Vladu na sve momente koji bi omogućili olakšanje plaćanja poreze u današnjoj teškoj gospodarskoj krizi. Neka mi bude dozvoljeno da iznesem svoja opažanja.

Komasacija, dioba zemljišnih zajednica, gospodarske osnove i prinudna osiguranja su vrlo dobre i potrebne institucije, nu nisu tako potrebne da se mora odmah pristupiti provadanju istih u današnjoj krizi kad mnogi ne mogu da podmire najnužnije potrebe.

Komasacija sprovedana je u našoj opštini. Trošak komasacije iznosio je po jutru 1.400 dinara.

Razgodba ili dioba zemljišne zajednice u susjednoj opštini sreza Velika Gorica kojom je ocijepljeno od te zajednice oko 220 jutara, stajala je obe stranke oko 600.000 dinara što iznosi po jutru oko 3.000 dinara.

Iz gore navedena proizilazi da bi porezovnici sa svotom koju su platili za komasaciju, podmirili svoj porez kroz 15 godina. Troškom razgodbe, u koju je utrošeno 600.000 dinara, bio bi plaćen porez kroz 30 godina.

Obvezatno osiguranje u Savskoj banovini je vrlo visoko. Jedna siromašna opština sreza Velika Gorica plaća izravnog poreza godišnje 160.000 dinara, dok bi ta ista opština imala da plati u ime obvezatnog osiguranja 63.000 dinara, što čini 40% od godišnje poreske dužnosti.

Gospodarske osnove potrebno je korigirati. Nu kad se taj posao nije provadao kroz decenije, može da se ostavi za bolja vremena. Jedna gospodarska osnova stoji 30.000 do 70.000 dinara, koji je trošak za današnje doba nepodnosiv.

Razne globe odmjeruju se po ključu, koji je ustanovljen u doba najpovoljnije konjunktore, pa bi ga trebalo revidirati. Globa treba da bude osjetljiva, nu ne smije biti tako visoka, da ju onaj koji je presudeno ne može da plati. Globe za sadenje duhana su odmjerene sa 5.000 do 70.000 dinara. U mnogo slučajeva presudeni nije kadar platiti ni najmanju globu, a kamo li onu najvišu. I posledica je, da ta globa nije uterljiva i usled toga nije ni provodljiva i po-

stane iluzorna. Globa mora da bude osjetljiva, ali ne sme da bude tako teška, da je porezovnik ne može da plati, jer tada promašuje cilj.

Čuo sam, da se radi na novom komasacionom zakonu, pa neće biti na odmet, ako istaknem neke nedostatke postojećeg zakona.

1 — Glasanje za komasaciju provada se na temelju zastarelih i neuredno vodenih posjedovanih listova. Tako budu zvani oni koji su već prije više godina umrli ili koji su u inostranstvu. Pošto je zakonom propisano da onaj koji ne dode glasa za, to glasaju mrtvi i oni koji se nalaze u inostranstvu »za«. Radi neuredno vodenih posjedovanih listova ima jedan te isti posjednik po 5 i više poziva. On glasa na prvi poziv proti komasacije misleći, da je svoju dužnost učinio, ode kući. Sada ga prozovu na drugi treći itd. poziv, pošto nije pristupio, uzima se kao da glasa za. Tako je glasao jedanput proti, a četiri puta za.

Trebalo bi novim zakonom narediti, da se obavi prije glasanja identifikacija, kako bi se ustanovilo faktična posjednike, a nakon toga tek provede glasanje;

2 — U praksi sklapao je pogodbu komasacioni odbor sa mjernikom. Kako u tome odboru nema stručnjaka, događa se redovno da bude taj rad preplaćen.

Trebalo bi u novom zakonu narediti da se raspiše natječaj za te radove, kako bi interesiti imali jamstvo, da taj rad nije preplaćen;

3 — U posljednje vrijeme uvela se je praksa, da mjernici ne urisavaju u nove mape sela, tako zvani intravilan. Ta uzansa prouzrokuje velike štete po interesente. Stare gruntovne mape u kojima su urisana sela, prigodom komasacije potpuno se unište, tako, da je nemoguće pročitati brojke čestica. U novim nisu te čestice urisane. Tako dolazi do velikih smetnja prigodom raznih parnica.

Trebalo bi novim zakonom narediti, da je komasacioni mjernik dužan urisati sela sa svim promenama kultura i površine;

4 — Kad se provada komasacija u više poreznih opština, imenuju se za svaku poreznu opštinu drugi vještaci. Usled toga se događa, da su te procjene nejednake. Događilo se u opštini Vel. Gorica, da je u poreznoj opštini Kurilovac, bila procjena za 100% viša od one u poreskoj opštini Vel. Gorica. Kako su posjednici iz poreske opštine Vel. Gorica imali prenijeti svoj posjed iz poreske opštine Kurilovac u poresku opštinu Vel. Gorica, nastao je spor koja procjena ima da važi.

Novim zakonom trebalo bi narediti: Ako se istodobno provada komasacija u više poreskih opština jedne te iste ili dviju susjednih upravnih opština, tada se imaju sve te poreske opštine smatrati kao jedna komasaciona gromada te za cijelu tu gromadu imenovati jedne te iste procjenitelje.

I usled toga dolazi do velikih neprilika, tako da često oni koji provode komasacije ne mogu da dođu na red. Usled tih nedostataka treba da bude u novom zakonu rečeno, da se, ako postoji više poreskih opština, imaju sve na jedared komasirati. I za svaku poresku opštinu treba da se imenuje jedan te isti procjenitelj, pa nebi došlo do ovih anomalija. Sa komasacionim redovno se provodaju i meliorizacije i kanalizacije. Ti radovi nikada ne mogu da napreduju zajedno sa komasacijom, pa se događalo, da se komasacija obavi prije, pa tek onda da se pristupa tim kanalizacijama i melioracijama. Što je bio sa velikim

troškovima skopčano, jer se moraju presecati nove komasirane čestice. Usled toga se taj rad ili potpuno onemogućiti, ili nastanu veliki troškovi, jer se moraju da otkupljuju zemljišta od raznih posjednika. Trebalo bi narediti u novom zakonu, da se ta komasacija ima da sprovede uporedo sa melioracijom i kanalizacijom u koliko bi to bilo moguće. Onda bi se pravili i široki kanali. Tako bi se to moglo bez uštrba sprovediti. Gruntovnica i katastar igraju kod komasacije veliku ulogu. Događilo se u opštini Vel. Gorica, gde se komasacija provada ništa manje nego 30 godina, da još danas od pet poreskih opština još ni jedna nema gruntovnicu, a u svih pet opština katastar nije ureden. Posledica je toga da nastaju sporovi kod kupoprodaje kod ostavinskih raspra; jer katastar ne može da pruži ono što mu gruntovnica dostavi, jer u gruntovnici i u kupoprodajnom ugovoru, govori se o novim česticama novoj površini, a u katastru se nalaze još uvek stare čestice. Usled toga katastar, hvala Bogu, 30 godina kod nas nije ureden i nastaju promene. Može se zamisliti koliko je to teško kod pojedinih, jer moraju da plaćaju po starom katastru, a uživaju po novom. Kod uložnog imovinskog zakona trebalo bi urediti i zakon o razgodbama zemljišnih zajednica, koje stoje pod nadzorom Ministarstva šuma i ruda. Trebalo bi da Ministarstvo šuma i ruda reče svoju reč prigodom toga. Do današnjeg zakona to nije tako. Komasacioni poverenik dode i provada tu razgodbu bez pitanja Ministra šuma i ruda. Tako se događalo u jednoj imovnoj opštini, da je Ministarstvo šuma i rudnika još godine 1922 dalo dozvolu za pretvorbu šuma u livade, a 1925—1926 došao je komasacioni poverenik da provada razgodbu zemljišnih zajednica i zajedno je delao na provadanju tih kulturnih radova.

Ovde je ista ta anomalija, da interesenti biraju šumarsko-gospodarske i merničke veštace. Kako su redovno interesiti laici u tim stvarima, dolazi do anomalije koja pogada zemljišne zajednice tim više, jer je taj rad preskup.

Trebalo bi da se novim zakonom naredi, da se i kod razdeobe raspiše natječaj za te veštačke radnje, kako bi se osiguralo da ne bude taj rad preplaćen.

Kad je ta razgodba svršena, nezadovoljnoj strani pripada pravo, da sudbenim putem traži naknadu štete, koju je ta razgodba prouzročila. To nije pravo. Jer kad se jednom provela razgodba, dotični, koji dobiju neki deo, razdeliće ga između sebe, prodaće ga. Posle će preći na druge osobe, i tako se onemogućava ovima regres. Pre no što bi se pristupilo predaji, moralo bi se dozvoliti nezadovoljnoj stranci, da se žali bilo na Bansku upravu, bilo na Ministarstvo šuma; kako bi se sprečile pojedine nedaće.

Glasaću za ovaj budžet. (Odobranje i pljeskanje).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. Vlado Malančec.

Dr. Vlado Malančec: Gospodo narodni poslanici! Ovaj budžet Ministarstva poljoprivrede je tako slabo dotiran, da se ne može govoriti o kakvoj uspješnoj poljoprivrdnoj politici, koju bi upravo u današnje vreme Ministarstvo poljoprivrede trebalo da povede.

Ako ćemo se osvrnuti na zakonodavni rad, zakone koje je to Ministarstvo podnelo Parlamentu, možemo reći da je Zakon o razduženju seljaka, pa Zakon o agrarnoj reformi učinio svoje i polučena je svrha t.j. seljacima je olakšana njihova egzistencija. Ako ikad; a ono upravo danas u ovim najtežim vre-

menima moramo nastojati, da pomognemo našem seljačkom staležu i da mu omogućimo što uspješniji razvitak njegovog poljskog i uopšte poljoprivrednog rada i mogućnost što bolje prode njegovih poljoprivrednih proizvoda. Treba da omogućimo i polučimo za seljačke proizvode što bolje cijene na našoj i svetskoj pijaci. Naravno da je to vrlo teško.

Poslije rata pregnule su sve države da što više podignu svoju poljoprivredu i da budu u tom pogledu potpuno samostalne. Mnogim je to uspjelo. Mi smo pak nastojali da što jače podignemo našu industriju i to naročito sa našim nacionalnim kapitalom. To nama međutim nije po sve uspelo i danas stojimo pred činjenicom da seljak svoje poljoprivredne proizvode jeftino prodaje, a industrijske proizvode koje on potrebuje, a koje moramo uvažati, vrlo skupo plaća. Mi moramo biti potpuno uspješni za konkurenciju na vanjskom tržištu, a to možemo jedino, ako dolazimo sa proizvodima odličnoga kvaliteta. Kvantitet nije više od velike važnosti, jer su tržišta zasićena.

Kod podizanja kvaliteta naših poljoprivrednih produkata treba upravo Ministarstvo poljoprivrede da zauzme vidno učesće i to time, da forsira sve one okolnosti, koje su u stanju da taj kvalitet naše robe digne. Možda je to najuspješnije što se osnivaju razne seljačke zadruge koje se bave uzgojem čistokrvne stoke i bilja. Meni su poznate prilike u tom pogledu u Savskoj banovini i u mnogim mjestima tamo postoje razne marvogojstvene, konjogojstvene, svinjogojstvene, livadarske zadruge it.d. Sve to danas ne radi onako uspješno kako bi bilo potrebno, pa bi trebala što uspješnija i što hitnija intervencija Ministarstva poljoprivrede, jer su danas svi ovi zadrugari u materijalnoj nemogućnosti da nabave nove rasplodnjake, drugo sjemenje i sve ono što je potrebno i na temelju istraživanja naših stručnjaka proglašeno za uslov našega poljoprivrednoga razvitka.

Osim ovih zadruga osnivali su naši seljaci i seljačke kreditne zadruge.

Ove zadruge bavile su se time, da seljačke uštede sigurno pohrane te ih plasiraju kod svojih članova. Na uloške plaćali su 5% a zajmove davali su uz kamatu 6%. Kako je vodstvo svih ovih pojedinih zadruga bilo u rukama seljaka koji su radili potpuno besplatno jer su bili vrlo požrtvovani i ulagali u taj posao sav svoj trud, uspjelo je od ovoga jednog postotka sabrati neke male rezerve. Katkada u zadrugi, koja je mnogo godina postojala, dosegnute su time lijepe svote. Ove rezerve i novac, koji nije uspjelo plasirati među članove zadruge, uložila je svaka zadruga u Savez hrvatskih seljačkih zadruga u Zagrebu, koji je centar za Savsku banovinu. Usled opšte depresije i situacije koja je nastupila na ekonomskom polju, taj Savez došao je u poteškoće. Je li to krivnja pojedinaca ili se tome uzrok mora tražiti u općenitim prilikama koje su, kako rekoh, međutim nastupile, tek Savez je prestao da bude likvidan. Kupljena su međutim neka veća imanja, koja su trebala da budu rentabilna i da odbacuju dohodak, koji bi značio kamatu za uloženi kapital. Sve je to kupljeno upravo ovim novcem iz najširih seljačkih redova iz našega sela. Savez nije imao sa tim poduzetima sreće. Danas je spala cijena i vrednost i objekata i oni ništa ne odbacuju. Sada kad su seljaci tražili u nestašici novca, da im njihove zadruge vrate uloške, zadruge to nisu mogle učiniti, jer imaju od Saveza one uloške, a i rezerve o kojima sam već govorio.

Znam da vrela Ministarstva nisu neiscrpiva, ali ipak mislim, da bi tu, gde se radi o uštedama koje su vrlo skromne, a i o novcu koji je proistekao iz čisto seljačkih redova, moralo Ministarstvo poljoprivrede da intervenira i da pronade neka vrela kako bi se Savezu hrvatskih seljačkih zadruga omogućio dalji rad i likvidnost. Ne mora to biti u obliku darovanja pa niti subvencije. Trebalo bi kod Agrarne banke, koja je zato tu, angažovati kredit, koji bi se doista u izvesnom nizu godina vratio, jer bi za to jamčili svi zadrugari sa svojom imovinom koja iznaša mnogo više, upravo nerazmerno više, nego li bi taj kredit trebao da bude jak. Duboko se nadam, da će gospodin Ministar poljoprivrede u interesu našega seljačkoga naroda u tom pogledu zauzeti jedno opravdano stajalište, tako da se ovome staležu u tom pogledu pomogne.

Zelim samo još na jedno upozoriti gospodina Ministra poljoprivrede i to na sledeće: Gdje je u krajevima velika napučenost i gdje pojedina seljačka obitelj imade mnogo članova, polaze ovi ljudi na rad u razne tvornice, dok nije poljoprivredna sezona. Pomišani sa profesionalnim radnicima za današnje vreme čine oni veliki broj koji sav ne može biti zaposlen. To izrabljuju industrijalci, pa skidaju dnevnicu upravo na minimum, koji je ispod mogućnosti egzistencije. Ovi ljudi nemaju upravo nikakove zaštite, jer nisu profesionalni tvornički radnici. Mislim da bi bilo dobro, kad bi gospodin Ministar intervenirao, da se donese zakon ili uredba, koja bi određivala poslodavcima minimalnu dnevnicu koju smiju platiti ovakvim radnicima iz seljačkih redova, a koja bi morala biti barem donekle odgovarajuća za radnike i za prehranu njegove obitelji. Znam za slučajeve gdje je dnevnicu ovakvom radniku iz seljačke kuće 4—6 dinara dnevno, i to naročito u Hrvatskom Zagorju. Vrijeme je kratko i ja moram da završim, te se nadam da će sledeći budžet biti donesen u boljim prilikama po našu nacionalnu ekonomiju i poljoprivredu specialno, pa ćemo mi moći dati Ministru poljoprivrede više mogućnosti i sretstava za njegov rad i nastojanje. Glasacu za budžet Ministarstva poljoprivrede. (Odobranje i pljeskanje).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Емилијан Грбић.

Емилијан Грбић: Улазећи у расправу буџета Министарства пољопривреде не могу да се не упустим и завирићу у рад тога Министарства и да у најбољој намери не укажем на недостатке и мојим примедбама настојим да се ти недостаци, ако хоћете, господо народни посланици, и грешке исправе.

Пре свега, обзиром да је наша земља претежно пољопривредног и сточарског карактера, да је у 87% становништва земљорадник, хоћу да укажем на то, да се баш овој грани привреде указује минимална пажња, по себи се разуме у релацији према величини значаја пољопривреде код нас.

Ми видимо с једне стране огроман пад цена земље и свих пољопривредних производа, јер је земља у нашим крајевима Срему и Војводини пала ценом од 40.000—50.000.— динара по јутри данас на 3—4, а примисима земље до 6.000 динара. Цене житију од 500 на 100 и испод 100 динара, кукуруз од 300 дин. на 40 и 50 динара. А сви смо ми, господо народни посланици, још пре Светског рата, привредници, земљорадничке задруге, сва народна интелегенција говорили »Србине брата, не пуштај земљу из шака, а после рата Србине брата купуј земљу«. И наш народ је куповао земљу, задуживао

се у најбољој намери, да повећа свој капитал, своју производњу. Сада услед пада цена и земље, наш је земљорадник дошо у један безизлазан и очајан положај, и из тога положаја спасао га је га је само замо закон о заштити земљорадника да не остане без земље.

Ми стално вичемо, како је криза тешка, нарочито обзиром на нашег земљорадника, занатлију и трговца, а не покушавамо да се та криза, ако не уклони, а оно барем донекле ублажи.

Ми имадемо све предуслове да ту кризу донекле ублажимо. Али, господо народни посланици, ако се то хоће да постигне, онда Министарство пољопривреде не може и не сме да остане једна институција где ће се предмети кабинетски решавати по шаблону, већ то Министарство мора узети иницијативу у своје руке, указати нове путеве нашој пољопривреди. И будите уверени, да би се ова наша криза, ако не отклонила, она би се у велико ублажила.

У чему се састоји, заправо, та наша пољопривредна криза? Наша криза није ништа друго, него криза нашег села, нашег пољопривредника и земљорадника. Огроман пад цена свих пољопривредних производа, води потпуном осиромашењу нашег села и селачког света. Колико је он сиромашан, толико опада његова куповна снага, толико постаје неспособан за плаћање порезе. Међутим, ако он престане куповати индустријске производе, ако он престане куповати пољопривредне машине, алате, ако престане куповати одећа и остало што му за живот треба, онда, господо народни посланици, стаје и трговина и занатство и индустрија. А када све то стане, они остају без материјалних средстава, а то повлачи за собом потрес читавог државног газдинства. Наш селјак, господо народни посланици, има једну особину, а то је, да он никад нема доста пара. Он их тим више троши, што их више има. Нећу тиме да кажем, да их он расипа, већ да их корисно улаже и не држи их код себе. Он не седи на новцу, као што то раде варошки шпекуланти и зеленаци од којих нико никакве користи нема осим њих самих. Селјак кад има пара сви имају од њега користи па и читава национална економија, јер онда настаје циркулација новца. Зато је наша дужност да његову куповну снагу ојачамо у тој мери, да би се он свугде појављивао као здрав и солидан купац.

Зато је потребно створити један општи пољопривредни план. О том плану било је већ говора у овоме Дому у начелној дебати буџета.

Приликом говора те врсте чули смо разне предлоге, па међу њима и онај г. посланика Аврамовића, како би за заштиту нашег виноградарства требало забранити житородним крајевима да саде винограде и воћњаке. Али смо чули и протест г. посланика из житородних крајева, који би истина пристали на такову меру, но под условом, да винарски крајеви не могу сејати ни жита ни кукуруз. И сасма оправдан приговор, који опет винарски крајеви не могу примити. У ове ствари, у решење ових питања, мора се, господо народни посланици, дубље ући, ако хоћемо правилно решење да добијемо. Главни основ решавања тих питања јесте питање пшенице и кукуруза. Ја ћу зато покушати, да са ова два пољопривредна производа почнем.

Што се кукуруза тиче, то нас много не забрињава, јер кукуруз ће се моћи сваке године извести обзиром на то, да на читавом свету нема много др-

жава, које су у могућности да га извозе, (као ми, Аргентина и Румунија). Само једно ваља поменути: да му се подигне цена.

Друга је ствар са житом, јер се жито извози из много земаља, пошто су извесне земље, које су раније у великим количинама увозили жито, данас повећале производњу жита и наше жито потиснуле са светских пијаца. Ово је тежи проблем и у њега се мора улазити са великом опрезношћу. Ја, господо, стојим на становишту, да би морали прибећи систему слободне трговине житом у земљи, а монополу извоза за иностранство. Ова мера још није довољна, да се цене одрже на једној висини, већ би морали законом утврдити, испод које цене се жито не може продавати, нити куповати и поред те слободне трговине у земљи и предвидети најстрожије драконске казне за оне, који се тих законских одредаба не би држали. Са правом би се могли питати, а шта ћемо са извозним вишком, па цена за извезено жито могла би бити за половину мања од законом утврђене цене, а та извозна цена би утицала и одређивала цену домаћег тржишта? Ипак, господо, народни посланици, ми знамо да се од прозведеног жита у нашој земљи сваке године 15—20% извезе.

Сваки произвођач морао би при продаји свога жита да преда око 20% држави, т.ј. једној централној установи за извоз и то бесплатно. Но ове количине жита не би се смеле у земљи трошити већ би се имале извести и уновчити, а добијен новац имао би се отписати у одређен проценат пореза на земљу.

Тим начином подигла би се куповна моћ земљорадника, те би ова мера утицала на подизање свих осталих цена и читав наш привредни живот добио би више полета. По себи се разуме, да ово не би било довољно, да би ова мера била само један саставни део тог привредног плана.

Потребна је ужа сарадња Министара пољопривреде са Министром трговине, па да имадемо тачне податке колико која земља извози од пољопривредних производа. А ми можемо и смео увозити само од ових држава индустријске производе, које увозе наше пољопривредне производе. По себи се разуме, да ми ни за грам не би смели увести више, него што је та држава од нас увезла.

Да се код нас ради без плана, то се види најбоље по том, што ми иако имамо услове да произвађамо репу, пивски јечам, уљано биље, ми огромне количине тих пољопривредних производа увозимо и стотине милиона динара издајемо без потребе и то у исто време, када незнамо шта ћемо радити са нашим житом. Наша шећерна индустрија милионе издаје за набавку семена шећерне репе из Чехословачке и ако ми имамо све услове, да то семе и сами произвађамо.

Житородни крајеви, а нарочито Срем и Војводина, грцају од терета, а не могу своје производе да уновче. Стога молим да наша Краљевска влада по доношењу буџета приступи изради једног привредног плана, те да се нашем селу и нашем земљораднику и нашој општој привреди помогне. Уверен да ће Краљевска влада приступити решењу ових питања, изјављујем да ћу за предложени буџет гласати. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. др. Гавро Санто.

Др. Гавро Санто: Господо, проблем олакшања нашем земљораднику добио је санкције у зако-

ну о заштити земљорадника. И то решење, засновано не само на економском императиву већ и на етичкој и социјалној основи, наишло је на најтоплије признање наших земљорадника, и улило је наде те олакшало нашем сељаку који претставља доминантну већину у нашој држави.

Са извесних страна било је протеста зашто да се земљораницима чини та врста помоћи. Али се није водило рачуна, да је сељак-земљорадник, и поред овога поседа, најизложенији неприликама, које потичу често од друштва, а често од виших сила, ван наше моћи... Тако, промене вредности новца, у ценама, несрећеност међународних трговинских односа с једне и са друге стране, неизвесност жетвоног приноса, атмосферске непогоде, тешко кредитирање те могућност регулисања дугова услед чега нагомиланање камата, — све то учинило је, да је наш земљорадник запао у заиста тешку ситуацију.

Пребацивања, да се земљорадник лакомислено задужио, неоснована су. После ослобођења и уједињења, имали смо три узастопне лоше године. Сељак се тада морао задужити, јер је из рата изишао без капитала и без готовине. У 1923 и 1924 жетва је била уносна и сељак се почео опорављати и верујући да ће бити све боље и боље, у циљу унапређења свога поседа, задужио се. Али, већ 1926 и 1927 наступају сушни дани, да поплава и општи пад цена који је умањило и вредност поседа и инвентара и тиме је земљорадник упао у заиста тешко стање. Ето, господо, генезе сељачког дуга и синтетичног приказа његовог постанка. Не, лакомисленост, дакле, него елементарни закони и ток економског развоја и прилика довели су до оних 8 милијарди дуга!

Доношењем закона о заштити земљорадника поправљено је донекле то стање, и то на пуној моралној основи. Јер, док други сталези имају заштите у нашем економском и друштвеном поретку редукцијом дугова у виду поравнања ван стечаја, на суду и ван суда, земљорадник није имао те погодности и ако претставља гро нашег становништва.

Као сложен проблем, тај закон изискује и допуне и коректуре, па молим да се поведе рачуна и учини потребно да се и следеће исправке изврше: Тачка 2 члана 2, у којој се говори о величини поседа, треба да се измени и справи овако:

Земљорадником у смислу ове уредбе, сматра се свако лице које обрађује земљу, само или са члановима породице, и чији опорезовани приходи проистичу претежно из пољопривреде, без обзира на величину поседа.

Ово је потребно с тога, што у нашој земљи, а по закону о аграрној реформи, уопште и нема великих поседа. Познато је да су и поседи преко 79 хектара презадужени те би, у колико се не би извршила предложена коректура, ти поседи страдали. Што су поседи већи, имају и веће дугове и обавезе, јер су они вршили једну социјалну мисију, запошљањем земљорадника, а и стварањем и ширењем земљорадничке културе. У том циљу, ти поседи су задужени и зато је потребно и дужност да се ти поседи не подвајају од осталих земљорадничких поседа ни у овоме погледу.

Тачка 12 члана 3 требало би додати још и следеће:

У случају елементарних непогода (сточне заразе, града, поплаве, суше, најезде скакаваца, пожара и т. д.), има се на основу уверења месних власти прекинути отплата за ту годину и земљорад-

нику дати мораторијум сразмеран штети. А у два најестогодишњи период отплаћивања, унети процене за онолики број година, колико је катастрофалних година за време тога периода било.

Господо овом додатку мислим није потребан коментар ни образложење. Упрошћивањем летине настаје извора, из кога земљорадник може да своје обавезе регулише и отплати и зато је неопходно потребно и ову коректуру унети у закон.

Земљораднички народ упире очи у нас, господо, и очекује правду и заштиту. И помажући земљораднику, ми помажемо сви националну привреду, јер се тиме повећава куповна способност највеће масе народа.

У овоме духу и циљу, обавештен сам да ће се поднети и један меморандум Господину Министру и Краљевској Влади од стране напредних пољопривредних удружења у Торњошу, Тоголи и Храошу, па молим за наклону пажњу. Изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање.).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Милутин Пешић. (Гласови: Није ту). Има реч г. Милорад Марковић.

Милорад Марковић: Господо народни посланици. У почетку мога говора морам са жаљењем да констатујем, да се у нашој држави у којој је 85% земљорадничкога света, Министарству пољопривреде поклања најмања пажња. Као најбољи доказ служи нам и та чињеница, да је ово Министарство често пута бивало па је и данас без свога ресорног министра. Увек неке замене и увек неко натезање. У једној овако претежној земљорадничкој земљи, тога не би требало да буде.

Морам да констатујем и то, да је буџет Министарства пољопривреде као једне од најважнијих грана у нашој земљи исувише мали и недовољан да се помоћу ове суме спроведе она пољопривредна политика, која је за данас у нашој земљи неопходно потребна. Буџет од 63,000.000 за Министарство пољопривреде и 38,000.000 за државна привредна предузећа, недовољан би био и за једну бановину, а камо ли за целу нашу државу. Да је среће буџет Министарства пољопривреде требао би да износи 1/5 од целокупног државног буџета, па тек онда да одговори своје намењеном задатку.

Наша пољопривредна политика захтева врло брзе и енергичне планске радове, које треба изводити на терену више него у канцеларјама. Г. Заступник Министра пољопривреде лепо је нагласио потребу за установљење и прошење доброг пољопривредног факулета. Али ја морам одмах додати да ми на жалост немамо најнужнијих нижих пољопривредних школа, које су нам потребне као насушни хлеб. Неопходна је потреба одмах установити у сваком бившем округу, т. ј. на сваких 200.000 становника подићи по једну нижу пољопривредну школу. Ове школе треба типизирати, т. ј. прилагодити крајевима, у којима се која грана пољопривреде претежно гаји. Помоћу ових школа створила би се могућност, да сви сељачки синови, који имају своје имање, прођу кроз ту школу. А од тих школованих младих могао би се очекивати врло брзи и велики напредак у нашој држави.

У времену док се не створи могућност да се све и овакве школе свуда у целој земљи подигну, потребно је предузети извођење практичних радова помоћу стручњака на сеоским газдинствима. На малим поседима сви би радови требали да се изво-

де тако, да стручњаци остају на терену преко целе године с тим да они у првом реду испитају земљишта, а затим препоруче семење које треба сејати, начин обраде земље, а затим извођење свих радова до саме жетве. У исто време ти би стручњаци били дужни препоручивати добре пасмине стоке које би под којим климатским приликама могле бити одгајиване, затим препоручити и контролисати подизање стаја и начин неге у истима.

Досадањи начин извођења пољопривредне политике помоћу огледних станица и среких расадника, није нам дао Бог-зна каке резултате. Приличан број среских економиа није одговарао своме позиву, јер се примећивало често пута њихово отсуство из расадника баш у данима када су они били најпотребнији, а то у данима када се вршило калемљење лозе и осталог воћа. Често се пута дешава, да је калемљена дивљака на дивљаку и као резултат тога наопаког рада излазило је: када сељак купи калемину садницу и са највећим трудом исту негује неколико година очекујући благодети њенога плода, па када иста почне давати плод, он се тек онда разочара, јер му та воћка почне давати много лошији квалитет него она што у трњу расте.

У последње време често пута читамо преко јавности, како се врше велике злоупотребе у расадницима и да шовац намењен за подизање пољопривреде покраду поједини економи, који после извршене крађе бивају или отпуштени или осуђени, а ово све иде на штету села и сељака.

Неопходно је потребно и нужно донети један закон о накнади штети за случај елементарних непогода и угинућа стоке од заразних болести. По овоме закону требали би сви грађани уз порез да плаћају једну врсту малог приреза, али да им је тим законом осигураном, да им се у свако доба наступ штете исплати у целости предност онога у чему су оштећени, а која би им штета била нанесена поплавом, тучом леда, сушом, угинућем стоке од заразних болести и т. д., јер када би сељаци све то било осигурано, он би тек онда приступио врло брзо рационалној обради земље као и одгајивању добрих пасмина стоке.

Исто тако неопходно је потребно, да се држава побрине да створи један јак завод за производњу серума за целљење, целцовање стоке противу заразних болести, јер овако како је до сада било, да се овај серум набављао у приватним заводима и да се плаћао баснословно по високим ценама, то је сељаци уопште било немогуће своју стоку целпити и целцовати и заштити је од угинућа и од велике штете коју заразне болести уништавајући стоку наносе како појединцима тако и држави.

Господо посланици, колико су потребне енергичне мере које треба предузети, за што боље управљење у производњи, тако је у исто време неопходно потребно и нужно, да се меродавни фактори побрину и за добре трговинске уговоре са свима овим земљама које тргоше наше пољопривредне производе. Цене наших пољопривредних производа тако су ниске, да је то испод сваке критике и докле се држава постарала да заштити царином нашу индустрију која се картелисала и подигла цене свима индустријским продуктима до невероватне висине, дотле су земљораднички производи занемарени и остављени сами себи, тако да је наш сељак доведен до врло беднога стања.

жалосна је појава да ми као једна пољоприв-

редна земља одобримо, да та заштићена и картелисана индустрија увози у нашу земљу пољопривредне производе, и то баш оне, којих код нас има у изобилју. Тако наше фабрике за производњу пива, увозе јечам из иностранства, и од тог увезеног јечма производе пиво, а те су фабрике заштићене царином на штету наших произвођача вина. Картели су једно велико зло за данашње време у нашој земљи у овим тешким приликама, они су створили толику разлику у ценама, да је све оно, што наш земљорадник производи и продаје пало за 70%, док су се сви индустријски производи повећали изнад оних цена, које су биле у 1924 и 1925 год. Овим картелима и овом разликом цена погођен је у првом реду трговачки свет и пропало је 80% трговаца, који су били посредници за куповину и продају између индустрије и земљорадника. Исто тако пропало је 90% занатлија, јер су исти остали без посла, јер њихов послодавац био је углавном сељак. Па како је сељак доведен у такву немогућност, да нема ни 90%, који су у стању да набављају и најнужније потребне животне намирнице сасвим је разумљиво да су ова прва два сталеча која стоје у вези са сељаком, у пословној вези, морала пропасти због овако страховито различитих цена.

Господо посланици! Ја одлучно протестујем противу свих индустријских картела и тражим да Влада донесе што пре закон о растурању свих картела у ком закону предвидети строге казне на случај поновљења истих картела. Господо посланици, сваке ванредне прилике траже и ванредне мере, и ми у овом дому морамо се постарати да се у свакој прилици донесе потребни закон за спречавање свих мера, које долазе од разних шпекуланата, а који штете интересе народа и државе. Ми смо пре 2 године донели закон о заштити земљорадника, који је сачувао многобројном сељаштву кров над главом. Али зеленаши и зеленашке банке трудили су се свим силама и труде се да тај закон изиграју и да својим дужницима понова нанесу штету. Поред многобројних примера ја ћу вам рећи овде један, како поступа Подринска продуктна банка у Шапцу. У септембру месецу 1933 године ставила је забрану решењем бр. 16846 своје дужнику Милораду Илићу из Мале Врањске за наплату дуга од 470 динара. Забрана је удејствовала и извршен је попис и одузета покретност. На жалост дужник није имао никакве друге покретности, него му је одузето 15 комада ћурки и 1 ћилим. Стараоц пописане покретности како сам сазнао био је директор банке Велизар Тадић, шурак судије Росића. Покретност је одмах одузета и предата стараоцу. Дужник је изјавио жалбу и навео да је он земљорадник и тражио да му се пописана покретност врати. Ова процедура трајала је све до 9 фебруара ове године, и тада је начелник срески решењем бр. 2595 од 9 фебруара издао налог да се пописана покретност врати дужнику Илићу. Када је решење саопштено и стараоцу, повериоцу и дужнику, стараоц Тадић тражио је 900 динара за храну и чување ћурака. Пошто дужник није пристао на ово, јер дуг главни износи 470 динара, вредност пописане имовине износи око 450 динара, а поверилац стараоц директор банке тражи само за храну и чување ћурака 900 динара, то се дужник Илић понова обратио начелнику среском, молећи за интервенцију да му се пописа-

на покретност преда. Том приликом начелник срески наплатио му је за храну и чување ћурки и за рачун одређенога староца 206 динара и 50 пара од чега ево показујем оригиналну признаницу: Шта се даље догађа, господо? Када је дужник отишао да прими пописану покретност код староца, констатовано је да покретности целе нема, јер је 11 комада ћурки старац поклао и појео, па и за поједене и поклане ћурке ипак је имао куражи да тражи накнаду за некакву храну и чување.

Ја молим господу надлежне Министре да се ова ствар провери и да се са оваквим људима који изигравају закон најстрожије поступи.

Није ово једини и усамљени случај, многи зеленаши врше злоупотребе закона у разним мерама, па је крајње време да се једном томе злу стане на пут.

Господо народни посланици! Никада наш сељачки сталез није био у тежим приликама, него што је то данас. Све што има да прода јефтино је, а све што треба да купи, скупо је и то претерано скупо. Кредит сељаку отказан је свуда и на свима местима, и он је остављен сам себе. Неопходно је потребна интервенција државе да се сељаку за његове најнужније потребе обезбеди кредит под повољним условима, јер без кредита нема напретка и нема производње, а у томе не само да трпи сељак него трпи и држава.

Господо, кредитирање је за нашега сељака данас могуће само путем кредитних задруга, и то кредитирање кроз те установе треба држава што пре да му омогући.

Ми у нашој држави имамо неколико врста задруга, и ове посе обележје и карактер више племенских и верских задруга, па је неопходно потребно да се што пре донесе закон за целу нашу државу, о земљорадничким задругама. Све досадашње задруге као и будуће, које се буду оснивале, треба да буду у једном главном југословенском савезу. Тај савез као главна централа имао би бити ревизиона и финансијско-кредитна централа.

Задругарство се мора типизирати и разделивати на одсеке и тона кредитно-произвођачке, и набављачко-потрошачке. Овако типизирано задругарство моће ће допринети опште добро и народу и држави. И кроз задругарство наша држава најзгодније ће национализовати целокупан наш народ, а у исто време сељачки народ доћи ће до те могућности, да дође и до повољнога кредита и да своју производњу увелича и да исту уновчи како у нашој земљи тако и на страним тржиштима по врло повољним ценама, па ће тада када се задругарство развије и стане на чврсте ноге, државна интервенција бити много мање потребна. Ради тога ја молим Краљевску владу да поклати што већу пажњу задругарству и да што пре донесе закон о земљорадничким задругама, који ће бити једнообразан за целу нашу земљу. У исто време молим Краљевску владу да у будуће посвети што већу пажњу и додели што веће кредите Мин. пољопривреде за сировођење рационалне пољопривредне политике у нашој земљи. Ја верујем у добру вољу Краљевске владе, јер је иста својим радом досада показала да се брине о селу и сељаку, па према томе изјављујем да ћу за овај буџет гласати (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. др. Бранко Николић. (Гласови: Није овде). Реч има г. Милан Поповић. (Није ов-

де). Реч има народни посланик г. др. Младен Лисавац.

Др. Младен Лисавац: Господо народни посланици! Сматрам, да је задатак и циљ ових буџетских расправа да лакше и брже нађемо пут и начин, како ћемо унапредити све привредне гране у држави, а у овом случају и нашу пољопривредну грану.

Да би се то постигло, истакнуто је и с једне и с друге стране ове високе Куће, да би требало створити један привредни план. Ако тај план до сада није створен и није изведен, није то кривица само до оних који седе у Краљевској влади, него је кривица и до нас, који исто тако треба да се брињемо о томе како ћемо створити један план, који ће нас довести до циља и оног народног благостања за које сви тежимо.

Да бих и од своје стране допринео свој део, посматраћу цео тај проблем са три стране: прво с финансијске, друго с чисто привредно-комерцијалне стране, и треће са прометне стране.

Што се тиче финансијске стране, држим да је наша привреда ту у жалосном стању. Финансијско стање нашега сељака је јадно. Путем уредбе и законодавним путем учињено је све што се до сада могло учинити. Наш је сељак спасен од катастрофе, која га је сигурно и неминуовно чекала, али ипак није постигнуто оно, за чим сви ми тежимо, а то је, да му се омогући даљи развој и напредак, а нарочито да сељак дође до благостања, које би не само њему као појединцу помогло, него би уједно и наше опште народно благостање подигло и ојачало.

Да бих вам ову ствар разјаснио, зашто до сада није то изведено како треба, ја ћу навести једну параболу. Замислите негде неко језеро, у коме живе рибе од памтивека и из кога језера људи хватају рибе и њима се хране. Замислите сада око тога језера, у оближним ритовма и мочварима да живе дивље патке и гуске које се такође хране том рибом. И сада услед тога што се та вода до сада никада није замрзла, те су се патке и гуске толико намножиле, да је била опасност, да ће се све рибе утаманити услед тога што патке и гуске поједу сву рибу икру и млецац које по води лове и све мале рибе које излазе на површину с времена на време да дишу.

Размишљали су људи како би спасли рибу, а да не потуку ни сву дивљач коју су ловили и дошли су до закључка да ће најбоље бити да замрзну језера, тако да рибе не могу доћи до тица, нити да тице могу доћи до риба. То је изведено не знам на који начин, можда ће људима то кадгод и успети, али је последица тога била обрнута од онога што су желели а то је да одрже и рибу и дивље патке и гуске. Ове су саме себе упропастиле јер су без анималне хране пождерале своја јаја и своје младе, а рибе које су биле без ваздуха и чија икра и млецац нису могле доћи до сунца, морале су пропасти. Видите, господо, рибе смо спасли ледом, али смо на крају остали и без риба и без тица, јер је изабрало једно сретство које није могло да служи оном циљу коме је требало да служи. То је од прилике исто с нашим земљорадником. Сељаку се не да да дође до кредита који му је потребан, а са друге стране не даје се онима који дају ратару кредит да дођу до свога новца.

Питаћете сада на који би се начин дало то питање решити. Држим да се то питање не да

на други начин решити, него само једном монетарном реформом. А монетарна реформа састојала би се у томе, да би се истим путем и истим средствима којима се данас служи индустрија и овде послужило. И пољопривреда би требала да се служи емисијом. А као подлога за ту емисију, као извор, морао би служити једногодишњи пољопривредни принос. Тај једногодишњи земљишни принос износи код нас више милијарди динара и он би потпуно служио на то да се може емисија увек држати у сталном оптицају, јер оно што се изда у новчаницама, то би се могло првом жетвом опет увући. Као осигурање за ту трансакцију служила би прва четвртина вредности сељачких имања. Можда ће ко питати, како ћемо ми ту прву четвртину оптеретити кад је она већ оптерећена. Ја мислим да ту четвртину дуга раздужимо том емисијом па би на тај начин могли без икакве кредитне операције да уредимо и средимо оно што се до сад није могло средити. То сам имао у погледу финансијском да кажем.

Имао бих да кажем да је са много страна истицано да би земљорадња требала да се служи задружним радом. Ја држим да су господа посланици при том мислили већином на даншње кредитне, набављачке и потрошачке задруге. Али има један тип задруге који није споменут, а то су грађевинске задруге. Мислим да би се наше село путем грађевинских задруга могло много брже изградити и створити такви услови и за пољопривреду и за општи народни напредак какав до сада није био. Сваки земљорадник има у години много дана где или не може да ради или нема шта да ради. Он ту прилику може да употреби да се би спреми, створи грађевински материјал. Ако то уради у задрузи, он ће много лакше и брже урадити, и тиме повећати наше народно благостање.

Имао бих још да споменем ово. Има много пољопривредних грана на које се уопште не мисли. Ми кад замишљамо да нашу пољопривреду уредимо, замишљамо да нам треба великих капиталата. Међутим, довољна је једна проста упута па да се неке ствари скрену и изведу на прави пут. У нашој земљи има стотине хиљада хектара кречовите земље, која не може да се потпуно искористи зато што је кречовета. Али и та кречовита земљишта могу се врло zgodно у пољопривреди искористити само кад се за то приуготове. То приуготовљавање састоји се у томе ако у то кречно земљиште посејемо такву биљку, која може да снабду земљу са оним елементом, који је најважнији и највреднији у пољопривреди, а то је са азотом. Ако се употребе лептирасте, детелинасте биљке, онда, разуме се можемо на врло прост и јевтин начин то земљиште да поправимо и после те детелине добићемо на томе земљишту повећани принос. Ја сам имао прилике да то опробам у једноме крају где је било кречно земљиште и уверио сам се да са тога земљишта, ако се прво засеје експазатом, постигнемо неочекивани успех. Ако узмемо да има једна велика површина више стотина хиљада хектара тога земљишта у нашој држави, онда можемо рачунати ту на стотине и стотине милиона динара више прихода у пољопривреди.

Још би у погледу виноградарства имао да споменем: Код виноградарства треба да настојимо још, у колико наши виногради нису засађени с до-

бром врстом лозе, да своје винограде прекалемимо и подмладимо, јер ми не смемо рачунати само на количину вина, него много више са квалитетом. Квалитетом можемо освојити сваку пијацу, а са квантитетом можемо задовољити само наше становништво и то само оно које је задовољно и са најлошијим вином. Ја држим да и у томе правцу не треба многе инвестиције, него треба само упуте и поуке. На пример у Фрушкој Гори, где је некада родила малвасија, коју су пили и Богови на Олимпу, после филоксере засађена је велика белина или мирковача, она врста лозе која је најгора и најлошија, јер су људи онда тражили оно што пуни чабар. Међутим, сад није време да се сади оно што само пуни чабар, него оно што је најбоље по квалитету и држим да би се у том погледу постигао највећи успех.

Пошто је моје време, одређено за говор, већ прошло, то се не могу упуштати у даље разлагање и изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и пљескање).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Има реč г. Milan Dobrović.

Milan Dobrović: Iz novinskih vesti saznala je i šira javnost, kako se ovih dana u Savske banovini u okolici Bjelovara, Daruvara i Garešnice vodi živa privredna borba zbog prodaje mleka između proizvođača seljaka i posrednika trgovca. Naši seljaci toga kraja, pritisnuti bezdušnim iskorišćavanjem nekolice posrednika za preuzimanje mleka, održali su nekoliko sastanaka i dogovora da zaštite svoje interese. Izveštene vesti o tom pokretu nisu bile sve tačne, pa zato kao poslanik toga kraja smatram svojom dužnošću, da taj pokret prikažem u pravoj svetlosti.

U tim krajevima naše države valjda je najbolje napredovao odgoj plemenite stoke. U mnogim opštinama opstoje već odavna ne samo zadruge za odgajanje čistokrvne stoke, već i zadruge za kontrolu muznosti krava. Odgajanje plemenite stoke zahteva mnogo više truda i brige za uređaj štala i za hranu stoke. Muznost krava ovisi u glavnom o pasmini i o ishrani. Dobro hranjena krava davaće više masnijeg mleka od ne koja se i preko zime hrani nekim suvarcima i brstenjem. Iz toga je jasno, da ti naši najnapredniji stočari ne mogu prodavati mleko budžašto. Pa eto, ipak našlo se je nekoliko posrednika u Zagrebu i po neki sakupljač mleka po selima, koji su hteli da prisile seljake da prodaju mleko po 50 para i to sad kad još nema paše. Još je nepravедnije što neki trgovci, koji preuzimaju mleko u selu, ne plaćaju preuzeto mleko gotovinom, već seljaci moraju i za to malo novaca što dobiju za mleko, kupovati od tog trgovca robu i onu koju trebaju i koju ne trebaju. Sakupljači mleka po selima obično imaju uređene mlekare i proizvođaju maslac i sir. Neki od njih dobiveno mleko od seljaka delimično prepuste kroz separator, oduzmu mu vrnje pa mešaju obrano mleko sa neobranim. Tako oni na štetu seljaka i potrošača, izvlače tri koristi. Kupuju jeftino mleko. Prodaju skupu trgovačku robu i još zaraduju na mešanju obranog sa neobranim mlekom. Kad to mleko stigne do Zagreba, tamošnji prodavci mleka valjda još i dalje s njim manipuliraju i onda možete zamisliti, kolika je zarada takovih posrednika, kad kupuju neobrano mleko po 50 para, a prodaju ga potrošačima u Zagrebu u razvodnjenom stanju po 2 do 3 dinara. Među sakupljačima mleka ima časnih izni-

maka, kojih se ovi prigovori ne tiču. Naši su seljaci konzervativni, oni se teško organizuju. No možete misliti koliko je bilo to bezdušno iskorišćavanje, kad je i tim našim strpljivim seljacima konačno dodijalo, pa su se trgli i počeli dogovarati kako da suzbiju to izrabljivanje. Taj sasma privredno-socijalni pokret hteli su neki mračni tipovi da politički iskoriste. Neki sumtljivci, koji nemaju krava ni nikakove veze sa prodajom mleka, pokušali su na tim dogovorima i zborovima da seljake zavedu stranputicom, podstrekujući ih na pravljenje nereda, raspirujući mržnju protiv vlasti i zavadajući ih međusobno po starim partijskim, političkim metodama. Naši su seljaci u tim krajevima dovoljno razboriti i politički zreli i nisu nasedali takovim huškačima. Istina je da su se dogodila dva, tri manja prekršaja, ali zahvaljujući obazrivosti vlasti, to se je na vreme svelo na pravu meru bez većih posledica. Sada, sami seljaci — mlekari vode daljne pregovore o dobavi i ceni mleka za Zagreb. Možda će Zagreb doći u nepriliku i za par dana neće dobivati dovoljnu količinu mleka iz tih krajeva. Ali sa druge strane smatram, da se tim našim seljacima mora pripomoći i spasiti ih od bezdušnog izrabljivanja pretržaca mleka. Ovo što se događa oko Zagreba, može se dogoditi jedared i Beogradu i drugim većim gradovima, koji na vreme ne uredi svoje centralne mlekare na široj socijalnoj osnovi. U selima treba osnovati mlekarske zadruge, koje će prodavati mleko izravno, bez posrednika, glavnoj mlekari u gradu i to tako, da mlekarske zadruge i veći proizvođači mleka sa sela budu ujedno sudeonici glavne mlekare u gradu. Tako će zarada, koja sada ide u korist posrednika i pretržaca ostati proizvođaču, a i potrošač će imati od toga koristi jer će mleko bez posrednika biti jeftinije i nerazvođeno. Mleku se pridaje u ishrani građanstva sve veća važnost. Kod nas se mleko srazmerno još vrlo malo troši, ali se potrošnja sve više povećava i treba svim srestvima poraditi na što većoj potrošnji mleka i mlečnih proizvoda. Ministarstvo poljoprivrede bi bilo pozvano da potpomogne osnivanje mlekarskih zadruga na selu i da dade potstreka gradovima za podizanje mlekara. Ovaj sadašnji pokret seljaka mlekara u Savskoj banovini treba potpomoći i iskoristiti tako, da se što pre osnuju mlekarske zadruge po selima. Kad se to uspešno provede tamo, onda će se tim lakše sprovesti takove zadruge i u drugim krajevima oko većih gradova pa i oko Beograda. Onda neće iz pojedinih sela oko Beograda dolaziti stotine dvokolica, čezja sa malim količinama mleka da od ranog jutra gube vreme raspačavanjem mleka već će mlekarska zadruga doprimiti svo mleko toga sela u jednim kolima ili autu, predati ga glavnoj gradskoj mlekari da ga ona rasproda i raznese potrošačima. Koliko bi bile uštede od tako organizovanog rada nije lako iskazati brojkama, ali je sigurno da bi bile velike i vrlo korisne za proizvođače i potrošače. Ministar poljoprivrede, koji bi se prihvatio da provede takve organizacije, stekao bi trajne zasluge za promicanje naše poljoprivrede.

Gospodin Ministar građevina dr. Srkulj, koji sada vodi i Ministarstvo poljoprivrede, kao bivši mnogogodišnji i zaslužni načelnik grada Zagreba vrlo dobro pozna važnost snabdevanja gradova zdravim i dobrim mlekom. Mi neznamo koliko će dugo g. Ministar pored svoga resora voditi još i resor Ministarstva poljoprivrede, ali obzirom na ovaj sad baš aktuelni pokret seljaka, proizvođača mleka, g. Mini-

star bi bio najpozvaniji kao zagrebčanin i bivši gradonačelnik Zagreba i kao Ministar poljoprivrede da dade inicijativu da se pitanje prodaje mleka uputi sada dobrim pravcem zaštićujući u prvom redu seljake proizvođače. Ma da je vreme kratko, dozvolite mi gospodo, poslanici, da se dodirnem još jedne grane naše privrede, koja je i u mom kraju od velikog značaja.

Kod nas je vinogradarstvo dosta razvijeno, ali ipak ima dosta nedostataka. Ne pazi se dovoljno na to, da se u jednom vinogorju sadi samo jedna ili dve vrste onakove loze, koja u tom kraju najbolje uspeva. Mnogi i najmanji vinogradar hoće da ima po nekoliko vrsti grožđa i vina. Velika svetska trgovina vina kupuje i najbolje plaća samo veće količine jednoličnog vina. Drugi je nedostatak naših manjih vinogradara, seljaka što nisu dovoljno vešti u podrumarstvu. Od vrlo finog i dobro dozrelog grožđa oni proizvode često dovoljno neprovrela ili sudovna vina, koja nisu za trgovinu. Velike količine jednoličnog, tipiziranog, dobro provrelog i za veliku trgovinu odgovarajućeg vina mogu manji vinogradari, seljaci proizvoditi samo zadržnim radom. U tom cilju osnovana je u mom srezu u Daruvaru vinogradarska zadruga. Prvi početci su u takovim zadrugama najteži. Zadruga je do sad bez ikakve državne pomoći, sve iz sopstvenih srestava, prebrodila početne teškoće. Pokazala je do sada lepих uspeha. Ima odličnih tipiziranih vina, koja se traže, kupuju i izvoze. No za potpun i trajan uspeh trebala bi zadruga da nabavi još neke podrumarske uredaje. Zadrugari nisu u mogućnosti da osim uplaćenih udela stave zadrugi na raspoloženje još potrebnu gotovinu. Obzirom na novčanu krizu ne može zadruga, uza sve to što bi dala punu garanciju, dobiti zajam. Zadruga se je pored godinu dana obratila Ministarstvu i zamolila pripomoć ili beskamatan zajam. Dobila je i stanovita obećanja, ali sve do sad nije dobila ništa stvarno. Ova pripomoć potrebna je zadrugi i za poštovanje prometne glavnice, da može vinogradarima davati za preuzeto vino predujmove. Tako bi se zadržni rad proširio i na mnoge manje vinogradare, koji do sad još nisu pristupili u zadrugu samo za to, što nisu mogli dobivati predujmove, pa su svoja vina morali u nuždi prodavati budžašto.

Molim g. Ministra, da od raspoloživih srestava po ovom budžetu, i ako znam da su ta srestava mala, rezervise jedan deo i za ovu zadrugu, koja svojim dosadašnjim radom dokazuje da će dobivena pripomoć biti korisno upotrebljena na opšte dobro. Vinogradari u Savskoj banovini opterećeni su novim nametom sa obvezatnim osiguranjem proti gradu (tući). Obvezatno osiguranje plodina je jedna dobra i korisna socijalna ustanova, ali samo u tom slučaju, ako je to osiguranje sprovedeno na jednoj pravednoj osnovi. Banovinska odredba, kojom se uvodi obvezatno osiguranje, ima dosta nedostataka, koje bi trebalo što pre popraviti.

Premija od 100 dinara po jutru vinograda je svakako previsoka u razmeru osiguranja, koja je preniska. Celu tu uredbu trebalo bi preraditi i više je prilagoditi stvarnim potrebama. Mi poslanici iz Savske banovine poduzeli smo korake, da se ta banovinska uredba o prinudnom osiguranju protiv gradu ispravi, samo molimo i gospodina Ministra poljoprivrede, da te ispravke prema predlogu banske uprave odobri.

Zaleći što za promicanje poljoprivrede, naše naj-

glavnijih privredne grane, nisu u budžetu mogle biti osigurane veće svote, ja ću glasati za budžet poljoprivrede kako je predložen s tim da se raspoložive svote što racionalnije iskoriste. (Odobranje i pljeskanje).

Председник др. Коста Кумануди: Има рећ г. Милутин Пешић.

Милутин Пешић: Господо народни посланици, као земљорадник морам са болом у души да изјавим своје жаљење, што је и ове године, као и свију ранијих година кредит предвиђен за унапређење пољске привреде и наших села врло мали. Сем оних личних и персоналних издатака, ви ћете видети, да су сумице тако малене, да с њима апсолутно ништа не можемо помоћи нашем селу и сељаку. Морамо господо, признати, да је после рата било веома мало пољских усева, зато што су скоро све европске земље биле ангажоване у рату и зато, што наша велика светска житница — словенска Русија није учествовала на светским тржиштима, те су цене пољопривредних производа поскочиле и биле су врло добре. И ми, као пољопривредна земља, у којој имамо 85% чистог сељачког живља, у место да се после рата кренемо на посао, да унапредимо нашу привреду, ми смо се партиски гложили, а пресвету дужност према нашем земљораднику дали смо у заборав.

Но све индустријске земље у свету су убрзо поклонили највећу пажњу пољској привреди, а и велика светска житница Русија, која оре своје непрегледне равнице помоћу парних трактора са 12 раоника и сеје жито помоћу аероплана. Увећале су своју производњу пољских усева и стоке, док смо се ми у Југославији партиски гложили, нашу пољску привреду и пољопривредника нисмо организовали, нисмо се постарали, да земљораднику пружи­мо што модерније справе и алате, нисмо га снабде­ли знањем, којим би он могао што боље и што рационалније да обрађује своју земљу, своје воће, своје винограде, нисмо се постарали да своју малу закржљалу и дегенерисану расу говеда, коња, оваца, свиња и живине заменимо са бољим и племенитијим расама стоке и живине, нити пак унели племените и културне врсте воћа и винове лозе. Нисмо подизали пољопривредне школе, већ је остало све по старом предратном стању, те су наши производи на светским пијацама тучени конкуренцијом бољих производа из других земаља. Тиме је потрошња пољопривредних производа и стоке ограничена једино на потрошњу у земљи, а врло мало се наших пољопривредних усева и стоке у друге земље извози, те је због тога наступно нагли пад цена пољопривредних производа.

С друге стране цене индустријских производа, које сељак купује и троши, нису ни из близа појевтиниле сразмерно према паду цена пољопривредних производа. Огромне царине на пољопривредне справе и алате, царине за плави камен, шећер, со, гас и друго довеле су сељака дотле, да је сељак изгубио сваку потрошачку платежну моћ, те је сељак данас го и бос, иако ради дневно по 18 часова. Знамо узроци кризе ухватили у целом свету дубоког корена у друштвеним економским пословима и друштвеном уређењу размене и расподеле добара; ипак у нашој сеоској земљи тешке последице кризе би се мање осетиле, да је привреда боље и рационалније уређена и да је земљорадник боље органи­зован

Ради тога Краљевска влада и Скупштина треба да предузму што пре ове мере:

1) да се одмах донесе закон о обавезном сеоском пољопривредном задругарству, те да се преко задруга добија јевтинији кредит да преко тих задруга сељак продаје своје производе и преко тих задруга купује њему потребне производе; 2) да се што пре подигне и повећа број пољопривредних нижих и средњих школа, затим плетарских и воћарских школа, далеко у већој мери него што имамо до сада гимназија, те да се сељаци у тим школама пољопривредним и занатлијским оспособљавају за одличне пољопривреднике, а не да се трпају сељачка деца у гимназијама па по свршетку исте због оскудице места у државној служби да се враћају у село да као полугоспода ручају по сеоским крчмама и међу добре сељаке проповедају и у њихове душе усађују мржњу против државе и режима 3) да се одмах укину царине на све пољопривредне справе и алате те да сељак дође до јефтиних и добрих алата и справа; 4) да се установи што већи број покретних домашњих школа које ће ићи од села до села и сеоске девојчице оспособљавати да буду одличне домаћице и добре будуће мајке; 5) да господин заступник Министра пољопривреде код Краљевске владе издејствује кредит за набавку и бесплатни кредит за давање серума лекарима и осигура бесплатну предохрану и лечење свих врста болести стоке, а нарочито свиња и оваца, јер је ове зиме у расиском срезу у целој Шумадији огроман број свиња угиуно од богиња, те су пољопривредници у Шумадији оштећени са више милиона динара; 6) да се створи кредит за давање сиротним земљорадницима бесплатно, а имућним по најнижој цени племенитих сората воћних садница и семена, од ратарских усева из наших бановинских и државних расадника; 7) да Влада са Народним претставништвој по сваку цену уништи индустријске картеле, који угушују нормално развијање пољске привреде и нашег пољопривредника; и 8) установити путне наставнике из воћарства и виноградарства, да они по селима на лицу места дају поуке нашим земљорадницима из пољопривреде.

Са задовољством констатујем да су шестојануарска Влада, а по том и парламентарне владе иза ње, искрено отпочеле да се брину о селу и сељаку, јер је установљена Аграрна банка, донет је закон о заштити дужних земљорадника од зеленаша и на путу су и друге олакшице земљораднику, које ће наш мудри вођа г. Узуновић и његова влада донети, те ћу зато гласати за буџет Министарства пољопривреде у појединостима. (Одобравање и плескање).

Председник др. Коста Кумануди: Има рећ г. др. Бранко Николић.

Др. Бранко Николић: Господо народни посланици! Имајући пуно поверења у Краљевску владу и знајући са колико напора настоји да се олакшају тешки терети који нарочито притискују сељачки народ, слободан сам да скренем пажњу г. Министру пољопривреде на три питања, која ако се повољно реше, могу благотворно да утичу на ублажење кризе која притискује наш сељачки народ. Ова три питања која у главном највише интересују северни део Дунавске бановине јесу: земљарина цена шевенице и ликвидација аграрне реформе. У генералној дебати буџета наглашено је да је земљарина, каква је сада, несразмерно велика. Ја међутим морам

рећи да је и превелика и неиздржљива, нарочито у северним крајевима Дунавске бановине. Кад се донашао закон о катастру, он не да је изједначио земљарину, већ је унео страховите разлике. Овај закон предвиђа осам различитих култура земљишта (ораницу, ливаду, пашњак, башту, виноград, шуму, тршћар и неплодно земљиште), а ових осам врсти културе 3—8 класа, значи да је земљарина класифицирана у неких 40 класа. Катастар се израђује по принципу узорних или идеалних срезова. Један административни срез није уједно и катастарски. Има у њему 2—3 кат. среза у којима се катастарски приход одређује различитом класификацијом. Тако на пример једном административном срезу може бити чист катастарски приход на прву класу оранице 20, 24 и 27 динара по катастарском јутру, како у којој општини. Из овога се види да се при изради катастра узима у обзир не само бонитет земље већ и положај уопште, удаљеност од града, воденог пута, жељезничке станице ит.д. И у Војводини је израђен катастар по овим принципима и велика је неправда учињена по томе, када је установљен т. зв. мултипликатор, јер је овај у Војводини 34, у Славонији 26 и тако даље до Словеније, где је мултипликатор 16.

Услед овако неправедно установљеног мултипликатора земљарина је код нас у Војводини несразмерно висока и неиздржљива због пада цене пољопривредних продуката нашег сељака. Молим господина Министра пољопривреде да настоји, да се ова ревизија спроведе праведно и у сразмеру са данашњим приходом сељака.

Питање цене пшенице од пресудног је значаја за крај који имам част овде да заступам, јер војвођански сељак претежно сеје житарицу. Нашем сељаку стално се саветује да напусти културу житарица, и да пређе на културу другу, нарочито индустријских биљака. Наш сељак у Војводини прелази постепено на друге културе, али са извесном резервом, која је у свему оправдана, јер се он у производњи индустријских биљака упуштао и до сада само онда, ако је продају тих производа могао да осигура унапред. Производиња индустријских биљака тражи веће инвестиције, и да може прећи на другу скупљу културу, он се мора материјално полићи, а то је могуће само тако, ако му се осигура већа цена за производе које сада култивише.

У Италији цена једног квинтала пшенице стаје око 300 динара, а у Немачкој и преко тога. Наш продуцент међутим добија 80, а највише 100 динара. Ова цена не покрива ни трошкове производње. Према томе војвођанском сељаку не преостаје за живот готово ништа. Запитаћете се, господе, па како може да живи онда већина војвођанских сељака? Одговор је врло прост: крњи капитал и троши готовину, задужује се где може, у нади да ће наступити боља времена. Зато је неопходно потребно, да се цена пшенице унутар државних граница фиксира и осигура нашем сељаку. Предлога по овом питању има више. Ја са овога места молим господина Министра пољопривреде да што пре приступи решавању овога питања тако да цена пшенице, за идућу жетву буде утврђена већ почетком јуна ове године.

Ликвидација поседа у аграрне сврхе предвиђена је најповољнијим Законом о ликвидацији аграрне реформе у северним крајевима. У пракси се

види, да се она провађа врло споро, без икаквог плана и разборитог распореда рада. Међутим у интересу је и садањег и будућег власника аграрне земље да се ово питање хитно ликвидира, јер је за рационално и мирно обрађивање земље у првом реду потребна сигурност поседа, што се може постићи само онда, ако садањи поседници — уживаоци постану и власници земље која им је подељена.

§ 43 (алинеја 5) Закон о ликвидацији агр. реф. од 19 јуна 1931 године (Шибеников закон) давао је права аграрним интересентима да своја дуговања могу платити и обвезницама Привилеговане аграрне банке у номиналној вредности. У садањем закону такве одредбе нема. У њему је предвиђено да ће Аграрна банка те обвезнице амортизовати откупом потребних количина. Како ће тих обвезница бити у великој количини на тржишту, а цена ће им, вероватно, нижа бити од номиналне вредности, то молим господина Министра пољопривреде да што пре узме у оцену ово питање и да у финансијски закон за годину 1935/36 донесе одредбу по којој би се аграрним интересентима омогућило да своја дуговања плате обвезницама у номиналној вредности.

Имам још само једну примедбу да учиним, Члан 18 тач. 2 Правилника за извршење Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 24 јуна 1933 године гласи: „За одређивање коначне оштете експроприсаног земљишта основа је чисти катастарски приход по стању 1919 године и то за обрађивање површине чисти катастарски приход II класе, а за винограде и пашњаке чисти катастарски приход I класе што важи и за она необрадива земљишта (трстик, мочваре) која имају чисти катастарски приход.“

§ 28. и 29 Закона о ликвидацији аграрне реформе регулише то питање, али у тим параграфима тршћар се не спомиње већ само у Правилнику. Разлика у катастарском приходу тршћара I и II класе огромна је. Тршћара I класе у опште врло је мало. Тршћар је већином II класе. Услед овога недостатка у закону, аграрни интересенти имали би, при откупљивању земљишта за тршћар II класе више да плате него за ораницу I класе.

За илустрацију наводим да у ново-кањишком катастарском срезу откупнина за ораницу I категорије за једно јутро износи 2.640 динара а откупнина за тршћар II класе у истом срезу износи 3.840 динара.

Молим господина Министра пољопривреде да изволи исправити ову погрешку у Правилнику тако, да се за I категорију тршћара узме II класа чистог катастарског дохотка, као и код оранице, ливаде и воћњака.

Обештећење наших поданика, којима је у Румунији одузета земља аграрном реформом, регулисао је чл. 150 финансијског закона за годину 1926/27, по коме је обештећење сукуесивно и провођено. Примањем конвенције са Румунијом, која је изгласана 13 јуна 1933 године овај члан престао је да важи, тако, да је остало још десетак нерешених случајева, који чекају на решење.

Доношењем закона о аграрној реформи требало је решити и питање обештећења наших поданика, којима је у Бугарској одузета земља аграрном реформом (свега 3 случаја), па је стога скупштински одбор 10 јуна 1933 примио предлог нашег посланичког друга г. Ђоке Матића којим се ово питање регулише.

Услед краткоће времена (свега један дан, између примања конвенције са Румунијом, 11 јуна 1933.) није се могла донети нова законска одредба, која би на место Румунском конвенцијом укинутаг члана 150 финансијског закона имала да регулише питање још преосталог обештећења десетине наших грађана, па је тако већ и примљен предлог, који се односи на оштећене у Бугарској, повучен. Повлачећи овај већ примљени предлог, тадањи Министар пољопривреде г. др. Томашић изјавио је у пленуму Народне скупштине 13. јуна 1933. године да ће се ова питања решити финансијским законом за годину 1934/35.

Ја ћу се овде осврнути само на питање наших грађана оштећених у Бугарској.

Приликом провађања аграрне реформе у Бугарској сви су страни поданици добили пуну вредност за одузету им земљу од стране бугарске државе, осим наших поданика.

Наша делегација приликом склапања Софијске конвенције 28 новембра 1923 године пристала је, да се нашим поданицима плати само половина вредности одузете им земље, и ако је познато било да су француски, енглески и румунски поданици примили пуну вредност. На питања наших оштећених поданика, зашто је тако поступљено, речено је да се то морало учинити из виших државних интереса.

После многих молби и претставки на Народну скупштину Претседника Краљевске владе, Министарство иностраних дела и Министарство пољопривреде као и интерпелације у Народној скупштини 19 марта 1926 године Министарство пољопривреде решило је питање оштете аналогно члану 150 финансијског закона за годину 1926/27 својим предлогом Бр. 70232 од 23 новембра 1932 године упућеним Привредно финансијском комитету Министара на тај начин, да се нашим оштећеним поданицима у Бугарској додели водоплавна ритска земља с тим, да се овако додељена земља наплати по одредбама закон о аграрној реформи.

Поменути предлог Бр. 70232/933 резултанта је једногодишњег испитивања и проверавања докумената оних који су оштећени у Бугарској. Они су поднели Министарству пољопривреде и сакупљали потребне компоненте, да би се овај предлог могао поднети. А те компоненте су: мишљење Министарства војске и морнарице, Министарства шума и руда, Аграрног, Шумарског и Пољопривредног одељења Банске управе у Новом Саду, I Армијске области у Новом Саду, Дирекције шума у Апатину и Катастарске управе у Новом Саду.

Као што се из горњег види начин обештећења наших поданика оштећених у Бугарској сасвим је расправљен код надлежних и меродавних власти и питање је потпуно изведено на чистину. Чека се само на његово законско решење.

Слободан сам још напоменути да је у питању свега три случаја и да се тиче свега 660 катастарских јутара ритске земље неподесне за редовне аграрне сврхе, а које господину Министру стоје на расположењу.

Не захтева се да Министарство пољопривреде изналази површине потребне за оштету наших поданика оштећених у Бугарској. Оштећени су ово земљиште нашли сами и на њихову молбу Министарство пољопривреде актом Бр. 2267 од 20 априла 1932 године и резервисало је потребно земљи-

ште. Молим г. заступника Министра пољопривреде да питање обештећења наших поданика у Румунији и Бугарској реши Финансијским законом за ову годину. Изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Милан Поповић.

Милан Поповић: Господо народни посланици! На првом месту хоћу да искажем своје лично а мислим и ваше негодовање на буџет Министарства пољопривреде.

Не знам, докле ће и Краљевске владе и Финансијски одбори стално доносити минимални буџет Министарству пољопривреде. По буџету, какав је дат овом Министарству, апсолутно је немогуће ма ком министру учинити корените реформе, које би донеле највеће добро и држави и народу.

Господо народни посланици, ми сви кажемо увек и на сваком месту: да је пољопривреда основица свеколиког државног живота. Кажемо и тврдимо да на тој основици почива: банкарство, индустрија, трговина, занатлиство па и просвета. Господо, ако замислимо једну државну пирамиду оличену у друштвеном животу, најжалост, видећемо, да је на првом месту записано име и заштићено: банкарство па индустрија, па трговина, па занатство, а на последње место долази пољопривреда. Крајње је време, да се то обрне и да се на првом месту буде записана и заштићена пољопривреда.

Ми сви кажемо, да је гро народа наше државе сељак. Па, господо, када то кажемо и када јест гро народа сељак са 80%, онда, господо, морамо се тој огромној већини покорити. Морамо, највећу и пажњу поклонити, јер данас видимо у овој привредној депресији, када сељак нема — немају ни банкарни, ни индустрија, ни трговина, ни занатство.

Господо народни посланици, признати се мора, да су Краљевске владе после 6 јануара 1929 године, баш са овим првим Југословенским парламентом, највећу пажњу и помоћ указивали сељаку.

Сетимо се, господо, оне кобне 1932 године у каквим је тешкоћама наш народ био. „Хвала Богу”, пребродило се. Ми смо учинили све што се могло учинити, помоћ смо пружили и спасли смо народ и његово добро. — Знамо да смо га заштитили, када су лихвари хтели да продају сељачка имања буд зашто. Господо, сва та наша помоћ мала је. Сељак иде све у теже и теже дане и верујте ми, ако му се не изађе у сусрет, да ћемо дочекати сељачку катастрофу, а онда, знајте да ће и нас та катастрофа погодити. То неће бити добро ни народу, ни држави па ни будућем покољењу.

Због данашње економске кризе, обзиром на стагнацију пољопривредних производа и имајући у виду тешкоћу извоза, пољопривреда је постала нерентабилна и нити се да пласирати, зашто и сељак долази до неиздржљивих терета. Те терете још више оптерећава скупоба свих животних намирница и потреба, што их земљорадник потребује и купује.

Бацимо летимични поглед на продајну и куповну моћ нашега сељака. Као што казах сељачка роба је страховито пала са ценом, а што сељак купује подигло се са 20 до 30% скупље. Поред тога Државни монополи стоје на истој висини. По-

реза се подиже, а нарочито пореза у мом срезу, где је класификација по све рђаво извршена, да се слободно може казати, да је турски десетак био лакши. Ја не знам, господо, шта сељак има и шта би могао продати да добије најобичнију своту новца. У предратној Србији може се рачунати, да један сељачки дом има пропорционално испод 5 хектара земље. Па, господо, шта може прихода имати са исте земље, па да се претпостави, да је принос задовољавајући обзиром на данашње цене. Примера ради наводим цене добре пијаце и то чачанске: 100 комада јаја 15 дин., кајмак од 10—15 дин., 1 кгр. сира од 2—4 дин. Господо, да се добије један килограм кајмака и 4 кгр. сира, мора да се утроши 20—25 литара млека, пшеница 0,80 до 1 дин., зоб 0,50 п. д., јечам 0,60 п. д., ситан кукуруз 0,70—0,80 п. д., сено 0,20 п. д., пршуте мале 12 дин., печенице 16—20 дин., сланина 14 дин. маст 12 дин. ит.д.

Е, господо, искрено рећимо, може ли сељак имати новца за одржавање своје егзистенције, да плаћа порез и да одужи дугове?

Поред овога ми знамо, да се наш сељак у овој кризи затекао у дугу. Тај дуг је нарастао и према данашњим економским финансијским приликама сељак не само што не може дугове да врати, већ постоји и бојазност, да и порез неће моћи плаћати.

Господо народни посланици, ми смо позвати а и послати од народа овде, да у споразуму са народном и Краљевском владом станемо у одбрану пољопривреде и сељака. Морамо признати и увек имати у виду, да је наш сељак, највећи радник у државном добру и не само у миру, већ и у рату. У миру сељак јесте такоређи — живот душа једне државе. Од њега и његовог рада сви очекујемо и ваљда се зато и каже: „Сељак храни и аду и врну.“ У рату сељак јесте највећи борац, јесте браник своје државе, и свог Краља. Он даје своје груди даје и целокупну војну комору, даје хлеба, па зато и постоји ратна изрека — Ко је у рову? — „Сељак и циганин.“

Да би се помогло баш у овим тешким данима пољопривреди и сељаку, ја молим господина Министра, да обрати највећу пажњу целокупној пољопривреди. Признати морамо да смо доста изостали у свима гранама према другим културним државама. Заостали смо: у сточарству, овчарству, коњарству, винодељству, воћарству, земљоделству, градинарству, млекарству, пчеларству, па, господо, и у живинарству. Живинарству, које доста даје користи народу и држави. Господо народни посланици, ја мислим да сте и ви у већем броју посетили живинарску изложбу, која је била овде у Београду. Приређивачки одбор назвао је исту изложбу „Југословенском“, а ја бих господо рекао да није „Југословенска“, већ изложба Државних добара и приватних рентијера. Моја би жеља била, а обзиром да живинарство у нашој земљи даје велике приходе и народу и држави, да се живинарство прошири са најплеменитијом расом у целој нашој земљи. Господо, највећи извози у нашој земљи јесте фирма „Клефиша“. Она ствара огромне приходе од куповине и продаје живине. Мени је познато, да иста фирма не купује младу пилад испод 800 грама. Пиле од домаће расе, да добије ту тежину, потребује да се изобилно храни најмање од 4 до 6 месеци. За то време оно сељаку

поједе више него што пара узме за исто пиле.

Господо народни посланици, да би ова грана пољопривреде користила сељаку као произвођачу, ја молим господина Министра, да што хитније учини, да се од излагача изложбе купе што више јаја од све пернате живине и преко пољопривредних институција разделе народу било бесплатно или по коштању.

Господо, ми смо видели на овој изложби: гуске до 20 кгр., ћурке од 10—15 кгр., патке од 5—8 кгр., кокошке од 4—6 кгр. Само таква раса може донети користи и сељаку и држави.

У исто време молим господина Министра, да да нарочиту пажњу поклони селекцији у свима пољопривредним гранама и по могућству, да се што више селективних станица подигне.

Молим да се у трговинским уговорима учини што већа могућност за извоз. Царине да се ублаже на пољопривредне артикле, који се извозе, као и да се учини повластица на вожњу на државним железницама и паробродима.

Тако исто молим да се поклони пажња пољопривредним школама, јер само стручно пољопривредно знање може учинити пољопривреду рентабилном.

Господо народни посланици, из експозеа господина Министра чули смо, да наша пољопривреда има врло мало стручних школа, па зато и мало стручњака. Побуђен том оскудицом, принуђен сам умолити господина Министра и Краљевску владу, да се што пре донесе закон о пољопривредним школама. Ја сам исто тражио и својом интерпелацијом, а одговор ни до данас нисам добио.

Господо народни посланици, ми се сви добро сећамо, да смо у 1932 год. донели Закон о средњим наставним школама. Тако: донели смо Закон да ђаци средњих техничких школа могу ступити на факултет технички, ђаци трговачких школа на више комерцијалне школе, ђаци учитељских школа на философски факултет и ђаци богословија на теолошки факултет; онда, господо, зашто аналогно томе да ђаци пољопривредних школа па ма било са извесном диференцијом не могу ступити на пољопривредни факултет?

Поред тога, господо, ми имамо наших југословенских синова који су свршили четири разреда гимназије па су отишли на страну у Чешку, Француску, Енглеску, Немачку, и тамо свршили четири године више пољопривредне школе. Са те школе дали су диференцију — пријемни испит из хемије и физике и ступили на факултет. Свршили су факултет, донели су у нашу земљу инжењерске дипломе, али наша држава не признаје исте дипломе, ваљда што пољопривреда захтева знање латинског језика. Господо посланици, таквих синова од 1920 године до данас имамо око 50. Та наша деца уложила су велики труд док су школе завршила и провела на страни 4—8 година. Имамо тих синова, што су на страни свршили после четири разреда гимназије, Вишу пољопривредну школу четири године и четири године факултет. Појмимо господо, колико су њихови родитељи жртвовали труда у издржавању своје деце имајући у виду и курс новчани. Према наведеном ја молим господина Министра, и Краљевску владу, и Вас господо посланици, да донесемо Уредбу у донесени Закон о средњим школама или засебан закон о средњим пољопривредним школама што

пре.

Тако исто молим, да се нострифицирају све доцбе од стране наше државе, ђацима, који су ма где свршили пољопривредни факултет на страни, од 1920 године до данас.

Имајте уверења да се у целом свету поштују факултети и признају, а нарочито са овим средњим пољопривредним школама. Па ваљда ми нећемо чинити изузетак, кад знамо, да ми из пољопривреде много што шта акцептирамо и добављамо са стране.

Изјављујем, да ћу гласати за буџет са жељом да ће у идућој буџетској години ово Министарство добити достојан буџет и са жељом, да се што пре попуни портфељ Министарства пољопривреде: (Пљескање и одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Страхиња Борисављевић.

Страхиња Борисављевић: Господа предговорници у детаљима су претресли буџет Министарства пољопривреде. Ја ћу да напоменем само једно болно питање из тога буџета, а то је решење аграрног питања на Југу, у Вардарској и Зетској бановини. Ја мислим да је сваки грађанин наше државе, који воли ову земљу, зато да се аграрно питање реши онако како је то најбоље и најподесније за нашу државу. Па и ми са југа придружимо се томе и поздрављамо решење аграрног питања. Али, господо, решење аграрног питања у Далмацији, на северу и у Босни свршено је много повољније и много боље него што је то учињено на Југу.

Докле је, господо, један поседник продавао своје имање за десет до двадесет хиљада динара хектар, у Босни је продавао за 750 дин. хектар, на северу 1.500 динара, дотле је решено да се на Југу плати 1 хектар максимум 300 динара. Господо, на Југу није постојао феудални посед. Требало је разумети да људи, који су живели пет стотина година под отоманским ropctвом, у ropctву, нарочито наш живаљ, који је честито куповао своја добра зато што у то доба није било никаквих бура, никаквих банака, никаквих индустријских предузећа, никаквих фабрика. И тај живаљ своје уштеђевине једино је могао да пласира у непокретна имања. Поред тога добијали су и налог из Београда да своје уштеђевине пласирају у ту сврху да би Краљевина Србија, онда мала, могла на свима конгресима да са правом заступа тај живаљ. Тај свет, који се одужио своме народу господо, када је дошла Југославија, ослобођење за свакога Југословена, доживео је тешке дане. Томе грађанству се смркло. Људи су остали без ичега. Чекали су пуних 16 година на решење. То им је решење тек лањске године приведено крају. 225.000 хектара, где рађа од зоби па све до афијона, процењено је са свега 100 милиона динара. Нико не може бити са таквим решењем задовољан. Ја молим господина Министра пољопривреде, иако сам већ месецима апеловао, да буде тумач жеља свих тамошњих људи на Југу код Краљевске владе и поради да се закон поново поврати и откупилина побољша.

Приступило се извођењу тога закона. Основани су судови у појединим срезовима. Судије су дошле на лице места и радиле по три четири месеца, а нису ни по три четири решења донела, иако је у закону предвиђено да се цело ово питање има

да сврши за три године. Оваквим радом судова, који коштају око 35.000—40.000, неће се постићи ништа ни за десет година. Желите ли да тај народ чека на то решење још десет година?

У прошлој години било је предвиђено 3 милиона и 800.000 динара за исплату ренте на име 250.000 хектара. У овоме буџету смањена је та сума на 3 милиона динара. За један буџет од 10 милијарди динара ја не знам какав ефекат ово може да направи. 800.000 динара не може да буде каква уштеда, до једино ако господа у Министарству пољопривреде нису хтела да покрију ову штету у Сарајеву, па да се на тај начин узме сиромашнима на Југу и минимум за egzистенцију, а другима да се да на другој страни.

Ја бих господо, још пуно говорио о овоме закону. Али обзиром на краткоју времена морам да прекинем. Упућујем још последњу молбу на господина Министра да поклони пажњу највреднијим, најпоштенијим и најлојалнијим грађанима у овој држави: у Јужној Србији и Санџаку. Гласају за. (Живо одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч заступник Министра пољопривреде Министар грађевина г. др. Стејепан Сркул.

Zastupnik Ministra poljoprivrede i voda Ministar gradevina dr. Stjepan Srkulj: Gospodo narodni poslanici, od 52 govornika, koji su se danas izredali, najveći deo se zabavio poljoprivrednim planom, poljoprivrednom komorom, rešenjem dobrovoljačkog pitanja, sniženjem zemljarine i zadružnim zakonom. Što se tiče poljoprivrednog plana moram reći to, da je g. Ministar Demetrović kad je bio Ministar poljoprivrede, sastavio komisiju za izradu poljoprivrednog plana a predsednikom te komisije načinio je senatora g. dr. Ulmanskog. Ja sam umolio g. predsednika Ulmanskog da mi dade izveštaj o radu te komisije, pa jer znam da to sve zanima, dopustite, gospodo, da vam taj izveštaj ovdje pročitam:

Nakon imenovanja komisije bila je sazvana u proleće 1932 god. skupna sjednica Komisije i načelnika poljoprivrednih odeljenja banskih uprava u Beogradu, na kojoj je gospodin Ministar poljoprivrede dao smjernice za rad Komisije te je onda nakon svestrane diskusije izraden radni program.

U pomanjkanju celishodnih podataka o stanju poljoprivredne proizvodnje, koji bi omogućili racionalizaciju i rejonizaciju, bio je prvi zadatak, da se ustanovi faktično stanje proizvodnje poljoprivrednih sirovina i općenite naše poljoprivrede.

U tu svrhu naredeno je bilo poljoprivrednim odeljenjima banskih uprava da izrade iscrpivi prikaz stanja poljoprivrede u pojedinim banovinama i to jedinstveno po ovim smjernicama:

Statistički podaci o obradenoj zemlji, žetveni pri-nos, pojedine kulture, vrste i kategorije stoke, rase i tipovi, u koliko ove odgovaraju prirodnim i ekonomskim uslovima, u koliko podmiruju potrebe stanovništva, industrije i stoke, odnosno daju višak ili podbacuju, u koliko naravni i ekonomski uslovi dopuštaju proširenje odnosno traže smanjenje proizvodnje, glavne bolesti bilja i stoke, stanje poljoprivredne prosvetčenosti naroda, stanje poljoprivredne nastave, eksperimentalni rad poljoprivrednih ustanova, stanje zadrugarstva, poduzete mjere za unapređenje.

Ove prikaze izradila su poljoprivredna odeljenja banovina te su ista stigla do jeseni 1932 god. Prikazi ipak nisu bili jedinstveni i jednakih kvaliteta te ih je

trebalo kod razrađivanja dopuniti.

Drugi zadatak je bio da se ustanovi faktička potreba države na pojedinim poljoprivrednim sirovinama s obzirom na: izravnu potrošnju pučanstva, na našu konzumnu industriju i na izvoz i uvoz ovih artikala.

Izradba ovoga djela predata je pojedinim stručnim referentima (članovima Komisije i ekspertima), koji su se zdušno odali tome zadatku i izradili odnosne elaborate i to:

biljna proizvodnja: opći dio, pšenica, kukuruz, ječam, raž, zob, napolica, proso, heljda, krompir, crah, hmelj, riža, duhan, pivarski ječam, maslina i maslinasto ulje, buhač, olajska repica, soja, šećerna repa, konoplje, pamuk, mak.

Referenti bili su po tim pitanjima: g. g. profesori dr. Tavčar, Ritig, dr. Koudelka, načelnik Cvijanović, direktori dr. Čosić i Hribar, Stanko Ožanić, inž. Čučuk, inž. Višnjiš.

Osim toga izradeni su elaborati: o regulisanju produkcije i trgovine naravnim octom i esencijom, o pitanju umetnih livada.

Pitanje o stočnoj proizvodnji leži u jednu stranu laglje, jer postoje već razni, djelomično već obelodanjeni, elaborati u drugim resorima t. j. podesne podloge za konačno utvrđivanje poljoprivrednog plana. Na taj je način obradeno: vrste i pasmine domaćih životinja; rejonizacija istih, proizvodnja vune i proizvodnja kože i reorganizacija zemaljskog kožarstva te pitanje živinarstva.

Za vrijeme izradbe gornjih elaborata trebalo je utvrditi potrebe one naše industrije, koja preraduje poljoprivredne sirovine. To je uslijedilo na poticaj izvestioca od Ministarstva trgovine i industrije te je tamo postavljen registar svih tih preduzeća, njihovih potreba i njihovog kapaciteta.

Svi gornji radovi bili su završeni do juna 1933 godine.

Obzirom na opšte privredne prilike kao i na druge važne momente, a u istom cilju, moralo se odmah t. j. za vrijeme izradbe pristupiti izvedbi pojedinih akcija od strane nadležnih ministarstava. Tako je, na temelju radova oko poljoprivrednoga plana, tokom 1932/1933 provedena akcija za racionalizaciju i unapređivanje proizvodnje vune, za proizvodnju uljarica, za unapređivanje proizvodnje kudjelje i lana.

Uporedo s ovim zvaničnim radovima nastajao je izvestilac da praktičnim radom u narodu t. j. među proizvođačima pripremi teren za provedbu pojedinih akcija u smislu plana, naročito što se tiče preorijentisanja poljoprivredne proizvodnje prema potrebama naše države.

Može se reći da je posao koji je najviše vremena apsorbovao, bio završen do ljeta 1933. Onda je nastao zastoje u rau, kraj poznatih momenata, još i zbog toga, što je trebalo sačekati formiranje i program Male Antante, kako bi naš plan bio, koliko je moguće, u skladu s ovim.

Što se tiče poljoprivrednih komora, one stoje u začetku u kome su bile pre nekoliko godina i sad se na njih posve zaboravilo, i u Ministarstvu po tom pitanju ništa nije dalje radeno.

Što se tiče dobrovoljačkog pitanja, na to ću se pitanje vratiti kod odgovora g. g. poslanicima, a glede zadružnog zakona, on je izraden u Ministarstvu poljoprivrede i čeka da se podnese Narodnom predstavništvu na ozakonjenje.

Potrebno je da se našem zadrugarstvu naročito seljačkom dadu što čvršći pravni osnovi i jača unu-

trašnja organizacija. Ovo je nemoguće izvesti, dok god naše zadruge rade na osnovu sedam različitih zakonodavstava i dok se ne ukloni tolika nejednakost zadružnog zakonodavstva.

Glede pitanja zemljarine, mogu kazati ono što ste vi sami dobili od Gospodina Predsednika vlade, da je to koli nama toli i njemu na srcu, i da se nadamo, da ćemo ove godine moći pristupiti tretiranju toga pitanja, tako, da će se rezultat ovoga rada videti već iz idućeg proračuna, ako se već i ranije ne bude moglo što dodati:

Gospodin Mihailović je spomenuo agranu reformu. Likvidaciju u severnim krajevima vrše komisije i to tim redom, da se najpre utvrde objekti pojedinih veleposeda, a onda subjekti. Kod utvrđivanja subjekata respektira se u prvom redu faktično stanje, kako to i zakon traži. Razume se da je ovaj posao velik, a činovnika nema toliko da bi mogli u isto vreme svuda da rade. Medutim i uprkos toga ove će godine likvidacija ići bržim tempom, jer su predradnje gotove, pa se očekuje da će ove godine veći kompleksi biti eksproprisani i gruntovno prevedeni na nove vlasnike—agrarne interesente.

Prigovor, da se molbe za zemlju sporo rešavaju, nema osnovu, kad se znade da za nove agrarne interesente nema zemlje, jer je gotovo sva podeljena, a uz to razmerno malen aparat tereti još i redovna likvidacija agrarnih odnosa.

Što se tiče dobrovoljačkog pitanja, mogu vam kazati ovo. Do sada je nadeljeno zemljom oko 26.000 dobrovoljaca, a u Ministarstvu imade danas oko 4.000 molbi dobrovoljčkih za zemlju. Ministarstvo imade u vidu Pančevački rit. Stručna komisija radi na terenu već 10 dana. Čim završi rad, predložiće elaborat i izveštaj, na osnovu kojega će se doneti konačna odluka u saglasnosti sa g. Ministrom finansija u pogledu državne zemlje. Općinska zemlja je već pravomoćno odvojena u agrarne svrhe. Čim ta formalnost bude gotova, napraviće se raspored, kako će se ta zemlja razdijeliti, razumiće se u prvom redu dobrovoljcima, koji još nisu dobili zemlju. Time bi bio završen jedan veliki posao i u glavnom riješeno pitanje dobrovoljačke zemlje.

U pogledu putnog troška za dobrovoljce, podneo sam već akt Ministru saobraćaja, da se dobrovoljcima koji putuju da prime zemlju, dodeli besplatan podvoz. Merničke troškove, koji iznose 40—50 dinara po jutru — mora svaki da plati kad primi zemlju.

Gospodin Metikoš preuveličava stvar. Potreba za zemljom tako je ogromna s jedne strane od mesnih agrarnih interesenata, a s druge strane dobrovoljaca, da nije moguće pored najbolje volje sve zadovoljiti s razloga što zemlje nema. Sve veleposjedničke zemlje su razdijeljene, a kad bi hteli podmiriti još sve potrebe, trebali bi još nekoliko puta toliko zemlje. Da se događalo nepravdi i grešaka, to je van spora, ali je zato krivnja i na agrarnim interesentima, koji su preko svojih agrarnih odbora često krivo informirali komisije, i sami delili protekciju. Ne može se primiti prigovor da je celo agrarno činovništvo koruptivno. O tome se vodi računa i razbija svaki pokušaj. Likvidacijom ovih odnosa, koja se forsira, biće i to pitanje skinuto sa dnevnoga reda.

Ja bih imao još dve do tri primedbe da učinim. Spomenut je zakon za osiguranje od grada. Kako tu stoimo? Zakonom o osiguranju useva od grada iz godine 1931 ovlašćene su banovine da uredbom i pravilnicima propišu obavezno osiguranje useva od grada.

da. Uredbe i pravilnike su donele ove banovine: Dušanovska, Primorska, Moravska i Savska. Samo uredbu bez pravilnika donela je Vrbaska banovina. Nema ju još ni uredbe ni pravilnike banovine Drinska, Dravska, Zetska i Vardarska.

Gospodo, bilo je spomenuto i pitanje stočnih zaraza. Ako se ne varam g. Zaharić je bio predložio da bi Ministarstvo poljoprivrede i voda delilo badava sretstva za suzbijanje te zaraze. Ali ja mislim da će se gospoda iznenaditi, ako im kažem samo ovo: ako bi se to htelo tako učiniti, onda bi to stajalo skoro pola milijarde dinara. Jer samo 300 miliona dinara bilo bi potrebno za suzbijanje svinjske kuge, a 200.000.000 dinara za ostale stočne bolesti. Ali je Vlada i tu ipak nešto učinila. Vlada je predložila jedan amandman, koji će doći pred vas, kojim se veterinarske zaklade dele u opštinske i u banovinske. Tako će na priliku Savska banovina dobiti milion i dvesta hiljada dinara za suzbijanje stočnih zaraza, a to je skoro ista suma koja je predviđena u ovom budžetu za celu državu. Ako je to načinila Savska banovina, mislim da će to načiniti i ostale banovine, jer je za suzbijanje tih pošasti apsolutno potrebna pomoć ne samo Ministarstva poljoprivrede i voda nego i pomoć i samih banovina kao i samih interesenata.

Možam kazati da je sasvim ispravan jedan prigovor, koji je dao jedan od gospode govornika, ne znam koji, i to prigovor što je za kolo kasača uneseno 300.000 dinara. Gospodo, ja nisam bio kod toga, kada se taj budžet stvarao, ali ja mislim da je to velika svota za današnje vreme za tu svrhu. Jedan deo toga svakako bi trebalo upotrebiti pre za suzbijanje sakagije, nego za kasačke trke. Sa uništavanjem pošasti u vezi je i pitanje gajenja goveda i svinja. To treba što bolje da uredimo, da bi postigli što jaču konkurenciju.

U Hrvatsbkom Zagorju i u Primorju ima jedan veliki mlin u Ivancu, koji je pre nekoliko godina mogao da zadovolji ceo severni kraj i da sa uspehom radi, jer je žito, koje je bilo dobijeno bilo jednakog kvaliteta za ceo onaj kraj. Samo se tako iskvarilo da on danas ne može na veliko poslovati, a dobiti žito iz Banata i onda ga mleti, gotovo se ne isplaćuje. Tu je u prvom redu glavna zadaća Ministarstva poljoprivrede, ono što sam u ekspozu rekao, da selekcijom dobijemo što bolje seme.

Gospodo poslanici, ja vas molim da ovaj budžet ovako kako je predložen, primite. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Gospodo, završen je u pojedinostima pretres budžeta XII razdela Ministarstva poljoprivrede. Prelazimo na glasanje. Glasace se sedenjem i ustajanjem. Molim gospodina izvestioca da izvoli čitati partiju po partiju ovoza razdela.

Izvestilac dr. Ante Kuntarić čita partiju 653.

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Prima li Narodna skupština pročitani partiju 653 budžeta XII razdela Ministarstvo poljoprivrede? (Prima — Ne prima). Ona gospoda koji primaju neka izvole sedeti, a koji su protiv neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 653 primljena većinom glasova. Izvolite čuti dalje.

Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem, primila u pojedinostima većinom glasova od partije 654 do partije 774 zaključno budžet XII razdela, Ministarstvo poljoprivrede, kao i sve partije državnih privrednih ustanova i to: budžeta Državne klasne lutrije, Državnih ergela: u Staniću, Goraždi,

Dušanovu, Ljubičevu, Vranji i Karadordevu; i srednjih poljoprivrednih škola: u Križevcima, Valjevu i Bukovju; kao i Državne poljoprivredne zaklade. — (Pljeskanje.)

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Ovim je u pojedinostima usvojen predlog budžeta rashoda i prihoda Ministarstva poljoprivrede.

Prelazimo sada na pretres budžeta Ministarstva trgovine i industrije.

Ima reč Ministar trgovine i industrije g. Juraj Demetrović. (Pljeskanje).

Ministar trgovine i industrije Juraj Demetrović: Gospodo narodni poslanici, pravilno shvaćena budžetska debata treba da osvetli sva najvažnija pitanja političko-ekonomska, kulturna i socijalna, jednom reči sve, što je od važnosti i značenja po život jednoga naroda. Tako provedena budžetska debata mora da da kao rezultat orijentaciju čitavom narodu, da utvrdi javno mišljenje u pravcu aktuelne državne politike i odredi smernice budućem radu.

Rukovodeći se tim načelima, pokušaću da vam izložim stanje naše privrede, probleme koji se postavljaju za rešavanje, i poglede koje kao resorni ministar imam na pojedina pitanja.

Naša ekonomska situacija ne može se rasmatrati bez veze sa ekonomskim prilikama u svetu. A te prilike označuje i previše dobro poznata reč: kriza. U oceni svetske krize razilaze se mišljenja ekonomista. Ipak, mislim da neću pogrešiti ako kažem, da sve više prevladava u svetu mišljenje da se danas ne radi samo o konjunktornoj nego i strukturalnoj krizi savremenog privrednog sistema. Najbolje to ilustruju pokušaji i traženja rešenja u pojedinim zemljama na način, neobičan i nov, koji se još pre kratkog vremena nije mogao ni zamisliti kao moguć. Primera ima za to dosta. Po svemu izgleda da se nalazimo u jednom prelaznom dobu velike transformacije, u kome dekompozicija staroga sistema uporedo korača sa traženjem novih rešenja.

Neka mi bude dopušteno da zbog boljeg razumevanja ove misli citiram, što sam pre kratkog vremena rekao u jednom svom govoru u Zagrebu:

»Agonija staroga sistema, to je bolest od koje danas pati čovečanstvo. Stari sistem bio je osnovan na borbi svih protiv svima. Tako u političkom životu, gde su se protivne partije i političke grupe borile i međusobno paralisale, održavajući kao stalnu pojavu krizu vlada i režima, kao da je u tome sav smisao demokratije, dok je to u stvari bila samo prosta borba za vlast, koja stalno slabi snagu nacije i njen organizam. Isto tako sav ekonomski život zasnivao se je na borbi do međusobnog uništenja, i to je proglašeno spasonosnom konkurencijom, koja stvara ravnotežu ekonomskih snaga, dok je to zapravo bio stalan ekonomski rat, koji je neprestano tražio strahovite žrtve i izazivao patnje i bedu čovekovu u ogromnim razmerima. To je bio sistem ekonomske anarhije, koji su, do neslućene mere razvijene proizvodne snage čovečanstva, dovele već do apsurdna. A u socijalnom životu manifestovala se borba svih protiv svima u logičnom zaključku o imperativnoj potrebi klasne borbe, na kojoj počiva sav društveni poredak. Tako je socijalistička teorija upotpunila kapitalistički sistem, pa je prirodno da iz toga kruga nije mogla izaći ni socijalistička praksa, nego se je celi socijalistički pokret posvema prilagodio liberalno-demokratskom režimu, u kome su kapitalizam i socijalizam stvorili jedan kompromisni modus vivendi

deleći zajednički istu sudbinu.»

Ako su ove konstatacije tačne, a ja držim da jesu, postavlja se pitanje, kakve su tendencije za dalji razvitak i budućnost. Mislim da ih već možemo uočiti. Svaki narod teži sve više samozadovoljenju ili autarkiji, država preuzima sve više funkcija u privrednom životu na sebe, kontrolisana i dirigovana privreda po jednom planu — to su karakteristična stremljenja i pregnuća današnjeg vremena. Individualna akcija ustupa sve više mesta organizovanoj akciji kolektiviteta.

U takvim prilikama postavlja se za nas kao imperativ ideja nacionalne solidarnosti, koja treba da bude osnova celokupne naše nacionalne politike, i svega konstruktivnog rada. Našu nacionalnu solidarnost treba da izgradimo kao svoj sistem povezanosti svih moralnih i materijalnih snaga jugoslovenskog naroda. Na taj način izradićemo svoju jedinstvenu nacionalnu državu kao organsku celinu, koja obuhvaća i reguliše sav život nacije. Država ima da bude regulator nacionalne solidarnosti, a sva privredna delatnost ima da služi opštoj koristi narodne celine. Interes narodne celine je najviši interes. Sloboda lične inicijative i rada kao i privatna svojina nisu time i ne mogu biti eliminisani, jer o napuštanju tih principa ne može biti govora. Reč je o tome, da sistem nacionalne solidarnosti traži kako organizaciju narodne privrede, tako isto i privrednika, kao i njihovu najtesniju vezu i saradnju sa nosiocima državne vlasti.

U tom pogledu mi još nismo učinili što treba. Stvaranje Privrednog veća znatno će nas približiti tome cilju, ako ga organizuje na način i prema potrebama današnjeg vremena. Taj posao nalazi se pred nama i moramo k njemu pristupiti, da bismo angažovanjem najvršnjih stručnih lica privrede i predstavnika državne vlasti mogli rešiti jedan od najkrupnijih naših problema: utvrđivanje privrednog plana i programa, koji će nam obezbediti harmonički privredni razvitak zemlje, ravnotežu i pravičan odnos između pojedinih privrednih grana, socijalni mir i opšti napredak narodne celine.

Sa zadovoljstvom mogu konstatovati, da je naš privredni svet zadojen isto takvim mislima i raspoloženjima. Ona mu se upravo nameću sama po sebi. Jer samo čvrsto povezan u zajedničkoj organizaciji može danas pojedinac da se da uspešno zaštiti i odbrani kako zajedničkog tako i svoga sopstvenog interesa. Prinudna udruženja i privredne komore, organizovane po zakonu o radnjama, najbolje su svedočanstvo o stanju duhova i željama naših privrednika. Oni su ih svesrdno prihvatili i s pravom u njima gledaju jednu veliku tekovinu, koja može u daljem toku svoga razvitka da posluži kao instrument za zavođenje reda u privrednom životu i kao polazna tačka u organizaciji naše narodne privrede. Revizija zakona o radnjama, koja je neminovna potreba, moraće imati u vidu i stvaranje jedinstvenih stručnih organizacija za celu državnu teritoriju, jer će se samo tako moći uspešno organizovati planski rad za svaku pojedinu privrednu granu i za narodnu privredu uopšte, a osim toga izgrađivaće se time na pravilan način i svest jedinstva interesa i zajedničke sudbine cele nacije. Razume se samo po sebi, da se kod toga ne sme ostaviti po strani ni poljoprivredu ni naš poljoprivrednik, jer je to fundament celog našeg privrednog života i nacionalne egzistencije.

Imajući pred očima ove krupne zadatke orga-

nizatorne i programske naravi moramo istovremeno da se sasvim posvetimo radu na sanaciji naših privrednih prilika. Tu je u prvom redu pitanje privrednog ozdravljenja sela. A to znači skoncentrisati svu pažnju na to da svim merama, koje se ukažu potrebne, popravljamo cene zemljoradničkih proizvoda i uklanjamo disproporciju između cena poljoprivrednih i industrijskih artikala. U tom pogledu donela je prošla godina, nažalost, pogoršanje. Mi smo tokom prošle godine pretrpeli dalji pad vrednosti naših izvoznih proizvoda, dok je uvozna roba porasla u vrednosti. Time su se tako zvane ekonomske makaze cena izvoznih i uvoznih produkta još više proširile na štetu naše izvozne robe. Mi smo naime u prošloj, 1933 godini, uvezli za 9.85% manje po količini nego u 1932 godini, no po vrednosti bilo je to više za 0.80%, dok smo izvezli robe za 22.16% po količini više, a po vrednosti za 10.55% manje. Istu sliku pruža nam i indeks Narodne banke. Prosečan godišnji indeks u 1932 godini za izvozne proizvode bio je 60.9, a prosečan godišnji indeks u istoj godini za uvozu boru bio je 68.3. U 1933 godini bio je indeks za izvozu robu 58.4, a za uvozu 74.3. Razlika je bila dakle između indeksa izvoza i uvoza u 1932 godini 7.4 na štetu našeg izvoza, a u 1933 godini bila je 15.9.

Pad cena zemljoradničkih proizvoda s jedne strane i nedovoljna zaposlenost i zarada našega radnoga naroda u gradovima i u pasivnim krajevima s druge strane, izazvala je pad potrošne moći, koji je teško pogodio celu našu unutrašnju trgovinu. To je stanje za trgovinu, kao i zanatstvo i industriju pogorčala još kreditna kriza, koja je u vezi sa stvorenim moratornim stanjem dovela do toga, da se danas poslovi vrše samo na osnovi gotovine a dugovanja s forsirano naplaćuju. Razumljivo je da je pod takvim prilikama morao rasti broj stečajeva i prinudnih poravnjanja. To je bilo međutim obustavljeno Uredbom o posredovanju, ali kako je ta Uredba još pogoršala kreditne prilike i stvorila veliku nesigurnost u poslovanju, to ju je predašnja Vlada stavila van snage u vezi donošenja novih uredaba za zemljoradnike, za novčane zavode i kreditne zadruge, o kamatnoj stopi, javnim radovima i smanjenju režijskih troškova.

Kako je poznato, s jedne strane zakonske mere o zaštiti zemljoradnika, a s druge još više nepoverenje, praćeno težuracijom, i s tim u vezi kriza, u koju su zapala mnoga privredna preduzeća koja su finansirala kreditne ustanove, učinile su veći deo našeg bankarstva nelikvidnim, što je sve imalo za posledicu naglo povlačenje uloga. Kako taj odliv uloga nije predstavljao opasnost samo za te kreditne ustanove, već je mogao dovesti u pitanje i opstanak preduzeća koja su dugovala tim ustanovama, ako bi one bile prinudene da u kratkom roku naplate svoja potraživanja radi isplate ulagača, sprečen je dalji nagli odliv uloga prvo uredbama, koje je donosio Ministarski savet na osnovu ovlašćenja sadržanog u § 5 Zakona o zaštiti zemljoradnika od 19 aprila 1932 godine, pa zatim Uredbom o regulisanju isplate uloga kod pojedinih novčanih zavoda od 26 decembra 1932 godine koju je donio Ministarski savet na osnovu ovlašćenja po § 6 Zakona o produženju važenja zakona o zaštiti zemljoradnika od 19 novembra 1932 godine. Međutim te mere za zaštitu novčanih zavoda donete su samo u cilju da spreče dalje naglo opadanje uloga kod pojedinih novčanih zavoda, a nisu

imale za zadatak da omoguće rekonstrukciju i ozdravljenje tih ustanova. Taj cilj imale su uredbe koje su donete krajem prošle godine.

Uredbom o zaštiti novčanih zavoda i njihovih verovnika omogućeno je saniranje onim novčanim zavodima, koji predstavljaju važan elemenat u privrednom životu naše zemlje; drugima pak koji nemaju uslova za dalji rad omogućuje se likvidacija bez mnogo troškova. Uredbama o smanjenju režija kod novčanih zavoda koji su pod zaštitom i ostalih privrednih preduzeća data je mogućnost ovima da se oslobode i suviše oneroznih ugovora zaključenih u doba prosperiteta sa svojim činovnicima a poglavito sa direktorima, naročito kad su u pitanju preterano velike otpremnine i penzije, koje su im zagarantovane takvim ugovorima. Najzad je uredbom o maksimiranju kamatne stope sprečeno da se i u buduće produži naplaćivanje kamata koje su u svakom slučaju nepodnošljive za dužnike i takve, da krediti dati pod tako teškim uslovima imaju za posledicu, ne da omoguće stvaranje i razvijanje privrede, već naprotiv da ugušuju postojeća preduzeća. Kako je često puta uzrok tako visokoj kamatnoj stopi, po kojoj su zavodi davali kredite, velika kamata na uloge na štednju koju su plaćali zavodi ulagačima — a do te velike stope kamata na uloge došlo se usled konkurencije zavoda u privlačenju uloga, — to je ovom uredbom maksimirana i ta kamatna stopa.

Sve ove mere, same po sebi, nisu dovoljne da dovedu do ozdravljenja naših kreditnih ustanova. One daju mogućnost za reorganizaciju, ali da bi te ustanove mogle normalno funkcionisati potrebno je preduzeti i druge mere ekonomske prirode.

To je jedan od najvažnijih i najprečih zadataka, koji imamo da izvršimo u cilju sanacije, ne samo naših kreditnih ustanova, nego i opštih privrednih prilika. Danas, u budžetskoj debati, ne možemo još govoriti o tome konkretnije, jer se upravo sređuju podaci, prispeli do 5 o. m. u smislu propisa Uredbe. No toliko se može već reći, da su novčani zavodi, sa retkim izuzetkom, tražili samo odlaganje plaćanja u rokovima od 2—12 godina. Prema tome nisu poslali indiciranim putem sanacije, kako ju je predviđela Uredba, nego traže samo produženje moratorijuma. To nesumnjivo stvara jednu novu situaciju u pogledu rešavanja ovoga problema.

Naša opšta privredna situacija u veliko je zavisna od spoljne trgovine i zato joj moramo posvetiti osobitu pažnju.

Naša spoljna trgovina u prošloj godini pokazala je osetan napredak u poredenju sa prethodnom 1932 godinom. Izvoz je porastao kako po vrednosti, tako i po količini. U 1933 izvezeno je ukupno 2.929.706 tona robe u vrednosti 3.377.844,686 dinara, dok je u 1932 izvoz iznosio 2.398.239 tona i 3 milijardi 055.576.038 dinara. Povećanje iznosi dakle 22,16% u volumenu i 10,55% u vrednosti izvoza. To znači da smo više izvezli, ali uz manje cene nego 1932. Ipak, kod izvesnih važnih artikala našega izvoza — kao kod voća, industrijskih biljaka, kod sitne stoke i svinja. — zabeleženo je povećanje u cenama prema 1932 godini.

Uvoz je, može se reći, ostao stacionaran. Istina, vrednost uvoza u prošloj godini (2.882.516.081 dinar) veća je od vrednosti uvoza u 1932 g. (2.859.669.220 dinara) za 0,80%, ali je uvezena količina (793.483 tone) bila osetno manja nego u 1932 (880.145 tona) i to za 9,85%.

Prema tome, naš trgovinski bilans zaključen je i prošle godine sa aktivnim saldom. Višak vrednosti izvoza nad uvozom iznosio je 1933 godine 495,382.605 dinara. To je, posle 1924 godine, najveći aktivan saldo koji je zabeležen u našim trgovinskim bilansima. Aktivi saldo je iznosio 1932 godine 195,000.000 din. a 1931 svega 684.965 dinara, dok je u 1930 trgovinski bilans bio pasivan sa 180 milijona dinara.

Od interesa je ovde zabeležiti i izvesne promene, koje su nastupile prošle godine u trgovinskom bilansu s pojedinim zemljama. Tako, dok je trgovinski bilans s Nemačkom i Čehoslovačkom stalno pokazivao pasivan saldo, za nas, dotle je u 1933 taj bilans zaključen povoljno za našu zemlju. Mi smo 1933 imali povoljan trgovinski bilans s najvećim našim klijentima, i to sa Austrijom, Italijom, Nemačkom, Čehoslovačkom, Grčkom, Mađarskom, Belgijom, Švajcarskom, Španijom, a nepovoljan sa Engleskom, Francuskom, Sjedinjenim Državama, Holandskom i Poljskom.

Ta slika u nekoliko će se nesumnjivo izmeniti, kad se budu ispoređivali podaci statistike našeg izvoza sa statistikama drugih zemalja o uvozu naše robe kod njih.

Naša trgovinsko-politička delatnost u 1933 predstavljala dalje sprovođenje onih principa, koji su utvrđeni ranijih godina. Osim deviznih ograničenja, koja su, sa izvesnim kratkim prekidima, postojala kod nas za sve vreme od Ujedinjenja, nikakva druga ograničenja nisu zavedena u cilju ometanja ili regulisanja spoljne trgovine. Istina, načela slobodne trgovine i najvećeg povlašćenja, koja su upisana u svim našim trgovinskim ugovorima, izgubila su veliki deo svoga značaja usled zavodenja kontingenata, uvoznih dozvola i monopola u raznim zemljama s kojima trgujemo. Ali zato mi smo nastojali da dopunskim sporazumima obezbedimo interese našega izvoza protiv tih sistema kontrole spoljne trgovine. U toku prošle godine, mi smo zaključili dopunske sporazume sa Mađarskom, Grčkom, Nemačkom, Austrijom, Albanijom i 4 januara o. g. sa Italijom. Pored toga, na putu su novi pregovori sa Nemačkom, Austrijom, Čehoslovačkom, Mađarskom, Grčkom i drugim zemljama.

Jedna od karakteristika naše trgovinske politike u vremenu privredne krize jeste težnja da obezbedimo preferencijalne carine za žito i druge agrarne proizvode, kako bismo doprineli podizanju njihovih cena i sledstveno povećanju kupovne moći našega seljaka. Sa Francuskom je prošle godine zaključen takav preferencijalni sporazum za naš kukuruz 10 juna 1933, kojim smo dobili preferencijal od 40% od iznosa francuske carine za 24.000 tona kukuruza. Postojeći preferencijal u korist naše pšenice koji uživamo u Austriji ostao je na snazi, ali nije mogao biti iskorišten pošto su cene pšenice u našoj zemlji bile osetno iznad svetskog pariteta.

U vezi sa ovim nastojanjima treba pomenuti i obrazovanje Privredne Male Antante, čiji je cilj da obezbedi potrebne uslove za pojačanje međusobne trgovačke razmene između Jugoslavije, Čehoslovačke i Rumunije. Zaključci koji su u tome pogledu doneti na sastanku Saveta Male Antante u Zagrebu, doprineće svakako poboljšanja situacije našeg izvoza u Čehoslovačku. Ovo poboljšanje se može ostvariti kako putem specijalnih olakšica koje smo dobili za izvoz, stoke i drugih proizvoda, tako i putem organizacije međusobne razmene sa Čehoslovačkom.

Treba pomenuti i ekonomski značaj Balkanskog pakta. U prijateljskoj atmosferi koju je taj pakt stvorio između Balkanskih zemalja, trgovine će dobiti bolje perspektive. Trgovinski ugovor s Turskom, s kojim smo dosad bili u neugovornim odnosima, biće uskoro zaključen. A neće se svakako dugo čekati ni na obnavljanje normalnih trgovinskih odnosa sa Bugarskom.

Iz svega gornjeg sledi, da u spoljnoj trgovini imamo da registrujemo aktivni trgovinski bilans sa jedne, a povećanje volumena spoljne trgovine sa druge strane.

Ovaj rezultat naše spoljne trgovine u današnjim besprimerno kritičkim momentima svetske trgovine, posledica je, u prvom redu krajnjih napora naše trgovinske politike da i pri današnjim, krajnje teškim uslovima razmene, obezbedi našim proizvodima prodaju i da otkloni sve potrebe i sukobe sa ugovornim zemljama.

No ovaj rezultat naše spoljne trgovine ukazuje i na težinu privredne krize kod nas. Aktivnost trgovinskog bilansa zasniva se jednim delom na znatnom smanjenju uvoza strane robe, što znači da je kod nas kupovna moć toliko pala, da se još samo podmiruju sasvim neophodne potrebe za život, a drugim delom na forsiranoj prodaji naših proizvoda u inostranstvo do takove mere i uz takove uslove, da to već dovodi do osiromašenja zemlje.

Trgovinsku politiku ugovornog regulisanja prometa, u smislu obezbeđivanja što povoljnijih uslova plasmanu naših proizvoda, a u prvom redu poljoprivrednih i stočnih proizvoda, mi ćemo i dalje nastaviti. U tome smislu naši će se naponi imati, u najbližoj budućnosti, da kreću u dva pravca: što više sabražavati, adaptirati, postojeće ugovore i sporazume, — većinom sve kratkoročne — potrebama i zahtevima datih prilika. Tome služe danas tako česti naknadni sporazumi i revizije. Dalje, zaključivati ugovore sa zemljama, sa kojima smo dosada ili bili u neugovorenom stanju, ili sa kojima smo imali samo najopštije odredbe o razmeni robe. Među prve dolazi Bugarska i Turska, sa kojima stojimo na pragu pregovora, dok u pogledu na druge, mislim u prvom redu na Egipat i neke zemlje Bliskog Istoka.

Pored ugovorne trgovinske politike moram spomenuti i one ustanove, koje su, kao prvi počeci jedne modernije organizacije naše trgovine takode doprinele da se ova snade u današnjem haosu raznih restriktivnih režima. Nastale silom prilika, često protiv naše volje ili kao posledica prilagodavanja trgovinskim sistemima drugih zemalja, one se sve više pokazuju ne samo kao zahtev današnjeg vremena i njegovih metoda rada, nego i kao koristan instrument trgovinske politike ako se samo sa njima nešto rukuje. Naš izvoz stoke i stočnih proizvoda, cerealija i drugih poljoprivrednih artikala, u izvesnoj meri ima tim ustanovama (Uredu za kontrolu izvoza stoke i stočnih proizvoda, Privilegovanom društvu za izvoz zemaljskih proizvoda) da zahvali:

- a) popravku cena uopšte;
- b) obezbeđenju učešća proizvođača u povećanim cenama;
- c) mogućnost dirigovanja izvoza i na manje povoljšene pijace, te na taj način održavanje starih veza, često puta zasnivanje novih, to bi sve bez ovakvih ustanova bilo nemoguće. Na taj način se kompenziraju dobiti na jednim, sa gubicima na drugim pijacama.

Njima ćemo i u buduće morati pokloniti sve veću pažnju, jer se u današnje vreme dirigovane privrede, zvanično regulisane trgovine, autarkističkih težnji it.d., one same sobom i sve jače nameću. Bez njih se ne može ni zamisliti intervencija državna u pravcu podizanja cena. A potreba za to je, mislim, danas van spora.

Isto tako moram podvući i rad Zavoda za unapređivanje spoljne trgovine, a naročito na tipiziranju i standardizovanju naših izvoznih proizvoda. Ako nije izvozna roba tipizirana i standardizovana, ona nailazi na stranim tržištima na konkurenciju drugih izvoznih zemalja, koje su u tom pogledu već daleko odmakle i na osnovu toga imaju znatno preimućstvo. Mi smo sada toliko unapređivali, da će se u ovoj godini izvoziti jugoslovensko sveže voće samo u jednolično propisanom pakovanju, što će biti od znatne koristi za naš izvoz. Izvoz hmelja podvrgnut je naročitoj kontroli, Pravilnikom o tipiziranju i selekciji kudelje ovaj naš važan izvozni proizvod osposobljen je za uspešnu konkurenciju na stranim tržištima. Zavedeno je i stručno ispitivanje buhača i spremljen je pravilnik o kontroli izvoza tog artikla. Na polju kontrole izvoza uopšte, a specijalno na tipiziranju i standardizovanju naše izvozne robe moraćemo po primeru drugih zemalja, još mnogo i intenzivno raditi, da održimo stare i koliko je moguće više da osvojimo još i nove pozicije u izvoznju trgovini.

U vezi sa novim privrednim orijentacijama, koje danas sve više prevladaju, sužavajući opseg trgovine na sve manji delokrug, mislim da ćemo i mi morati uskoro zauzeti stav prema njima u cilju efikasnije odbrane naših zemaljskih interesa i kako ne bismo bili u gorem položaju u odnosu prema drugim zemljama. Prema onim režimima, koji su se danas već definitivno utvrdili, bar u zemljama, gde je naša trgovina najzainteresovanija, ni mi ne ćemo moći ostati više pri današnjem stanju stvari. Naša se trgovinska politika mora i sama, silom prilika, adaptirati onim koncepcijama privredne politike, koje danas sve više uzimaju maha, i to, kako po svome cilju, tako i po metodama rada. U ostalom, trgovinsko-politički sistemi nisu ništa večno ni nepromenljivo, nego samo izraz jednog vremena i datih prilika. Oni svagda moraju biti sredstvo privredne politike, a nikada sami sebi cilj.

Jednoj našoj privrednoj grani, turizmu, moram posvetiti takode nekoliko reči i zbog obaveštenja javnosti i zbog ukazivanja na dužnički problem naše hotelske industrije, koji je od presudnog značenja.

I pored rdavih privrednih prilika i deviznih ograničenja, koja su sprečavala jači priliv stranaca, u našoj zemlji zaustavljeno je opadanje priliva stranaca i pojačan priliv u poredenju sa ranijim godinama. Turizam je, prema minimalnim izdacima, koji su se mogli učiniti u prošloj godini, doprineo našem platnom bilansu preko 300 milijona dinara sa brojem od 205.346 inostranih posetilaca, što znači u poredenju sa g. 1932 jedan višak za platni bilans od 37,209.000 dinara, a za broj stranih posetilaca od 57.889.

Usled gore navedenih prilika i deviznih prepreka, kretanje stranaca u svima zemljama je u opadanju, ali ako uporedimo priliv stranaca kod nas i drugim zemljama, doći ćemo do zaključka, da je opadanje kod nas bilo procentualno mnogo manje.

Turisti, koji k nama dolaze iz inostranstva nisu promenili u velikom broju pravac kretanju iz svojih

država, te u tome gledamo povoljnu činjenicu, da ćemo, kada se privredne prilike poprave, ponovno vratiti posetu stranaca na onu visinu, koju smo bili zabeležili u njihovom porastu u g. 1930.

U poslednjim godinama promet stranaca kre-
tao se je:

u 1928 g.	96.093	posetioca
„ 1929 „	122.699	„
„ 1930 „	256.147	„
„ 1931 „	209.747	„
„ 1932 „	147.456	„
„ 1933 „	205.345	„

U sprovođenju turističke politike Ministarstvo trgovine i industrije uložilo je sav trud da obuhvati turizam sa svih strana, te je radilo na tome, kako bi ova grana privrede imala povoljne uslove za svoje razvijanje, i na propagandi u inostranstvu, kako bi iz vrela inostranstva privlačila posetioce u našu zemlju, u što većem broju. U tom radu Ministarstvo trgovine i industrije nailazilo je na svestranu saradnju i nadležnih ministarstava i turističkih organizacija u našoj zemlji, ali potrebna delatnost nije se mogla da razvije punim zamahom iz razloga, što je, usled rdavih privrednih prilika, privatna inicijativa zastala, te su ostala nesvršena mnoga započeta dela, jer su svi izdaci imali da padnu na teret države, a ona ih nije mogla preuzeti na sebe.

Na prvom je mestu problem naše hotelske industrije, koja je usled krize došla u nekim krajevima u osobito težak položaj. Njena se dugovanja penju na 270 milijona dinara. Ministarstvo nije u stanju da ovu granu privrede pomogne kreditima, ali blagodarci saradnji Ministarstva finansija, Državne hipotekarne banke i uvidavnosti izvesnih zavoda, uspeo se je donekle ublažiti teške prilike, u kojima se nalaze naši hoteli, i u kojima se nalaze turistički objekti po našim banjama. Ta se nastojanja moraju produžiti, kako bi hotelska industrija prošla kroz sadašnju krizu sa što manje žrtava i kako bi se osposobila za nove zadatke, koje joj nameće razvijanje turizma u našoj zemlji.

Da bismo olakšali priliv stranaca u našu zemlju, obновиćemo nekoliko turističkih sporazuma već ranije zaključenih, dok ćemo u isto vreme pristupiti zaključenju novih sa onim zemljama, sa kojima takvih sporazuma dosad nismo imali. Za našu zemlju dolaze u prvom redu u obzir severne zemlje, Nemačka, Čehoslovačka, Austrija, Mađarska, Poljska. U planovima oko privredne saradnje u okviru Male antante, također je posvećena pažnja razvoju turizma u našoj zemlji.

Na svim međunarodnim izložbama i sajmovima, na kojima je učestvovala naša država, propaganda za unapređenje turizma u našoj zemlji zauzimala je vrlo vidno mesto.

U svim evropskim i vanevropskim državama promet stranaca, poslednjih godina, dobiva sve važniji značaj za nacionalnu ekonomiju. Pre nekoliko godina njegovu važnost su cenile samo Francuska, Italija i Švajcarska. U drugim državama nije se ni mislilo na razvijanje ove grane privrede.

Malo po malo turizam je izašao iz delokruga isključivo privatne aktivnosti, ma da mu je ova delatnost dala najjači potstrek, i nametnuo se pažnji vlada kao važan privredni faktor. Ovo ga je prikazalo vrednim, da bude zaštićen i podržavan u svojim mno-

gostrukim delatnostima, a s obzirom na njegov sve veći razvitak i porast, unapređivan je sve više.

Turizam u našoj zemlji zahteva dug i istrajan rad, sa mnogo sredstava materijalnih i mnogo ljubavi za ovaj posao. Neki naši krajevi donekle su izgrađeni za razvijanje turizma a neki, koji su puni turističkih zanimljivosti kao naši krajevi na jugu, moraju tek biti izgrađeni. Za njihovo izgrađivanje zahtevaju se ogromni izdaci i od strane države i od strane privatne inicijative, ali oni, nažalost danas s obzirom na privredne prilike, ne mogu biti učinjeni. To ne znači da se ne radi i da se neće uraditi i u tim krajevima koliko se bude moglo. Svakako ova grana privrede treba da da našoj zemlji onaj prinos, koji ona zaslužuje po lepotama zemlje, lekovitim krajevima, gostoprimstvu naroda i turističkim zanimljivostima.

Unapređivanje turizma i jačanje priliva stranaca pretstavlja nevidljivi izvor onog viška naših proizvoda, koji danas u izvoznoj trgovini nailaze na teškoće, koje se moraju odstranjivati. Unapređivanje priliva stranaca i stvaranjem mogućnosti, da se oni što više zadrže u našoj zemlji, mi otvaramo mogućnost, da se u zemlji proda jedan deo onoga viška, za koji moramo da tražimo strana tržišta.

Unapređivanje zanatstva je predmet rada posebnog državnog zavoda pri Ministarstvu trgovine i industrije. U današnjim teškim privrednim prilikama moramo sve učiniti da održimo naše zanatlije i zanatsku radinost, koja je teško ugrožena. To je naš nacionalni element, vredan i zaslužan, od koga svaki pojedinac pretstavlja jednu važnu narodnu jedinicu. Preko 200.000 zanatlija, koliko ih ima u našoj zemlji, znači u stvari da oko milion duša živi od zanatstva. Ako uzmemo još u obzir da se najveći deo naših zanatlija regrutuje u prvoj ili drugoj generaciji sa sela, ili da je to samo jedna viša stepenica za dojučerašnjeg radnika, onda vidimo da je zanatstvo kod nas forma privredne delatnosti, koja znači uspon i uzdizanje našega maloga čoveka na nivo samostalne privredne egzistencije. Taj je red dakle neobično važan i sa gledišta ekonomskog i nacionalnog.

Uz staranje da se stvore bolji opšti ekonomski uslovi za egzistenciju zanatlija mora se posvetiti posebna briga njihovu usavršavanju u struci i osposobljenju za samostalno vodenje rada. U tom cilju stalno se održavaju majstorski i drugi kursevi u mnogim privrednim centrima naše zemlje. Ukupan broj tih kurseva u režiji pomenutog zavoda Ministarstva trgovine i industrije, kao i onih čije je održavanje zavod omogućio svojom pomoći, dostiže broj 100 sa oko 4.000 polaznika zanatlija i drugih stručnih radnika. Sve zanatske priredbe, a naročito zanatske izložbe, također se pomažu.

Domaća kućna industrija isto je tako predmet stalnoga staranja Ministarstva. Naročito ističem rad na unapređivanju ćilimarstva, ćipkarstva, korparstva i pletarstva, i uopšte razvijanje kućevne radinosti na selu. Sa ovih nekoliko reči hteo sam podvući važnost rada na unapređivanju zanatstva i kućevne radinosti, smatrajući da se taj rad mora znatno pojačati i ukazati pomoć zanatlijama i našem malome radnom svetu za njihovo održanje i napredak.

Razvijanju narodne privrede uopšte, a trgovini, zanatstvu i industriji specijalno, kao i emancipaciji našoj na ekonomskom polju služi i ima da posluži naša stručna nastava. S tim predmetom, smatram za dužnost da se više pozabavim i da dam iscrpan pregled o stanju i razvoju stručne nastave, znajući koli-

ki je za nju interes u našoj javnosti.

Nastojanjem Ministarstva trgovine i industrije izjednačenje celokupne stručne nastave privodi se u glavnom kraju, a sprovodi se u duhu postojećih zakona uopšte, sa kojim aktom je podvučen veliki značaj stručnih škola i stručnog vaspitanja za naš narod.

Može se kao pozitivan uspeh podvući činjenica, da je Ministarstvo trgovine i industrije u potpunosti sredilo našu celokupnu trgovinsku srednju tehničku, pomorsku i žensku zanatsku nastavu, za koju se sa pravom može reći da ona danas može služiti za primer. Jedino teškoće koje preče pravilan razvoj leže u nedovoljnim sredstvima, kao i kod svih ostalih vaspitnih ustanova, ne samo kod nas već uopšte.

Na osnovu postojećih zakona propisani su pravilnici za stručne škole koji se odnose na program i nastavni plan pojedine vrste škola, a zatim na unu-tarnju organizaciju istih.

Sada je u izradi uredba o stručnim produžnim zanatskim i trgovačkim školama, koja se ima doneti na osnovu Zakona o radnjama. Osnovni nacrt ove važne uredbe već je u glavnom spremljen, a pre definitivnog donošenja njenog biće konzultovane zainteresovane privredne komore i banske uprave, kako bi ta uredba u potpunosti odgovarala savremenoj potrebi valjano organizovane stručne produžne nastave.

Sa ovom uredbom će se zameniti svi dosadnji propisi, pravila i uredbe o opštim zanatskim, zanatsko-trgovačkim, šegrtskim i nadaljevalnim školama i time bi i ovaj važni deo stručnih škola, namenjenih omladini koja se nalazi na praktičnom radu u trgovini, zanatstvu i industriji, bio konačno ujednačen u celoj Kraljevini i saobražen potrebama pojedinih privrednih grana.

Stručnih škola imamo u glavnome dve osnovne vrste; nižih i viših, a prema svojoj nameni dele se na trgovačke, pomorske, tehničke i zanatske.

Ove škole dele se u dva osnovna tipa i to: a) tip redovnih stručnih škola sa svakodnevnom nastavom teorijskom kao i u ostalim srednjim školama, koja se uz to dopunjava praktičnom nastavom u školskim laboratorijama, u radionicama i na terenu i b) tip škola, namenjenih omladini koja se nalazi na praktičnom radu, a putem škole dopunjava svoje teorijsko znanje.

Stručne škole sa redovnom nastavom dele se u nepotpune i potpune sa odgovarajućim rangom prema srednjim školama.

Nepotpune srednje stručne škole su: dvorazredne trgovačke škole, muške i ženske zanatske škole i škole usavršavanja (delovodske) za lica iz praktičnog poziva, a potpune su: trgovačke akademije, pomorske trgovačke akademije, srednje tehničke i ženske stručne učiteljske škole.

U red nepotpunih srednjih stručnih škola dolaze i sve stručne škole namenjene omladini iz prakse, ali se njihov rang vezuje uvek za odgovarajuću stručnu školu.

Pored državne postoje i poludržavne škole, koje država prema svojim sredstvima pomaže, polubanovinske i opštinske.

Stručne škole u pogledu svoga razvoja i prosperiteta stoje u uzročnoj vezi sa razvojem i prosperitetom celokupne naše privrede, usled čega se u prvim danima naše ujedinjene otadžbine u svim krajevima pokazuje živo nastojanje za otvaranjem raznovrsnih

stručnih škola, koje nastojanje opada sa opadanjem konjunktura u privredi.

Opštoj želji za osnivanjem stručnih škola ne može se nažalost udovoljiti zbog nedovoljnih sredstava, za potpun uređaj škole, radi laboratorija i radionica, čiji uređaj iziskuje velike materijalne žrtve, a uz to nedostaju sredstva za iskusno kvalifikovano nastavničko osoblje.

S obzirom na opšte stanje privrede, sada se u glavnom čini sve da se postojeće škole što bolje organizuju i snabdeju potrebnim sredstvima za pravilno održavanje nastave i formiranje valjanog stručnog nastavničkog kadra. Nažalost i u ovome se i za već postojeće škole teško uspeva usled neprekidnog smanjivanja budžetskih sredstava a ta štednja ide na štetu pravilnog razvoja ovih važnih ustanova.

Pored teškoća u pogledu kredita, postoji još jedna opšta teškoća u pogledu podesnih i valjanih zgrada za ove škole, koje se u ovom pravcu bore često sa najvećim teškoćama.

Stručne škole u našoj državi su podeljene po svim našim krajevima, pri čemu se uvek nastojalo da one prema prilikama kraja u kome se nalaze korisno posluže trgovini, pomorstvu, industriji i zanatstvu.

Statističko stanje stručnih škola je ovo:

1) 17 državnih trgovačkih akademija i 2 gradske	sa 3018 učenika-ca
2) 3 pomorske trgov. akademije	sa 342 „
3) 2 ženske stručne učiteljske škole	sa 586 „
4) 8 dvorazrednih trgov. škola	sa 505 „
5) 7 srednjih tehničkih škola	sa 2434 „
6) 19 muških zanatskih škola	sa 1520 „
7) 226 ženskih stručnih i ženskih zanatskih škola od kojih su 162 polu-banovinske	sa 12.420 „
8) 403 opšte zanatskih, zanat-trgovačkih, šegrtskih i nadaljevalnih škola	sa 50.481 „
S v e g a	
9) 61 škola raznih trgovačkih i zanatskih organizacija koje ove izdržavaju	sa 5.210 učenika-ca
Ukupno ima u svim školama oko 76.516 učenika-ca	

Ako se učini upoređenje sa 1928/29 godinom, kada je bilo preko 80.000 učenika i učenica u svim školama, vidi se izvesno opadanje, i to naročito u onim školama koje posećuje omladina zaposlena u raznim privrednim preduzećima.

I pored opšte potrebe za unapređenjem stručne nastave i sve većeg zahteva za otvaranje novih stručnih škola kod nas, krediti su u budžetima pojedinih godina sve manji, što ide na štetu pravilnog razvoja i napretka stručnih škola.

Tako budžet za 1928/29 godinu pokazuje kredite za potrebe stručnih škola u resoru Ministarstva trgovine i industrije od 45,095.693 dinara, dok međutim za 1933/34 godinu iznose oni 29 miliona, tj. 16 miliona manje a budžetskim predlogom za 1934/35 godinu predviđa se ponovno smanjivanje za oko 9 miliona dinara.

Prelazeći na industrijsku politiku, koju vodi povereni mi resor, moram pre svega reći, da se u današnje doba krize nalaze u teškoj situaciji i agrarne

i industrijske zemlje. U agrarnim zemljama napravile su pustoš niske cene poljoprivrednih proizvoda, koje stvaraju pauperizaciju sela, dovode ga u nemogućnost odgovaranja svojim dužničkim obavezama i uništavaju mu kupovnu moć. Standard života zemljoradnika svodi se na nivo, koji je ispod dostojanstva čoveka. No ipak, u glavnom zemljoradnik može da se prehrani, u koliko nije u kraju, gde ne rodi dovoljno ni za njegovu ishranu i gde je on zbog svoje nemaštine upućen na zaradivanje kod drugoga a zarade nema. U takvom slučaju, koji je manje ili više ograničen po svom opsegu, potrebna je socijalna pomoć, koju daje država. U industrijskim zemljama akutnost krize očituje se u nezaposlenosti širokih razmera, to povlači sa sobom velike socijalne terete i izaziva opasnost socijalnih potresa. Tu je spasavanje čoveka od gladi najvažniji državni problem i on se pojavljuje u velikom obimu.

Kako vidimo jednostrano razvijena privreda u prvom kao i u drugom slučaju ne valja. Agrarne zemlje, da bi pomogle svoga zemljoradnika moraju pribegavati skupoj državnoj intervenciji u pravcu podizanja cena, dok industrijske zemlje imaju velike socijalno-političke rashode. No industrijske zemlje u posleratnom dobu, ili iz razloga vojne odbrane da mogu za slučaj rata bolje prehraniti svoje stanovništvo nego za prošlog rata, ili iz često ekonomskih razloga da bi izmenile strukturu svoje privrede, pribegle su agrarnom protekcionizmu. One forsiranim tempom razvijaju poljoprivrednu proizvodnju i uporedo s time ograničavaju uvoz poljoprivrednih proizvoda iz agrarnih zemalja. To pogoršava iz dana u dan situaciju agrarnih zemalja, koja je i onako postala vanredno teška zbog jako uvećane proizvodnje poljoprivrednih proizvoda posle rata u prekomorskim zemljama. Prilike su se u svetu u poslednjih 10 godina toliko izmenile, da se već neke industrijske zemlje u pojedinim poljoprivrednim proizvodima same snabdevaju, a druge su postale već i izvoznice zemlje za cerealijske ili za stočarske proizvode.

Iz tih razloga sve je teži plasman poljoprivrednih proizvoda iz agrarnih zemalja, pa ma ih davale i uz bescenje. Autarkija postaje, kako se vidi, sve više stvarnost u pojedinim do nedavno industrijskim zemljama.

U takvoj situaciji nemaju ni agrarne zemlje drugoga puta ni izbora nego da poklone što veću pažnju razvijanju svoje industrije. Tako dolazi samo po sebi do toga, da prevladuje svuda tendencija u državnoj privrednoj politici: stvaranje ravnoteže između poljoprivredne i industrijske proizvodnje. Načelo podele rada gotovo je prestalo da važi u svetu. Agrarne zemlje mogu još nesmetano da prodaju samo neophodno potrebne sirovine industrijskim zemljama, a sve drugo je manje više kontingentirano, podvrgnuto raznim ograničenjima, uvoznim dozvolama it.d.

S ovom i ovakvom situacijom treba računati i iz nje treba povući logične zaključke. Za našu zemlju znači to, da i ona mora nastojavati oko toga, da postigne što bolji razmer između poljoprivredne i industrijske proizvodnje, imajući u vidu da je danas unutrašnja, domaća pijaca najvažnija pijaca, kako sa gledišta poljoprivrede tako i sa gledišta industrije. U slučaju ravnoteže između poljoprivrede i industrije, osim zaposlenja viškova radne snage, koju neprestano stvara naše selo, data je mogućnost da se carinskom zaštitom regulišu cene jedne i druge privredne grane. Na taj način može se i najuspešnije provesti

harmonija interesa sela i grada i ostvariti pravi osećaj nacionalne solidarnosti kako u seljačkoj kolibi, tako i u varoškoj palati, jer svako onda može da živi i da rentabilno radi.

Gledajući na naš privredni problem tako, moram izjaviti ne samo po dužnosti kao Ministar resora trgovine i industrije nego i sa punim uverenjem čoveka koji želi svome narodu dobro: industrija nam je potrebna!

Od mene možete dakle očekivati to, da ću učiniti sve što mogu dok sam na ovom mestu, za podizanje i stvaranje naše domaće industrije. U tome nastojanju dobro nam je došao i strani kapital. Ali neka on ne dolazi sa pretenzijama kolonijalne eksploatacije. Neka se zadovolji sa normalnom zaradom. Neka ne uvozi k nama stare mašine, koje unapred čine inferiornom našu industrijsku radinost. Neka zaposluje našu radnu snagu i naše stručne ljude, koliko ih imamo i kad ih obrazujemo. Neka jednom reči, zadovoljavajući svoje opravdane interese, služi i našoj zemlji i njenim interesima.

Predaleko bi me vodilo, da iznosim stanje i prilike pojedine industrije kod nas. Želim samo da istaknem još neke momente, koji su od opšteg značenja. To je pitanje osnivanja industrijske banke. Već se godinama povlačilo pitanje, kako da se našoj industriji omogući izdavanje industrijskih obligacija, ali je to pitanje ostalo nerešeno. Međutim problem fininsiranja naše nacionalne industrije postoji, on je otvoreno pitanje i treba naći zadovoljavajuće rešenje. On se sastoji u tome, da se kratkoročni krediti, upotrebljeni za investicije u industriji, pretvore u dugoročne kredite pod što povoljnijim uslovima. Kako se vidi problem, koji je, da tako kažem, naš opšti privredni problem, čijem rešenju moramo težiti. Sami industrijalci pokrenuli su sada pitaje osnivanja industrijske banke, i to je njihovo nastojanje interesantno i simpatično i zaslužuje da mu se ide na ruku.

Za našu industriju kao i zanatstvo od najveće je važnosti da potrošači, kao i trgovci koji posreduju u razmeni dobara, prvenstveno nabavljaju robu domaćeg porekla. Domaća roba uvek nam mora biti najbolja, jer njena proizvodnja hrani našega čoveka, u njoj je pretstavljen rad i znoj našega radnika. Isto tako i država i sva samoupravna tela treba da svoje potrebe podmiruju kod domaćih preduzeća. Taj je princip postavljen i u zakonu o radnjama, njega se treba pridržavati ne samo zato jer je to zakonski propis, nego i iz pune svesti, da je to naša dužnost prema samima sebi.

Naposletku dužnost mi je da kažem nekoliko reči i o kartelima u industriji. Kad bi oni bili samo »elementar reda u neredu«, kako je neke kartele nazvala Pripremna komisija za svetsku ekonomsku i monetarnu konferenciju, onda bi stvar bila jednostavna. Teza ekonomskih stručnjaka Društva naroda, da su karteli najporedsnije sredstvo za regulisanje proizvodnje, zaslužuje punu pažnju. Ali se pitanje kartela postavlja i kao pitanje, da li karteli mogu samovlasno, da ne kažem suvereno, diktirati cene, prisvajajući sebi monopolske prerogative. Mislim da smo svi u ovome Domu saglasni s time, da je to nedopušteno i da se ne može trpeti. Ukoliko postoje kartelski sporazumi o cenama, dužnost je države da ih u interesu narodne celine kontroliše i spreči prekomerno obogaćivanje na štetu širokih narodnih slojeva. Zato eventualni kartelski sporazumi moraju biti poznati državi i ona ima pravo da reguliše njihove cene. U

Ministarstvu trgovine i industrije bio je još za vreme, dok sam bio prvi put Ministar toga resora, izraden jedan projekat zakona u tom smislu o kartelima, pa stoga mislim da će se taj posao moći brzo izvršiti, kako bi što pre otpali prigovori o zloupotrebama kartela u našoj javnosti.

Iznoseći ovaj ekspoze pred vas, gospodo narodni poslanici, molim vas da izvolite primiti predloženi vam budžet Ministarstva trgovine i industrije. (Burno odobravanje i pljeskanje).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. др. Миленко Марковић.

Др. Миленко Марковић: Господо народни посланици, први пут после две године дана чули смо из уста господина Министра трговине и индустрије, да Краљевска влада намерава да оснује и стави у живот Привредно веће. Ми се, господо, као народни претставници овој намери Краљевске владе само радујемо а мени молим вас дозволите да у томе циљу кажем неколико мисли, да помогнем господина Министра у његовим намерама.

Господо народни посланици, Устав је најшири оквир у коме се крећемо сви без разлике вршећи своја грађанска права и дужности и обављајући свој јавни рад. Устав је темељ на којем почива и на којем се изграђује државна зграда. Изградњу врши по Уставу законодавна власт, дакле Краљ и Народно претставништво заједно. У стварном и временском провођењу законодавства може да буде, а обично и бива ограничења, тако да се извесни закони по реду и својој важности излучују испред свих осталих, те међу на дневни ред, нарочито ако законодавно тело има уз то још и задатак, да одређене законе донесе у извесном року.

Хотећи после овог кратког увода да пређем на питање, о којем имам част да говорим, прочитаћу вам, господо народни посланици, члан 24 Устава који гласи овако: „Као саветодавно тело у питањима привредних и социјалних уставовљава се Привредно веће, које ће на тражења Краљевске владе или Народног претставништва давати своје стручно мишљење”.

Устав нигде не каже, да ли то Привредно веће већ постоји или не, те кад има да се створи, онга само предвиђа, а према томе оно се има да приведе и у живот, како и кад, то није учињено до сада. То што не каже Устав, каже у духу Устава Престона Беседа Његовог Величанства Краља од 18 јануара 1932 године и то овим речима:

„Краљевска влада и Народно претставништво при доношењу привредних закона, послужиле се стручним мишљењем Привредног већа, које ће удружити главне претставнике свију грана нашег привредног живота, на корисном послу давања стручног мишљења Краљевској влади и Народно претставништву. Увођење у живот Привредног већа биће један од првих задатака вашег законодавног рада.”

Краљевска влада схватила је исправно и Краљевске речи и одговор Народног претставништва на њих, зато је Краљевска влада оживотворење Привредног већа предложила првим својим законским предлогом у овој Народној скупштини, који је постао и Закон.

Образлажући потребу овог Закона на седници од 12 фебруара 1932 године каже Министар за трговину и индустрију г. др. Алберт Крамер ово:

„При доношењу предлога о Привредном већу, Краљевска влада је желела да испуни заповест Краљевске Беседе и Адресе, која подвлачи да треба да буде Привредно веће представник народне солидарности, која у складности интереса појединих привредних грана и социјалних стремљења, види једину могућу линију привредног и социјалног развоја.”

У складу са овим схватањем Краљевске владе стоји и извештај већине Одбора Народне скупштине, ма да ни мањина овом предлогу није била у начелу противна.

У том извештају Одбор већине истиче:

„Ми сви народни посланици поздрављамо овај законски предлог Краљевске владе преко њеног Министра трговине и индустрије за стварање Привредног већа. Стварање овог Закона чини се у одсудном часу и правом моменту, а његово стварање поздравиле целокупан наш народ и одушељено поздравити гест Краљевске владе.”

Господо народни посланици, ви се сећате, да је Краљевска влада првобитно за овај законски предлог тражила и хитност у његовом решавању али је од ње одустала на предлог ресорног Министра у намери, да омогући Народно претставништву што опширнију расправу у самој овој врло важној ствари.

Сам законски предлог расправљен је и изгласан у једном дану, а од 216 присутних народних посланика на састанку гласало је за њега 214, а против њега само двојица.

Тај законски предлог санкционисао је и Њ. В. Краљ, он је дакле закон, али заповест Краљева и Адресе није још извршена, јер Привредно веће још ни данас није приведено у живот.

Зашто оно није остварено, господо, не знамо, али се у исто време и питамо и чудимо зашто се поред свих досадашњих нагласака и истицања о потреби Привредног већа оно још до данас није остварило?!

Сама расправа о овом законском предлогу једнодушно је истакла потребу Привредног већа, а она се наглашавала и после, па и приликом лањске буџетске расправе у говорима народних посланика, оно је било и предмет интерпелације а његова потреба наглашена је неколико пута од неколико господа другова и у овој буџетској расправи у начелном претресу.

Тврдо сам уверен, господо народни посланици, да се ми и данас у својој већини не разликујемо у схватањима о потреби Привредног већа и да сами себе нећемо и не можемо оповрћи, кад знамо да се наше привредно стање уопште није изменило од године 1932 па до данас, кад знамо да потребу тог Привредног већа осећа цео наш привредни свет и кад га он гласно тражи у свима својим привредним организацијама.

Уверен сам, господо, да смо ми свесни и оне одговорности коју бисмо понели, па и коју носимо, ако и кад тешка економска и социјална питања расправљамо без Привредног већа и његовог саветодавног гласа. Једнако тешку одговорност носимо господо, у случају да ова питања расправљамо сами у Народно претставништву, као и у овом случају ако нашу законодавну власт у том случају преносимо на Краљевску владу, са овлашћењем да ова питања решава уредбама уместо закона.

Колико сам могао да разаберем из говора не-

колицине госпoде народних посланика, погрешно се мисли, да би Привредно веће заострило још већим и онако велику сталешку борбу међу привредницима, и да је зато боље, да се оваква питања решавају кабинетским путем.

Саветодавно мишљење Привредног већа никако не могу заменити појединачна мишљења наших привредних организација, јер је баш значај Привредног већа у томе, да оно расправом свих привредника у једном органском телу и у једно време изнесе пред Народном претставништво једно и једино саветодавно мишљење, које би било израз хармоније свих наших привредних staleжа и грана.

О трошку за заседање Привредног већа мислим госпoдо, да није вредно ни да говорим, кад је дужност привредних већника почасна и кад се зна који све издаци терете наш буџет а који су безусловно од мање важности и потребе него ли је трошак потребан за заседање једног привредног тела, које је звано и по Уставу и по досад наглашеном стајалишту и једног и другог Уставног чиниоца, да нам донесе и каже линију којом треба да пођемо при решавању данашње тешке економске и финансијске кризе.

Питање о трошку потребном за заседање Привредног већа, толико је незнатно шта више оно изчезава кад се сетимо, да нам је господин извештач већине Финансијског одбора у начелној прорачунској расправи нагласио да у решавању данашње економске кризе не може служити као начин: ни инфлација, ни дефлација а коначно ни девалвација.

Нем сумње, госпoдо народни посланици, да ми према томе решавање економске и финансијске кризе треба да потражимо на једној другој страни, а не на страни валутарној. А како и на који начин, да обновимо привредни наш живот у његовој целини и у свима његовим гранама, то треба госпoдо, да чујемо од Привредног већа, а зато би било упутно да га не претичемо у његовој самосталној саветодавној одлуци.

Наше досад изражено стајалиште у питању установљења Привредног већа почива на Уставу, на Престоној Беседи Њ. В. Краља и на нашој Адреси и на парламентарном нашем схватању по којем би се тешка привредна питања могла да исправљају једино Законом дакле не Уредбама.

Промашно бих свој задатак кад би се упустио у приказивање нашег данашњег привредног стања о којем се у овој Народној скупштини много говорило. Тај приказ у многоме могу само да потврдим, а кад је тако привођење у живот Привредног већа, јесте захтев, не само наш него и данашњег времена по примеру и осталих држава.

Госпoдо народни посланици, Престону Беседу Њ. В. Краља потписала је Краљевска влада, а Краљ је; госпoдо, неприкосновен, дакле за извршење Краљевске речи одговара Краљевска влада а она врло добро зна, да је »*Princeps legibus solutus*«.

Поред тога, госпoдо, не могу да верујем да би и надаље Народна скупштина могла мирно да гледа, кад се Краљу задана реч с наше стране у најскорије време не би испунила.

Шта би се у нас, госпoдо, онда извршавало ако се не изврши Краљева заповест и ако се не испуни народна реч задана Краљу?!

Што до данас није учињено може се још исправити, али једно стоји да ова Народна скупштина треба свој задатак да изврши у року који јој је

одређен за живот, јер јој је иначе у народу положај скоро немогућ.

Ја сматрам, госпoдо народни посланици, да је са парламентарног гледишта, влада г. Николе Узуновића нова влада, да се моје приметбе не односе на ову Краљевску владу и да се она налази у могућности да, у овом питању заузме стајалиште сагласно са Народним претставништво, оно, наглашено у нашој Адреси, у толико пре што верујем, да г. Претседник Краљевске владе, неће од нас тражити дозволу да се Краљевска влада, доношењем Уредаба у овом тешком и важном питању стави мимо народно Претставништво.

Тачно, госпoдо народни посланици, могу да лучим права и делокруг законодавног тела од оног, извршне власти, и тога сам се начела држао па и данас држим у свима мојим посланичким деловањима, али уједно наглашавам, да брижно чувам и свако посланичко право, па се у начелу не слажем са преношењем законодавне власти на извршну.

Ово своје гледиште поткрепљујем и тумачењем и бивше Краљевске владе у питању нашег овлашћења за доношење уредаба по економским питањима, у којима је и Устав, и један и други уставни фактор, тражио и тражи, да се донесу закони тек кад се чује саветодавни глас Привредног већа.

При доношењу закона »Лекс Видовић« на 12 редовном састанку од 14-XII-1932 године и његовог § 6 дао је баш тадашњи г. Министар пољопривреде, г. Деметровић, тумачење Краљевске владе по траженом овлаштењу од нас за доношење Уредаба.

Госпoдин Министар тада рече: »Ви добро знате, госпoдо, колико су важна економска питања покретана овде у Народној скупштини и у самом Скупштинском одбору и могуће је да ће се та питања морати решавати што скорије, (мислећи на Уредбе) управо док важи тај закон, а до доношења новог закона.«

Дакле, госпoдо, ци по мишљењу тадање Краљевске владе није било предвиђено, да закон може заменити Уредба, у толико пре што је она осуђена на кратак рок, у овом случају на живот од године дана, па ма она добила и сагласност Народног претставништва.

Уредба донесена у овом питању 22 новембра 1933 године и остале, на снази су и без сагласности Народног претставништва, па зато мислим да би Краљевска влада израженом стајалишту Народног претставништва у овом питању најлакше удовољила и нашла најбољи излаз, ако од Народног претставништва не би уопште тражила сагласност за Уредбу, него, да остави Уредбу нетакнуту, без сагласности Народне скупштине све дотле, док се не приведе у живот Привредно веће, и док се не чује његов саветодавни глас а тек потом да се пређе законитим путем на планско и хрмонично решавање наших привредних питања и обнову целокупне наше привреде у свима њеним гранама, јер је за то крајње време.

Уз ово моје образложење и молбу, упућену Краљевској влади а у вери да ће се уважити ови оправдани захтеви у питању стварања Привредног већа, као што је то и данас господин Министар навестно, част ми је да изјавим, да ћу гласати за овај предложени буџет Министарства трговине и индустрије, као што сам гласао и за сам буџет у начелу. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч

г. др. Милан Метикош.

Dr. Milan Metikoš: Gospodo narodni poslanici! G. predgovornik i prestavnik Vladine većine govornik u ime grupe Vladine većine, ispravno je kazao, da se u našoj zemlji radi protivzakonito, (*dr. Milenko Marković:* To nisam kazao!). Nije tu reč kazao, ali one činjenice, koje je izneo dokazuju to. Vi ste čuli njegova razlaganja, kad je citirao zakon o privrednom veću, citirao je i prestonu besedu i adresu i zakon. I, gospodo, vi znate, da je zakon postao zakon, ali ga Kraljevska vlada neće da izvrši, znači radi protiv zakona. To je smisao razlaganja g. predgovornika, i ko želi protivno da dokaže, neka izvoli nastupiti! Mi rešavamo sva privredna pitanja, bez privrednog veću, jer su gospoda u Kraljevskoj vladi sve sami stručnjaci i ignoriraju sve stručnjake, koji nisu u Vladi ili u vladnoj većini, i to je konstatacija, koja je potrebna da se ima u vidu, kad se govori o ovom privrednom resoru u našoj zemlji. Jer u svima stranama i svima granama rada naše Kraljevske vlade, vidi se, da nema plana po kojem radi, i tako isto vidimo i u resoru Ministarstvu trgovine i industrije, kad se posmatra katastrofalan pad cena seljčkih proizvoda, i kad se posmatra, da je čist katastarski prihod, podloga, po kojoj se razrezuju porezi zemljoradnika, seljaka u našoj zemlji — koji su od svakih 100, osamdeset do sedamdeset i sedam pa kad se s druge strane vidi, da je taj čist katastarski prihod podloga razrezu zemljarine bio i pre više godina, kad su cene zemljoradničkih proizvoda bile 4 do 5 puta veće, i kad se na posletku vidi, kako se naša trgovinska politika vodi, na istim linijama i danas, kao i pre 5 i više godina.

Ničim dakle i ni sa koje strane nije preduzeta mogućnost, da se vrši kontrola uvoza, da se nade mogućnost da mi možemo stranim industrijskim zemljama dati protivvrednost, time, što ćemo od njih uzimati njihovu robu i na taj način omogućiti da ih obvezemo, da kupuju našu robu, zemljoradničke proizvode. U tom pravcu nije bilo učinjeno ništa, ni ove ni prošle godine. Radi toga oseća se jedno teško depresivno stanje, u redovima naših proizvođača, seljaka. Na svima stranama, po svima krajevima naše zemlje konstatovano je zato, jedno teško nerazpoloženje naroda. Iz naroda se čuju razni preokri, razni teški glasovi, ali se o njima ne vodi računa, isto tako kao što se ne vodi računa o teškim pritužbama, teškim pritužbama, teškim glasovima i jadima, koja osećaju svi privredni redovi naše zemlje.

Međutim, ja razumem zašto se izbeglo da se vrši savetodavna funkcija Privrednog veću, koje je po zakonu predviđeno. Izgleda, da to nije potrebno, jer se diktira, sve bez obzira na interese naše narodne privrede.

Kod naših trgovinskih odnošaja s drugim zemljama, mi vidimo, da se vodi defanzivna trgovinska politika. I mi prosto nemamo, kod pregovora sa stranim industrijskim zemljama, mogućnosti, da im pružimo kakvih koncesija, da ih obvezemo, da postanu kupci naših seljčkih proizvoda. Mi treba da kupujemo industrijske proizvode iz inostranstva i samo na toj osnovi, mogli bismo doći u mogućnost, da stvorimo izvesne kompenzacione poslove da, u srazmeri i visini izvoza iz njihovih zemalja, tražimo da oni toliku veličinu i vrednost proizvoda naše zemlje prime i izvezu k sebi.

Poteškoća je samo pomanjkanje određene trgovinske politike. A vodi se kod nas loša i nezdrava de-

vizna politika, jer sa svojim deviznim propisima otežava mogućnost, da stvorimo uslove za povoljne trgovinske ugovore. Kad se vidi, da postoji naša zemlja u vezi privrednoj sa privrednom antantom u Maloj antanti, kad se vidi, da jedan član te Male antante — Cenoslovačka — industrijska zemlja, da bi podigla mogućnost svojih industrijskih proizvoda, prisuppa posebnom sredstvu u valutnoj politici, da vrši devalvaciju krune za 1/6, znajući, da će od toga biti bolji efekat izvoza industrijskih proizvoda cenoslovačkih, — dotle šta vidimo, šta se radi kod nas? Kod nas naš dinar, naš ponos, kako je kazao gospodin Ministar finansija, ima u našoj zemlji jednu vrednost i jednu cenu, a u inostranstvu ima drugu vrednost i drugu cenu. Niko od nas nije pitao, ni tražio uzroke, ni je brinuo da uzrok predoči, koji su razlozi dispariteta dinara kod kuće i one vrednosti, koju ima u inostranstvu. Ja, gospodo, smelo tvrdim, da je taj disparitet dinara u inostranstvu polučin sredstvom lose trgovinske politike kod nas, a, s druge strane, što su kod nas sva nadležstva, koja imaju mogućnosti kontrole iznošenja deviza i dinara iz zemlje, vrlo slabo vršila svoju dužnost. Ja tvrdim, da je naš dinar u inostranstvu samo zato u teškim prilikama, jer ga ima mnogo u inostranstvu. Ko je preduzeo mere, da se utvrdi koliko toga našeg dinara, koji cirkuliše u opticaju, ima u našoj zemlji, pa bi se znalo, koliko ga ima — ostatak bi bio vidljiv — u inostranstvu. Šta je naša Vlada preduzela i šta su naši privredni resori u Vladi preduzeli, da u tome pravcu omoguće tu kontrolu? — Ništa. I zato je moguće da je nastupilo, da na valutnim pijacama i na svima berzama mogu da operišu po volji kako hoće i da diktuju cenu našim zemljoradničkim proizvodima. Zato nemaju interesa da sklapaju s nama povoljne trgovinske ugovore, jer mogu doći do našeg dinara u količini, koliko treba, jer se taj dinar bez kontrole ili uz manjkavu kontrolu laganio izvozi iz naše zemlje.

Naša devizna politika trebala bi da vodi računa o ekspanziji naše trgovinske politike. U tome pravcu trebalo bi da naša Narodna banka, koja ima sve te stvari u rukama, to reguliše i kontroliše. Ja ću se malo kasnije osvrnuti na rad Narodne banke, da predčim u detaljima, koja je njena prava zadaća, i u kome je pravcu ona svoje snage angažovala.

Imao bih da kažem, u vezi sa ranijim izlaganjima o budžetu, o našoj propagandi, za naše privredne proizvode u inostranstvu. Jasam gospodi u više mahova naglasio, a to je i činjenica utvrđena, da mi nemamo kao što nigde, tako ni u tome poslu, jedan utvrđeni stalni plan, da se zna, šta je čija nadležnost i u kome pravcu treba da je vrši. Mi imamo, kao što sam ranije pomenuo, razne oteke propagande kod raznih ministarstava. Imamo takav otek i u Ministarstvu trgovine. To je Zavod za spoljnu trgovinu, koji takode ima i svoje glasilo. Ali, gospodo, ova rasparčanost, ova nesistematičnost u toj propagandi, koju vrši i Ministarstvo spoljnih poslova preko svoga oteka za štampu i Ministarstvo unutrašnjih poslova preko svoga oteka za štampu i Agencije »Avala«, za osudu je. To su sve tako rasparčane funkcije, koje, razume se, ne donose onaj celoviti rezultat, koji bi naša privreda trebala da ima. Mi na stranim pijacama, gde bi trebalo da imamo i te kako jake interesne sfere, za svoje proizvode tako reći nemamo nikakvih atašea ni za poljoprivredu odnosno uopšte za našu trgovinu i naše trgovinske potrebe. U tome pravcu nismo do sada našli srestava, a našli smo srestva, da

se u jednoj ogromnoj cifri, nade uhlebljija, za stotine i više ljudi, koji apsolutno našoj državi ne čine nikakve koristi u pogledu naših odnosa trgovinskih sa ostalim zemljama. A zna se, da ta ustanova, koja se kod nas zove Presburo, brine o tome, da se u unutrašnjosti, i ona naša štampa, što donosi izveštaje o poslaničkim govorima, ne rastura.

Nekidan sam obavešten, da su stigle novine beogradske u unutrašnjost. I razume se, žandarmi su se požurili i pokupili su kod svih prodavaca novina i revizora sve brojeve, koji su stigli, i sprečili su njihovo rasturanje. I sada se ja pitam, zar taj Presburo, nema drugi zadatak, nego da našem rođenom narodu sprečava mogućnost, da zna, šta govore narodni poslanici u Skupštini? I vi gospodo poslanici iz većine i vi ste tu zainteresovani, i vaši su govori tu štampani, pa oni čine, da se i vaši govori ne čuju, jer ste se i vi usudili, da kritikujete i kazali ste dosta dobrih kritika o kojima treba da se vodi računa, a oni su se pobrinuli, da se to ne čuje. Potrebno je da na to skreneni vašu pažnju, jer Kraljevskoj vladi nije dovoljno govoriti. Taj Presburo prelazi granice onoga, što je dopušteno i onoga što je korisno za našu zemlju. To su stvari Ministra unutrašnjih poslova i državnog tužništva i Presburo ne bi smeo u te stvari da zahvata.

Ali kažem, saznao sam i tu činjenicu i sa ovoga mesta moram u znak protesta i tu stvar da konstatujem.

Gospodo, naša trgovinska politika, pokazuje opadanje izvoza stalno. Od godine 1929 do 1931 opadanje je izvoza iznosilo 62%, od 1931 do 1932 opadanje je iznosilo 38%. Proizvodnja u našoj zemlji postoji u celini kao što je i pre bila, ali plasiranje naših proizvoda onemogućeno je u inostranstvu, našom trgovinskom politikom i slabim trgovinskim ugovorima sa inostranim državama, i zato, zbog tog rdavog plasmana u inostranstvu, cena je naših proizvoda mala i na tako niskom stupnju, da se ni danas ne mogu pokriti ni proizvodni troškovi.

U našoj trgovinskoj politici odnosno politici koju vodi Ministarstvo trgovine i industrije, imali smo nazad nekoliko godina jedno teško i bolno pitanje, sa žitnim režimom. Taj žitni režim košta našu zemlju više stotina miliona dinara. Međutim, našoj seljačkoj proizvodnji on nije doneo nikakve koristi, doneo je koristi samo pojedinim posrednicima i špekulantima.

Isto tako, gospodo, od tih bolnih mesta postoji još i danas u Ministarstvu preduzeće Prizad. To preduzeće ja mislim da je takve naravi, da bi trebalo pristupiti njegovom ukidanju i krajnje je vreme da se tome pristupi. Ne znam čime pravda g. Ministar opstojanje toga preduzeća?! Nikakve narodne potrebe ne opravdavaju njegov opstanak.

Naša spoljna trgovinska statistika, gospodo, pokazuje da smo u roku od deset godina očajno prolazili u pogledu našega izvoza. Tako 1924 godine imali smo izvoz u visini 9,538.000.700 dinara, a iste godine imali smo uvoz u visini 8,222.000.700 dinara. Današnji naš izvoz nedostize ni 3 milijarde dinara. U vremenu kada je naš izvoz iznosio preko 9 milijarde dinara, imali smo budžet od 6 milijardi dinara, a sada, kada naš izvoz ne donosi ni 3 milijarde dinara, imamo budžet od 10 milijardi dinara.

Kao što vidite, naša trgovinska politika ne omogućuje nam nove pijace, niti nam je davala mogućnosti, da se naši proizvodi mogu plasirati u inostranstvu, i radi toga ona je većim delom kriva, što su danas ovako slabe cene našim seljačkim proizvodima.

Gospodo, kad se zna, da se kod nas industrijska politika vodi na principima potpunoga favoriziranja industrije: ne pita se jesu li ti industrijalci, našoj zemlji potrebni, i da li nam je ta industrija potrebna; ne pazi se, na to, da li oni importiraju stare mašine ili nove. Dato im je da uvoze bez carine što god hoće, pa im je dozvoljeno te su importirali u našu zemlju i svoje direktore, knjigovode i radnike, koje su sve zaposlili u našoj zemlji. Pri svem tom date su velike zaštitne carine toj i takovoj industriji, i ja držim da je tu koren naših nedaća, baš u toj pogrešnoj liniji naše industrijske politike, jer se time dala mogućnost, da se stranci nasele u našoj zemlji. Vi ste videli iz jučerašnje diskusije, da je g. Ministar saobraćaja građenjem velikoga dela pruga, dao stranim preduzećima, a ta strana preduzeća u stvari ih ne rade, nego su našli akordante, da im rade taj posao. Nisu uneli nikakav kapital, nisu dali nikakve pare, ali su strpali svu zaradu iz naše zemlje.

Isti taj princip, postoji gospodo, i kod formiranja naše industrije. Devedeset pet od sto industrijskih preduzeća u našoj zemlji, to su sve stranci, i kad uzmete njihov bilans i gledate, videćete sledeće: da su na stavci pasive ovoga bilansa prikazane male njihove glavnice, sa kojima rade u našoj zemlji, a sav ostali kapital, koji su doneli ovamo u svrhu izrabljivanja i eksploatacije naših potrošačkih masa, uneli kao svoje verovnike, i to verovnike u inostranstvu, u stranoj valuti. A po našim postojećim propisima imaju mogućnosti, za-anuitet i otplate svojih dugova u inostranstvu, da iznose iz naše zemlje u inostranstvo sva potrebna platežna sredstva. Na taj način svoju čistu zaradu oni iznose u inostranstvo i time prikračuju našu zemlju u prihodima poreze koja joj pripada. Zna se, da zbog zaštitnih carina nemamo otvorenih pijaca u inostranstvu, jer oni kažu: »Kakve ustupke dajete našoj industriji, ako se obavežemo da kupimo te i te količine vaših proizvoda?«

Gospodo, ja sam imao nedavno prilike da konstatujem, a konstatovala su to i druga gospoda u ovoj Domu, da mi u našoj državi, uvozimo godišnje zemljoradničkih proizvoda u visini preko 2 milijarde dinara. I kad uvozimo te agrarne proizvode u tako visokoj cifri, onda se moramo pitati, koliko bi morali uvoziti industrijskih proizvoda, kad bi imali zdravu savremenu trgovinsku politiku, koja bi vodila računa o opravdanim interesima naše narodne seljačke priivrede.

Gospodo, donet je Zakon o radnjama. Vi ste imali prilike i mogućnosti da čujete teške optužbe i prigovore svih privrednih krugova tome Zakonu. Žale se, ali ih niko ne čuje. Jer se smatra, da je taj Zakon neprikosnoven i da se ne može da menja. A hitna je potreba, da se menja. Pa kad se zna, da u našoj zemlji ima 200 hiljada zanatlija, kad se vidi, kako pojedine grane zanata propadaju, a s druge strane vidite našu trgovinsku politiku, koja ide zatim, da importira industrijalce u našu zemlju, koji eksploatišu sve naše krugove, onda se čovek kod toga mora bolno da zamisli. Mi smo nedavno izneli slučaj sa Batom i Tivar, koji imaju svoje fabrike i par stotina prodavaca, u cilju što bližeg kontakta sa potrošačima. Uskraćuju mogućnost posredovanja našim trgovcima, žele da budu što bliže potrošačima. S druge strane vidite da preduzeće Bata proizvodi 30.000 pari obuće, da ta fabrika istovremeno nanosi nesreću našim obuçarima na broju oko 40.000 iz svih krajeva zemlje iz sela i varoši. A zna se da su

tih 40.000 obučara plaćali 5—10 puta više poreza, nego što danas plaća fabrika Bata. Međutim, izgleda, dok postoji Privredno veće Mal antante, i dok se jedan član Male antante, to je Čehoslovačka, brine da iskoristi svaku zgodu svoga saveznika, a to je naša zemlja i da nam poturi što više takvih firmi kao Bata, dotle mi sa bratskom i savezničkom zemljom Čehoslovačkom imamo pasivan trgovinski bilans. I to konstantno pasivan, jer oni vode jednu protekcionističku agrarnu politiku, dok mi vodimo jednu protekcionističku industrijsku politiku. Pod takvim prilikama ne treba se tužiti, ako 200.000 zanatlija u našoj zemlji — koji su prvi po brojnoj snazi stalež u zemlji, posle zemljoradničkih seljaka — dodu na krajnju liniju krute propasti. Ja stoga držim, da je potrebno da tražimo revidiranje trgovinske i industrijske politike, kao što imamo pravo da tražimo revidiranje trgovinske i industrijske politike, kao što imamo pravo da tražimo i revidiranje carinske politike i carinske zaštite, koja pogoduje strancima u našoj zemlji, koji idu dotle i gledaju da se naš elemnat uništi. To je takva situacija kod nas, koja neminovno traži, da se o svemu tome temeljito promisli i da se potraže potrebne hitne remedure.

Gospodo, da kažem još nekoliko reči o bankarstvu. Naše bankarstvo pokazuje isto tako, kao i sve naše privredne grane, jedno teško bolesno stanje. Ništa se, gospodo, nije preduzelo za ozdravljenje prilika. Ako su privredne prilike tako teške, da bankarstvo ne može naći izlaza, onda je trebalo pristupiti potrebnim lekovima i tražiti druge osnove, koje će biti zdrave. Održavanje režima, koje se podražava danas u ovom bolesnom stanju, gde niti ulagači mogu dobiti svoje pare, niti privreda može dobiti potrebne kredite, niti banke mogu da udovolje svojim obavezama, to je pitanje tako teško i važno, da treba ozbiljno pristupiti njegovu rešavanju, ali nikako sa nekim polumerama. Rečeno je, gospodo, da će se predložiti zakon o bankama. Ali vidite projekat zakona o bankama je odavno izraden, no nikako ne dolazi pred Narodnu skupštinu. Isto tako ne dolazi pred Narodnu skupštinu ni zakon o kartelima. Još pre dve godine dana tadašnji Ministar trgovine i industrije izvestio je Narodnu skupštinu, da ima gotov zakon o kartelima i da će ga doneti pred Narodno predstavnništvo. Od 1932 godine do danas su prošle dve godine i mi smo danas čuli iste reči od sadašnjeg gospodina Ministra trgovine. Ja držim da su ti karteli, tako jedna teška nevolja, u našem narodnom životu da se nebi smelo i bez zakonske sankcije dopustiti, da se pogoduju ti kartelisani stranci, o kojima sam malo pre govorio, a kojih ima 95% u našoj industriji, da oni mogu da diktiraju cene, i uzdržavaju cene i na taj način muče naše potrošače tim visokim cenama. Vi se morate setiti slučaja, kad je pre nekoliko meseci došao projekat zakona o neposrednim porezima, trošarini, taksama i carinama, da je cementna industrija videla da će pod zahvat doći i cement, pa je podigla cene cementu na 15 dinara, pa je ta cena i dan danas održana na istoj visini, dok dažbine nisu održane, već su skinute. I ja pitam g. Ministra trgovine i industrije, kakvim merama, sredstvima i zakonskim sankcijama može priterati taj kartel — u kome se nalaze šest fabrika, od kojih tri rade a tri ne rade, a svi zajedno sporazumno dele čistu zaradu — da ne radi i dalje ovako i na ovaj način, kao što sam izneo.

I zato, gospodo, narod to opravdano traži da se taj zakon protiv kartela što pre donese, ali kako vidim u Kraljevskoj vladi nema ni volje ni mogućnosti

da se to ostvari, jer su ti kartelisani industrijalci u vladinoj stranci.

Gospodo, imam još par reči da vam kažem o jednoj bolnoj stvari, a to je o Narodnoj banci. Gospodo, Narodna banka imala je nedavno svoj zbor akcionara i na tome zboru je konstatovano, da su vršeni veliki otpisi u Narodnoj banci, da su vršena otpisivanja, u visini nekih 100 miliona dinara za sumnjiva potraživanja, i ta sumnjiva potraživanja otpisana su bivšim članovima Upravnog odbora Narodne bank. Gospodo, kad se zna, kako danas naša narodna privreda pati nemajući kredita, kad se zna kako je teško našem seljaku, našem obrtniku, našim zanatlijama i našim trgovcima, koji ne mogu da dobiju ni prebijene pare iz Narodne banke, a s druge strane, kad se vidi da su ovde otpisane cifre u visini od 100 miliona dinara — premda su dotična lica, kojima su otpisi vršeni, još i danas u mogućnosti, da naknade ono, što je otpisano — onda je potrebno kod takvog rada Narodne banke koja je privilegisana naša novčana ustanova, da se zaustavimo i zamislimo: da li je Kraljevska vlada preduzela nešto u tom pravcu? Jer ako se ne preduzima ništa u tom pravcu, ne treba se čuditi, što naša zemlja nema u inostranstvu one kredite, ili bar nema u onoj meri, u kojoj ga treba da ima, prema svima svojim povoljnim uslovima. Kod ovakvog rada jasno je, da se ne može imati poverenje, a poverenje je osnov kredita. Zato je potrebno da se u tome pravcu preduzmu potrebne mere, a to ćete postići samo onda, kad naša zemlja dobije zakon protiv korupcije, jer bi taj zakon našao i tamo mnogo materijala, sa kojim bi imao da se pozabavi.

Gospodo, da kažem naposletku i par reči o jednoj zadrugi, koja je bila stvorena za osiguranje u korist zemljoradnika. To je bila zadruga za osiguranje u Zemunu. Ova je zadruga osnovana 1928 godine. Skupljani su udeli, pa je i nas nekoliko poslanika skupilo izvestan broj udela. Međutim, šta se desilo? Desilo se to, da se ova zadruga za osiguranje nalazi danas pod stečajem i mi koji smo upisali ove udele, da bi pomogli seljaka, imaćemo sada da patimo deset puta onoliko, koliko ti udeli iznose. Eto, to nam je priznanje, što smo hteli da pomognemo zadrugarstvo u ovoj zemlji. To teško stanje nastalo je zbog toga, što se ovom zadrugom nesavesno upravljalo, i što joj se dozvolilo da vrši osiguranje, za koje nije imala uslova. Krivica je i do Ministra poljoprivrede i Ministra trgovine i industrije, što ovo pitanje nisu do sada likvidirali. Ovoj su zadrugi nametnute izvesne obaveze, a nije joj se dalo ovo što je bilo obećano. Država nije izvršila svoju obavezu prema toj zadrugi, koja obaveza danas rezultira u visini, od oko 2 i po miliona dinara, pa je s toga ova zadruga danas i došla pod stečaj. Naša je država učinila te je zadruga misao kompromitovana zbog neizvršenja ove njene obaveze.

Zbog svih razloga, koje sam do sada naveo, nemajući poverenja, da će se sve ovo moći popraviti i pored ovlašćenja koje je dato Kraljevskoj vladi, da jednom uredbom reguliše pitanje štednje, ja moram izjaviti da ne mogu glasati za ovaj budžet. (Odobrovanje na levcu).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč g. Ignjat Stefanović.

Игњат Стефановић: Изгледа ми, да је Министар финансија највише кресао расходе т. зв. продуктивних ресора, а то су баш ресори који стварају државни приход.

Предлог буџета расхода Министарства трго-

вине и индустрије износи 62,000.000 динара односно 44 милиона, кад се одбије 18 милиона на Државну хипотекарну банку, а то је таман толико, колико износе поједине партије буџета Министарства војске и морнарице и Министарства саобраћаја.

Овај буџет је и сувише мали с обзиром на функције које овај ресор врши у овим тешким данима, у којима се налази наша земља, и према томе он би требао да буде ако не највећи а оно бар осредњи, а никако најмањи.

Услед краткоће времена које имамо на располагању, ја ћу се у главним линијама дотаћи помало свију ствари, које се односе на овај ресор.

Каква је ситуација наше спољне трговине?

Опадање наше спољне трговине веће је код увоза него код извоза. Наш извоз у 1930 години био је у вредности преко 3 милијарде динара, док је увоз износио 2,860.000.000 динара. Наш трговински биланс показао је у 1932 години активу од 195.000.000 динара а за 1933 годину показао је активу за 500.000.000 динара. Дакле као што видимо, за ове две последње године наш трговински биланс је активан и то је утешно за нас.

За активност нашег трговинског биланса пресудну улогу игра вишак извоза над увозом у Италију и Аустрију. Можемо рећи да са богатим државама имамо пасиван трговински биланс, док активни трговински биланс имамо са земљама које се не могу мерити са Енглеском и Америком.

Последње две године видимо, како поједине државе све предузимају да што више ограниче увоз стране робе, па се према томе налази на све веће тешкоће око пласирања наших аграрних продуката, који су се до сада извозили. Државе, на које су упућени наши производи, држе се сада принципа аутархије, или самозадовољења. Чешкој више не треба наша пшеница, јер је и она сада производи колико јој треба. Аустрија сама себе задовољава са две трећине својих продуката.

Све ове државе саме производе продукте који смо им ми до сада давали. На пример: ми смо наш дуван продавали Чесима, Пољацима па и Немцима, сада и они производе дуван тако, да скоро потпуно задовољавају своју потрошњу. Истина, тај је њихов дуван прост, али га тек народ пуши. Из овога се види да се такозване индустријске државе аграризирају, тј. форсирају подизање сопствене пољопривреде и у том правцу раде да што мање увезу аграрних продуката. Индустријске земље се аграризују из разлога војно-политичких, а то ће рећи да се саме могу издржавати у случају рата.

Поставља се питање, где ћемо наћи пијаци за наше производе кад је оваква ситуација?

Нашу спољну трговину морамо да регулишемо путем реципроцитета. Једино форсирањем извоза можемо наш трговински биланс задржати активним, а извозити можемо онда, ако смо у стању да земљама, у које пласирамо наше продукте, дајемо неке нарочите концесије код пласирања њихових продуката, а да бисмо те концесије могли давати, потребно је да се прибегне систему контингентирања, јер су и друге државе морале да прибегну овоме систему.

Што се тиче професионалне наставе, претпрошле године донесено је неколико закона као: Закон о средњим трговачким школама, Закон о жен-

ским занатским школама и женским стручним учитељским школама ит.д.

Сваки крај наше државе има своје школе за све гране наше индустрије и нашег занатства тако да наше стручне школе лиферују већ потребно стручно особље за оне струке, за које су до сада били запослени само страни стручни елементи, те ћемо се постепено и странаца отрести, и то је добро.

Нека ми је дозвољено да неколико речи кажем и о туризму код нас.

И поред девизних ограничења, која су спречавала већи долазак странаца у нашу земљу, поглавито у наше Приморје, туризам је допринео за 1932 годину суму од 200 милиона динара, а за 1933 годину суму од 300 милиона динара, што нас увећава.

Закључено је 1932 године неколико споразума са Чесима, Мађарима, а мислим да је готов споразум и са Пољском, Аустријом и Немачком, а у циљу олакшања доласка странаца у нашу земљу.

Оно што је најглавније кад је у питању туризам код нас, јесте подизање хотела за ту циљ и добри путеви, те како би се створио за странце угодан живот приликом доласка код нас.

Ми имамо природних лепота и у Јужној Србији, али нам то ништа не вреди, кад немамо тела и добрих путева, јер се човек више намучи него што осети неко уживање приликом доласка у те крајеве. Сума од 670.000 динара, колико је унето у буџет за туризам с обзиром на суму коју странци доносе, и сувише је мала.

Како је постојало неколико различитих закона о радњама у нашој земљи, то је израђен један закон пре 4 године који важи за целу земљу, али како је он израђен без учешћа јавности, то су се почеле појављивати у њему извесне празнине и да у њему има извесних ствари које треба мењати, а има ствари које треба додавати, те је према томе потребна његова ревизија и то што пре. Тако тај Закон о радњама није требао да буде генералисан за све крајеве земље, већ га је требало тако уредити како би сви крајеви наше земље били задовољни са њиме, јер живот није свуда исти у свима крајевима, другчије је живео народ у бившој Аустроугарској, а другчије под Турцима.

Тако по садањем Закону о радњама занатлије, које израђују своје производе, не могу да носе своју робу о пазарним данима на друга места, а таквих је занатлија који израђују домаће производе, доста у Јужној Србији, па је то питање требало једним амандманом Финансијским законом регулисати. Што се тиче картела сматрам за потребно да напоменем да што пре треба донети закон о картелу као што га имају и остале европске државе.

Био сам присталица да је требало и занатлије и трговце заштитити исто онако као сељаке и банкарне. Влада је то требала да уреди једним законом, те да и њих заштити, јер су у нашем привредном животу сељаци, трговци и занатлије једно исто. Они се са те тачке не би могли одвајати једни од других, јер трговац и занатлија зависни од сељака и од банкара, па је према томе, кад су заштићени сељаци и банкарни, требало заштитити и занатлије и трговце, а овако трговцима и занатлијама остало је оно што је најгоре, а то је равнање те на основу свега овога налазим да је Влада

према свима неправедно поступила.

Што се тиче индустријске политике, коју сада водимо, она је заснована још 1925 године. Те је године донешена нова увозна тарифа. Овом тарифом предвиђен је читав низ ослобођења од плаћања увозне царине, како за разне машине, моторне дизалице, алтернаторне електромоторе, трансформаторе, тако и читаве комплетне инсталације за подизање фабрика. Исто тако ослобођен је од плаћања увозне царине и материјал, који је потребан за оправку машина, апарата, гвоздених конструкција, вагона, аутомобила, ако се не израђују у довољној количини у земљи. Поред овога дат је нашој индустрији читав низ погодности и ослобођења овом новом увозном тарифом. Разлози за оволику широкогрудност и уступке били су у стварању и подизању домаће индустрије. Једна национална заједница може се еманциповати од иностранства само ако узмогне да своје привредне потребе покрије сопственим производима и да тако буде независна од страних производа и услуга.

Истичући такве разлоге, као и разлоге народне одбране при том, меродавни су захтевали, да се та политика одобри. Наш народ је познат са своје особине да је готов на сваку жртву, кад је у питању добро отаџбине. Стављен пред те разлоге, наш је народ са готовошћу примио такво стање, помишљајући са задовољством на будуће дане, кад ће кроз нашу земљу продимити фабрички оцаци, што би нас изједначило са напредним народима. Знали смо сви ми, да ћемо због тога доживети период времена скупог у индустријским артиклима. Али при свем том цео наш потрошачки свет није се бунио, нити протестовао због великих повластица које се индустрији дају, као ни на подизање увозних царина на увозну робу, јер смо знали да је то неопходна помоћ и трибут, који се има дати свакој младој индустрији, да би могла стати на ноге и оспособити се за борбу са иностраном индустријом, која се већ давно развила и амортизовала.

Од тога времена до данас прошла је скоро једна деценија. То је доста довољан период за развијање ове врсте. Према томе ми се данас налазимо у времену, кад с правом можемо запитати и потражити биланс такве политике. Међутим, жао ми је, што морам одмах изјавити да је овај биланс слаб и мали. Није овај биланс мали по броју димњака, већ с обзиром на евентуалан план, по коме би се имале основати овакве установе, као и с обзиром на то, колико је наш домаћи капитал заинтересован. Опште правило да се форсира првенствено подизање оних фабрика за које има довољно сировина у земљи, затим да се овакве фабрике дижу тамо, где има највише тих сировина, па тек онда да се дозвољава оснивање фабрика, за које ћемо сировине увозити са стране. Међутим као да се у Министарству трговине и индустрије заборавило на ова основна начела. Подизане су фабрике, које нам требају и које не требају. Дозвољавано је подизање и без реда и без плана. Тако није редак случај, да за поједине производне гране имамо сировина на једном крају државе, а фабричка предузећа сасвим на другом крају. У оваквим случајевима фабрике су или тражиле повластице у железничким тарифама да би довезли домаће сировине, или слободни увоз ових сировина, што је ишло на штету домаће производње си-

ровина. Примера ради да вам наведем ова два случаја: Уљаних плодова, као што знате, имамо највише у Вардарској бановини, а фабрике за прераду уљаних плодова на северо-западу наше земље. Типичан је случај са фабриком стакла у Панчеву. Знамо да се стакло прави од кварц-песка. Њега имамо код Скопља у изобиљу, па ипак ова фабрика није основана у Скопљу него у Панчеву. Карактеристичан је исто тако случај подизања фабрике свиле у Новом Врбасу. Ова је фабрика дигнута швајцарским капиталом. На питање једног мог пријатеља, зашто је баш у Врбасу ова фабрика основана, претседник овог предузећа одговорио је да је ту дошао, јер је швапско место, па му је згодно због језика.

Поред изнетих имамо још много других случајева, који још и теже приказују данашње стање нашег десетогодишњег индустријског подизања. Све то јасно сведочи једно апсолутно осуство сваког плана и система, по коме се требало радити.

Потрошачки свет то је до сада трпељиво сносио, јер све то пада на његову грбачу. То је и случај са аграрним делом нашег народа. Међутим том се трпљењу не види краја. Индустрија основана у таквим природним и саобраћајним местима поставља као услов свога опстанка захтев са заштитом. Та се заштита састоји у погодностима у унутрашњем животу и у великим царинама при увозу на сличну робу, која би се увезла из иностранства. Однос је данас између сировина и извесне индустрије такав да може овако изграђена индустрија опстати само уз компезације. То значи вечити данак који је наш потрошачки свет принуђен да сноси и да и да осиромашује због такве индустрије. Поред тога код наше индустрије редак је случај да се у виду конкурентних цена појави на страна тржишта што је обично случај иностраних индустрија. Затим велики део наших фабрика дигнут је од старих изађаних машина, које су такође пуштене слободно од увозне царине. И најзад многе од наших новоподигнутих фабрика само су филијале оваквих фабричких подuzeћа на страни. Ове филијале не израђују сву врсту коју би могли израђивати, већ само извесне врсте да не би тиме конкурисали својим централама, које ту робу увозе у нашу земљу уз ниске царине.

Све напред изнето даје потрошачком и аграрном делу нашег народа право, да се томе једном стане на пут и да се с правом потражи да се са оваквом индустријском политиком престане. Потребно је имати и створити план, по коме би се утврдило да се фаворизује само она фабричка производња, која с обзиром на домаће сировине може да опстане, затим да се при оснивању оваквих подuzeћа води рачуна, где ће се она подићи, т.ј. тамо где има сировина и где је националан живаљ. Тражим да се у оваква предузећа ангажује првенствено наш капитал, а у оним случајевима где има и страног да процентуално учествујемо са домаћим капиталом. Налазим да ове моје неколике напомене неће бити на одмет. Да се престане са заштитом индустрије за коју немамо сировина и да под условом што ћемо увести такве продукте, дотичне земље купују наше аграрне производе.

Један велики део индустријске производње претпостављају инсталације за прераду нафте. Тражим да се ова производња монополише, или дозволи са учешћем државе у добити од ове прера-

де, јер су с обзиром на потрошњу ових деривата огромне користи које данас дотична друштва уживају, развијајући се под царинском заштитом.

У погледу царинско-спољне трговине имам ово да приметим: Трговински уговори до сада су закључивани по начелу највећег повлашћења. По овом начелу све уступке које би данас дали једној држави, имале би права уживати и све остале државе, са којима имамо трговинске уговоре. И док се ми строго држимо овог начела, дотле су остале државе свој увоз контингентирале, одређујући колико ће од које државе примити, или су пак основале поједине установе преко којих се набавља од ове или оне државе поједина роба. Та се политика спроводи у Европи за последњих неколико година. А шта смо ми радили? Ми смо лојално поштовали принцип највећег повлашћења, и ако су све те нове мере директно изигравање овог принципа. Тражим да се овом питању покљони пуна пажња. Зашто на контингенте не би или одговорили контингентима, нарочито у случају са оним земљама са којима имамо пасиван трговински биланс? Исто тако треба тражити и осигуравати нове пијаци. У том погледу препоручио бих да се надлежни заинтересују за Египат, који је добра пијаца за многе наше производе, а при том нема валутних рестрикција. Због тога требало би добити директну повољну тарифу са Солуном и омогућити да се из Солуна нашим бродовима односи даље роба. Све су то мере којима се у Министарству трговине и индустрије морају позабавити, ако желе добра овој земљи.

Пошто је време мога говора протекло, то изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Алојзиј Павлич.

Алојзиј Павлич: Gospodo narodni poslanici, Maks Veber, nemački ekonomista piše, da se mandarin, visoki kineski činovnici za vreme »ancien régime« nisu brinuli za upravu, pošto nisu imali stručne spremene. Poznavali su dobro kinesku literaturu, te bili odlični kaligrafi. Kada je rumena reka Jan-Sen-Jang poplavila ravnicu ili je suša uništila useve, šta su oni činili? Izdali su edikte, lepo napisane, vetrenjače su vrtele te molitvice i edikte protivu demona — zlih duhova, pa su mandarin mislili da će time nestati nesreće.

Gospodo narodni poslanici! Kako je to propadanje državne kulture, kakve zablude kineskih mandarina! Ali takvih mandarina ima svuda na zemaljskoj kugli. Pa i kod nas se govori samo o jugoslovenskoj ideologiji, o integralnoj ili sintetičkoj Jugoslaviji, o dekoncentraciji, federaciji, postavljaju se pitanja o uređenju države it.d. Nama ne treba teorije, nama treba rada, pravедности, prakse i povoljnih uspeha. Mi treba da znamo da živimo u doba u kojoj kapitalizam i marksizam umiru.

Mi iz »Mlade garde malog čoveka« treba da pokazujemo, kojim pravcem mora da ide svetsko gazdinstvo posle umirućeg doba kapitalizma i marksizma. Mi smo zastupali mišljenje, da će biti zamisao jedne međunarodne razdeobe rada, koja je neostvarljiva, zamenjena obrazovanjem pojedinih nacionalnih privreda, od kojih će svaka, prema prirodnom bogatstvu i geografskom položaju, težiti za što većom samostalnošću iz privrednih, narodnih i vojnih razloga. Ovakav jedan razvoj gospodarstva neodvojivo je po-

vezan sa političkim razvojem koji krivicom izvesnih država ne ide uvek putem mira, ali što je veća politička nesigurnost sveta, toliko je veća čežnja pojedinih naroda, naročito onih koji su politički ugroženi, da postignu u gospodarskom pogledu što veću samostalnost.

Već se krajem 1931 godine moglo ustanoviti postepeno izmicanje svetskog kapitalizma i moglo se je govoriti o silaznoj liniji njegovoj, ali godina 1933 ponovo je dokazala istinu o nazadovanju svetskog kapitalizma. Mi vidimo, da se svetski kapitalizam već godinama kreće unapred određenim putem i grčeviti pokušaji celoga sveta da se održi još i dalje u prevladajućoj poziciji, moraju da ostaju uzaludni spram stvarnosti koju određuju prirodni zakoni. Na tom stanju ne mogu da menjaju kapitalističke neprilike Severne Amerike, pa ni one u Rusiji, čijoj se sličnosti poklanja mnogo manje pažnje nego bi to trebalo.

Svako doba ima svoje zablude pa i naše. Danas je geslo nekih inače idealnih ljudi — kolektivizacija i kolektiv, a kolektiva nema nigde u prirodi. Ako bi se sve kolektiviziralo, onda bi se promenilo čovečanstvo u »Cherdemenschentum«, čedarstvo, koje omogućuje, da vladaju tirani nad državom i narodom. Tako je u Rusiji. U našoj državi ne treba jugoslovenskih Trockih, osobito nisu oni potrebni na visokim položajima naše zemlje, kao što je bio jedan od njih, koji je učestvovao za vreme Austrije na konferenciji u Stokholmu, koji je zaveo posle rata žitni režim, koji je doveo agrarnu reformu i druge reforme, koje baziraju na komunističkim principima. Nama ne treba ni marksističkih ni komunističkih principa koji su jevrejskog, palestinskog porekla. (*Rasto Pustoslemšek: A zašto primaš novac od njih?*). Ako g. Pustoslemšek nema pametnijih reči nego su ove, onda je bolje da ćuti.

Liberalno-kapitalistički privredni sistem doveo je svuda do protivkulturnih i nedemokratskih rezultata i to u obliku državnog kapitalizma, kakav se u Rusiji pojavljuje, ili u obliku kapitalizma, koji susrećemo u Sjedinjenim Državama Severne Amerike, a koji se još i danas diktovan — posle sviju eksperimenata Ruzvelta — od pojedinih predstavnika koncerna krupnog privatnog kapitala. Kada motrimo privredne prilike u S.D.S.A. imamo utisak, kao da se klasična zemlja kapitalizma počela odvajati od loših dosadašnjih privrednih metoda. Dublja razmatranja, međutim, pokazuju da se u principu nije htjelo odstupiti od kapitalističkog švaćanja, nego da se traži nova forma, po kojoj bi se oživotvorio ideal kapitalizma, što je težnja po svemoći pojedinaca i bezbrižnost za malog čoveka.

Potprretsednik dr. Kosta Popović: G. Pavliču, vaše je vreme već isteklo, molim vas da svršite.

Алојзиј Павлич (nastavlja): Privredni sistem koji postoji sada u S.D.S.A. ne prelazi više granice tih država i time gubi za ostali svet u značaju i važnosti. Svetski kapitalizam potisnut je iza graničnog kamena i svuda se opaža, pa se onda razređuje i slabi, da napravi mesto jednoj privrednoj zamisli, čiji se osnovni potezi nalaze u staleškoj državi i korporativnim organizacijama.

Gospodo poslanici, mi znamo da londonska svetska privredna konferencija nije uspela. Prošle godine posvedočila nam je slom svetskog kapitalizma fижaskom te konferencije, i to na takav način da se taj bankrot ne može ulepšati ni prikriti. Istina je, da su na toj konferenciji činjeni pokušaji da se podigne

svetsko gazdinstvo sa dosadašnjim kapitalizmom, ali je razvoj stvorio čvrste i jake temelje nove privredne strukture, koja je na pomolu i koje ne mogu pristalice preživeti liberalne ekonomije uzdrmati a još manje ukloniti. Ništa ne pomažu vođačke konstrukcije, ništa injekcije, liberalni kapitalistički sistem a samrti je, a uzroci leže 20 godina unazad, kada su počele naše eksportne zemlje da se industrijališu.

Versajski mirovni ugovor, Devisov i Jangov plan kao i Londonska konferencija pokušavali su, da starim kapitalističkim metodama još jedanput daju internacionalnoj trgovini novih impulza, misleći da će se iz Londona još jednom moći da pristupi međunarodnoj razdiobi rada...

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ponovo vam skrećem pažnju, g. govorniče, da je vreme vašeg govora prošlo, te vas molim, da svršite.

Alojzij Pavlič (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, danas nema više svetske privrede u kapitalističko-liberalističkom smislu.

Opadanje vrednosti glavnih svetskih valuta, dolara i engleske funte, brzi napredak industrije na istoku sa japanskim dampingom, doprineli su tome, da se uništi poslednji ostatak jednog privilegisanog privrednog jedinstva, jer padanje valute i damping koriste samo zato, da pokvare međunarodne trgovinske odnose. Gospodo narodni poslanici, ova činjenica ne daje nam povod za ma koja prebacivanja zemljama dolara i engleske funte zato što su izmenile valutu te pokušale da svoju produkciju pojeftinjavaju; time što su to učinile, one se nisu ništa ograšile protiv uzansa međunarodnog ophodjenja, i mi nemamo prava pa i nećemo da se mešamo u te stvari.

Ali zajedno sa industrijalizacijom i sticanjem samostalnosti eksportnih zemalja, ide i reorganizacija evropskih industrijskih zemalja, što primećujemo u Italiji; u Nemačkoj, gde je produkcija žitarica i poljskih produkata tako narasla, da se mogu sami ovim artiklima snabdevati.

Iz ovih napomena vidimo, da se je čitava struktura gospodarske situacije na svetu promenila i da je ta promena presudna za našu privrednu politiku. Zato je u tome, što se kod nas međunarodna razmena dobara još uvek obavlja na bazi starih trgovačkih sistema. Uvek još se regulišu sa kupljenim pogodbama sa najvišim povlašćenjima koja nikako ne vode računa o promenljivim prilikama trgovinskih odnosa između pojedinih zemalja.

Gospodo narodni poslanici, pored uvek rastuće produkcije pokazuje se, da svetska trgovina svake godine opada za 30%, u vrednosti čak za 50%. Sve to nisu znaci jedne prolazne svetske krize, već su to nesumnjivi znaci jedne nove privredne epohe.

Posle jedne srazmerno kratke epohe internacionalnog gazdinstva, idemo nacionalnom i privrednom području i važnosti unutarnje trgovine, onda nadovezujemo na to, posmatrajući stvar sa istorijskog gledišta.

Nacionalno gazdinstvo, biće temelj i znak novog gazdinstva.

Gospodo nadorni poslanici, istina je da nacionalno gazdinstvo nikada neće verovatno moći da postigne onaj veliki obim, kao što ga je imao u vremenima industrijskih investicija. On neće biti toliko sračunat na kvantitet, koliko na kvalitet, i time će biti eksportni problem lišen svog trgovinskog značaja, koji ide za tim, da se postignu što veći cifarski efekti; ali zato će u toliko veće i više biti takmičenja

u pogledu kvaliteta. Umesto neprirodne izveštačene razdeobe rada, stupice ideje većeg efekta rada i jednog trgovinskog saobraćaja, koji će pokazati svoju silu kod naknade onih sirovina, koje nedostaju nacionalnoj privredi i kod razmene kvaliteta najboljih finansijskih industrijskih fabrikata.

Gospodo narodni poslanici, u toj vezi za nacionalnu privredu, izdavanje i podeljivanje eksploatacijskih dozvola i prodavanje patenata, koje može imati značaj monopola, moraće da se smatra jednim sramnim privrednim izdajstvom, koje je ravno jednom narednom izdajstvu.

Gospodo narodni poslanici, za trgovinske ugovore u novom svetskom privrednom ustrojstvu, sistem najvećeg povlašćenja nešto je najnezgodnije, što se može zamisliti. Kako smo u političkom životu došli do neposrednih pogadjanja između pojedinih država, i sklapanju ugovora Male Antante i Balkanskog pakta, tako treba da se i trgovinske pogodbe sklupaju neposredno između pojedinih država; gde postoji političko prijateljstvo, biće i privrednog savezništva. Mi se ne možemo upuštati u raznolike dampinge sa valutama i cenama koje su izvesne države izvele.

Gospodo moja, ako danas japanski preduzimač plaća nedeljno svog radnika sa 90 dinara, ne može se kod nas za ljubav eksporta pridružiti stranom dampingu.

Isto tako, gospodo, ne može biti govora o tome, da treba oslabiti sopstvenu valutu radi unapređenja trgovine sa inostranstvom. Niko ne zna, kako je to rizičan pokušaj i stoga oni koji imaju nameru da spekuliraju sa inflacijom, izdajnici su našega naroda. Za nas je potrebno da se digne kvalitet naših žitarica, naših šljiva, svinja, blaga i sveopćeg izvoza. Sa kvalitetno dobrom robom mi ćemo uvek pridobiti sebi tržišta na svetskoj pijaci i takmičiti se sa drugim agrarnim zemljama. Kvalitetni rad i kvalitetna proizvodnja mora ostati monopol jugoslovenskog izvoza i industrije. Trgovinski odnosi koji omogućavaju razmenu ovog kvalitetnog rada za one sirovine koje nama nedostaju, obrazovace temelje budućeg trgovinsko-jugoslovenskog saobraćaja.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Molim vas, gospodine poslaniče, da svršite, inače moraću da vam oduzmem reč.

Alojzij Pavlič (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, mi moramo da oslobodimo svoje misli, svoju dušu trgovinskih sistema prošlog doba, na koje smo navikli. Na ovaj način možemo se nadati, da će godina 1934 doneti ne samo političko smirenje, nego će i razjasniti prilike naše privrede, koje ostavljaju svakome pojedincu jednako pravo na opstanak. Potrebno je, da u pitanju nacionalne privrede, naš g. Ministar trgovine i industrije i sa malim budžetom postigne zadovoljive uspehe.

Gospodo narodni poslanici, pošto mi gospodin Potpredsednik ne dopušta, oduzimajući mi reč, da bi izneo svoj referat, na kome sam radio 14 dana, a koji je ideološki dobro zasnovan, stoga moram odmah da završim svoj govor. Ali ovom prilikom moram da protestujem protiv rada gospodina Ministra trgovine i industrije, koji je preko gospodina dr. Alberta Kramara intervenisao, da se ne bi dozvolilo učestvovanje Hrvata na izborima za Radničku Komoru; i koji podupire polukomuniste Zagreba. Ako je Hrvati izdala policija uverenje da su valiani, zašto se nije potvrdila lista g.g. Peteka i Stipetića? Molim pre-

uzvišenog omiljenog i uvaženog gospodina Predsednika vlade da o mome govoru vodi računa. Osim toga tražim anketu o Prisađu, da se svi oni, koji su saradivali i koji su krivi, što je država bila oštećena za teške milione, najoštrije kazne.

U ime svih Srba, Hrvata i Slovenaca, koji su sa radom gospodina Ministra trgovine i industrije nezadovoljni, glasaću protiv predloga budžeta toga Ministarstva, te energično protestujem protiv predloga njegovog rada. (Pljeskanje na levice).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima gospodin Todor Tonić.

Тодор Тонић: Господо народни посланици, наша земља, као што сви знате, претежно је агрикултурна, са слабо развијеном индустријом. Овај факат осећа се најбоље на нашем трговинском билансу, кад морамо ради извоза наших аграрних продуката и цереалија, да чинимо несразмерне концесије индустријски јачим државама и земљама, што нам чешће трговински биланс са иностранством чини пасивним. Тај случај не би био, кад би јаче развијену индустрију имали. У том случају, много пара остало би у земљи. Многи сиромашни радник нашао би посла. Живели би са оним што имамо, али то, као што сам изнео није случај са нашом земљом.

Индустрија једне земље у тесној је вези са пољопривредом, и јачање ове гране наше радиности јача и подиже не само пољопривреду и пољопривредни сталеж, нашега сељака, његову привредну и потрошачку моћ, већ даје посла и хране нашем радништву, подиже културу нације и уздиже благостање нашег народа, а уз то прави трговински биланс активним. Поред тога служи интересима земље и државе, како у миру тако и у рату.

Како би ми данас много лакше подносили терете и недаће ове економске и привредне депресије, да је код нас плански рађено, да је једновремено деламо подједнако у оба правца на подизању пољопривреде и јачању наше индустрије.

Наш свет лакше би подносио све недаће данашњице, јер би својим производима нашао потрошаче у земљи, у нашој индустрији, а наша индустрија нашао би проће код најмногбројнијег дела нашега народа. Да би се индустрија у једној земљи умножила и подигла до тог степена, да може вршити своју улогу и дубоко користан значај и по земљу и по народ и по престиж државе у економском и привредном развићу, потребно је да надлежни и држава пруже све услове и могуће олакшице, да јој се не ускраћује слободно поље, да је не стеже и не притискује, како се то данас ради. Наша индустрија окована је. Натоварена је силним теретима, па често и шиканама органа државних, да не може да се развија ни да цвета, већ тавори као биће са слабим пулсом, јер сваки организам потребује здрав крвоток, да врши функције и одређени задатак у противном, као и сваки слаб организам, гаси се и губи.

Као посланик Среза лесковачког и града Лесковца, где се прва домаћа индустрија са нашим домаћим капиталом зачала пре 50 година и развијала за пола век, док није дошла до садашњег свог развића, да је Лесковац пун високих ошака и димњака, могу вам изнети, господо народни посланици, како стоји наша текстилна индустрија уопште.

Пре две године у нашој држави било је 370 фабричких предузећа и то: 9 предионица памука

са укупно око 130.000 вретена, 45 ткачница памука са око 9.000 разбоја, 30 предионица и ткачница вуне са 58.000 вретена и 880 разбоја, 41 фабрика за предење кудеље, лана и јуте, од којих имамо 6 већих предузећа за израду канапа и ужарије. Предњем пак јуте бави се само једна фабрика са 1.500 вретена, док за предење лана немамо ни једну фабрику.

13 ткачница вештачке свиле, а међу њима има само једна фабрика која ради тканине од наших природних свила. Три фабрике за одмотавање свиленог конца од кокона са 350 комплет гарнитура за одмотавање сирове свиле. 91 фабрика чарапа и трикотажа, 17 фабрика за израду позамантерија и гајтана, 20 фабрика завеса и чипака, 11 фабрика за израду разноврсних фабричких ћилимова, 12 фабрика за израду вате и памучњака, пет фабрика за израду вола и разних клошева, 39 фабрика за израду разноврсних шешира, 34 фабрике за израду рубља и разног одела.

Дакле укупно има 370 предузећа фабричног карактера, од којих је само један десети део у облику акционарских друштава, и која предузећа према величини уложеног капитала: 231 милијон главница и 195 милијона резервни капитал, претстављају 75% од укупне наше фабричке текстилне индустрије.

У овим фабрикама запослено је преко 20.000 радника, који израђују просечно годишње робе за три милијарде динара. При томе не треба заборавити, да су многа од ових предузећа стварно само филијале дотичних предузећа у иностранству, а иста су код нас подигнута само у циљу обилажења царинских баријера.

У том циљу многи инострани текстилни фабриканти, користећи се нашим заносом, да што пре подигнемо фабричку индустрију, просто су пренели своја предузећа са целим инвентаром, са свима похабаним машинама и најзад са целокупним фабричким персоналом, јер је и законом било дозвољено да на све увезене за опрему својих фабрика, па шта више и на похабане машине не плаћају никакву царину, трошину или ма какве друге сличне таксе.

А кад се овоме дода, да већина наших фабрика прерађује инострану сировину, шта више увози без царине не само вуну, него и кудељу, и при томе су не само странци мајстори и инжињери и високо квалификовани посленици и радници, док су наши поданици само прости радници, онда према до сада изложеном, нико не може да тврди да су израђевине тих већине квази наших текстилних фабрика домаћег порекла. Што је најглавније и што је свакако најжалосније, та су и таква предузећа повлашћена, фаворизована на штету наших домаћих са нашим капиталом, каква су предузећа у Лесковцу.

Ево због чега наше Министарство трговине и индустрије мора да поведе рачуна о овим код нас више или мање страним предузећима, како би она била принуђена, да прерађују нашу вуну, нашу кудељу, нашу свилу и наше сировине, и што је најглавније, да у њиховим фабрикама буду запослени наши поданици, не само као прости радници, већ и као мајстори, инжињери и директори. Пре пет година, подигнута је у Лесковцу државна текстилна школа ради припреме текстилних стручњака. Припуњен сам да констатујем жалосну чињеницу, да

свршени текстилци у овој школи, не могу да добију упослење у нашим фабрикама у земљи, само због тога што су руковођаци странци.

Ја сам принуђен да констатујем и то, да ни у једној грани наше индустрије нису странци у тако великом броју, као што их има у текстилној индустрији. Оваква појава страног утицаја и уплива у нашој текстилној индустрији има за нашу целокупну привреду још веће штете, благодаречи томе, што за последње три године код нас су око 30 страних текстилних фабрика пребачене близу наших северних суседа, Аустрије и Мађарске, тако, да се и са тачке гледишта земаљске одбране ово ни у ком погледу не би смело дешавати.

Дакле на основу свега изложеног крајње је време, да Министар трговине и индустрије једном за свагда забрани странцима да код нас на овакав начин подижу фабричка текстилна предузећа, јер су она само по имену наша домаћа, док су у ствари чисто инострана и подижу се на штету правих домаћих и на штету целокупне привреде, разуме се на корист странаца.

Као заштитну меру предлажем, да г. Министар финансија, који се прославио, нађе и да пореже све што се порезати може, пореже и ове странце, који су запослени у нашој текстилној индустрији, кад се већ нема могућности, да им се забрани долазак код нас, и заузимање места по нашим фабрикама за која места ми имамо не само довољан број радника, него и мајстора техничара и инжењера.

Ја одужих дуг, а на надлежнима је да приме к знању ово што рекох. Гласаћу за буџет овога Министарства. (Пљескање и усклици: Живео!).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Милутин Станојевић.

Милутин Станојевић: Благодаречи стрпљењу галерије, ја ћу бити више инспирисан за говор, пошто Народна скупштина показује мало интересовања за ове ствари. Министарство трговине и индустрије и заната, који треба да стварају држави приходе, има најмањи буџет у држави. Министарство трговине и индустрије дезорганизовано је, у њему још свако вршља и барата, ко како хоће, тако и решава. За то има доста примера. Трговински уговори закључују се у Министарству спољних послова. Конзули, а то су трговински органи, седе у Министарству спољних послова. Пре неколико дана је донешена једна одлука, резолуција на једној конференцији за аутобусе, у којој је резолуцији утврђено да је висина таксе одређена за аутобусе несношљива и да ће се због тога смањити саобраћај. Ту резолуцију донели су у једној комисији претставници Министарства саобраћаја, Министарства војске, Главног генерал-штаба, Министарства грађевина и Министарства унутрашњих послова. Међутим, видимо да је Министарство грађевина поднело јуче један амандман Финансијском одбору да се аутобуска предузећа још више оптереће. Ја сумњам да је Министарство трговине и индустрије за то знало. И то нас доводи до очајања са оваквим поступцима. Ми много полагамо на садањег г. Министра трговине и индустрије и на његову жилавост да ће одбранити аутономије свога Министарства те да се други не меша у његову надлежност. Ја сматрам за потребно да констатујем факат да у томе Министарству нема централизације и да се тамо још раде законски пројекти, који се Министарства трговине и индустрије тичу,

а за које се Министарство трговине и индустрије и не пита.

Господо, ми имамо конзуле који треба да се старају за трговину. Међутим, за конзуле се постављају људи по протекцији, можда без знања Министарства трговине и индустрије и због тога у њиховим пословима не може да иде како треба. Пре кратког времена швајцарско посланство дало је један деманти и изјавило поводом једне лиферирације наше од 3.000 вагона кукуруза, преко г. Шварца, да је тај посао свршен без г. Шварца и да према томе г. Шварц није имао потребе да чини никакве ванредне издатке. То се демантује званично од једног посланства, и тај господин још и данас врши дужност. Како је на једном месту, тако и на другим местима има много примера. Ови конзулати треба или да пређу у надлежност Министарства трговине и индустрије, али треба строго водити рачуна о томе шта они раде. Кад то лепо тако пише једно посланство, које протестује против једнога конзула у Швајцарској, како ће тај конзул да репрезентује нашу државу! И кад на ове протесте нема одзива, онда се не може ни очекивати какав успех.

Многи од говорника помињу, како је наш извоз порастао. Не господо, није порастао, него се код нас гледају само цифре али се не знају друге околности које су утицале на повишење извоза. Ми имамо „прим“ од 28.5 и сада одбите односно додајте од садашњег извоза тај „прим“, па ћете видети да нисмо направили успех. Ми би на силу ове године хтели нешто да преставимо да смо направили већи извоз, али то у ствари не стоји. Видим да многе колеге тим цифрама оперишу, а међутим, одбите 28.5% прима, па ћете видети, да ми ту немамо чиме да се хвалимо. (Један глас: И већи број тона извезених). Све када се и то узме. Сада када узмете да смо прошле године извезли 1267 вагона пшенице и 60 хиљада вагона кукуруза и када одбијете од нашег целокупног извоза од 3.300.000.000 руду која чини око 370 милијона динара и дрва која чине 577 милијона, то је један милијон динара за који не може да се каже да је то дело руку нашег земљорадника, то су чисто природна добра која се експлоатишу и од којих ми немамо великих користи, специјално од руда. Све ово што добијемо од бакра и других руда то све иде на страну. То је само једна статистичка трансакција, али ми користи од тог не видимо. Према томе и то спада у наш биланс као неки успех и као да смо од тога имали неке нарочите користи.

Типизирање се често помиње и тврди се да нам производи нису добри. Ми имамо преко 150 врсти пасуља, преко 200 врсти пшенице, имамо ораха 50 врсти. Код нас се само каже орах, међутим и орах треба да буде крштен. На страни када се тражи орах тражи се по имену паризијен, или мајет, онда се зна о којој врсти ораха се ради. Тако исто има и лешника и другог воћа. Са тако некрштеним производима или не типизираним врло је тешко трговати. Свет тражи, типизирану робу и треба типизирати, али чиме, дали са буџетом Министарства пољопривреде или трговине који су тако мали да немају могућности ма шта да учине.

Ми, господо народни посланици, имамо врло мало новаца у оптицају, у њему се осећа велика оскудица и због тога не могу да се обављају ни најнежнији послови у нашој привреди. Ми имамо у оптицају свега око 2 милијарде динара, и ако стоји

на хартији да имамо четири милијарде и неколико стотина милиона. (Алојзиј Павлич: Има га у трезорима!) У трезорима да, али то је друга ствар; ви ћете наћи у државним и другим јавним установама велике количине новца. На пример Поштанска штедионица, Хипотекарна банка, Аграрна банка купиле су велике количине и ви ћете тамо наћи сигурно око 2 милијарде динара. И када им се тражи новац, они га дају врло слабо и под врло тешким условима, и то само онима који су близу њих, а даљи трговци и извозници не могу тиме да се користе. Отуда долази, као што рекох, велика оскудница у новцу и стога би Влада требала озбиљну пажњу да обрати на то питање, јер без новца не може се трговати. Од зајма који даје Народна банка нашој извозној трговини врло је мало, свега 102 милиона динара. Мислило се а и данас се говори да Народна банка даје милијарде извозницима, међутим, целој извозној трговини дато је свега 102 милиона. Међутим, наш извозник и трговац све што купује мора да плати готовим парама, а све што продаје у клиринг, компензације или контингент. Ми имамо неке компензационе послове у Польској, имамо новаца по клиринзима итд. само не можемо доћи брзо до пара. Стога господо, може се слободно рећи да је наша извозна трговина скоро сасвим изумрла, још се само понеко копрца, али ће ускоро доћи сасвим нови људи са стране и наши извозници ће бити сасвим упропашћени. Пре неколико дана Чехословачка је увела неки прим са 16 и по % за њену круну тако да сви они наши трговци који су правили тамо посао, имају да изгубе 16 и по %. То је један форс-мажер и наша влада не би требала да дозволи нарочито за оне послове који су раније закључени. Има још једна ствар која ће оштетити наш извознички свет и о чему господин Министар треба да поведе рачуна. Онима који су продавали стоку, решено је да им се путем клиринга одузме 30% шилинга по 8 динара. Тиме се иде у праву трговинску анархију и како онда може трговина да нам напредује?

Потпретседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, ваше време је истекло.

Милутин Станојевић (наставља): Пошто ме је г. Претседник опоменуо, ја бих пред крај могао да учиним један апел на г. Министра трговине и индустрије. У Загребу се спрема једна ружна трговина, да нам опљачкају капитал... У Загребу постоје удружене банке, и њих скупа шест банака у Загребу и овде имале су капитал 185 милиона динара, и резерве 60 милиона динара, свега 245 милиона динара. Ове добричине из Беча, који су били велики акционари, сад нам дају за цео капитал 10% тако за 245 милиона динара дају нам само 18 милиона динара. Ово отимање од наших акционара треба г. Министар трговине да спречи по сваку цену. Не можемо допустити да нам Кредит Анштатл и др. бечке банке, опљачкају толики капитал. Тим послом руководе наша два бивша министра па ваља сузбити њихову акцију.

Још један апел на господина Министра трговине и индустрије, а то је што су новчани заводи у унутрашњости већ у таквом стању да изумиру. То је велика штета за државу. Они би се могли снасти, кад би поред сељачких меница 6% дала још и држава 3%, што укупно чини 90 милиона, на тај би начин била створена могућност да новчани заводи још постоје и очува се кредит у

земљи. Вара се сваки ко мисли да новчани заводи нису потребни. Новчани заводи су благостање за наш свет, јер сваки не може да добије кредит код Хипотекарне банке, Народне банке, него тражи у своје месту, где му је најближе и тако сврши своје послове. (Одобравање и плескање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Алојз Дрмељ.

Alojz Drmelj: V Dravski banovini pa tudi po drugih krajih naše države je velik del podeželskega prebivalstva živel od prodaje kostanjevega in hrastovega lesa, ki se je prodajal domačim fabrikam tanina, ali pa izvažal v inostranstvo. Ker pa je danes na izvoz kostanjevega lesa udarjena velika carina, je njegov izvoz popolnom prenehal in vsled tega je naš kmet odvisen jedino od prodaje domačim taninskim fabrikam. Toda tudi ta prodaja je v zadnjem letu skoro prestala ali pa tisto malo kar se še prodaja, ponuja po smešno nizkih cenah.

V zadnjem letu se je situacija tako katastrofalno poslabšala, da so taninske fabrike prenehale z nakupovanjem sirovine t.j. kostanjevega in hrastovega taninskega lesa. Posledica tega je bila, da je na tisoče in tisoče kmečkega prebivalstva, ki živi izključno od prodaje kostanjevega lesa prišlo ob zadnjo skorjico kruha. Najhujše so prizadeti kmetje iz sledečih krajev: cela Slovenija, Kordun, Kraljevski šumski e-rar in mnogi drugi kraji. Hudo so tudi prizadete razne imovinske občine ki ne morejo svojega lesa spraviti v denar.

Posebno ogorčeno je kmečko prebivalstvo, ki dobro ve za vzrok zakaj svojega taninskega lesa ne more prodati domačim tvornicam, katerim je skozi deset letja ta les prodajalo.

Gospodje narodni poslanici! Že dve leti sem stalno opažamo, da uporaba naših domačih ekstraktov, to je hrastovega in kostanjevega ekstrakta vedne bolj pada, in sicer v korist in Argentineje importiranega quebracho-ekstrakta. O tem najbolje svědoči sledeča statistika:

I. Uvoz inozemskih ekstraktov:	II. Potrošnja domačih ekstraktov:		Ostatek	
	I	II	I	II
1929 g. znašal je 2.100 q	1.360 q	56.30	43.70	
1930 g. znašal je 3.490 q	1.600 q	71.10	28.90	
1931 g. znašal je 2.000 q	1.087 q	60.90	33.10	
1932 g. znašal je 3.500 q	1.532 q	62.56	37.44	

Usnjari opravičujuje ta povećan konsum argentinskega ekstrakta s tem, da je quebracho cenejši oziroma da domači proizvajalci tanina zahtevajo previsoke cene. Toda moramo omeniti, da se domači ekstrakti v tuzemstvu prodajajo od dinara 7.50 do 8.50, dočim isti ekstrakti stanejo v Franciji dinarjev 14.— v Italiji pa dinarjev 13.50. Razlika v ceni med quebracho in domačimi ekstrakti je tako neznatna, ker da sploh ne pride v upoštevanje, ker je uporeba ekstrakta pri strojenju kože tako neznatno, da pri enem paru gotovih čevljev znaša manj kot 1 dinar.

Razlika pri ceni med quebracho ekstraktom in našimi domačimi ekstrakti je nastala vsled tega, ker padel, nadalje vsled tega, ker se tvornice ekstrakta v Argentiniji, ki so bile poprej združene v kartelu nahajajo sedaj v medsebojni borbi na nož, tako da je cena quebracho padla od 24 funtov na 12 funtov, što je za polovicu.

Kljub carini na quebracho morajo naše domače tvornice tanina, ki so v tehničnem oziru na višini, prekrižanih rok gledati, tako da jim ta tuji ekstrakt sistematično izpodriva domače tržišče in to ravno v

času, ko so mnoga druga tržišča z visokimi carinami zaprta našemu izvozu.

Posledica tega je bila, da so tri naše tvornice tanina prenehale z obratovanjem.

V Grčiji, kjer taninske industrije sploh ni, je prepovedan uvoz naših ekstraktov. Edina sirovina, ki je Grčija ima je valonea. Vsled prepovedi uvoza tujih ekstraktov, je nastala v tej državi nova taninska industrija.

V Turčiji je stanje isto kot v Grčiji. Tudi v tej državi so nastale tri velike nove tvornice, ki preskrbujejo usnarje z domačim ekstraktom.

V Poljski, ki ima 30 milijonov prebivalcev, obstoja samo, mala tvornica hrastovega ekstrakta, ki ne more zadostiti potrebam domače usnjarske industrije. Kljub temu je poljska vlada prepovedala uvoz naših ekstraktov in posledica te prepovedi bo, da se bo ta obstoječa tvornica gotovo ogromno povečala.

Zaščitna carina na quebracho bi bila v korist našemu narodnemu gospodarstvu sploh, posebno pa lesni industriji in pa kmetijstvu, ki se nahaja v obupni gospodarski situaciji. Če bi naše taninske fabrike bile stalno v obratu, mogle bi predelovati veliko vagonov taninskega lesa, torej samo domačo surovino, in to takšno, ki za ničesar drugega ni prikladna, ker se hrastov ekstrakt dela iz korenin in od drugih odpadkov hrastovine, dočim se kostanjev ekstrakt dela iz kostanjevega lesa, ki sicer niti kot kurivo ne pride v poštev. Tretji ekstrakt, ki se v državi proizvaja, je smrekov, čigar surovina je smrekova skorja, ki tudi ni za ničesar drugega uporabna.

V prejšnjih letih, ko se je dobavljal les v velikih količinah, so taninske fabrike nakupovale v tem času 5—6000 vagonov taninskega lesa. Letos pa vsled opisanih razmer še ničesar niso kupile. Ako bi se povisale carine na quebracho, povečala bi se vporaba ekstrakta in s tem v zvezi tudi nakup surovin.

V zvezi s povisanim carine na quebracho bi bilo potrebno prisiliti fabrike tanina, da nekupijo več tisoč vagonov taninskega domačega lesa in da dokažejo, da so ta les v resnici sprejele.

K temu še pride važen socialni moment, ki je v zvezi s taninsko industrijo, in sicer zaposlitev znatnega števila uradništva; več tisoč delov gazdnih, deloma pa fabriških delavcem; voznikov za prevoz lesa, zaposlenje državne železnice i t. d. Nadalnje nazadovanje produkcije tanina bilo bi istovetno z ogrožanjem eksistence znatnega odstotka teh članov naše privrede.

Potpredsednik Karlo Kovačević: Molim Vas, gospodine poslaniče, da završite.

Alojz Drmelj (nastavlja): Takoj bom končal.

Pripomniti je še, da quebracho ekstrakt prihaja iz Argentinije, ki ničesar ne kupuje na našem tržišču. Vsekakor bi bilo torej važnejše, da se zaščiti ubogi kmet iz pasivnih krajev nego pa inozemsko blago; to tembolj, ker se s tem podpira obenem tudi ena panoga domače industrije in sprečuje izvoz deviz, na drugi strani pa podpira naša trgovinska bilansa.

Zato prosim Gospodina Ministra za trgovino in industrijo, da uvede zaščitno carino na quebracho, maksimira cene taninu in ukine izvozno carino na kostanjevi les, kakor tudi, da določi minimalno ceno taninskemu lesu in tako omogoči, da kmet proda po primerni ceni svoja taninska drva tvornicam. V nadi, da bode gospod minister upošteval navedene razloge, izjavljam da bom glasoval za budžet ministarstva trgovine i industrija. (Ploskanje).

Potpredsednik Karlo Kovačević: Reč ima narodni poslanik g. Albin Koman.

Albin Koman: Gospodo narodni poslanici, u nizu mera, koje je preuzela Kraljevska vlada da zaštiti pojedine saveze i privrednike i da im olakša ekonomsku situaciju, Vlada je donela Uredbu o zaštiti seljaka, uredbu o javnim radovima i t. d.

Kako je ekogomska ovisnost svih staleža tako daleko razvijena da se ne mogu izdvajati pojedini staleži iz celine, to je potrebno da se donese uredba i za prezadružene male zanatlije.

Uredba o zaštiti seljaka od velike je važnosti po seljački stalež. Međutim ona je dovela našeg zanatliju u još veće teškoće nego je bio do sada. Dok on mora da plati svojim verovnicima sva njihova potraživanja, ne može dobiti para od svog dužnika — seljaka. Pravednost i opšta ekonomska politika traži da se i zanatlija zaštiti.

Za interese zanatlijskog staleža pokazala je mnogo smisla Kraljevska vlada kad mu je paušalirala tečevinu. Pred stupanjem na snagu ovoga zakona, mali seljački zanatlija bio je više puta žrtva raznih nesavesnih prijavljača i bio je izložen samovolji poreskih činovnika. Sa izmenama i dopunama poreskog zakona ovo stanje je ukinuto i zanatlijski porez za malog zanatliju paušaliran.

Za malog zanatliju znači ova izmena svakako veliko olakšanje a istovremeno takode je uprošćena poreska administracija. Premda je ispaio dohodak zanatlija na minimum, ipak će moći ovako paušaliran porez lakše da plati, jer zna unapred, koliko će iznositi njegov porez. Jer prema tome poreskom iznosu zanatlija će udesiti svoju radnju.

Što se tiče zaštitnih mera, jedino dugovi iz ranijih godina prete zanatliju egzistenciji. Zbog toga molim gospodina Ministra trgovine i industrije da što pre donese uredbu o zaštiti malog zaduženog zanatlije.

Na drugoj strani treba što jače potpomoći produktivne zanatlijske zadruge, te im na taj način poboljšati ekonomsko stanje, unaprediti njihovu struku, što će biti najjača zaštita.

Ja molim gospodina Ministra da uzme u rasmatranje moje napomene i da donese potrebne odluke po njima.

Izjavljujem da ću glasati za budžet Ministarstva trgovine i industrije. (Pljeskanje).

Potpredsednik Karlo Kovačević: Ima reč narodni poslanik g. Dragutin Perko.

Dragutin Perko: Gospodo narodni poslanici, u teškom vremenu po našu unutrašnju i vanjsku trgovinu, uzimam reč po budžetu ovog Ministarstva. Iz statistike znadem da je naša vanjska trgovina od zadnjih 10 godina stalno u opadanju i da se je izvoz od 9 i po milijardi dinara u godini 1924 srozao u prošloj godini na nepune tri milijarde. Uvoz stranih proizvoda u našu zemlju isto je tako u nazadovanju i ne dostiže cifru našeg izvoza.

Tačna statistika naše spoljne trgovine u godini 1924 pokazuje kod izvoza 9.538 miliona, a kod uvoza 8.220 miliona. U godini 1932 pokazuje: kod izvoza 3.055 miliona, a kod uvoza 2.859 miliona. Naš izvoz je dakle donekle veći od uvoza, što teoretski znači da imamo aktivnu trgovačku bilansu. Mi često možemo čitati pohvale za trgovačku politiku jedne zemlje, ako joj izvoz nadmašava uvoz. Sve je to lepo sa znanstvenog gledišta upoređivanja uvoza sa izvozom, ali kako se pojava golemog opadanja odražava u našim pro-

izvođačkim i trgovačkim krugovima, to je ono žalosno pitanje o kome ja želim nekoliko reči da progovorim.

Kad smo imali izvoz od 9 milijardi dinara koji smo plasirali u stranom svetu, zarađivao je naš svet toliko da je mogao i kupovati od spoljnih zemalja robe za 8 milijardi — imali smo izmenu dobara toliku da je na svakoga stanovnika otpala suma od 643 dinara kod izvoza a 570 dinara kod uvoza. A sad imademo kod izvoza 214 dinara na stanovnika u godini i oko 200 dinara kod uvoza. To znači da je naš narod pre 10 godina mogao prodavati i kupovati tri puta više novac je cirkulirao 3 puta brže nego li danas, da su one ruke koje su svojom marljivošću i radom stvorile taj obrt od 9 milijardi, zarađivale tri puta više nego li danas kod istih napora i istoga rada. Pošto smo mi agrarna zemlja, znači da su naši zemaljski proizvodi sada plaćeni samo za jednu trećinu pređašnje vrednosti, a naš rad isto ne vrijedi nego samo jednu trećinu od pre. Ja idem i dalje i tvrdim da je vrednost naših proizvoda usled slabe trgovine spala još na niže i tvrdim to iz razloga, jer kod trgovine se ne radi samo o producentu i potrošaču, nego o cijelom nizu radnika koji se moraju plaćati za njihov rad.

Gospodo, trgovina je veoma kompliciran posao koji se dijeli u mnogostruke faze i raznovrsne momente, dok narodni produkt dospe od proizvođača do potrošača. Ovaj niz raznih zaposlenja zahtijeva velike kombinacije i kalkulacije tako da svaki učesnik u nizu ovih radova nađe račun za svoj život i život svoje porodice. A kako su ovi interimni radnici većinom zaposlenici trgovački, to trgovci na njih uzimaju više obzira nego na proizvođača i s toga je cijena robe kod proizvođača i njegov trud srazmerno još manje plaćen, i ne dostiže ni jednu četvrtinu od cijena pred deset godina. U tom celokupnom komplikovanom poslu koji se zove trgovina, najvažniji faktor je bezuvjetno potrošač, ili kako se kod nas obično zove mušterija.

Imade li za robu dostatno potrošača koji tu robu trebaju i koji je mogu platiti, onda je trgovina laka stvar, onda je proda osigurana, onda živi i zarađuje proizvođač kao i svi koji robu skupljaju, krecaju, transportuju i prodaju, a zarađuju i izvozna i uvozna država. Ali na koncu ili na posletku sve ove zarade plaća jedino konzument, potrošač. On je najvažnija ličnost u svakoj trgovini i izmeni dobara. Čuo sam, gospodo, jednu vrlo značajnu konstataciju po toj stvari. Čuo sam da je u Nemačkoj, kad je neko u društvenom razgovoru zapitao: Koje je veličanstvo najjače na svetu, da je pao odgovor: Seine Majestät di Kunde — Njegovo Veličanstvo mušterija. I to je, gospodo, istina. Cijela svetska kriza koncentrira se na tom jednom pitanju ima li mušterija za proizvedenu robu? Trgovina, bila ona vanjska ili unutarnja, an-gro, ili an-detalj, svodi se samo na to jedno pitanje imadete li mušteriju koji može da plati? Iz toga proizlazi da je glavni zadatak naše trgovinske politike i prva dužnost naših odgovornih faktora da nađu potrošača sa platežnom sposobnošću, i da zatim »organizuju prodaju«. U Banatu, gospodo, čuo sam za našu organizaciju prodaje, jednu poraznu kritiku od seljaka koja svršava time da je najveća šteta za poljodelce, što su ukinuti veleposednici. Jer kaže seljak, »organizacija prodaje« bila je pre rata u rukama magnata i veleposednika, koji su se zimi zadržavali u velikim svetskim gradovima nekoliko meseci; ta-

mo su sklapali trgovačke veze za svoje zemaljske proizvode, našli su kupce i tačno ocenili moć i potrebu potrošača, pa su utanačili cene svojoj robi, a prema tome su i ostali posednici — seljaci — mogli svoj urođaj dobro prodavati. Danas je taj najvažniji posao — organizacija prodaje — u rukama takvih ljudi, koji nisu producenti i koji nemaju sopstvenog interesa da dignu cenu seljačkim — zemaljskim — proizvodima, i zato je pad cena u zemlji posledica ukinutih veleposeda koji su cene znali držati na visini. S toga je, gospodo, nakon što se nadu potrošači, najvažniji rad Ministarstva trgovine »organizacija prodaje«. Ja znam da je to vrlo težak posao, ali ako je što teško, nije neprovedljivo. Ja znam da je teško danas naći dobre mušterije za naše proizvode, kad je ceo svet u nezapamćenoj novčanoj krizi i kad svi ljudi u Evropi radi oskudice novca smanjuju svoje izdatke i kad i oni koji behu stalni potrošači sa parama, postadoše nezaposleni prosjaci.

Ako dakle nema u blizini stalnih potrošača, treba ih pronaći u dalekim zemljama i iskoristiti prigodne ili momentalne konjunktore. Tako se je kraj veće elastičnosti i poduzetnog duha, a pomoću državnih organa, moglo plasirati nekoliko lada našeg vina u Severnoj Americi kad je prohibicija tamo bila ukinuta. Francuska i Italija, Spanija i Grčka prodali su svaka desetak brodova krcatih vinom ovom zgodom — a mi? Ništa! Mi imademo veliki višak vina na prodaju u našoj zemlji, i od 4 i po miliona hektolitara, mi popijemo samo 3 miliona, pa možemo bar 1 milion hektolitara prodati u inozemstvo; ako to ne možemo u susjedstvu, možemo na većoj daljini, samo tu prodaju treba spretno organizovati.

Gospodo, vi možda i ne znate, kako su dobri konzumenti vina Azijati, napose u stražnoj Indiji i Južnoj Kini. U Singapuru se naprimer prodaje jedna flaša od 7 deci običnog vina po našoj valuti za 30 dinara. Znači litar za 35—40 dinara, a potrošača ima više miliona. Zar naše Ministarstvo trgovine ne može naći puta i načina da pokuša osvojiti ovu pijacu za naš izvoz, kad se kod nas može dobiti dobro vino po 3—4 dinara. Ne može se i ne smije vanjska trgovina voditi birokratski iz kancelarije, nego okretnim trgovcima i agentima na strani, i onda ćemo ipak naći za naše proizvode bar toliko potrošača, da nam viškovi ne trunu kod kuće. U našu konsularnu službu treba uvući najsposobnije i najuspešnije trgovce, a ne neke gospodičice u fraku koji za trgovinu nemaju ni smisla a ni volje. Ovi nam trgovci moraju u čestim izveštajima najavljavati želje i potrebe vanjskih potrošača, a mi se moramo trsiti da sa našom robom čim prije i po mogućnosti kao prvi dodemo na njihovu pijacu da možemo sa što boljom cenom unovčiti naše proizvode. Radi kratkoće dozvoljenog mi vremena za govor, ne mogu se sada upuštati u dalja razmatranja o trgovini naše zemlje, samo konstatiram da nam je i vanjska i unutarnja trgovina na rubu propasti, jer nismo u stanju izrabiti sve mogućnosti za plasiranje naše zaista dobre robe kod mnogih mušterija koje kupuju drugde a ne kod nas, jer smo u trgovini zaostali, a i inertni prema željama i potrebama vanjskih potrošača. Sad imam, gospodo, narodni poslanici, da progovorim i nekoliko reči na adresu naše hipotekarne banke. Radi se o pitanju zajma za grad Varaždin i o onim vrednostima koje su pojedinci pre više od 10 godina prisilno uložili u tu banku, a ne zna se za njihovu sudbinu.

Grad Varaždin je pre godinu (i više) dana tražio 3 miliona dinara na zajam od Državne hipotekarne banke, ali je odbijen radi toga, što je direktor te banke izjavio da uopšte nema novaca za ovakve zajmove, a drugo što po lošim iskustvima koje Hipotekarna banka imade sa komunalnim telima u pogledu plaćanja više ne može dati gradovima novaca, pa ni Varaždinu, akoprem je Varaždin sa svojih 70—80 miliona imetka dostatna garancija da su pare osigurane. Tim veće je bilo iznenađenje u tom gradu, kad se je saznalo da je Državna hipotekarna banka dala Zagrebu zajam od 30 miliona, a Karlovcu isto nekoliko miliona, a negodovanje zbog poslednjeg tog zajma bilo je još i opravdanije, kad se je odnekuda čulo da Karlovac ima da plati 50.000 dinara provizije onome ko omogućujući ovaj zajam. Nemajte se čuditi, gospodo, ako Varaždinci ovakav postupak na svoj način tumače i svoje mišljenje o Beogradu ne korigiraju na bolje, kad se s njima tako postupa.

Gospodo narodni poslanici, u Hrvatskoj i uopće u prečanskim krajevima imade mnogo ljudi koji su u predratno vrijeme silom prilika imali u Madarskoj ili Austriji deponovane vrednosti koje su morali tamo uložiti kao razne hipoteke, osigurnine i kaucije po raznim propisima cekarskih i kraljevskih vlada.

Tako sam i ja, gospodo, prigodom moje ženidbe sa pokojnom mi suprugom morao u zlatnoj valuti položiti ženidbenu kauciju od 72.000 kruna. Tokom vremena izdali su mi 32.000 i ostalo je kod Ministarstva u Budimpešti, 40.000 kruna. Ta svota je miraz mojeg djeteta i imala je vrijednost od današnjih 400.000 dinara. Hipotekarne osigurnine ove pupilne vrijednosti nosile su mojoj kćerci 4½% godišnjih kamata, što je za njezino školovanje i kašnje za osiguranje egzistencije dostajalo.

Kako je ostali novac u Madarskoj i Austriji dve godine poslije rata inflacijom postao bezvrijedan, i kako je već nakon našeg ujedinjenja austrijska kruna u Jugoslaviji gubila ¾ svoje vrijednosti, kad se je dinar pretvorio u krune, ili 4 krune u jedan dinar, to mi od gotovine koju smo mi posjedovali nije ostalo drugo ništa do onih pomenutih 40.000 kruna. Ali kad su naši novčani magnati saznali da se u prečanskim krajevima nalazi još više miliona vrijednostnih papira kojima je vrijednost osigurana, došao je nalog Državne hipotekarne banke da svi oni koji takove vrijednosne papire posjeduju, imadu ih deponovati u Državnu hipotekarnu banku, »inače gube vrijednost«. Ja sam postupio po tome nalogu i poslao svoje papire u Državnu hipotekarnu banku u Zagrebu. Drugi — spekulanti — prodali su ih pametnim novčarima, što sam ja iz patriotizma i vjere u našu finansijsku politiku naravno odbio. Meni je izdata namira ili potvrda na moje papire i od onoga dana ja nemam, gospodo, ni glavnice ni kamata više, nemam ni prebijene pare od onih 40.000 zlatnih kruna, koje su jedini imetak moje kćerke sačinjavale. Dvanaest godina je prošlo od tog vremena. Kamate sa 4½% računato, iznašaju godišnje 1.800 kruna, to je u 12 godina 21.600 kruna ili sa glavnicom zajedno 61.000 kruna. Kako je Državna hipotekarna banka ukamatila moj novac, to ne znam. Ja molim g. Ministra da mi dade obavještenje, kakovim izrazom bi se u običnom životu definirao ovakav čin, i kada ću ja i svi oni koji su u istoj situaciji, dobiti svoj novac sa interesom, pošto ne mogu misliti da je baš ovaj novac nama oduzet kao prisilni državni zajam

i da nam je naprosto otet od Državne hipotekarne banke.

Pod ovakovim okolnostima i kod ovakvog postupka sa našom imovinom, nemam povjerenja ni u rad Ministarstva trgovine, pa ću stoga glasati protiv ovoga budžeta. (Odobranje na levcu).

Potpredsjednik Karlo Kovačević: Reč ima narodni poslanik g. Ante Mastrović.

Ante Mastrović: Gospodo narodni poslanici, tri su pitanja iz resora Ministra trgovine i industrije o kojima želim da u ovoj raspravi progovorim. Prvo je pitanje donošenje jednog zakona o zaštiti trgovaca i zanatlija takozvanog srednjeg staleža i donošenje hitnih finansijskih mjera za saniranje teškog stanja u koji je taj stalež upao; drugo o našoj izvoznjoj trgovini domaćih proizvoda, a treće o našem turizmu. Ma da su sva ova pitanja, pitanja opšteg karaktera, ona su specijalno važna za nas iz takozvanih pasivnih krajeva. Problem zaštite trgovaca i zanatlija za nas je važniji i aktuelniji, nego li i za jedan drugi kraj naše zemlje. A to zato što nigde u zemlji nije trgovački stalež toliko pogođen ekonomskom krizom i zaštitnim zakonima koji su doneseni za druge staleže, kao što je to slučaj u našim krajevima. Kod nas je, gospodo, trgovac bio posrednik između bankara i zemljoradnika jer, siromašan kapital, morao je da se služi bankovnim kreditima, da bi onda to pretvorio u robu, u glavnom životne namirnice, koje je onda davao na kredit još siromašnijem primorskom zemljoradniku. I sad, gospodo, doneli smo zakone o zaštiti banaka i zemljoradnika, a trgovca i zanatliju ostavili na milost i nemilost, jer banci mora da plaća skupe kamate i da otplaćuje dug, a od svoga dužnika zemljoradnika, nema mogućnosti da u dogledno vreme išta naplati. Ostavili smo taj stalež između čekića i nakovnja, da bude satrven i uništen i da ga potpuno nestane sa lica zemlje.

Gospodo narodni poslanici, kad smo već dosta uspješno rešili problem zaštite zemljoradnika, dužni smo da svakako predemo i na ovo drugo goruće pitanje i ja apeliram na g. Ministra trgovine i industrije, da ovu stvar makne sa mrtve tačke i da čim prije pred nas iznese projekt zakona o zaštiti i saniranju trgovačkog staleža. Vjerujem u dobru volju g. Ministra Demetrovića koji je odlučno znao da uzme u zaštitu, kao Ministar poljoprivrede, zemljoradnički stalež, da će jednako tako odlučno odbraniti i trgovački stalež koji se sada nalazi pod njegovim okriljem.

U svojoj poznatoj izjavi o važnim ekonomskim mjerama i zakonima za liječenje teškog stanja u privrednom životu naše zemlje, raniji pretsjednik Vlade g. Milan Srškić najavio je i mjere koje bi pomogle da se trgovački stalež podigne i osposobi za onu važnu ulogu, koju je i ranije vršio u ekonomskom životu našeg naroda. Nažalost te mjere nisu još donesene, ali ja računam, da moj apel na g. Ministra trgovine i industrije neće ostati glas vapijućeg u puštinji. Dvanaesti je čas, gospodo, jer trgovački stalež u našim krajevima stoji neposredno pred svojom katastrofom.

Naš trgovački stalež bio je uvijek i jedan veliki nacionalni faktor i on je u najtežim momentima narodnog iskušenja znao prkositi tudinskoj najezdi. I sad taj isti elemenat doživljava mačehinski postupak svoje rodene zemlje i osjeća se skoro tud na svojoj grudi bez ičije pomoći i zaštite.

Ko je gospodo u našim krajevima hranio seljaka u slabim godinama? Trgovac. Ko ga je oblačio? Trgovac i zanatlija. Ko ga je obuvao? Trgovac i zanatlija. Oni su seljaku bili i otac i majka, njihova su im vrata bila uvijek otvorena, dok su bili u stanju da ih duže. Dali su im sve do posljednjeg dinara, a sad? Vjerovnici ih tjeraju nemilice, oni propadaju redom i postaju bijedni proleter. Nastaje katastrofa, a taj stalež ne može niko da zamjeni najedanput, jer je trgovina najteži zanat i dok trgovački podmladak stvori sebi kapital, potrebne su decenije.

Nije gospodo, trgovački i zanatlijski stalež u primorskim krajevima zelenaski, jer naš narod u tim krajevima nije uzimao novac na kamate, nego je uzimao hranu i druge potrebštine za život, u mnogo slučajeva i bez kamata.

Ja znam, gospodo, jednog trgovca u Primorskoj banovini koji je ovako razdao 4 milijona dinara, te da nije teskom mukom dobio od jednog zavoda u Ljubljani zajam, bilo bi mu imanje za ciglih 50 hiljada dinara otišlo na dražbu, kraj sveg tog svog potraživanja.

Zašto je, gospodo, ovako teška kriza kod nas? Zato što nema prometa i trgovine. A kako će je biti, kad smo trgovinu pustili da propadne. Ako budemo ovako prekrstili ruke, dogodiće nam se se još gore nego je sada. Državna administracija sigurno je neće podići, ako joj mi to shodnim zakonima ne omogućimo.

Ugledajmo se u tom pogledu u Francusku, ekonomski najstabilniju zemlju na svijetu, pa ćemo vidjeti da je njena moć samo u njezinom dobro stojećem srednjem staležu. Taj srednji stalež je onaj koji na čitavom svijetu prkosi svim razornim tendencijama s desne i s lijeve strane, on je kičma postojećeg društvenog poretka i njega uništiti znači dozvoliti da postojeći poredak zamjeni jedna nepoznanica.

Sjetimo se, gospodo, i predratne Srbije. Pogledajmo velike zadužbine srpskom narodu po Beogradu, pa ćemo vidjeti da su to samo privrednici zavještali i ja čvrsto vjerujem, da nikad Srbija ne bi bila mogla učiniti ono što je učinila, da nije imala tako svjesnih privrednika koji su znali cijeniti slobodu svoje grude i svoga naroda.

Drugo pitanje na koje smatram potrebnim da se osvrnem, to je nesrazmer u cijeni između onog što naš seljak treba da kupuje i onoga što on prodaje.

Na stranu ono što mu država prodaje, od toga cijela zajednica ima koristi, ali gospodo, moram da se osvrnem na ono što mu prodaje naša i te kako zaštićena industrija, mislim ona koja radi za unutrašnju potrošnju.

Još se nije, gospodo niko našao ko bi rekao, zašto da naprimer na jednu flašu koja se prodaje kod nas 3 dinara, iznosi carina 2 dinara, mjesto što bi mogla iznositi jedan dinar. Zar vi mislite da kad bi carina iznosila mjesto 2 samo jedan dinar, da bi se onda flaše uvažale iz inostranstva? Ne bi, ali bi potrošač nabavljao flašu za 2 dinara mjesto što plaća 3 dinara, a fabrikant bi mu je već rado dao za 2 dinara, jer ta ista flaša košta u inostranstvu samo 75 para.

Eto tako je sa svom našom industrijom, a što je najžalosnije, kao što je svima vama poznato, ta se industrija nalazi većinom u rukama stranog kapitala i na taj nas način sisa i iznosi naše kapitale

krišom iz države, dok se mi hvalimo da imamo razvijenu domaću industriju.

Kako da drukčije tumačimo, da se strane valute na crnoj berzi prodaju sa 40% prime mjesto 28 i po, ako je naša trgovinska bilansa prema službenim podacima aktivna za 500 miliona dinara, nego da baš ta tako zaštićena industrija svoje dobitke krišom iznaša iz zemlje u obliku stranih valuta koje plaća pošto zašto.

Ona našem radniku i našoj državi dobacuje samo oglodanu kost.

Mi, gospodo, treba da revidiramo našu carinsku tarifu obzirom na te industrije. Mi imamo veliko oružje u ruci, a neznamo da ga upotrebimo, mi moramo da stvorimo jedan plan, pa da savjesno i nemilice istupimo za zaštitu našeg nacionalnog imetka i kapitala. Zamislite, gospodo, koliko naš seljak mora da daje svojih dobara u bescjenje da kupi sebi one najnužnije sitnice što mu ta industrija servira. Sve dok to ne uradimo, lutaćemo i propadati, kao muhe bez glave.

Kad smo našeg seljaka zaštitili, a ja sam prvi bio za to da se on zaštiti, sad treba da mu bezuvjetno omogućimo, da on taj dug u ovih 12 godina stvarno i plati. Mi se trebamo pobrinuti da se cijena njegovih proizvoda digne, a da on što jevtinije svoje potrebe kupuje, njegova produkcija mora da se racionalizira obzirom na potrošak u državi i obzirom na suvišak za izvoz. Znači da se moramo ozbiljno dati na jedan veliki posao, na jedan desetogodišnji plan za privrednu obnovu zemlje. Ono što nismo u stanju da u redu fabriciramo, odbacimo, pa zato u zamjenu kupujemo od onih zemalja, koje će od nas uzimati ono što ne možemo da potrošimo u zemlji. Borimo se u internacionalnoj trgovini istim sretstvima kojima se i drugi bore.

Gospodo, ovu priliku moram da iskoristim, te da spomenem i rad Zavoda za unapređenje spoljne trgovine, ustanove, čiji su ljudi sa vanrednim naporom i pravom ljubavi, a sa tako skućenim sredstvima uspjeli, da ga dignu na zavidnu visinu i ugled, svestrano priznat u inostranstvu, a sa velikim poštovanjem uvažavan od domaćih privrednika, a kojega se svake godine nemilosrdno u budžetu kljaštri.

Svakako glavna zasluga za njegov osnutak pripada g. Ministru Demetroviću, i ja ne dvojim da on neće i dalje ustrajati na traženju svestranog razumjevanja Kraljevske vlade za njegovo napredovanje.

Zavod je postavio sebi zadaću, da naš nacionalni trgovački elemenat izобрази u internacionalnoj izmeni dobara, on mu pruža dragocjene podatke, takoreći topove i puške u ovom strašnom ekonomskom ratu, koje mu je samo od lukavih naroda nadjenuto ime ekonomska kriza. Iziciće pobjednici oni narodi koji se budu znali bolje boriti, a slabi će podleći i biti bačeni u pozadinu.

Zavod za unapređenje spoljne trgovine treba da budu mezimče cijeloga naroda, izvor gdje će se crpiti svaka inicijativa u našoj ekonomskoj borbi sa inostranstvom.

Ugledajmo se u druge narode, koliko na to polažu važnost, našu braću Čeha, u čije konzulate na strani kad uđete, imate dojam da ste došli u velike trgovačke poslovnice, ili u Poljake koji imaju ekSPORTNI institut u kojemu su svi konzuli i trgovački izaslanici dužni da u prepisu šalju svoje izveštaje, trgovinske naravski, makar ovisni od ministarstva spoljnih poslova.

Kod nas se je pak tek sada maklo naše spoljno ministarstvo da izdaje privredni dodatak službenim novinama poslije nego što zavod već godinama izdaje svoj glasnik. To znači rasparčavanje rada i stvaranje zablude. Dok nije bilo zavoda, naši su diplomate smatrali trgovinu i obaveštavanje naše trgovačke publike bezvrijednim poslovima. Čast iznimkama, ali ih je malo. Gospodo, Španija je izgubila svoje kolonijalno carstvo samo zato, što su njezini konkvistadori isto tako smatrali trgovinu suvišnim poslom.

Nisu naši diplomate tomé krivi, jer im fali tradicija i praktični trgovački duh, ali nije kasno, prigrlimo svi taj naš institut, dajmo mu uzvišenije mjesto, svim našim mladim diplomatama omogućimo barem 6 mjeseci obilgatni staž u zavodu, da tu osjete bilo našeg ekonomskog života, dajmo im time praktično oružje sadašnje ekonomske borbe, da budu tako s njime upoznati i da se ne srame svog neznanja i ne okreću glavu kad dodu u kontakt sa stranim svijetom, koji vodi računa i interesira se za našu ekonomiju.

Mi već imamo jednu malu falangu čestitih privrednih stručnjaka na strani koji čekaju zakon o trgovačkim atašerima, koji je potreban da se što prije donese.

Pogledajmo, gospodo, istini u oči, svratimo naš rad na ekonomsko polje i budite uvjereni, da će zdravo gospodarstvo potisnuti svako iole neriješeno naše političko pitanje, dok obratno prijeti nam ekonomska propast, a time i gubitak slobode kraj sveg našeg naoružanja.

Gospodo narodni poslanici, prelazeći na treće pitanje koje sam istaknuo kao vrlo važno za naše Primorje, a koje ima svoju ogromnu važnost i za cijelu našu zemlju, na pitanje turizma, istaknut ću, radi kratkoće vremena, samo neke najvažnije momente, da bi se bolje shvatila važnost te naše najnovije, ali već sada vrlo značajne privredne djelatnosti.

Svakome je jasno, da posjeta stranaca našoj zemlji predstavlja u prvom redu jedan materijalni plus. To je taj t.zv. prikriveni izvoz. Taj prikriveni izvoz u stvari je efikasniji od pravog robnog izvoza, jer treba imati u vidu, da je posjeta inostranaca našoj zemlji i njihova potrošnja naše robe, u samoj zemlji, korisnija forma konsuma naše robe nego li sam izvoz.

Ta potrošnja, taj turizam ide već na stotine milijona, u prošloj godini preko 300 milijona dinara. I on se je od prošle i pretpošle godine po svojoj vrijednosti popeo na drugo ili treće mjesto među stavovima našeg izvoza, među aktivnim stavovima našeg trgovačkog bilansa. Od 1% od cjelokupne vrijednosti izvoza, koliko je turizam nosio pred desetak godina, postepeno i stalno peo se je u relativnim ciframa, tako da on prošle godine iznosi oko 10% od cjelokupne vrijednosti našeg robnog izvoza. To je vrlo važna konstatacija za našu cjelokupnu privredu.

Koji uticaj vrši posjeta inostranih gostiju na održanje vrijednosti naše nacionalne valute, unašnjem stranih deviza, to zna najbolje gosp. Ministar finansija. A gospodin Ministar saobraćaja zna takođe, da oko 70 milijona dinara ulazi u njegov resor od putovanja stranih gostiju našim željeznicama. A da ne spominjem korist za sve ostale transportne institucije i za svu ostalu privredu, a indirektnim putem i u najvećoj mjeri, za naše zemljoradništvo.

Moralnu i nacionalno propagandističku vrijednost koju predstavlja turizam za našu zemlju, imao

sam prilike istaknuti u raspravi o budžetu Ministarstva saobraćaja, navodeći kako svake godine posjećuje naše Primorje na stotine hiljada stranih gostiju, među kojima ima vrlo mnogo uticajnih političkih lica iz raznih krajeva svijeta, književnika, kulturnih radnika i publicista, koji od nas nose najbolje dojmove, o našoj sredenosti, miru, zadovoljstvu i kulturi i koji tako postaju dobrovoljni i uvjereni branitelji protiv tendencioznih nepovoljnih glasina koje se o našoj zemlji u inozemstvu lansiraju.

Hoću međutim da istaknem specijalnu korist koju turizam predstavlja za naše Primorje, za naše ljepe ali kamenito i nerodno Primorje, za taj kraj kome je nažalost nemoguće da se ishranjuje zemljoradnjom i koji od turizma očekuje u budućnosti svoje glavno vrela privrede i ishrane.

Statistika pokazuje, da od prilike polovina stranih gostiju ide na Primorje, znači da je Primorje najprivlačniji dio i centar našeg turizma, čija se sfera postepeno sve više i više širi prema svima ostalima, pak i prema najudaljenijim krajevima naše zemlje.

Gospodo narodni poslanici, i pitanje posjete domaćih gostiju od velike je koristi za Primorje, a i za naše državne financije.

Materijalna korist od inostranca ima značaj jačanja platnog bilansa i pomaganja pasivnih krajeva. Međutim materijalna korist od domaćih gostiju izgleda na prvi pogled jednostrana t.j. izgleda da samo pomaže pasivne krajeve, što nije tačno, jer u brojnim slučajevima ima to velik značaj i za naš trgovački bilans, pošto mnogi domaći turisti, koji su ranije posjećivali inostrana kupališta i ljetovališta i time iznosili domaće kapitale i domaću valutu, odlaze sada na naše Primorje i na ovaj način i oni predstavljaju veliki aktiv za naš trgovački bilans. Računa se da je potrošnja domaćih turista u zemlji oko 500 milijona dinara godišnje. Ako se pretpostavi, da se barem 20% spasio od potrošnje u inozemstvu, dobivamo za naš trgovački bilans novih 100 milijona dinara uštede.

Iz ovog kratkog prikaza, ali iz jakih brojaka koje sam ovdje naveo, biće vam ipak jasno, da je turizam velik faktor za našu zemlju, velik zbog svoje privredne, finansijske, kulturne, socijalne i političko-propagandističke vrijednosti.

Ali, gospodo narodni poslanici, da bi ne samo zadržali ovu turističku aktivnost na visini na koju se je ona u posljednjoj godini popela, već da bi je od godine na godinu sve više unapređivali i doveli do stepena na kome je ona u susjednoj Italiji — a kako bi po turističkim vrijednostima naše zemlje mogla i morala da bude — potrebno je, da se turizmu posveti daleko veća pažnja, nego li je to bilo dosada.

Treba zato svim mogućim sredstvima i na što efikasniji i brži način osposobiti sve faktore koji povoljno utiču na razvitak turizma i u tu svrhu donijeti potrebne zakonske mjere.

U prvom redu treba hitno donijeti zakon o turizmu, koji čeka na svoju realizaciju.

Treba ublažiti terete hotelskoj industriji, da bi se osposobila, da u svojim cijenama bude još umjerenija i po tome i privlačnija, jer treba imati na umu, da veliki dio naših gostiju iz inostranstva pripada srednjem staležu, i dolazi k nama baš zbog naše jeftinoće.

Treba hotelskoj industriji omogućiti jeftine i dugoročne zajmove, jer je ona u teškoj i nezavidnoj situaciji s obzirom da se je morala brzo podizati, a u vremenima izuzetno teškim, te ze zbog pomanjkanja

vlastitog kapitala morala da se služi skupim zajmovima. Mora se imati u vidu, da ona radi sezonski, svega nekoliko mjeseci u godini. Hotelsku industriju ne treba shvatati kao faktora za snažanje sve većih tereta, već obratno kao sredstvo za privlačenje stranaca i prema tome kao sredstvo za jačanje naše privrede. Ona se mora pošto poto osposobiti za daljnji život i treba izaći u susret molbi hoteljera da im se u ovom teškom času olakša breme uredbom koja bi za nekoliko godina odložila plaćanje njihovih dugova i smanjila kamatnu stopu.

Treba pristupiti čim prije osnivanju davno projektovanog zavoda za kreditiranje turističkog ugostiteljstva jednim postepenim stvaranjem fonda za te svrhe, jer bi taj zavod, uz odgovarajuće zakonske odredbe, bio efikasniji regulativ za pravilno i zdravo razviće našeg turističkog hotelijerstva.

Osposobljeno Primorje za veliku ulogu turističkog centra prestaće da bude pasivan kraj i teret državnoj kasi i državnoj zajednici, a postaće aktivni faktor naše nacionalne privrede i veliko vrelo direktnih i indirektnih prihoda našeg narodnog gospodarstva.

Meni je gospodo osobito zadovoljstvo istaknuti, što je gospodin pretsjednik Narodne skupštine primio predlog da Narodna skupština u slijedećem mjesecu posjeti naše primorje, jer će to biti najbolja prilika, da mnogi od Vas, koji more niste poznavali sa svih njegovih strana, sa strane njegovih ljepota i njegovih umjetničkih, kulturnih i privrednih vrijednosti, sada u direktnom kontaktu s njim osjete njegovu pravu vrijednost, značaj i ulogu koju igra i životu naše domovine.

Gospodo narodni poslanici naše banovine, a i samo Ministarstvo trgovine, unosi svake godine u svoje budžete vrlo skromne cifre za unapređenje turizma. Ja moram da konstatujem, da ni te cifre nisu iskorišćene u svrhe namjenjene. Banovine kojima je u prvome redu prepušten rad na unapređenju ove vrlo važne privredne grane, ovom pitanju ne posvećuju ni iz daleka onu pažnju koju to pitanje zaslužuje.

Moram istovremeno skrenuti pažnju, da ne postoji nikakva uža saradnja, koja bi dala bilo kakav praktični rezultat, između Ministarstva trgovine i Ministarstva saobraćaja, te parobrodskih društava na polju unapređenja turizma, ma da je po sebi jasno, da bez saradnje i koordinarnog rada u tom smjeru, ne može da bude nikakvih uspjeha.

Barem za takvu saradnju i koordinirani rad ne treba budžetskih sredstava.

Može li se naprimer zamisliti, da se turizam uspješno razvija, ako politika unapređivanja turizma ne ide uporedo sa željezničkom tarifnom politikom, a stanje je danas nažalost takvo, da pored svih nastojanja g. Ministra saobraćaja, u stvari olakšica onima koji putuju na more, opet nije dovoljno učinjeno, na veliku štetu i samog turizma i samih željezničkih prihoda.

Gospodo narodni poslanici, more je izvor velikih bogastava svake države, koja je srećna da ga ima, more je velika i nepregledna njiva na kojoj se ne sije, ali se žanje, more su pluća kojima država diše more je neodoljiva privlačiva snaga kojoj nemože niko da odoli, more su vrata i put u veliki svijet, more je bila zanosna čežnja onih stotina hiljada naših neznanih junaka, more neka bude meta naših pregnuća.

Izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet. (Živo odobravanje).

Potpretsednik Karlo Kovačević: Reč ima narodni poslanik g. Ferdo Šega.

Ferdo Šega: Gospodo narodni poslanici, pokušalo se ovdje uvjeravati da sadanje vrijeme nije pogodno za saziv Privrednoga vijeća. Moje je uvjerenje suprotno.

Naš Ustav predviđa u članu 24., osnutak Privrednog vijeća kao vrhovnu savjetodavnu ustanovu u svim privrednim pitanjima naše države i našeg naroda. U smislu te odredbe Ustava izglasan je hitno u ovoj Narodnoj skupštini i u Senatu Zakon o Privrednom vijeću, koji je objavljen u »Službenim Novinama« 25 ožujka 1932 br. 69., pa prema tome ima taj zakon pravnu zakonsku snagu.

§ 19 toga zakona određuje: Najdalje za tri mjeseca od stupanja na snagu ovoga zakona Pretsjednik Ministarskoga savjeta sazvat će članove Privrednog vijeća na prvo zasjedanje.

Gospodo uprkos tih jasnih odredaba zakona, moram ovdje sa žalošću ustanoviti, da do sada niti su imenovani članovi Privrednoga vijeća, niti je Privredno vijeće bilo do sada sazivano na zasjedanje, premda je već rok od tri mjeseca davno prošao po nekoliko puta.

U isto vrijeme sva je naša javnost zainteresovana na riješavanje privrednih pitanja i sav rad Kraljevske vlade kreće se oko tih pitanja. Pa i u međunarodnoj politici sva je pažnja posvećena privrednim pitanjem.

Gospodo, sigurno je potrebno, da Kraljevska vlada pri riješavanju privrednih pitanja, saslušava i mišljenje pretstavnika privrede, a ja sam uvjeren, da to čini Kraljevska vlada ali ne onim putem, kako to propisuje zakon o privrednom vijeću, nego drugim putevima raznim ad hoc sazvanim anketama.

Budući je moje uvjerenje da u ovim, za cijelu našu privredu sudbonosnim vremenima, treba što više i veće saradnje sa predstavnicima privrede i ove što više i jače privući radu oko riješavanja aktuelnih problema, i to ne samo radi njihova poznavanja prilika i stvari, već radi toga, da se tim olakša odgovornost Kraljevske vlade kod donošenja njenih konačnih odluka. Gospodo, i mi ovdje u Skupštini nismo u stanju da u detalju raspravljamo pojedina privredna pitanja t. j. detaljna pitanja o napretku naše trgovine, obrta i zanata, naše trgovine i poljoprivrede. Svaki kraj naše domovine ima svoje probleme. A ja, kao narodni poslanik najvećeg središta privrede, grada Zagreba, grada koji najviše daje državi i banovini i svojoj općini, moram iznašati na dugo i široko sve teškoće pojedinih grana privrede, koje trpe na svemu silne nestašice, a moraju podnašati i sada već neodoljive terete. Najozbiljnije uveravam i Kraljevsku vladu i vas, gospodo narodni poslanici, koji ste međutim i sami mojega uvjerenja, da tako dalje neće moći ići. Mi moramo pomoći. Način kako bi pomogli, držim, da je najpodesniji, da se bezodvlačno sazovu sami privrednici u privredno vijeće i da u tom izvoru saslušamo sve teškoće i sve predloge kako da pomognemo. Tu nema više odgodanja.

Nadam se, da će Kraljevska vlada udovoljiti toj svojoj dužnosti.

Gospodo, i ne čekajući saziv Privrednoga vijeća, hitna nam dužnost nalaže da pomognemo gde je neodgodiva pomoć potrebna.

U prvom je redu potreba pomoći našim zanatlija. Teške prilike koje su snašle naše selo, najteže su pogodile zanatlije. Zanatlija je ostao bez novaca i bez zarade.

Ja nisam protivnik industrija sa stranim kapitalom, ali sam odlučni protivnik industrija, koje oduzimaju svu zaradu našem zanatliji. Tako ne smije se nikako dozvoliti obučarskoj tvornici Bata, da imade u cijeloj državi gotovo u svim većim mestima uz svoje prodavaone, i popravljaoone obuće. To se mora bezuvjetno spriječiti, a time povratiti zaradu obučarskih zanatlija. I naša industrija strada, osobito radi pomanjkanja glavnica. Treba sve poduzeti, da se i industrija pomogne, jer će se tim pomoći stotinama hiljada zaposlenih radnika i njihovim obiteljima naravno da treba budno paziti da radništvo ne bude nigdje i ničim prikraćivano. Isto tako treba pomoći trgovcu, i taj je uslijed raznih zaštitnih uredaba zapao u nepodnosivo težak položaj. Treba i njemu pomoći, ako drukčije ne, onda bar takovim sličnom uredbom. Dužnost nam je da se briunemo i za podmladak naše privrede, zato treba podupirati sve ustanove koje su sbi postavile zadaću, da odgajaju i pripravljaју, našu mladež za buduće privrednike. Napose tražim izdašnu pomoć „Hrvatskom Radiši“ u Zagrebu. —

Gospodo, jedna vrlo važna grana naše privrede je turizam. Kod nas se turizmu daje premalo važnosti. Mi bi turizmom mogli dobiti silne milijone iz inostranstva. Mi imamo domovinu sa prirodnim ljepotama, kakovih nema nigdje drugdje na svijetu. Naša divna morska obala, otoci, šumom obrasle gore, prekrasna jezera, slapovi, vinogradni brežuljci, staroslavni dvorovi, mnogobrojna lijekovita vrela i kupališta, a uz to plemenit i gostoljubiv narod sa svojom slikovitim narodnom nošnjom. Sve to vuče stranca k nama. Ail moramo strancu pružiti mogućnosti, da on to sve može vidjeti i uživati. Treba izgraditi i ispraviti ceste i puteve za vožnje autom, jer stranac koji dođe željeznicom, taj nije veliki potrošač, nego je onaj koji dođe k nama u vlastitom autu. Moramo podupirati gradnju planinarskih kuća, a ja tom prilikom molim da se izdašno podupire novogradnja izgorelog planinarskog doma na Bliznici zagrebačke gore Medvednice.

Gospodo, mi moramo podupirati i naš domaći obrt. Ja u mladosti kad sam zalazio u selo video sam kako domaćice prave platno. Gospodo moja, to je davnašnje domaće platno i od njega dolazi reč plaćati. Tako isto, gospodo, treba da podupiramo i domaću kožarsku industriju. Treba slati učitelje u selo, koji će naučiti narod, kako se radi da bi podigli naš seljački domaći obrt. Gospodo, ko je lanjske godine posetio zagrebački zbor, mogao je videti divne radove koje su izradili naši obrtnici.

Potpredsednik Karlo Kovačević: Gospodine poslanice, vaše je vreme proteklo.

Ferdo Šega (nastavlja): Nadalje, gospodo, mi treba da podupiremo završnu školu u Zagrebu. Zatim da se učenici sa svršenom srednjom tehničkom školom, koji su sa uspehom svršili, mogu upisati i na tehniku.

Zao mi je što nije ovde g. Pavlič, koji se oborio na kapital, da mu nešto malo odgovorim, u ostalom on će to videti. Gospodo moja, kraj Zagreba postoji jedno vlastelinstvo kojega vlasnik ima sigurno 1000 dinara dnevno dohodka, plaća svoje slugе koji rade od 3 sata ujutro do 11 sati na večе, bilo to Božić ili običan dan, bio kišni ili lep dan, i ove slugе, moraju raditi uz plaću od 3 kile kukuruza, jedan litar mleka, jedan mali stan i ogrev i deset dinara na mesec. Ja ću, ako me upita g. Pavlič za ime toga vlasnika, kazati posebno kako se zove.

Gospodo, budući imam poverenje u g. Ministra trgovine i industrije, izjavljujem da ću glasati za projekat Ministarstva trgovine i industrije. (Odobranje i pljeskanje.)

Potpredsednik Karlo Kovačević: Ima reč g. Metodije Cipušević.

Методије Ципушевић: Господо посланици, узео сам реч у специјалној дебати буџета Министарства трговине и индустрије и хоћу да нагласим у кратко неколико чињеница, за које се највише интересује наш Јужносрбјанац, нарочито с леве обале Вардара, чији сам представник и ја.

Господо, у нашем крају не бави се земљорадњом само село, већ и сви остали, био занатлија или трговац. Обрт у трговини је слаб и трговац не може занатом да осигура своју егзистенцију. Главни артикли у пољопривреди код нас јесу опијум и дуван. Ако је један од поменутих артикала стицајем прилика настрадао, или падом цена или од природних непогода, народ нашега краја знатно је погођен и остаје гладан за целу годину. Услед слабе цене, производња дувана код нас је пала на минимум, што не би требало да буде, јер наш дуван је по квалитету најбољи. Молим г. Министра трговине, да обрати пажњу на то, и настоји код Краљевске владе, да се пусти слободна трговина дувана. Народно пртставништво у прошлој години донело је један закон, али се у том погледу није могло у довољној мери.

Што се тиче опиума, хоћу овде са овога места да подвучем једну важну чињеницу, а то је, да је у току прошле 1933 године, на интервенцију нас посланика са Југа, тадањи Министар трговине и индустрије г. Илија Шуменковић, у сагласности са Краљевском владом, решио једно болно питање за наш крај, што су помоћу Призада откупљени стари стокови опиума, и тиме је наш произвођач помогнут и спасен од материјалне пропасти. Али, господо, није само то. Решењем о откупу ломбардованог опиума од појединих банака, откривена је и читава афера о злоупотреби, за коју кривци данас одговарају. Данас је наше опиумско питање везано конвенцијом са Турском, на задовољавајућој бази за нас, јер према квалитету наш опиум је јачи и зато на сваких 100 кгр. продатог опиума, ми дајемо према квантитету 22½ кгр., а примамо вредност за 26 кгр.

Казао сам да је конвенција задовољавајућа за нас. Јест, господо, али са жаљењем могу да констатујем, да је та конвенција остала само на хартији, бар засад, јер према њој требало је да биро у Цариграду и код нас у Београду отпочне функцију и откуп од 1 јануара о. г., што је цео јужни крај с нестрпљењем очекивао. Али, нажалост, тога још нема. И шта бива, господо? Остављен је наш бедан земљорадник на милост и немилост појединих експерата картелисаних фабрика у Европи, да купују у бесцење тај тако важан артикл, а после га опет нама продају двестоструко скупље.

Молим господина Министра трговине и индустрије а и целу Краљевску владу да обрате више пажњу на поменуто питање од кога зависи егзистенција целог једног краја и што пре дође до солиције. Јер, господо, ако се та конвенција не реализује, Турска, која има довољан број фабрика за прерађивање тог артикла сав ће свој опиум да преради, а ми имамо свега једну малу фабрику за прерађивање, која може годишње да преради свега

1000 кгр., опиума, а производња се код нас креће обично око 100.000 кгр. Због свега овога мишљења сам, господо, да се трговина опиума остави слободна, да се дозволи слободан извоз и верујте, господо, да ће наш произвођач добити за 1 кгр. опиума дупло више новаца него данас.

Ово подвлачим да сам за слободну трговину опиума, јер данас када се цене у Европи крећу од 140—150 франака, што износи у динарима 450, — код нас монополисани извозник, фирма Фис Шалом, купује наш опиум за 180 динара кгр. то је жалосно, господо.

Заиста доношењем закона о заштити земљорадника ми смо помогли сељака, али трговца, а нарочито ситног трговца и занатлију оставили смо без заштите, па чак доношењем тог закона, ситан трговац је и погођен. Молим г. Министра трговине и индустрије да учини предлог Краљевској влади, да се узму у заштиту исто тако како мали трговац тако и занатлија.

Изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Господо народни посланици, ја немам намеру да научно разлажем сукобе марксизма и капитализма као што је то чинио један од господе предговорника, али могу да констатујем да је практична радња Министарства трговине и индустрије до сада била, са једним малим изузетком, веома неактивна у помагању и развијању наше трговине, занатства и индустрије. Дакле са малим изузетком то морам подвући, јер је збиља било у томе министарству од уједињења до данашњег дана и неколико активних људи, који су схватили у пуном смислу речи све тешке и претешке задатке овога министарства.

Наше Министарство трговине не води рачуна о нашој трговачкој грани нарочито у погледу извоза. Ми немамо систематски организовану службу на страним пијацама, нити пропагандистички рад за наше продукте. Не поклања се довољно пажње уређењу службених агентура, да би се наши привредни продукти који имају карактер извозног артикла могли да пласирају под повољним условима. Ја имам један пример где се у нам Румуни почели да конкуришу у Солуну са својом ситном стоком, која је по квалитету била боља, а по цени била јефтинија. Наши извозници налазе се пред опасношћу од ове конкуренције и бојећи се да изгубе ову пијацу, били су се организовали у погледу извоза сток из Румуније у намери да онемогуће Румуне да се појаве на солунском тржишту као директни продавци. Међутим када су наши трговци већ били покуповали стоку у Румунији код нас се у Министарству трговине нашло за потребно да им забране да извозе стоку из Румуније на солунску пијацу, пошто њихова трговачка вештина у погледу освајања пијаца није наишла на схватање на надлежном месту. То није никако чудо кад чиновници са бирократским схватањима хоће да воде трговину.

Да видите тек, како изгледа наше туристичко одељење које припрема све публикације које су намењене пропаганди нашег туризма. Једна књига коју је издало то одељење, носи наслов „Ла Сербиди Сид“. Тамо сам нашао и то, да се источно од Призрена на девет километара налази манастир Грачаница, а даље од њега налази се рудник Ново

Брдо. Господо, то је књига издата на француском језику и има да служи туристима из иностранства. Ми хвала Богу знамо нашу географију и знамо да је Грачаница и Ново Брдо код Приштине а не код Призрена. А замислите једнога Француза који путује по нашој земљи, служећи се овом књигом као путовођом кад тражи Грачаницу и Ново Брдо код Призрена!

Друго, господо, ми имамо данас аутобуски саобраћај који је, по закону о преношењу послова на банске управе, пренет на надлежност бановина. Када се ради о регулисању саобраћаја на територији једне бановине, ту нема тешкоћа, али када се ради о регулисању аутобуског саобраћаја на једној линији која прелази из једне бановине у другу онда то није довољно да се по томе питању споразумеју ове две бановине, него ту треба да решава Министарство. Нико нема ништа против тога да решава Министарство трговине, али имамо у пракси једну другу ствар а то је да се ту умеша и Министарство саобраћаја, односно дирекција државних железница. Давање аутобуских концесија и аутобуског саобраћаја уопште пренесени су искључиво у право располагања Краљевским банским управама — трговинско-индустријском одељењу. И сада разумем онде где Банска управа има да изда концесију за једну аутобуску линију на својој територији, где су аутономне. Али где се две бановине сучељавају и где једна аутобуска линија има да прелази преко две бановине, одлуку о томе треба да донесе Министарство трговине. И најзад нека буде надлежно и Министарство трговине, али има нажалост и једна друга ствар: Не само да о томе треба да реши Министарство трговине, него се у то још меша и дирекција државних железница и докле она не да свој благослов, докле се та линија не може да одобри. (Чује се: То је право!) Добро нека је право, али онда то треба саобразити закону и казати да Генерална дирекција има то право, па ако је закон нека тако и буде, али да се неким административним путем то решава, то никако не може бити на своме месту.

Ја, господо, мислим да наше занатство данас преживљује најтеже моменте и да је оно на путу потпуног уништења. Нарочито хоћу да подвучем да је ред кројачки и обућарски потпуно упропашћен и да му прети дефинитивно руинарање. То долази услед ове „паметне“ политике коју води наше Министарство трговине и индустрије које уместо да заштити наше занатство и породице наших занатлија, те честите људе који су важан фактор у нашој земљи, Министарство је сматрало за потребно да наш свет добије јефтину обућу макар и по цену жртава стотине хиљада чланова породица наших занатлија. Јер када се „Бати“ даје неограничена концесија и када има филијале по свима крајевима наше државе, природно је да он може да продаје робу по ниској цени, јер има рачуна пошто на целокупан свој рад и трговање плаћа држави свега 100.000 динара порезе, а 40.000 породица занатлијских пропадају и умиру од глади. Узмимо да су наше занатлије плаћале просечно највише по 100 динара годишње порезе они би давали годишње држави најмање 4 милиона динара, а Бата плаћа свега 100.000 динара! Дакле државни приходи су умањени и наше занатлије упропашћене. Ово ће исто бити и са нашим кројачким занатлијама. А ја мислим, господо, да треба истина да тежимо да се јефтино

обувамо и облачимо, али да то не иде на штету животне егзистенције наших занатлија.

Не могу да пропустим ову прилику а да са овога места не констатујем да Занатска банка води политику против интереса нашега занатског савеза. У овоме времену тешке депресије и велике оскудице у народу, Занатска банка уместо да олакша давање кредита занатлијама и краткорочне кредите претвори у дугорочне да им да могућности да постепено исплате своје дугове, она води политику која је на штету занатлија. Али зато она има новаца да подиже луксузне палате у Београду, као да јој је то циљ и задатак а не да у овоме тешкоме времену несреће и немаштине која влада у целој земљи а нарочито код нас, пружи стварну помоћ нашим занатлијама!

Ја мислим, господо, да г. министар Деметровић без сваке сумње својим радом у колико га ја знам нарочито кад је припремао да донесе закон и ликвидира аграрну реформу, ја верујем да ће он и овде као енергичан човек предузети одлучне мере и то мере које режу, да заштити нашу домаћу индустрију, и да провери тачно која је домаћа индустрија а која ради са страним капиталом. Али ја сам уверен и пред вама понављам, да неће он то учинити, баш због тога што му ви то не дате. (Приговори са деснице). Ко се сећа седнице одбора за ликвидацију аграрне реформе, он ће то потврдити.

Ја бих молио, — ако опозиција може да моли, — и учинио бих једну сугестију у томе правцу да се донесе закон о заштити занатлија, обртника и ситних трговаца (Одобравање) исто онако, као што је донет закон о заштити земљорадника, пошто они данас преживљују најтеже моменте јер нити имају потрошача нити имају кредита и немају могућности да прибаве ни најпотребнија сретства за одржање егзистенције.

Ја се надам да ће г. Министар трговине и индустрије схватити суштину овога важног питања и посветити му сву своју пажњу јер је у толико то потребније, кад сте донели закон о измени закона о непосредној порзи, по коме се према броју одељења стана и радње опорезује тај сталеж, кад му је држава наметнула теже терете, треба да држава буде и хуманитарна према том сталежу и да им ради социјалне правде реши да могу и они своје дугове да регулишу на дужи низ година са мањом каматом. (Одобравање на левизи).

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Милан Добровић. (Није ту.) Реч има народни посланик г. Мита Исаковић.

Мита Исаковић: Господо народни посланици! Приликом доношења закона и уредаба о заштити земљорадника, Министарство трговине и индустрије врло је мало обрађало пажњу на поједине прописе законске, који се односе на трговину, што данас штетно утиче поред трговине и на општи кредит, а нарочито на новчане заводе.

Ја ћу се због краткоће времена дотакнути неколико конкретних случајева. Цела Народна скупштина са Краљевском владом стала је на гледиште да треба помоћи сељаку — земљораднику, али не на штету осталих сталежа, и сасвим убити међусобно поверење које је потребно за развитак привреде и трговине.

Могу се чинити приговори трговцима и трговини, али без трговине нема напретка ни у једној држави, а за доказ нека нам послужи Велика Бри-

танија, која је постала велика и снажна помоћу трговаца. Да би се повратило поверење, треба свакога поставити на своје место, трговац који је по закону протоколисао фирму мора остати трговац, а не чим стицајем прилика и неспремом изгуби свој капитал, он се одмах обрати својој општини да му изда уверење како је земљорадник, пошто сви трговци у унутрашњости имају зиратне земље.

Господо, ја сам био трговац 60 година и сада како сам се повукао од посла, могу добити уверење по закону да сам земљоделац, пошто претежно живим од земље.

По казивању г. Андрије Радовића, који је у Аграрној банци, један је дужник узео зајам од Аграрне банке марта 1932 године, и до данас није дао ни интерес ни отплату, а сад тражи да му се одбије 24% па да плати дуг. Г. Радовић каже да оваквих случајева има много.

Оно што је најгоре по привредни кредит и узајамно поверење, то је фиктивна продаја и деоба имања међу сродницима, које се сада увелико практикује.

Скрећем пажњу г. Министру да је расписом г. Министра финансија наређено пореским властима да порежу новчаним заводима и ону камату, која није наплаћена и која се може бити никако неће ни наплатити, а која по трговачком закону не сме ући у биланс као приход. Молим г. Министра да узме новчане заводе у заштиту против овог наређења као незаконитог.

Да би се повратило поверење нужно је да се у Закон и Уредбу о заштити земљорадника унесе одредба да онај земљорадник, који хоће да се користи тим законом има прећутну хипотеку на своје имање, докле дуг не исплати, као што је то било код Ликвидационе банке.

Најзад, поново молим г. Министра да при изради закона и уредаба о заштити земљорадника обрати највећу пажњу на заштиту трговине и кредитних установа, како би се тезаурирани новац пустио у саобраћај и тиме помогла и трговина и индустрија.

Изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч народни посланик г. Младен Лисавац.

Др. Младен Лисавац: Господо народни посланици, за време ове буџетске дебате, нарочито о овоме ресору, пало је са више страна приговора и предлога да се избаце страни индустријалци и да се омогући нашим домаћим индустријалцима и занатлијама да израђују и снабдевају робом наш народ, да би на тај начин сва корист од тога рада остала у земљи. Господо, ако не нађем онај прави разлог и узрок, зашто то није било до сада могуће, нећемо ни од сада никад моћи то поправити. Свака домаћа индустрија може се врло лако остварити и извести домаћим капиталом. Упитаћете ме, па откуд нам капитал? Обртни капитал, који нам је потребан, имамо и врло лако га можемо наћи. Сваки се обртни капитал може створити емисијом. За стални се капитал не може наћи емисијом. Не може се подићи фабрика и инсталације фабричне без неког извесног ефективног новца или без некаквога зајма, али обртни капитал, да се у погон ставе фабрике и индустрија, може се наћи лако, јер оне налазе извор и покриће у оној роби, која се израђује, и која се

ставља у промет. Ако се нека фабрика подиже у по-ловици сопственим новцем и сопственим средствима у половицу хипотекарним зајмом који је хипотекарно потпуно осигуран — јер ће вредети бар половину инсталација и грађевни материјал фабрике која се подиже, — онда, у том случају, ако имамо довољно домаћих сировина, ако имамо довољно домаће радне снаге и ако имамо довољно погонског материјала, угља и мазива, ми ћемо лако моћи ту фабрику ставити у течај.

Оно што се буде израдило у фабрикама, па било то кожа, вуна, кудеља, лан, дрво или руда, било то предиво или тканина, то ће служити као подлога и сигурност за оне новчанице које се на тој основи издају. Тако су све емисионе банке и настале, тако су се развиле фабрике у свету. Оне су се развиле кад су се почеле развијати фабричке индустрије, а то је било онда кад су се пронашле прве парне машине, јер пре парних машина није било тих фабрика, пошто се све радило руком и алатом. Било је великих занатлија код којих су могли имати 10—20 помоћника упуслених, али није било фабрика које би радиле са 1000 радника, где машински погон запослује толики свет.

Господо, наша емисија је стога незгодна што је трговину и индустрију обухватила заједно. Трговина наша узима и прима страни материјал и на основи тога туђег материјала, она издаје своје новчанице, тако да на пример наша Народна банка има у своме портфељу неколико стотина милиона меница којима је подлога туђа роба, роба која је донесена из Аустрије, Чехословачке и Енглеске, а најмање таква роба која је израђена из нашег домаћег материјала, у нашим домаћим фабрикама и нашем домаћом радном снагом. Према томе, господо, држим, да би ту требало нешто поправити. Требало би ту емисиону функцију наше Народне банке прилагодити овим нашим домаћим приликама, а да је то потребно видите по томе, што су и друге државе, које су иначе напредније од наше, као што су Серија Америчка унија, Чехословачка и т. д., што су и оне нашле за потребно да своју емисију саобразе данашњим приликама. Према томе је и Рузвелт својом акцијом учинио те је спустио вредност долара, као што знате, на 59 и нешто више процента а и Чехословачка је то урадила, па би и ми требали да урадимо нешто, али не да спустимо вредност динара, него да издвојимо оно што је сада у валути нездраво од онога што може да буде здраво, па се буде свако за себе самостално развијало. То сам дакле имао да напоменем да се не би чудили зашто се наша домаћа индустрија не развија. Да би се наша домаћа индустрија могла развијати треба пре свега провести монетарну реформу на оној основи која може послужити том циљу да се може развити здрава домаћа индустрија из домаћег материјала домаћом радном снагом. То сам имао да кажем. Гласају за овај буџетски предлог. (Плескање и одобравање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Бранко Аврамовић (Гласови: Није ту). Господин Бранко Аврамовић није ту. Има реч г. Владо Спахић.

Владо Спахић: Господо народни посланици, критика, ако је позитивна, она је увек потребна и корисна, јер добар предлог, добар савет, ма с које стране и од кога год дошао, добро је дошао. По-

зитивна је критика онда, када тежи за тим, да се извесно стање поправи, промени на боље, т. ј. ако је критика руковођена том жељом, да припомогне повољном и добром решењу проблема и питања, која се појављују. У овом смислу спрам својим опажањима и скромним силама, говорићу о буџету Министарства трговине и индустрије.

Министарство трговине и индустрије има не-обично важну задаћу, да буде заштитник привредних редова занатства, трговине и индустрије и да води рачуна о свим потребама тих редова и да тражи начина, како ће се са највише резултата постићи успешан рад ових привредних редова.

Сигурно је господин Министар као и ми истог мишљења, да буџетовог Министарствани из далека не одговара својој сврси, свом задатку, јер је сувише малешан да би могао испунити оне задаће, које се том Министарству стављају у дужност. Ја ћу се у неколико речи осврнути на стање појединих привредних редова, које има да штити то Министарство, као и на мере које би се имале предузети у интересу тих привредних грана. По броју својих припадника и по њиховом социјалном значају, занатство свакако претставља један необично важан привредни ред код нас. Наше занатлије су биле оне, који су у најтеже доба допринеле свој обол нашем привредном ослобођењу од туђина. Припадници њихових редова су у свима крајевима наше отаџбине играли врло видну улогу и у националном и у културном погледу. По свом великом броју они имају своје велико социјално значење. Неминовни је интерес и национални и економски, да се занатлије као претставници средњег staleжа одрже, као самосталне економске јединице, да се не пролетеризују. (Тако је). Зато је наша задаћа да уочимо њихове најнужније потребе и да настојимо свим силама, како ћемо им опстанак обезбедити. Данас у читавом свету занатски staleж преживљује тешке дане, јер има да води тешку борбу са фабричком конкуренцијом, која ради уз много повољније услове и где машински рад у главном замењује ручну снагу. Има извесних заната који због промене укуса муштерија данас не могу да опстану, тако на пример абаџије, домаћи кројачи, ципелари, столари ит.д. Међутим свакако мора ићи наше настојање за тим, да се и ти стари занати, који немају право поље рада, прилагоде потребама данашњег укуса, да се реформирају и модернизирају и да им се на тај начин омогући егзистенција. То се може постићи са највише успеха одржавањем стручних течајева, у којима би се нарочита пажња посветила техничком усавршавању занатлија, а исто тако и њиховом комерцијалном образовању. Данас при Министарству постоји завод на унапређењу занатства, који развија свакако благотворно деловање, одржавајући у појединим крајевима течајеве, у којима се занатски помоћници и мајстори спремају за успешан рад. Ти би течајеви требали да се одржавају у што већем броју, јер ће се само на тај начин техничким и комерцијалним спремањем наше занатлије моћи оспособити за тешку утакмицу са фабричким радом. Међутим поред техничке и комерцијалне спреме занатлије морају бити снабдевене повољним кредитима. У том погледу данас можемо да забиљежимо знатан успех откако је основана занатска банка. Један од првих услова за успешан рад правих занатлија је изједначење у-

слова рада у свима крајевима наше отаџбине. До још прије двије године дана постојали су у појединим подручјима потпуно разни законски прописи. Док је у предратној Србији занатом се могао бавити само онај, који је положио мајсторски испит, дотле се је у предратној Босни и Херцеговини занатом могао бавити сваки онај, који је био извесно време на занату, а није морао полагати испит, у доказ своје стручне спреме. Међутим од како је ступио на снагу Закон о радњама од 5 марта 1932 године, од тада су изједначени услови рада у свима крајевима, што значи знатан корак напред у израђивању сталешке свести. Тим законом су предвиђене и знатне погодности у циљу унапређивања радиности у земљи, само нажалост тај закон, који предвиђа читав низ правилника, до сада је остао непотпун из разлога, пошто велики дио тих правилника није израђен, јер је додељен необично мален број персонала тог Министарства, који има да ради на том пољу.

Да се омогући што веће поље рада, занатлијама, свакако би било потребно, да се поред одредаба закона о радњама и у закону о Државном рачуноводству донесе одредба, да се занатски радови искључиво поверавају само занатлијама, што данас није редовно случај, јер се ти радови поверавају већином предузетницима, који занатлијама дају само малу зараду, занатлије искоришћавају. Међутим, главно поље рада најважнијим гранама занатства данас је уско везано са подизањем грађевне делатности, јер се ту пружа прилика скоро свим модерним занатима да учествују у раду. У том циљу свакако је преко потребно, да Државна Хипотекарна банка настави својим радом на давању хипотекарних зајмова и да тиме укљони сигурним путем велику незапосленост, која иначе влада. Нарочито је потребно, да се у што већој мери дају хипотекарни зајмови барем у оним крајевима, где се до данас нијесу давал у већој мери, и да се на тај начин подигне радиност тих крајева.

За наше трговачке артикле гдје на првом месту долази воће, шљиве, јабуке, љековито биље, стока, коже, духан и слично, свакако је потребно, да се што боље организује извоз трговине и да се нашим извозницима пружи могућност да се упознају са потребама држава, у које се наши извозни артикли уважавају. И у томе погледу, управо захваљујући настојању данашњег Министра трговине, учињено је много подизањем завода за спољну трговину, који данас служи као обично информационо место свим нашим извозницима и који предузима све потребно у циљу форсирања нашег извоза.

Једна врло важна наша привредна грана, индустрија, која преживљује данас свакако тешке дане из истих разлога као и остале привредне гране, то је ради падања конзумне снаге нашег потрошача, а поред тога ради ограничења на која у појединим државама наш извоз наилази. Једна од најважнијих наших индустријских грана је индустрија дрвета, која још и сада осјећа тешке последице руског дампинга и контингетирања увоза у појединим земљама. Свакако наше настојање мора ићи за тим да се оправданим захтевима и те привредне гране у колико су они у општем привредном интересу, изађе у сусрет, јер иначе и код нас прети опасност да ће настати још у већем броју незапосленост, која може да се претвори у је-

дно тешко социјално питање.

Међутим овај тежак положај ових свих трију привредних грана свакако се своди на првом мјесту на смањивање и слабљење куповне снаге главног потрошача, сељака. За то сва наша настојања морју ићи за тим да подигнемо куповну снагу потрошача сељака, али у исто доба да тражимо начин, како би се интереси свих привредних редова могли довести у склад и да ударимо сигуран правац једној сигурној привредној политици у којој би се водило озбиљног рачуна о потребама свих привредних грана, а да се напусти досадашња несталност оних, који су водили нашу привредну политику и фаворизирали данас једно, сутра друго. У циљу постигнућа координације свих ових привредних интереса, предвиђено је оснивање Привредног савета, у коме би били заступани представници свих привредних редова, који би у међусобној сарадњи имали да изгледе по могућности све колизије интереса појединих привредних редова и који би имали да уклоне све оштрице, које у тим редовима постоје и који би износили своје конкретне предлоге мјеродавним који би водили рачуна о потребама народне привреде, а не о потребама појединаца. Данас Привредни савет постоји скоро у свим земљама. Његова потреба је и код нас с најмеродавнијег места јасно документована већ у првој сесији наше Скупштине, и ја сматрам да је наша дужност, да учинимо што је потребно да се управо данас, где постоје толика трвења међу појединим привредним редовима приступи оснивању овог важног форума.

Још бих имао да споменем једну нарочиту привредну грану, која има све услове, да се код нас развије, а то је туризам. Ја употребљавам хотимиче овај израз индустрија туризма који се данас врло често употребљава за туризам, који може да се развије само у оним крајевима који су благословени природним лепотама, а сигурно је мало крајева који у себи имају све те услове, као што је то наша Отаџбина, која се с правом назива друга Швајцарска. У нашем Министарству трговине постоји већ одсек за туризам, који успешно ради, а ја бих само желео да истакнем потребу, да се са стране меродавних овој важној грани посвети највећа пажња, јер ћемо подижући интернационални туризам омогућити странцима да упознају наше природне љепоте и да се на лицу места увјере, како су само пусте бајке све оне неповољне приче, које се у иностранству о нама сервирају. Међутим ће се све већим развојем туризма нашим домаћим привредницима омогућити све већа и сигурнија зарада. Зато је потребно да се подижу модерни путеви, да се подижу пристојни хотели, и да се у сваком погледу настоји да се удовољи потребама туристичког света. Уважавајући све што је у том погледу учинило Министарство трговине, ја само искрено желим да се у том погледу и на даље настави, јер ће се тиме извршити једна велика привредна и национална задаћа. (Живо одобравање).

Као што сам нагласно данас сви привредници преживљују тешке дане. То није само појава код нас, него у читавом свијету. Међутим ми, који смо били увијек претставници средњег сталеза, који сву своју привредну политику имамо да водимо у том правцу да остваримо и очувамо ситне привредне јединице, морамо да водимо рачуна о то-

ме, да та настојања проведемо и код свих привредних редова.

Ја сам, господо, са задовољством истакао, да је задњих година за наш занатски сталеж са стране меродавних фактора доста учињено. Ја сам подвукао велике користи које занатски сталеж има од своје Занатске банке, која је створена са великом помоћи државе и државних институција.

Међутим данас трговци и то нарочито ситни трговци преживљују најтеже дане и то управо у кредитном погледу. Док занатлије добијају своје кредите од Занатске банке, док већи трговци и индустријалци имају могућности да добију кредите од Државне Хипотекарне банке, Народне банке, то код ситних трговаца није случај из разлога, пошто услови отплате тих завода у данашње тешке доба не могу да конвенирају ситним трговцима. Зато је сигурно сваки од нас себи ставио питање, на који би се начин нашим поштенним и честитим малим трговцима могло помоћи. Било је говора и о томе, да се оснује по узору Занатске банке једна трговачка банка, као што постоји жеља индустријалаца, да се оснује индустријска банка. Међутим, го спо, хоће ли до тога доћи, то данас нико од нас не зна и сви смо свесни тешкоћа на које би се наишло код остварења тога плана, а са друге стране ми сви видимо, да је трговац дошао у најтежи положај из тога разлога, што не може да наплати своје потраживање (Тако је!), а међутим се од њега тражи да своје дугове у потпуности исплати. Трговци, који имају своја потраживања од земљорадника, у смислу нове уредбе о заштити земљорадника, не могу доћи до подмирења тих тражбина из разлога, што је земљорадник из виших обзира заштићен. Требало га је још раније заштити (Тако је!) Шта више трговци који имају потраживања од новчаних завода, често пута су у положају да та своја потраживања не могу да уповче. Зато је прека потреба да се води рачуна о томе, да се и трговцима пружи одговарајућа заштита и то само онима, који ту заштиту заслужују. По мом мишљењу, господо, земљорадник би требао да своје обавезе регулише у 12-годишњих obroka као што Уредба предвиђа. Требало би трговцима и то оним, који су часовито у финансијским тешкоћама омогућити т.зв. средњерочне кредите т. ј. требало би донети законске прописе, према којима би ти средњи трговци имали право да своје обавезе регулишу за неколико година, рецимо у року од 4—5 година. Тиме би се постигла једна важна сврха, а то је да се у ово тешко данашње доба трговци који су без своје кривице дошли у тешкоће, очувају и да им се на тај начин омогући да преброде ову тешку кризу, јер је и до сада велики број трговаца, који су својом трговачком спремом и честитим трговачким радом служили као примјер, потпуно страдали. Када је створен за Праштедилну § 5, за Српску банку из Загреба § 6, онда безусловно треба приступити у 12 часу спасавању и малих трговаца, који то у пуној мери заслужују. Ово треба да буде једна пролазна мера, да се исто онако као што се новч. заводима омогућује да у року од пет година проводе санацију, да се и овом малом човјеку, (Тако је!) који је увек у сваком погледу потпуно вршио своје дужности, омогући да преброди ова тешка времена и ми се сви надамо да је криза већ достигла врхунац и да ћемо смишљеним радом нас

свију редом, једном рационалном штедњом и у државним надлештвима и у самоуправама, а и нашим властитим газдинствима постићи да једанпут наступе нормалне прилике, што је сигурно жеља сваког правог патриоте. (Живо одобравање и пљескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч има г. др. Стјепо Кнежевић

Dr. Stjepo Knežević: Gospodo poslanici, nijesu sve mjere koje se preduzimlju za sanaciju u državnim finansijama, uvijek i bezuslovno opravdane.

Jedna fiskalna odredba, trenutno i prividno korisna, može da u političkom pravcu utiče šteteno na javni život. Stoga je potrebno da se kod donošenja pojedinih odredaba finansijske prirode, pravilno ocijeni naprije, da li njihovo ostvarenje bezuslovno diktuju viši državni interesi, a zatim u kakvom razmjeru stoji materijalna korist koju te odredbe državi donose prema idealnoj šteti koju mogu da prouzrokuju.

I baš stoga se u praksi često dešava da se trenutni finansiski interesi žrtvuju trajnim političkim interesima.

Da ovo objasnim jednim primjerom: U jednom gradu koji je nametima nesrazmjerno opterećen, postoji više godina jedna korisna državna ustanova. Iako nema osobitog razloga da se ta ustanova ukine, nego naprotiv svi razlozi traže da ona i dalje postoji, državna vlast je jednim potezom ova ukida. Nema sumnje da će takova miera, preduzeta iz neznatnih fiskalnih razloga, pobuditi nezadovoljstvo u građanstvu i dati novoda nekih elementima da je iskoriste u svoje ciljeve, naročito onda kada se ona ne primjenjuje svuda jednako. U ovakom slučaju trebalo bi zaista državna vlast da fiskalne interese žrtvuje političkim.

A sada na konkretno pitanje sa ovog mjesta, kad ne mogu drukčije da imam uspjeha.

Po oslobođenju osnovana je u Dubrovniku državna trgovačka akademija. Teret koji je uslijed ovoga padao na državu bio je sitan, jer su opština i neke zadužbine izmirivale sve materijalne rashode, a država se starala samo o ličnim prinadležnostima nastavnika. Kad je juna 1932 godine provedena redukcija škola, zatvorena je od 20 trgovačkih škola samo akademija u Dubrovniku, jedina škola takove vrste u cijeloj Zetskoj banovini.

Malo zatim su sve redukirane škole uspostavljene, a ostala je zatvorena samo trgovačka akademija u Dubrovniku, koja je stolicima davala trgovачku naobrazbu skoro čitavom našem narodu. Da đaci, osobito siromašni ne prekinu nauku, odlučili su se njihovi roditelji na posebne žrtve. Pristali su naime da doprinose trošku za nastavnike oko 100.000 dinara, a Ministarstvo je odobrilo da se akademija vodi kao privatna (gradska škola) pod njegovim nadzorom.

Ovaj novi školski namet na dake pobudio je razumljivo nezadovoljstvo i postao je toliko težak da će đaci prije ili poslije prinudeni da prekinu nauku.

Nekoliko dubrovačkih ustanova i privrednih organizacija molile su, zajedno sa opštinom, da država preuzme trgovačku akademiju u Dubrovniku. A i ja sam u svoje vrijeme lično intervenisao kod Ministra trgovine g. Šumenkovića i sa senatorom g. Mičićem obratio se pismeno gospodinu Ministru Demetroviću, moleći da predloži amandman u Finansijskom zakonu kojim bi mu se dalo potrebno ovlašćenje. Ali je sve bilo uzaludno. Zašto, ne znam, ali moram otvoreno

kazati da Dubrovnik bolno osjeća ovakav postupak prema njemu.

Molim ponovo gospodina Ministra trgovine i industrije da nade puta i načina da želji Dubrovnik udovolji. Ako bi otvaranje državne akademije u Dubrovniku za sada nailazilo na zapreke finansijske prirode, molim g. Ministra da barem skromnom pomoći iz sredstava koja mu stoje na raspolaganju ili iz rezervnih kredita obezbijedi opstanak privatne akademije i tako oslobodi od vanrednih nameta dake i njihove porodice.

Glasaću za budžet. (Odobranje i pljeskanje).

Potpredsjednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Ivan Lončar.

Ivan Lončar: Gospodje narodni poslanci! Že lanskog leta ob priliki pretresa proračuna ministarstva trgovine in industrije sem s tega mesta opozarjal na težko stanje ki je nastopilo v naši čevljarski obrti in industriji po osnovanju tovarne čevljev Bata v naši državi. Letos je postalo stanje te panoge našega gospodarstva direktno obupno. Tekom zadnjega leta je tovarna Bata podvojila število svojih filijal, medtem pa je delo v svojih obratih v Borovem racionalizirala kakor zna to le brezobzirno tuje podjetje. S svojih 1400 delavci mora napraviti dnevno preko 10.000 parov obutve. Z večšo reklamo kateri že vsled pomankanja potrebnih sredstev nihče v državi ne more biti kos, se je temu povsem tujemu podjetju posrečilo pritegniti skoraj vso prodajo čevljev nase. In tako se redi ta tuj kapital v naši zemlji, medtem ko tisoči naših čevljarskih pomočnikov in delavcev ostaja brez posla in zaslužka in na tisoče pridnih in izbežbanih čevljarskih moistrov z obupom gleda na propast svojih delavnic. Ves kapital, skoro do zadnjega domač, ki je vložen v to obrt in industrijo, propada in bo izgubljen če ne bo kraljevska vlada v zadnjem trenutku uvidela, da je nujna potreba zaščititi našo domačo delavnost in podjetnost.

S propastjo naše čevljarske obrte in industrije pa ne bo samo uničen ves kapital ki je vložen vanjo, ampak bo ostalo 10.000 naših delavcev brez kruha, velika škoda bo zadela tudi vse druge panoge našega gospodarstva in kar je glavno, tuje podjetje bo dobilo s tem monopol za izdelavo čevljev v naši državi. Ali se ni bati da bo potem izrabilo svoj monopolni položaj tako v pogledu cen kakor v pogledu kvalitete, ki kakor se splošno trdi že danes ni posebno dobra. Pa tudi iz stališča državne obrambe, je centralizacija splošne gospodarske proizvodnje v enem samem velikem podjetju v mestu, ki je kakor Borovo že prav blizu meje, skrajno nevarno. V slučaju izbruhov vojne, tako tvornico z enim mahom lahko uniči sovražni letalski napad in potem naša vojska ne bo imela nobene možnosti, da nadoknadi potrebno obutev.

Potrebno je torej tudi z vojaškega stališča, da obdržimo naša domača podjetja, da bodo mogla v slučaju sile izvrševati svoje naloge. Katastrofa, katero doživlja danes naša čevljarska industrija pa bo zadela v isti meri tudi naše usnjarsko obrt in industrijo. Že se govori, da namerava Bata sezidati v Borovem tudi usnjarsko tovarno, kjer boče izdelovati vse usnje kar ga za svoje čevljarsko obrt potrebuje in da je dobil že dovoljenje za to novo usnjarsko tovarno.

Nelede na izrabljanje naših delavnih moči, ki se dogaja v tem podjetju z brezprimerno brezsrčnostjo. — Opozoriam gospoda resodnega ministra in ministra za socialno politiko na brošuro Nikole

Vlaškega iz Borova, posebno na navedbe o delavnem času, o delavskih plačah in o stanju tovarniških objektov in zgradb, — govoriyo vsi gospodarski, finansični in vojaški interesi naše države proti favoriziranju te tuje tvrdke, ki je s svojim dosedanjm delom i s svojimi metodami, pokazala, kako zna izrabljati svoj položaj.

Ob 12 uri, gospod minister, vas opozorjam na strašni položaj naših čevljarskih mojstrov in podjetnikov, na bedo in obup naših čevljarskih pomočnikov in delavcev in Vas prosim, da obrnete svojo posebno pozornost temu vprašanju in da zaustavite ekspanzijo tuje tvrdke »Bata« na vseh področjih.

Tople besede, katere ste izrekli v svojem ekspoziciju na naslov naše domače obrti in podjetnosti, so porok, da boste tako vi, gospod minister, kakor tudi celokupna Kraljevska vlada, vse storili, da se reši naša domača čevljarska in usnjarska obrt in industrija. Zato bom glasoval za proračun ministarstva trgovine in industrije. (Ploskanje).

Potpredsjednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč narodni poslanik g. dr. Vjekoslav Miletić. (Nije prisutan). Reč ima dr. Ante Kuntarić.

Dr. Ante Kuntarić: Gospodo narodni poslanci! Kako je vreme, koje mi stoji na raspoloženju vrlo kratko, to će i ovaj moj govor biti vrlo kratak, tako da mi neće biti moguće ni dodirnuti opće probleme trgovinske politike, a još manje specialne, koji se odnose na kraj, koji imam čast zastupati.

Smatrajući trgovinsku politiku kao rad države na području vanjske trgovine, dolazimo do konstatacije da je i naša trgovinska politika determinizovana problemima opće svjetske trgovine. Suvviše bi me daleko odvelo da povučem paralelu između osnovnih principa, koji su vladali na polju spoljne trgovine do nastupa krize, koji bi period mogli nazvati periodom slobodne trgovine, a instrumente trgovinske politike — trgovinske ugovore po trajanju dugoročne, a sadržajno sa klauzulom najvećeg povlašćenja, sa današnjim periodom, koji bi mogli nazvati periodom najvećih ograničenja sa nizom mjera i trgovinsko-političkih carinskih, finansijskih i međunarodnih, koji su izazvali upravu revoluciju u metodama vođenja trgovinske politike.

Računajući sa tim činjenicama jasno je da je naša trgovinska politika određena i da je njen glavni cilj da se prilagodava odnosima, koji vladaju u svetskoj trgovini. Tu možemo konstatovati jednu povoljnu činjenicu, da je naš trgovinski bilans aktivan unatoč svih teškoća sa kojima se naša vanjska trgovina bori, i unatoč toga da je index cijena robe koju uvozimo, mnogo veći od onog koje eksportiramo.

Kada bih lteo da govorim o svim ovim komponentama, koje djeluju bilo na njezino aktiviranje bilo na njezino ograničenje, mogao bih se dotaknuti brojnih problema, zašto ovom prilikom nemam dovoljno vremena.

Ja bih bio slobodan da samo nekoliko reči kažem o finansijskim merama, koje mogu povoljno ili nepovoljno djelovati na aktivnost naše spolne politike. Ugledajući se u primjer nekih zemalja Engleske, Sjedinjenih država Amerike, republike Čehoslovačke, čuju se kod nas glasovi da bi trebalo valutar-nam operacijama, devalvacijom našeg narodnog novca omogućiti aktiviranje spolne trgovine.

No ovdje moram odmah da učinim jednu konstataciju, da ono što su učinile te zemlje, to smo mi već proveli. Napred navedene zemlje imale su vred-

nost novca vani veću nego u zemlji, i da smanje vrednost svoga novca vani, oni su devalvirali svoju valutu, da bi omogućili svoj izvoz. Kod nas je drugi slučaj. Naime vrednost novca u zemlji je mnogo veći nego vani. Vrednost našeg dinara van je normalan. Naš dinar prema vani devalviran je za 28.50% (prim). To nam omogućuje izvoz. Vrednost novca u zemlji je velika s razloga što novca nema, on ne vrši svoju funkciju, on je težauriran i privatno i po bankama.

Dakle mi za sada ne trebamo provoditi nikakve valutarne operacije da bi pojačali naš izvoz što bi trebalo provesti one mjere koje bi dovele i do sniženja kupovne snage našeg novca u zemlji t. j. izjednačenje sa njegovom vrednosti vani.

Tu dolazimo do pitanja cijena, o kojima sam već govorio. Do podizanja cijena odnosno do snižavanja kupovne snage dinara u zemlji doći će se vraćanjem povjerenja pojačanom preduzumljivosti tako da će novac ponovo doći u promet, a time pojačana cirkulacija izazvati će po općim načelima ponude i tražnje njegovo pojeftinjenje i skok cijena.

Na taj način podići će se potrošna snaga naše zemlje i oživiti će naša najsnažnija privredna grana proizvodnja.

Ja bih se sada morao osvrnuti na našu industriju. Reći ću samo nekoliko reči. Našoj industriji treba posvetiti više pažnje. Potreban je plan, da se pojedine industrijske grane ne birokratiziraju, a naročito posvetiti svu pažnju poljoprivrednoj industriji, koja je kod nas sasma zanemarena.

Naše novčarstvo nalazi se u vrlo teškim prilikama. Krediti su sasna skučeni u koliko se u opće mogu dobiti. Na pitanju našeg novčarstva zadržaću se malo duže.

Mi još osjećamo posljedice teške krize u nesmanjenoj jakosti. Čitav naš narod i pojedine privredne grane očekuju od Kraljevske vlade mjere kojima će se teške posljedice ove krize otkloniti i stvoriti preduslovi za trajno poboljšanje prilika i za trajni napredak.

Kraljevska vlada donela je neke zakonske mjere za suzbijanje posljedica ekonomske krize u našoj zemlji, ali to su mjere u glavnom paliativne naravi, privremene t. j. nisu takve da bi mogle osigurati temeljno prečišćavanje odnosa koji su znatnim dijelom krivi tako oštrim posljedicama krize u našoj zemlji. Potrebne su dakle opsežnije i trajnije mjere kojima će se udariti osnova jednom određenom i jasnome stanju i na taj način podići povjerenje koje ima osobito važnu ulogu za poboljšanje općih prilika.

Mi svi znademo koliko važnu ulogu imade povjerenje za poboljšanje općih prilika i koliko je dosada pogrešaka i propusta učinjeno u pogledu mjera za čuvanje i dizanje povjerenja. Ja neću ovde da navodim i ispitujem sve one uzroke koji su u našoj zemlji doveli do rušenja povjerenja i s time do pojačanja krize, ali ću da u kašem na jedan karakterističan slučaj koji je bez sumnje imao veliki upliv na stanje povjerenja u našoj zemlji. To je slučaj novčanih ustanova, koje imaju vrlo važnu ulogu u stanju općih ekonomskih pa i socijalnih prilika u našoj zemlji. Taj je slučaj karakterističan, jer se položaj novčanih ustanova u našoj zemlji počeo po računici demagogije prosuđivati tako, kao da one mogu primiti na sebe sve terete različitih eksperimenata koji su djelom bili opravdani a djelom nisu, kako se to poslije pokazalo. Ali usljed tih eksperimenata došao je najveći dio naših novčanih ustanova u takav položaj

da ne može više da izvršuje onu korisnu funkciju, koja im je namenjena. Uslijed toga došao je u nevolju velik dio našega svijeta, jer su mu dijelom presahnula vrela sredstava za dalji rad, a što je još gore, jer mu se nisu mogla i ne mogu vratiti vlastita sredstva, koja je stekao štednjom i naporom radom. To ubija moral za rad i štednju koja je osnov svakog blagostanja i napretka, i o tome treba voditi najviše računa. I ako imade mnogo opravdanih prigovora spram banaka i bankara, ipak ti prigovori ne smiju biti razlog neraspoloženja spram samih novčanih ustanova koje čuvaju velik i značajan dio naše narodne imovine i upravljaju njime. To nije smio i ne smije biti razlog neraspoloženja naročito protiv štedionica koje vrše jedan blagotvoran upliv na štednju u našem narodu.

To je krupna stvar kojoj treba posvetiti najveću pažnju, jer je štednja prema uzvišenim riječima našega velikog Kralja »osnov sreće porodice i države i njihove ekonomske slobode i samostalnosti«. — To je razlog, da treba bez odlaganja konačno stvoriti put kojim će štednja našega naroda u buduće bolje osigurati i bolje razvijati. I ja smatram svojom dužnošću da s ovoga mjesta i ovom prilikom apeliram na Kraljevsku vladu da što skorije i bez odlaganja donese potrebne mjere u tom pogledu onako, kako su one već odavno donesene u drugim zemljama. I naša javnost godinama već traži te mjere i one su se pripremale s projektom Zakona o štedionicama i bankama, no od svega toga međutim sve do danas nije ništa učinjeno. Umjesto toga donesene su uredbe o zaštiti novčanih zovoda i tom se prilikom ustanova štedionice stavila na ravnu nogu sa žitnom oskom bankom, pa i u još gori položaj, jer se svakoj banci dala mogućnost sanacije, dok se za ustanovu štedionice stvorio utisak kao da postoji mogućnost samo njene likvidacije treba zato da se donesu jasni zakonski propisi kojima bi se narav i djelokrug štedionice u našoj zemlji jedinstveno utvrdio i tako stvorilo jedno jasno stanje, bez kojega nema sigurnoga i trajnoga povjerenja. Donošenjem Zakona o štedionicama i o bankama učiniti će se nešto trajno i sigurno za sredenje prilika u našem novčarstvu koje se danas nalazi u teškoj krizi i koje uslijed toga ne može da izvršuje svoju funkciju, a to pogada teško velik dio našega naroda koji traži sredstva da radi i da napreduje.

Iznoseći to ovdje, apeliram s ovoga mjesta na Kraljevsku vladu na gospodina Ministra trgovine i industrije, koji ima mnogo razumevanja baš za one teškoće našeg sitnog svijeta da bez odlaganja i u najskorije vrijeme donese te mjere kojima će se udariti osnov srednjanja prilika u našem novčarstvu, pa po tome i u ostalom našem privrednom životu, da donese zakon o štedionicama, Zakon o bankama i Zakon o zadrugama, konačno da donese te mjere kojima će se u buduće jedna blagotvorna prirodna vrlina našega naroda obezbediti i osigurati, od takvih nedaća, u kakve je sada došla. To traži interes čitavoga našega naroda i čitave naše države.

Stoga bi bio slobodan da govorim o najtežem problemu, koji je pogodio naš siromašni svijet u Primorju, a to je pitanje Prve hrvatske štedionice. Gotovo 1 milijarda dinara uštedovina našeg sitnog čovjeka štetiše leži zaledena. Naš Primorac, po načinu života i zarade, koji mu je nametnula priroda, živeći u teškom, kamenom i neplodnom kraju, prisiljen je da radom i zaradom prehranjuje sebe i svo-

ju familiju. Nema ni jednog gospodarstva našeg seljaka radnika Primorca, koje bi moglo da ga prehrani. Za to naš Primorac putuje i radi po cijelom svijetu i krvavim znojem zaraduje svoj svakidašnji hljeb. Eto taj naš Primorac polagao je kroz decenije svu svoju uštedevinu u Prvu hrvatsku štedionicu, da bi u vremenima kada nema rada ni zarade mogao da živi, ili za bolesti i starosti. Zatvaranjem šaltera ove banke ovaj svijet izvrnut je najtežoj bijedi. Svoju uštedevinu ne može da dobije iz banke, rada i zarade nema, njegovo seljačko gospodarstvo ne daje mu mogućnosti, da se prehrani pa moramo da otvoreno priznamo, da taj naš primorski svijet upravo sa heroizmom podnosi teškoće, koje su ga tim nedaćama snašle. Nekoć bogata vinodolska sela opustila su. Na ognjištima ne dore vatra, istrošena su odijela i obuća našeg ponosnog Primorca i on čeka, kada će se poduzeti bilo kakve mjere da mu se olakša život.

Za to on sa pravom očekuje i riješenje pitanja Prve hrvatske štedionice. To nije problem banke, ili možda jednog kraja naše zemlje, to je naš opći nacionalni problem kojemu trebamo da posvetimo svu pažnju. Sve zemlje koje je zadesila bankarska kriza, rešile su taj problem i njega skoro više nema osim kod nas. — Primjeri su za to Austrija sa Credit-Anstaltom, Njemačka Dresdener Bank itd. Italija, Banca Commerciale d'Italia itd. Ove su sve države sanirale svoje novčarstvo ne samo legislativnim mjerama već i materijalno, i omogućile normalizovanje i pravilno funkcionisanje tih zavoda.

Mi nismo za materijalnu sanaciju Prve hrvatske štedionice ništa doprineli. Naše zakonodavne mjere bile su u glavnom palijativne naravi, §§ 5 i 6. Uredbe o zaštiti zemljoradnika, te konačno najnovija uredba o sanaciji novčanih zavoda uglavnom znače likvidiranje naših novčanih zavoda. Za Prvu hrvatsku štedionicu koja je nakupila u svojim trezorima stotine miliona trebalo je doneti specijalan zakon.

Naročito su potrebne one mjere, koje bi banci omogućile uplatu uložaka barem djelimično u prvom redu onim ulagačima socijalno slabijim, da bi mu omogućila prehranu. Naročito onim u pasivnim krajevima gdje je narod kao iseljenik štedio, da bi povratkom u domovinu uživao plodove svoga rada. Tim iseljenčkim ulozima trebalo bi dati naročitu zaštitu.

O turizmu ja sam već govorio u debati kod Ministarstva građevina. Iako je jednodušno uverenje, da je turizam važna naša privredna grana, da ona vrši ogromni upliv na aktivnost našeg plaćenog bilansa, ipak se toj privrednoj grani ne posvećuje dovoljna pažnja. To dokazuje najbolje suviše maleni krediti, koji su za turizam predviđeni. Tom prilikom ja sam slobodan, da svratim pažnju na veliku važnost i ljepotu Hrvatskog Primorja za razvitak našeg turizma. Trebalo bi još mnogih i velikih investicija da možemo uspješno izdržavati konkurenciju susjednih zemalja. U tom pravcu potrebno je svratiti naročitu pažnju na izgradnju dobrih cesta, turističkih objekata i t. d. Naročito bi spomenuo veliku važnost cesta koje spajaju naše Primorje sa zaleđem, t. j. našim ljepim Gorskim Kotarom. Cesta Bribir—Fužine, Beograd—Žič, te Ledenice—Krivi put—Plitvička jezera, koje bi našim gostima dale mogućnost da istodobno uživaju i lepote mora i našeg gorskog planinskog kraja.

Dizanje našeg turizma ovisi u mnogom o razvitku naše mlade hotelske industrije. Stalno se potcjenjuje važnost hotelske industrije za turizam. Bez dobrih hotela nema turizma. Ipak moram da konstatiram, da i ako je ta naša hotelska industrija sa velikim poletom počela da se razvija, da su za nju nastupile teškoće, koje ona ne može vlastitim snagama da prebrodi. Naročito treba da uvažimo sa koliko su pažnje i materijalne i legistativne pomagale pojedine zemlje svoje hotelijerstvo. Nažalost mi se ne možemo pohvaliti, da smo za tu vrlo važnu privrednu granu bilo što poduzeli. Naprotiv naše hotelijerstvo propada ne samo uslijed posledica ekonomske depresije, deviznih ograničenja i t. d. već i naročito ogromnih državnih i samoupravnih tereta, koje ono ima da snosi. Treba hitno doneti legistativne mjere, da se ova naša privredna grana oslobodi tih preteranih tereta ukoliko već nismo u stanju da je materijalnim sredstvima pomognemo.

Daljni faktor napretku i uspješnom razvitku turizma je autobusni saobraćaj. Autobusni saobraćaj omogućuje promet stranaca baš na cijelom Primorju duž cele jadranske obale, jer tu nemamo željezničke mreže. No nema ni jedne privredne grane, koja bi toliko bila opterećena javnim dažbinama, kao ova. Za to je ona na rubu propasti i vapije za olakšicama. Ovi tereti iznose circa 80% svih bruto prihoda ovih poduzeća, a to znači, da su neminovno osuđeni na propast. U interesu turizma apeliramo na g. Ministra trgovine da djeluje u tom pravcu, da se otereti ova važna grana našeg saobraćaja.

Ja sam duboko uveren, da g. Ministar trgovine i industrije ima puno razumevanje za ove sve probleme i vjerujem, da će ih povoljno rešiti za celokupnu našu privredu, pa ću stoga glasati za ovaj budžet. (Odobrovanje i pljeskanje).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Страхинја Борисављевић. (Гласови: Није овде). Има реч народни посланик г. Миљан Радоњић.

Миљан Радоњић: Господо народни посланици, Министарство трговине и индустрије, чији буџет вечерас претресамо, стручно је Министарство, где се, господо, у више случајева и јаче стручњачке главе, при решавању извесних проблема питају: А шта сада? Кад је тако са стручњацима који добро познају опште прилике у којима живимо и материју о којој се говори, а шта остаје за нас који те ствари не познајемо. Због тога се ја нећу упуштати у танчине излагања, ових питања, већ ћу се задржати на оним која су мени приступачнија и која боље познајем, а која су за овај моменат у нашој земљи горућа.

Господо, у данашње тешко доба незапамћене финансијско-привредне кризе морамо се озбиљно осврнути на ванредно тежак положај занатлија и трговаца, чија су запимања доведена у питање и угрожена. Пословање им је ослабило због слабе или никакве куповне снаге потрошача. Задужења, из ранијих година, уз велике камате, гуше овај значајан и вредан сталез. Јавне и самоуправне дажбине, које се безобзирно наплаћују, притискују их до немоглости. Једном речју за њих нема при олакшањима околностима изгледа за даљи опстанак, па ћемо ускоро имати тежак социјални задатак о њиховом збрињавању. То, господо, нарочито важи у крајевима привредно и финансијски неразвијеним као што је случај са Зетском бановином у којој ва-

рошка насеља преставају тужну слику, да не кажем нешто друго и нешто теже. И ако смо заштитним мјерама повели рачуна о кредитним тешкоћама у земљи с нарочитим погледом на положај земљорадника и новчаних завода, којима је повјерена народна имовина, и ако смо таквим заштитним мјерама имали намјеру да допринесемо сређивању поремећених односа, ипак смо пропустили заштиту средњег сталежа, у првом реду ситних трговаца и занатлија. Пустили смо их да испропадају и да тако у њима изгубимо најбројније пореске обвезнике. Нема разлога, а нарочито политичког, да од њих стварамо незадовољнике, јер ћемо с тиме много изгубити и у вароши и на селу. Ето, на пример ту је прије три мјесеца била у Београду депутација привредника из Црне Горе, у којој је из свих крајева узело учешћа преко 60 људи, тражећи заштиту т. ј. олакшице у плаћању дугова, како би се са што мање жртава пребродило ово мучно вријеме. Њу су веома предусретљиво примили мјеродавни фактори и дали јој обећање да ће се њеним захтјевима изићи у сусрет. Али није то довољно господо, него се мора нешто позитивно учинити и мора се водити рачуна о овом сталежу да нам не пође у просјак. При томе ваља имати на уму, господо, да нису у нашој земљи прилике једнаке, па последно томе треба привредно неразвијене крајеве изузетно третирати. Зато очекујем да ће Краљевска влада што прије узети у озбиљну оцјену тежак положај привредника, те ће им олакшати плаћање обавеза на начин, како је то поступљено са земљорадницима. Тиме ће се показати праведна пажња, и стало би се колико толико на крај ширењу незадовољства, које заузима све шири обим, како нас о томе обавештава трговинско-индустријска и занатска комора у Подгорици и други мјеродавни фактори. При свем том треба повести рачуна о оживљавању привредних прилика и радиности путем побољшања прилика на радном тржишту, те стварању услова за посао и зараду. У нашим крајевима Зетске бановине, могло би се развитком туризма много користити само кала би се решило питање комфора и саобраћаја. Осим тога погодним олакшицама за извоз стокe, народу би се обезбедила извјесна зарада. Ту мислим, господо, пре свега на извоз стокe у Италију, Грчку, Малту и Француску.

У циљу унапређивања привредних прилика и радиности, ваља особиту пажњу посветити струч-

ним школама, којих ми тамо немамо, а то је за наш подмладак — нарочито занатлије, очита пропаст. Као што знате, ми имамо приличан број виших и нижих гимназија наш подмладак је, хтео не хтео, упућен у те школе, одакле због материјалне немогућности не може никуда даље, а ви знате, шта значи за овај млађи свет то полу-школовање, или још боље рећи тај почетак школовања. А и да имају и даље могућност школовања, по свршеним школама, куда оволики свијет има да пође?! Да има занатских школа у тим нашим крајевима, господо, све оно што не може да оде на веће школе, а тих је највише, пошло би у занатске школе и кроз кратко време имали би добре и стручне занатлије, који би занатству и нашој привреди дали живот онакав, какав се може да оличи код оне здраве динарске расе. Молим г. Министра трговине, који ова питања добро познаје, да посвети пажњу овим мојим излагањима и захтевима, а нарочито и првенствено питању трговаца и занатлија, који су сви на ивици пропасти и једино могу бити спасени брзом интервенцијом г. Министра трговине и Краљевске владе. Ја ћу, господо, гласати за овај буџет. (Пљескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Дискусија о буџету Министарства трговине и индустрије завршена је. Прелазимо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем. Молим г. известиоца да изволи читати партију по партију овога раздела.

Известилац др. Анте Кунтарић: Чита партију 755.

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 755? (Прима. — Не прима.) Она господа која примају нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 755 примљена већином гласова.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем примила у појединостима већином гласова од партије 756 до партије 824 а закључно буџет XIII раздела — Министарство трговине и индустрије као и све партије буџета расхода и прихода Државне хипотекарне банке. (Пљескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, са вашим пристанком ја ћу данашњу седницу закључити. Наредну седницу са истим дневним редом заказујем за сутра тачно у 8 часова.

Данашњу седницу закључујем.

Седница је закључена у 20.30 часова

П Р И Л О З И

И Н Т Е Р П Е Л А Ц И Ј А

Др. Стјепана Бачића, народног посланика, на Министра финансија о исплати пензија пензионерима Савске Финансијске дирекције.

Господине Министре,

Примам од пензионера на подручју Савске финансијске дирекције многе жалбе на поступак Финансијске дирекције у Загребу у погледу ликвидације и исплате месечних припадљности тих пен-

зионера. Ове жалбе проверио сам и уверио се да су истините те да пензионери на подручју те дирекције добијају своје припадљности не сваког првог у месецу, већ после 20-тог а чак и концем месеца.

На тај начин долазе ти пензионери у неугодне ситуације у погледу исплате својих повериоца за дневне своје потребе, т. ј. напрама кућевласницима, ситним занатлијама, продавцима живежних намирница па чак и на прама својој службичади, чиме им се крњи углед пред суграђанима. Долазе у неприлику и њихови лиферанти и повериоци, који су научени, да своје послове удешавају на тај начин да од чиновника примају своја потраживања тачно првог у месецу.

Подједно се тиме квари и углед државе пред публиком, јер се сматра, да држава нема финансијских могућности да те принадлежности пензионерима праводобно исплати.

Ове сметње у исплатама, међутим, не долазе од мањкања ликвидних новчаних средстава, већ од бирократске манипулације пригодном ликвидације

тих принадлежности код тих пореских управа Дирекције те контролних органа.

Молићу Вас, Господине Министре, да ми с тога било писмено било усмено у Народној скупштини одговорите на следеће:

1 — Да ли Вам је, Господине Министре, познато, да пензионери на подручју Савске финансијске дирекције у Загребу, добивају исплату својих принадлежности не првог у месецу већ концем месеца?

2 — Које кораке желите предузети да се овим непотребним неприликама стане на пут?

Изволите, Господине Министре, и овом приликом примити уверење мога особитог поштовања.

Др. Стјепан Бачић с. р.
народни посланик

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Ловре Кнежевића и другова, народних посланика, на Министра унутрашњих послова о постављању пакленог строја у просторијама дневника „Хрватске страже” у Загребу.

Господине Министре,

Како је познато већ шесту годину излази у Загребу Католички дневник »Хрватска Стража«.

»Хрватска Стража« је неполитички дневник и уређиван је по начелима познате Католичке акције, којој је на челу наш Католички Епископат са Превизишеним Господином др. Бауером као претседником. Писање »Хрватске Страже« не свиђа се илегалној, тајној организацији, која под сваку цијену настоји, да »Хрватску Стражу« и људе који око ње раде избришу са лица земље. Први њихов заплетњачки нападај на »Хрватску Стражу« и чланове њезиног уредништва и управе догодио се дне 28. вељаче о. г.

Чин се збио овако: У сриједу на вечер дне 28 вељаче о. г. око седам и пол сати враћала се чиновница управе »Хрватске Страже« г-ђица Анкица Вишошевић из другог спрата у Тренковој улици бр. 1, гђе се налази редакција »Хрватске Страже«, у први спрат, гђе се налази управа »Хрватске Страже«, и том приликом је примјетила пред просторијама управе један овећи пакет, замотан у новинарски папир, који је одвао мирис сумпора и катрана. Споменута чиновница одмах је позвала на кућни телефон равнатеља Народне Просвјете г. Паула Грубишића, да журно дође у управу, што је овај и учинио. Када је г. Грубишић силазио низ степенице из другога у први спрат дочекале су га чиновнице управе г-ђице Анкица и Јудита Вишошевић с ријечима: Пазите се, јер је ту паклена машина. Чујете ли како заудару сумпор? Г. Грубишић је видео пакет, из кога је излазио један комадић црног конопца (шњура) и дао је налог, да се на лице мјеста позове полиција, која се обично налази у непосредној близини у Тренковој улици пред Царинским магацином поште. Слуги »Хрватске Страже« дао је у исто вријеме г. Грубишић налог, да замотак с једним комадом дрвета одгурне низ степенице, како

би евентуално катастрофа била мања. Иза тога је дошао позвани редар именом Прибић, одмотао папир, а то су биле немачке новине »Ноје Фраје Пресе« од 27-И о. г. и на велико запрепашћење свију присутних показала се једна лимена чутура (фелд-флаша), а око ње је био омотани фитиљ (штапин) од по прилици 1 м. дужине. Фитиљ је био с краја запаљен, и неким се пуким случајем сам утрнуо, па тако није дошло до експлозије. Стражар Прибић након тога дошао је у управу на телефон и о наласку обавестио дежурног чиновника полиције. Неколико часака иза тога дошао је шеф јавне безбедности г. Драгољуб Јовановић са двојцом полицијских агената, од којих је један био надзорник Пукмајстер. Г. Јовановић узео је чутуру, прегледао је и видно, да јој је био одрезао грљак, те зачепљен гипсом, кроз који је избијао фитиљ. Чутуру је однио и удаљио се из просторија саставивши касније записник о налазу. Експертиза нашла је, да је у чутурици био екразит и да би био у случају експлозије разорно цијелу зграду.

Питам Вас, Господине Министре, што Вам је познато о тој ствари и какви су резултати истраге, који су у тој ствари провели подручни Вам органи у Загребу?

На који начин мислите обезбедити живот и иметак личности и институција, које су непошудне илегалној мафији, која се иначе размеће својим хуманитетом?

У Београду, дне 5. марта 1934.

Народни посланици:

Ловро Кнежевић с. р.
Др. Фрањо Грубер с. р.
Стјепан Ваљавец с. р.
Др. Иван Лончаревић с. р.
Др. Никола Никић с. р.

